

biblioteca
BMI
muzeologică

ACADEMIA DE ȘTIINȚE SOCIALE ȘI POLITICE
MUZEUL DE ISTORIE
AL REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

P. G. G. M.

CERCETARI ARHEOLOGICE

1975

1

1

biblioteca
BMI
muzeologică

IV
904
P
4
94

ACADEMIA DE ȘTIINȚE SOCIALE ȘI POLITICE
MUZEUL DE ISTORIE
AL REPUBLICII SOCIALISTE ROMANIA

CERCETARI ARHEOLOGICE

Redactori coordonatori:

Prof. dr. FLORIAN GEORGESCU, VALERIU LEAHU

București

1975

Redactor de carte: ILEANA NICULESCU

Coperta: ELENA BECHEȘ

Desene și planșe: EUTHERPIA PETRACHE

Fotografii: CORNEL NACIU și VICTOR GODEANU

Lucrările de restaurare a materialelor arheologice au fost efectuate în laboratoarele Muzeului de Istorie al Republicii Socialiste România de: GEORGETA TROHANI (ceramică), DAN IVANOVICI (metale), EDITH IONESCU (os și corn).

INTRODUCERE

Cu volumul de față, înmănușind rapoarte asupra unor cercetări în teren efectuate între anii 1969 și 1974, Muzeul de istorie al R. S. România inaugurează o activitate căreia dorește să-i asigure în viitor continuitate și consistență: aceea a valorificării săpăturilor arheologice practicate de instituție, prin publicarea rezultatelor celor mai importante, în conformitate cu rigorile cercetării de strictă specialitate.

O atare activitate - paralelă cu valorificarea vestigiilor de cultură materială ale veacurilor trecute în beneficiul publicului larg, vizitator al expozițiilor permanente și temporare ale muzeului - constituie pentru noi o datorie și un drept, justificate din cel puțin două privințe:

Întîi, ținînd seamă că, prin hotărîrile de partid și de stat prietoare la înființarea Muzeului de istorie al R. S. România și la rosturile sale - plene, majore - instituția este obligată să efectueze o permanentă, asiduă și sistematică muncă de cercetare științifică, fără de care nu ar fi posibilă nici creșterea fondului nostru de valori și nici cunoașterea mereu mai adîncită a acestuia. Într-un atare context, cercetarea arheologică - afirmată mai ales pe calea explorării și aducerii la lumină a resturilor de cultură materială ascunse în pămînt - își are locul bine precizat. Cum se știe, ea oferă principala sursă de documentație, avînd un caracter atît de adecvat muzeal, pentru istoria străveche, veche și, în parte, medie a țării noastre. Consemnînd aici numai faptul că mai bine de o treime din tematica Muzeului Național de Istorie a putut fi materializată prin unelte armament, podoabe, ceramică și piese numismatice rezultate din descoperiri arheologice și ardem că e suficient pentru a demonstra aportul descoperirilor acestora în organizarea și propășirea unui muzeu, și a sublinia nevoia stringentă și permanent resimțită de orice unitate muzeală de a face apel la investigația arheologică, în vederea sporirii fondurilor de valori, pentru cunoașterea și evocarea tot mai aprofundată a trecutului celui mai îndepărtat.

Dintr-altă privință, ne simțim chemați să desfășurăm o susținută activitate arheologică și pentru că, fiind cel mai de seamă muzeu de istorie al țării, avem neîndoielnic datoria morală și științifică de a continua și dezvolta o tradiție, ce a adus din totdeauna cinstire muzeografiei românești: aceea a afirmării unui rol activ în dezvoltarea și progresul arheologiei din țara noastră. În sensul acesta, se cuvine să reținem aici un adevăr, ce ar trebui, poate, mai mult și mai des subliniat: anume, că pînă a se ajunge ca activitatea de cercetare arheologică să fie îndrumată sau efectuată, în România, într-unul sau mai multe institute de specialitate, muzeele au fost acelea care, la noi, încă din veacul trecut și pe întreg cuprinsul țării și-au asumat - cu o rodnicie unanim prețuită - sarcina cercetării istoriei celei mai îndepărtate, prin explorarea vestigiilor de cultură materială și spirituală ascunse în pămînt. Mai mult încă: și după ce institutele de specialitate amintite au început să-și desfășoare activitatea - evident, cu mijloace, cu forțe de creație și cu eficiență sporite - chiar și în asemenea noi și superioare condiții de investigație arheologică muzeele din România n-au încetat în a-și aduce contribuția la progresul descoperirii și studierii mărturiilor istoriei de început. Nu numai pentru a exemplifica, dar, în plus, cu gând de modestă omagiere, vom consemna aici rolul Muzeului de istorie din Brașov în studierea culturii Glina-Schneckenberg, de la începutul epocii bronzului; cel al muzeului din Sighișoara în descoperirea și cunoașterea culturii Wietenberg, din perioada mijlocie a epocii bronzului; contribuția adusă de Muzeul din Piatra Neamț la progresul cercetărilor asupra culturii eneolitice de tip Cucuteni; apoi rolul pe care l-a avut Muzeul din Oradea în dezvoltarea studiului culturii Otomani, de asemenea din epoca bronzului, ca și contribuția plină de substanță, pe care Muzeul de istorie a Municipiului București a adus-o în cunoașterea culturii eneolitice Gumeiși sau în a altei culturi din epoca bronzului, cea de tip Tei. Tot astfel, să consemnăm rolul de prim ordin pe care muzeele de arheologie și istorie din Cluj, Alba Iulia sau Deva l-au avut în descoperirea și studierea vestigiilor de cultură romană din Dacia... Mai recent, și-au dobîndit merite unanim recunoscute: Muzeul de istorie din Sfîntu Gheorghe, în cercetarea culturii, noi descoperite, de tip Ciomortan, din epoca bronzului; muzeul din Lugoj, în progresul cercetărilor referitoare la Hallstattul timpuriu; muzeul din Constanța, pe tărîmul arheologiei greco-romane, tot astfel cum în descoperirea și cunoașterea culturii carpilor și-au afirmat destoinicia muzeele de istorie din Bacău și Bîrlad; și exemplele ar putea fi, evident, continuate.

În rețeaua unităților de profil, care practică și valorifică săpături arheologice, alăturîndu-se ultimul - datorită organizării sale

recente - Muzeul de istorie al Republicii Socialiste România nu poate, nu trebuie - și nu voiește, de altfel - să rămână cel din urmă. Disponind de un colectiv bine structurat de cercetători arheologi - în rândurile cărui, alături de specialiști cu o mai îndelungată și mai fructuoasă experiență, se află cadre tinere, pe cât de entuziaste, pe atât de înzestrate, Muzeul Național de Istorie a procedat chiar din fazele primare ale organizării sale la efectuarea de săpături arheologice. În sensul acesta, trebuie să amintim că primul an de existență a nucleului de specialiști, ce a pus bazele colectivului de mai târziu al Muzeului de istorie al R. S. România, a constituit în același timp și etapa de început a unor cercetări arheologice de către instituția nou înființată: căci în acel an (1969) se relua la Cetățeni, în jud. Argeș, explorarea unor complexe de locuire geto-dace și din perioada feudalismului timpuriu; la Siret, jud. Suceava, se proceda la investigarea vetrei medievale a orașului, din veacurile XIV-XV; iar la Romula (satul Reșca, comuna Dobrosloveni), jud. Olt, se efectuau primele săpături arheologice riguros științifice în necropola tumulară a orașului roman, din sec. II-III e. n. Tot atunci, pe frontul investigațiilor din teren, colectivul de organizare al Muzeului de istorie al R. S. România era onorat de colaborarea unor eminente personalități ale arheologiei și studiului istoriei vechi din țara noastră: Ion Nestor, Emil Condurachi, Mircea Petrescu-Dîmbovița, Dumitru Tudor, Hadrian Daicoviciu. În anii imediat următori, muzeul explora în continuare stațiunile menționate, practicînd săpăturile de la Chirnogi, jud. Ilfov, într-o așezare Latène geto-dacă; sau pe acelea de la Greci, jud. Ilfov, unde alături de vestigii de locuire geto-dacă, apăreau și mărturiile de cultură materială din epoca bronzului; sau proceda la investigarea unei așezări de tip Coțofeni, din perioada de trecere la epoca bronzului, ce ne era semnalată la Branet, în jud. Olt. În domeniul arheologiei romane, muzeul prelua importanta stațiune Micia (Vețel), jud. Hunedoara, trecînd de îndată la dezvelirea în continuare a unor vestigii de arhitectură civilă și militară, a unor interesante mărturii de cultură materială. În sfîrșit, pe tărîmul arheologiei medievale, specialiștii muzeului porneau să caute a identifica locul celebrei, dar, încă enigmaticei Vicina - așezare undeva la Dunărea dobrogeană, în veacurile X-XIII - și acordau sprijin în continuare cercetărilor asupra vestigiilor curții domnești din cetatea de scaun a Sucevei.

Menționînd aici principalele obiective de cercetare arheologică ce au stat în atenția Muzeului de istorie al Republicii Socialiste România, este locul să exprimăm - și pe această cale - recunoștința noastră pentru sprijinul material acordat și pentru întreg concursul ce ne-a fost dat: Consiliului Culturii și Educației Socialiste, care a

coordonat organizarea Muzeului de istorie al Republicii Socialiste România pînă în vara anului 1971 și Academiei de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România, în a cărei rețea organiza-torică activează muzeul de la data menționată pînă în prezent.

*

Dintre săpăturile arheologice practicate de specialiștii muzeu-lui între anii 1969 și 1974, volumul de față prezintă, în primul rînd, rezultatele înregistrate în cercetarea așezărilor omenești din orînduirea comunei primitive, de la Șimnic-Craiova, Brăneț (jud. Olt), Greci, Izvoarele, Chirnogi și Vlădiceasca (jud. Ilfov) și Cornești-Adămuș (jud. Mureș). Sînt astfel comunicate date referitoare la cultura veche-neolitică de tip Criș, la cultura Coțofeni, din perioada de tranziție de la neolitic spre epoca bronzului; de asemenea date a-supra culturilor Glina, Tei și Wietenberg din epoca bronzului. Pe baza unei cercetări restrînse efectuate la Ardeu (jud. Hunedoara) se aduc la cunoștință noi elemente de cultură materială dacică, din pe-rioda de maximă dezvoltare și afirmare a strămoșilor noștri, de sub Burebista și Decebal. În continuare, rapoartele de săpături de la Romula (satul Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt) și Micia (com. Vețel, jud. Hunedoara) introduc în circuitul de specialitate date in-teresante referitoare la cultura romană din provincia Dacia. În suc-cesiune cronologică este inserat apoi, raportul asupra campaniei de săpături de la Tîrșor, din 1974, comunicînd rezultate obținute în cercetarea unor complexe de locuire aparținînd culturii Dridu, din sec. X-XI e. n. Descoperiri proprii acestei culturi - creație mate-rială a poporului român deplin format - se întîlnesc consemnate și în raportul asupra săpăturilor de la Chirnogi, unde, de altfel, sînt înregistrate și descoperiri dintr-o etapă imediat anterioară: sec. VI-VII e. n. În sfîrșit, rezultate pe care le putem considera remar-cabile sînt acelea aduse la cunoștință în raportul asupra săpăturilor practicate, de asemenea, în 1974, în sectorul "Curtea Domnească" din vechea cetate de scaun a Sucevei. Consemnarea rezultatelor cercetărilor este realizată în forma unor informări științifice care, succinte fiind, reproduc totuși suficiente detalii; și care, prin in-terpretarea, de cele mai multe ori, a faptelor arheologice surprin-se în teren, depășesc evident stadiul și formula rapoartelor de să-pături strict preliminare.

Rapoartele asupra cercetărilor de teren efectuate de specia-liștii Muzeului de istorie al R. S. România - grupate - alcătuiesc o

primă secțiune a volumului de față. Într-o a doua secțiune se situează paginile încredințate instituției noastre spre publicare, de venerabilul arheolog român, Dinu V. Rosetti. Istoricul îndelungatelor și repetatelor investigații arheologice desfășurate la Cetățeni (jud. Argeș), reconstituit și consemnat acum de Dinu Rosetti, vrea să fie, în concepția autorului, un prim supitol - de introducere - la o expunere veritabil monografică a tuturor rezultatelor dobândite de-a lungul anilor în stațiunea amintită, expunere pe care neobositul cercetător o elaborează în prezent și pe care Muzeul nostru se angajează să o publice succesiv în anii următori.

Inercînd sumara prezentare a conținutului acestui volum, am dorit să avizăm cititorii asupra structurii sale variate, asupra ariei largi a problematicii pe care o abordează.

Incredințînd lucrarea specialiștilor din țară și de pretutindeni, nădăjduim că ea va fi bine primită, că va suscita interes și că își va dovedi utilitatea, contribuind - prin datele publicate - la adîncirea cunoașterii într-unul sau altul din domeniile de cercetare arheologică. Sesizarea unor neajunsuri, a unor neîmpliniri sau a unor eventuale erori, va constitui pentru autorii volumului un ajutor, ce va fi primit cu îndreptățită recunoștință.

Prof. dr. FLORIAN GEORGESCU

**Directorul Muzeului de istorie
al Republicii Socialiste România**

RAPOARTE DE SĂPĂTURI

AȘEZĂRILE NEOLITICE DE LA ȘIMNIC

Stațiunea arheologică Șimnic a fost descoperită întâmplător cu ocazia săpării în 1962, a unor gropi de siloz în curtea Stațiunii experimentale agricole.

Botul scund de deal pe care au trăit timp de milenii mai multe generații, se află în imediata apropiere a luncii Jiului. Din partea de est-nord-est până în partea de vest această înălțime este protejată împotriva vânturilor de dealuri care o adăpostesc și pe care se aflau păduri până acum aproape o sută de ani. În felul acesta botul de deal puțin înalt, devenea un loc propice pentru așezare.

În 1967 Muzeul Olteniei din Craiova a început săpături în această stațiune, continuate apoi până în 1971. În 1972, cercetările au fost reluate cu fondurile Muzeului de Istorie al R.S. României.

Cercetările din perioada 1967-1970 au elucidat în parte stratigrafia așezării. Peste solul viu se află o așezare din a doua etapă de dezvoltare a purtătorilor culturii Starčevo-Criș. Dovezi ale acestei prime așezări le avem din două gropi (fig. 1).

Peste aceste vestigii s-au descoperit altele aparținând fazei a III-a de dezvoltare a aceleiași culturi¹. Din această fază am descoperit un nivel continuu cu vetre și urme de locuințe in situ. Urmează cronologic fazele a IV-a și a V-a ale culturii Starčevo-Criș (fig. 2).

Din faza a IV-a s-au găsit urme de locuințe de suprafață, dintre care o parte au fost dezvelite în campania din 1970, iar cealaltă parte în campaniile din 1972-1973. Este depunerea cea mai bogată în material arheologic.

Peste ea, depunerea fazei a V-a, prinsă în strânsă conexiune stratigrafică (două locuințe suprapuse) încheie perioada de aproape un

mileniu (al VII-lea î.e.n.), a dezvoltării populațiilor Starčevo-Criș din această așezare.

În campaniile mai vechi s-a descoperit și suprapunerea Vinča-Starčevo-Criș, în sensul că o groapă făcută de populațiile Vinča din faza B a tăiat o locuință a culturii Starčevo-Criș din faza a IV-a.

Până în prezent nu am găsit o suprapunere directă a populațiilor Vinča peste acelea Starčevo-Criș, problemă care rămâne încă deschisă nu numai pentru așezările de acest tip din Oltenia, dar și pentru acelea din Iugoslavia.

În nici o așezare a cărui material a fost publicat (din cîte cunoaștem noi pînă acum) nu s-a elucidat această problemă stratigrafică, în sensul că nicăieri nu s-au găsit în complexe închise, fără dubiu, materiale Vinča din faza de început, singure, fără amestec cu cele ale populațiilor Starčevo-Criș. În locuințele Starčevo-Criș ale ultimei faze nu s-au găsit materiale aparținînd populațiilor Vinča, de asemenea din faza de început. De aceea nu se poate spune încă cu certitudine dacă cele două populații au trăit împreună sau dacă s-au succedat la o perioadă de timp pe care cu greu am putea să o precizăm acum.

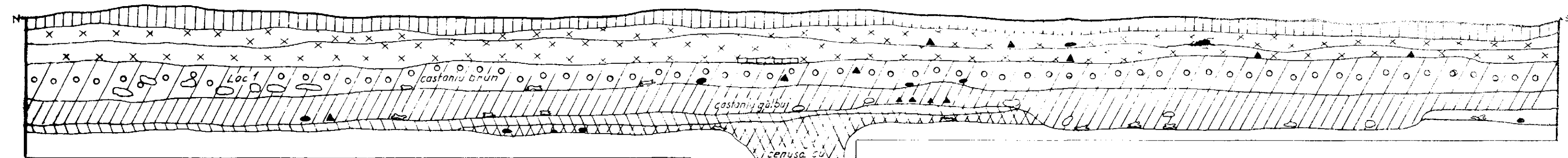
În campania din 1972 am descoperit două niveluri Vinča aparținînd la două faze distincte, cu locuințe de suprafață și materiale care fac dovada concludentă a existenței aici a două etape de locuire: Vinča A și Vinča B. Nu am putut nici în această campanie să elucidăm sau cel puțin să aducem argumente în favoarea uneia dintre cele două ipoteze enunțate mai sus. În ceea ce ne privește sîntăm de părere că aceste două populații nu au conviețuit și că triburile Vinča au venit în Oltenia ca populație cu o cultură gata formată, împingînd și dislocînd comunitățile Starčevo-Criș care s-au retras în alte așezări și care cu timpul au dispărut.

După locuirea Vinča B, în stațiunea Șimnic există o pauză de locuire. Populațiile culturii Sălcuța sînt dovedite aici numai din faza a II-a, din care avem puțin material.

Din faza Sălcuța III am desfăcut două locuințe, dintre care una în campania din 1972. Se poate să existe și un nivel Sălcuța IV sau poate unul Cernavoda I, dar nu l-am surprins încă. Urmează stratigrafic, după un timp în care ar fi putut locui populațiile amintite mai sus și a căror dovezi materiale nu le avem, cele două niveluri aparținînd culturii Cernavoda III - Dobrotești.

În timpul campaniilor de săpături am desfăcut cîteva retro făcute de mai multe ori și cîteva colibe. Este o perioadă de plină stabilitate în care populațiile acestea - venite - au încă legături cu acelea care au mai dăinuit de la sfîrșitul neoliticului.

Niveluri de cultură in situ nu se mai găsesc în stațiunea Șimnic. Plugul a distrus nivelurile mai noi ale populațiilor Coțofeai și, probabil, și acelea din epoca feudal-timpurie (sec. VI-VII e.n.).

Legenda

Pământ viu	Faza III cultura Stančeva-Oniș
Faza II cultura Stančeva-Oniș	Cultura Cernavoda-Dobrotesti
Faza II cultura --- ---	Pământ arat
Faza III cultura --- ---	

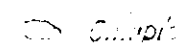

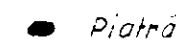
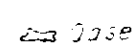
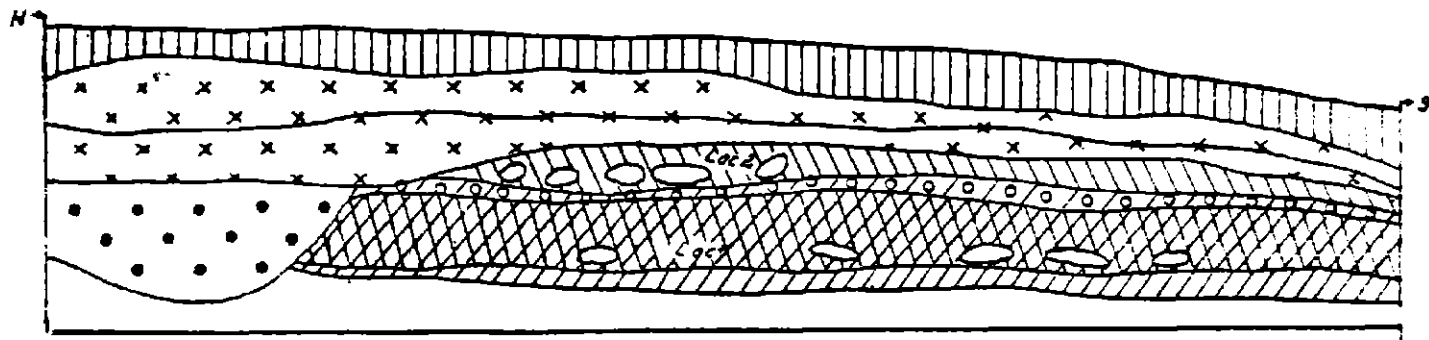
Cămpie	Fragmente ceramice	Varnă
Piatră	Gase	

Fig.1 - Profilul malului de vest al secțiunii C/1970

Legenda

Pământ viu	Faza III cultura Starăve-Căis	Cultura Cernavoda III - Dobrotăști
Faza III cultura Starăve-Căis	Faza I	Pământ arat
Faza IV	Cultura Vința	Chirpic

Fig.2 - Profilul malului de vest al secțiunii D/1970

S-au mai găsit, în gropi, materiale aparținând culturii Coțofeni și culturii Verbicioara, de asemenea materiale dacice din sec. II î.e.n. și ale populațiilor din sec. VI-VII e.n. Fără îndoială că așezările populațiilor dacice și ale celor din sec. VI-VII e.n. se aflau în apropiere. Așezările acestea au fost distruse în proporție de 80% de lucrările făcute cu ocazia amenajării pe acest teren a clădirilor administrației stațiunii și a grajdurilor pentru vite.

Noi credem că pe acest teren se aflau așezările populațiilor dacice și ale acelor din sec. VI-VII e.n., iar așezările neolitice au fost numai pe botul de deal scund pe care am făcut săpăturile. Pe acest loc s-au deschis cele cinci gropi mari de siloz ale Stațiunii experimentale agricole Șimnic, pe o suprafață de câteva sute de metri pătrați, ajungând până la pământul viu.

Săpăturile noastre, destul de modeste ca întindere, au putut surprinde situații stratigrafice clare pe baza cărora să ne putem face o imagine a evoluției vieții pe acest loc în diferitele etape de dezvoltare a neoliticului din Oltenia.

Totodată s-au surprins pentru prima dată în Oltenia populații ale culturii Cernavoda III - Dobrotești și s-a putut susține că acestea s-au întins și peste teritoriul Olteniei².

Ne propunem să prezentăm pe scurt săpătura din campania 1970 legată strâns de aceea din 1972, iar campaniile din 1972 și 1973 să le analizăm sistematic pentru a se putea face o privire de ansamblu asupra vieții populațiilor care au locuit în epoca neolitică în centrul Olteniei.

În 1970 am săpat o suprafață de 1,6 x 12 m din care am desfăcut mai multe niveluri de locuire. Le vom enumera succint în ordinea depunerii lor.

În această campanie s-a descoperit o locuință care poate fi încadrată în faza a IV-a a culturii Starčevo-Criș, și care a fost dezvelită și tratată doar parțial în 1970. Cealaltă parte a fost desfăcută în campania din 1973.

S-au găsit și unelte din silex și piatră. Dintre uneltele de silex menționăm lamele late și răzuitoarele pe lame sau așchiile folosite în același scop. S-a descoperit și o dăltiță mică dintr-o rocă albicioasă.

S-au găsit și câteva sule, de obicei lucrute neglijent, din oase de animale mici. Este de remarcat lipsa aproape totală a uneltelor din corn de cerb. De altfel, în întreaga săpătură s-au descoperit foarte puține fragmente din corn de cerb. Această lipsă nu se datorește acidității terenului, deoarece s-au păstrat multe oase de animale atât din nivelurile aparținând populațiilor Starčevo-Criș, cât și din nivelurile mai noi.

Ceramica este fragmentară. Nu se poate întregi nici un vas. Fragmentele redau profile cunoscute din fazele I-IV, dacă folosim cronologia lui Vl. Milojević³.

Ceramica de tip gura Baciului, cu buline albe pe un fond roșu-vișiniu, nu a fost descoperită la Șimnic. Fără îndoială că acest nivel cultural lipsește de aici sau cel puțin din zona în care noi am făcut săpătura.

Din faza a II-a a culturii Starčevo-Criș s-au găsit fragmente ceramice pictate cu două sau trei culori. În comparație cu săpăturile mai vechi, în campania din 1970, cioburile decorate sînt în proporție mai mică față de cele netezite, lustruite sau date cu barbotină.

În nivelul de jos, al 2-lea în dezvoltarea culturii Starčevo-Criș, dacă socotim ca prim nivel pe acela care ar corespunde cu Gura Baciului, am găsit un fragment pictat cu alb pe roșu, mai multe fragmente de cupe larg deschise pictate cu roșu pe ambele părți și câteva fragmente pictate cu brun pe roșu (am menționat numai materialul ceramic pictat). Picioarele de cupă se întîlnesc în forme variate de la un nivel la altul. În locuința dezvelită care aparține penultimului nivel de dezvoltare (IV), am găsit și materialul pictat pe fond roșu cu brun închis și pe fond gălbui cu brun și roșu.

În ultimul nivel am găsit numai ceramică pictată cu brun pe roșu sau brun pe gălbui-cărămiziu și ceramică monocromă.

În toate nivelurile, ceramica de uz comun este numeroasă. Formele sînt acelea în general cunoscute: vase cu gît cilindric și corp bombat, vase cu gît foarte scurt și corp bombat, vase borcan. În majoritatea lor aceste forme au fundurile îngroșate.

Urmează imediat un nivel aparținînd culturii Vinča de început, corespunzînd fazei A din Iugoslavia. Acest nivel este subțire și în săpătura din 1973. Din el s-au scos câteva unelte din silex și fragmente ceramice.

Tot la fel de subțire este și nivelul aparținînd culturii Sălcuța. În campania din 1970 am despărțit stratigrafic două niveluri Sălcuța care aparțineau fazelor II și III. Din faza a III-a am desfăcut colțul unei locuințe de suprafață.

În campania din 1973 am putut identifica numai nivelul Sălcuța III, din care s-au scos câteva unelte din silex și fragmente ceramice de la vase din categoria ceramicii bune. Nivelul Sălcuța II nu a fost prins decât în partea de sud a vechii săpături pe 6 m lungime. Se pare că el a fost în acest loc (al săpăturii din 1970) mai subțire și că a fost purtat de populațiile fazei Sălcuța III.

Peste nivelul Sălcuța III urmează nivelul Cernavoda III-Dobrotești. În săpătura noastră, grosimea acestuia variază între 0,40-0,50 m. Nu excludem existența unui nivel Sălcuța IV sau Cernavoda I, dar, deocamdată el nu a fost descoperit.

În campania din 1970 am descoperit o locuință ușor adîncită în pămînt (0,20-0,25 m). O parte din ea a fost distrusă de groapa de siloz. În porțiunea rămasă, am găsit vatra. Ea se afla în partea de vest a locuinței. A fost fățuită de două ori. Fiecare fățuială era groasă de 2-3 cm. Partea superioară a locuinței a fost făcută din nuiete lipite cu pămînt

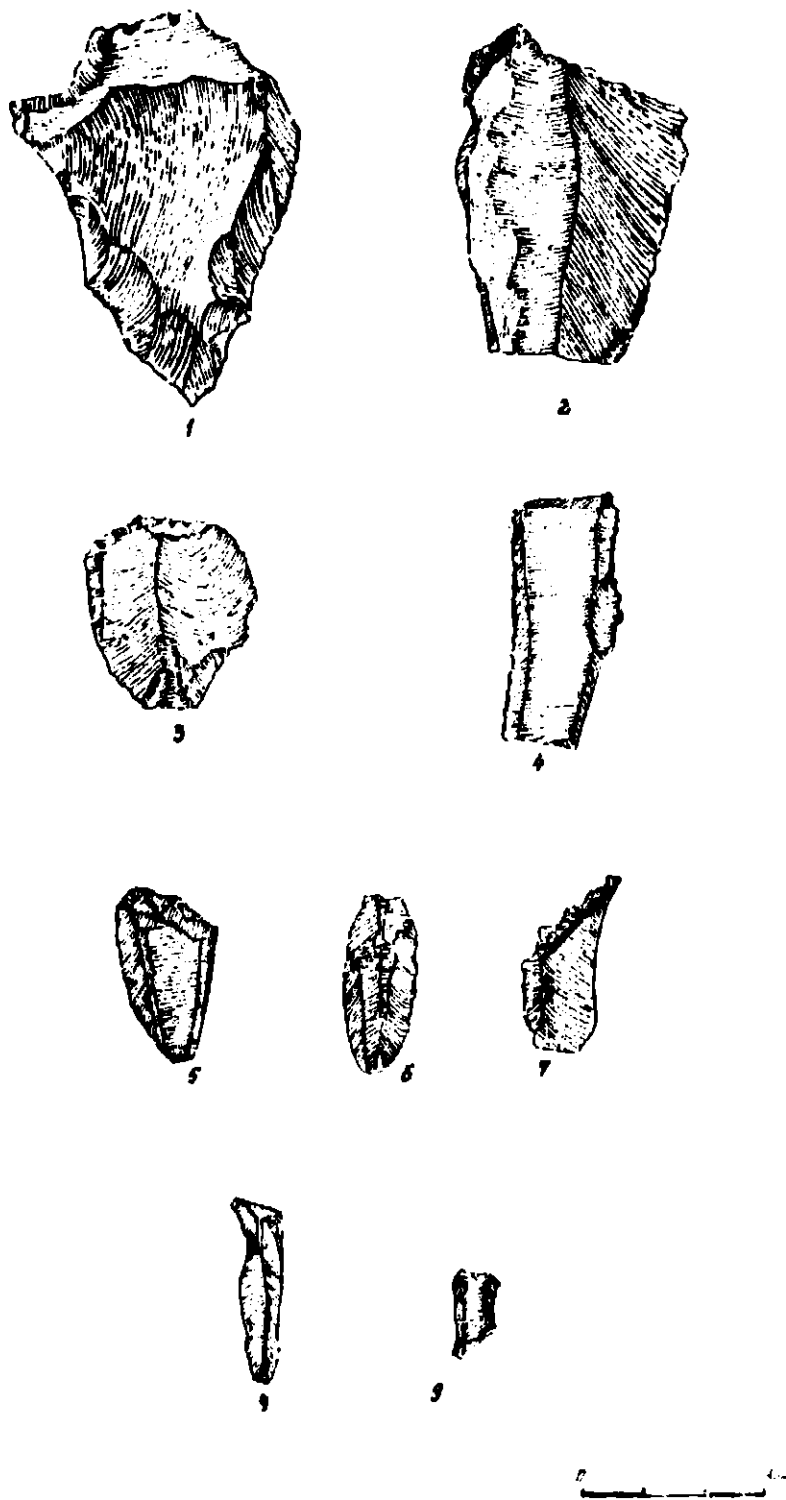

Fig.3 - Unelte de silex din cultura Starčevo-Criș

amestecat cu pleavă de păioase. În porțiunea dezvelită de noi s-au găsit bulgări de dimensiuni mijlocii, uneori arși la zgură. Nu s-au observat urme de netezire sau fătuire a chirpicului. Bulgării erau neuniforme.

În interior s-a găsit un vas borcan spart, din care s-a păstrat partea dinspre fund. Cealaltă parte a căzut în porțiunea distrusă de groapa de siloz. S-au mai găsit de asemenea, câteva fragmente de vase cu brfu crestă pe buză și sub ea și fragmente de la vase cu torți mici, bandate, așezate sub buză.

În apropierea acestei locuințe, s-au descoperit unele mici din silex cenușiu sau gălbui bine lucrate, dar intens sau îndelung folosite.

S-a dovedit încă o dată că populațiile Cernavoda III-Dobrotești de la Șimnic au locuit aici mult timp și că și-au construit locuințe de durată. Locuința dezvelită a fost distrusă de un incendiu puternic care a transformat, așa cum am mai arătat, o parte din chirpic în zgură. Urmele unei alte locuințe, aparținând aceluiași culturi, a fost descoperită la 15 m est de locuința descrisă mai sus. În afara fragmentelor ceramice găsite printre dărâmături de chirpic nu s-au mai scos alte obiecte. Această locuință a fost construită după ce se nivelaseră urnele rămuse de la incendiul vechii locuințe. Din cauza lipsei de material ceramic și litic de comparație, nu putem spune dacă cele două locuințe au fost construite în două faze distincte, sau aparțin aceleiași faze de dezvoltare din cadrul culturii Cernavoda III-Dobrotești.

Nivelul care aparține culturii Coțofeni este de asemenea slab reprezentat în acest loc. Partea superioară a lui a fost distrusă de arături. În unele porțiuni, fierul plugului a atins și partea superioară a nivelului Cernavoda III-Dobrotești, distrugând cu totul nivelul Coțofeni. În materialul ceramic se remarcă vasele cu torți late incizate cu motive în brăduț, motive întâlnite pe majoritatea fragmentelor ceramice din pastă bună descoperite la Șimnic. În unele cazuri, se păstrează încrustația cu alb. Câteva fragmente asociază la inciziile specifice culturii Coțofeni și pastile.

Într-o groapă aparținând acestei culturi s-au găsit câteva fragmente de cupru, de mărimea unor boabe de grâu. Ele nu au fost încă analizate.

Dar, în această campanie (1970), s-a desfășurat și o porțiune dintr-o groapă, în care s-a găsit material dacic, cenușiu, lucrat la roată, databil în sec. I f.e.n. - I e.n.

În 1972 am săpat o suprafață de 6 x 6,50 m, din care am desfășurat complexe aparținând culturii Vința, culturii Sălcuța și culturii Coțofeni.

În 1973 am săpat o suprafață de 30 x 1,50 m pe marginea unei gropi de siloz. De data aceasta am atins pământul viu. Tot acum am săpat un șanț în apropierea celui din 1970, având dimensiuni identice, în scopul de a scoate la lumină întreaga locuință Starčevo-Criș descoperită atunci.

Vom prezenta materialele descoperite în aceste două campanii de săpături începând cu nivelurile culturii Starčevo-Criș.

Cultura Starčevo-Criș. Materialele aparținând acestei culturi sînt destul de numeroase. Noi le vom prezenta separat, arătînd evoluția lor în decursul celor patru faze de dezvoltare pe care le-am surprins la Șimnic.

Locuințe. În săpăturile din ultimele trei campanii nu am descoperit o nouă locuință. Am desfăcut în întregime, așa cum am arătat la început, o locuință pe care o surprinsesem și o desfăcusem parțial în săpăturile mai vechi. Săpătura din 1973 a fost făcută pe o lungime destul de mare în care s-ar fi putut surprinde locuințe, dacă ele s-ar fi aflat în această zonă. Noi credem că în partea de nord a așezării în care am făcut cele trei secțiuni din ultimii ani, locuințele erau mai rare. În apropiere se afla panta nordică a botului de deal pe care s-au așezat locuitorii neoliticului timpuriu și este posibil ca în această zonă să nu se fi construit locuințe.

Unelte. Uneltele de silex din cultura Starčevo-Criș sînt de diverse tipuri. Ele evoluează pe măsură ce se dezvoltă întreaga cultură materială fiind, de fapt, unul din factorii motori ai evoluției culturale.

Silexul este de diferite culori, predominînd acela cafeniu închis sau cafeniu deschis cu puncte albe.

În fazele III și IV uneltele sînt mai numeroase.

Se găsesc lame (fig. 3; 4, 8), gratoare și răzuitoare. În fazele mai vechi lamele sînt mai scurte.

Pe unele lame scurte se fac numai răzuitoare.

În unele cazuri laturile lungi, tăioase ale lamei sînt folosite fără a fi fost lucrate înainte. S-au găsit și două piese componente de la seceri⁴. Obsidiană apare din faza a III-a a culturii. În săpăturile din ultimii ani am găsit 4 fragmente de unelte lucrate din obsidiană. Ele au fost descoperite în nivelul fazei a IV-a a culturii Starčevo-Criș.

În ultima fază, a V-a apare mai des silexul castaniu-gălbui.

Nucleele sînt destul de rare. Ele sînt așchiate puternic (fig. 3, 5).

S-au folosit și așchiile. În unele cazuri acestea sînt retușate pe o parte pentru a fi mai bine folosite (fig. 3, 7). De cele mai multe ori așchiile poartă pe ele urme de cortex, arătînd că prelucrarea lor din nuclele se făcea pe loc. Silexul circula dinspre Peninsula Balcanică sub formă de bulgări.

Uneltele de piatră șlefuită sînt rare. Raritatea lor a fost constatată în toate campaniile de săpături de la Șimnic, iar în alte așezări din Oltenia situația este aproape identică. Din așezările aparținînd acestei culturi de pe teritoriul R.P. Bulgaria și R.S.F. Iugoslavia s-au scos de asemenea puține unelte din piatră în comparație cu cele de silex⁵.

Nu s-au găsit topoare. Dălțița din piatră alb-varzuie pare mai mult simbolică decît o unealtă cu care s-ar fi putut lucra ceva. Roca este foarte moale încît se zgîrie și cu unghia. Este singurul exemplar de unealtă de piatră descoperit în decursul a trei campanii de săpături.

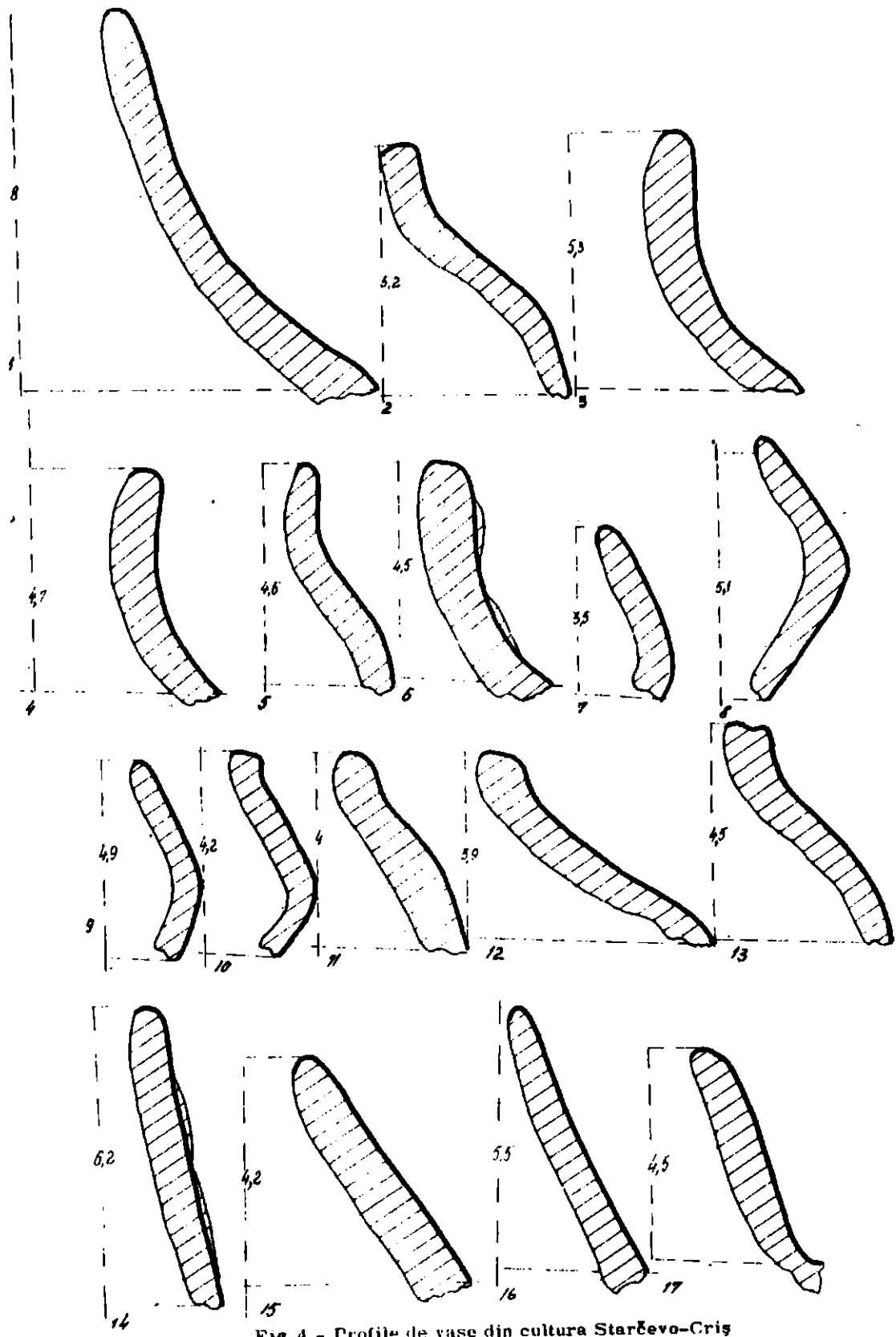

Fig.4 - Profile de vase din cultura Starčevo-Cris

Trebuie să remarcăm de asemenea lipsa uneltelor din os. Aceasta nu se datorește acidității pământului deoarece oasele de animale sînt numeroase.

Se poate ca uneltele mai bune, mai de preț, să fi fost ținute în alte locuri sau în locuințe și noi să nu le fi descoperit deocamdată. În campaniile mai vechi s-au găsit sule și spatule simple sau de tip "linguri".

Ceea ce trebuie menționat este faptul, că în nici o campanie de săpături de pînă acum nu s-au găsit, la Șimnic, brăzdare pentru lucrutul pământului.

În 1973 s-a descoperit, în apropierea locuinței desfăcute, un fragment de rîșniță și două fragmente de greutăți pentru plasele de pescuit. Erau făcute din lut amestecat cu pleavă și nisip⁶. Aveau forma piramidală. Această formă este mai des înfîșnită în fazele mai tîrzii ale culturii Starčevo-Criș din Oltenia.

Nu s-au găsit obiecte din metal.

Ceramica. Materialul ceramic din acest nivel este caracteristic unui facies mai restrîns al culturii Starčevo-Criș, care nu poate fi despărțit de marele complex din sud-entul Europei.

Se deosebesc două mari categorii de ceramică: a) de uz comun și b) ceramică bună.

Ceramica bună se împarte și ea în două grupe: b1 - ceramica lustruită și b2 ceramica pictată.

Ceramică fină nu am găsit în săpăturile de la Șimnic.

Ceramica de uz comun a fost înfîșnită în toate fazele pe care le-am descoperit în săpătura din 1973.

Vom face o prezentare a tehnicii ei de lucru global și apoi vom încerca să prezentăm evoluția formelor și a decorului pe fazele determinate de noi.

În primele faze, în ceramica de uz comun se pune în pastă ca degresant pleavă de păioase și păioase tocate mărunt. Frămîntarea a fost făcută cu grijă, înct pasta este uniformă, degresantul integrîndu-se complet în masa de lut. În faza a IV-a, dar mai ales în faza a V-a, se pune ca degresant și nisip fin sau cu bobul mare. Ceramica din această categorie începe să devină aspră la pipăit. Nisipul rămîne la suprafața vasului chiar atunci cînd lutul a fost foarte bine frămîntat iar vasul bine netezit.

La categoria bună se folosește de asemenea ca degresant, pleava. Ca și la ceramica de uz comun și la ceramica bună din fazele tîrzii se pune ca degresant nisip. Totuși ceramica bună este mai puțin aspră și are mai puține asperități decît aceea din categoria a.

La ceramica de uz comun înfîșnim forme variate. În faza a II-a a culturii Starčevo-Criș se găsesc vase cu corp bombat și gît tronconic (fig. 4, 1, 14). Aceste vase sînt decorate cu barbotină aplicată pe suprafața vasului și așezată în vîrci care pornesc de pe buză.

Vasele cu corp bombat au de obicei fundul înalt ca un piedestal. Partea de jos este ușor așezată (fig. 5, 3, 7). Ele sînt cele mai numeroase în această fază.

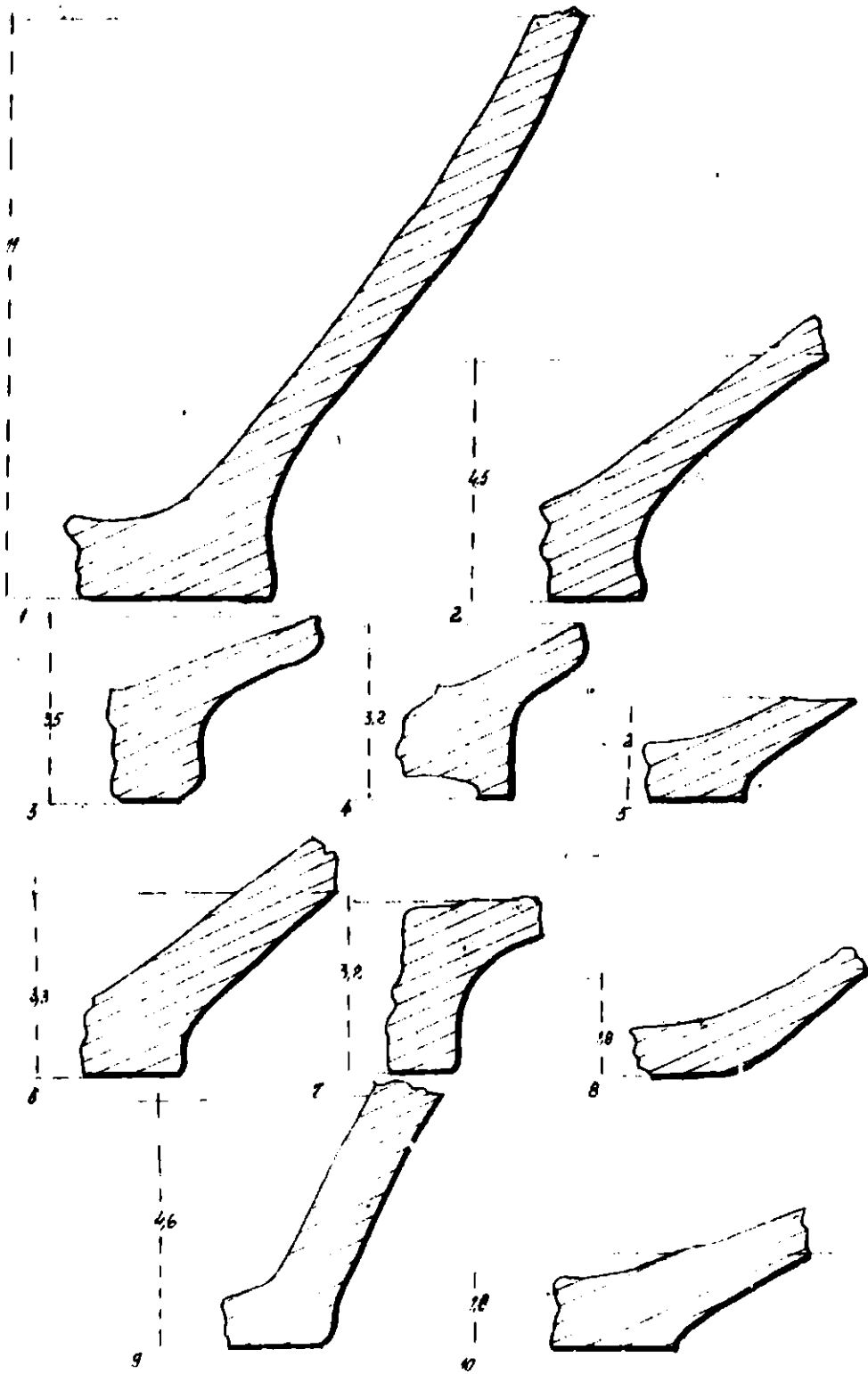

Fig.5 - Profile de vase din cultura Starčevo-Criș

Din ceramica bună amintim vasele cu gît în pîlnie și corpul puțin bombat; sînt arse uniform în exterior. Interiorul este brun-negru. Se pare că pe această formă s-a aplicat în special decorul pictat (fig.5,10).

Picioarele de cupă sînt totdeauna făcute din pastă bună. Ele sînt scunde, drepte, masive. În partea de jos a piciorului se face o mică scobitură, restul piciorului fiind plin (fig.5, 4; 6, 2, 3). Deseori sînt pictate.

La vasele de uz comun ornamentarea se face prin aplicarea unui strat subțire de barbotină care este așezată apoi la vîrci sau se aplică fîșii de lut scurt, butoni pe care se fac impresiuni cu degetul (fig.8, 2) etc. Se mai întîlnesc și creștături făcute cu un instrument tăios. Decorul nu este așezat pe tot corpul vasului, ci numai pe unele părți ale lui.

Ceramica bună este în general lustruită. Peste lustru se aplică proeminențe pe partea bombată a vasului.

O altă parte a ceramicii este pictată. Pictura se aplică înainte de ardere. În general se găsesc cupe pictate cu roșu (într-o baie de vopsea roșie se introducea vasul, apoi se ardea). O altă parte a ceramicii este pictată cu două culori. S-a găsit și un fragment pictat cu alb pe roșu. S-au găsit cîteva fragmente pictate cu brun-negru pe roșu sau cu brun-negru pe cărămiziu. Ele redau fascicule de linii drepte sau curbe. Din cauză că fragmentele sînt foarte mici decorul este greu de urmărit.

În această campanie nu s-a găsit, în nivelul II, nici un fragment pictat cu trei culori.

Mai numeroase sînt fragmentele ceramice din nivelele fazelor III și IV.

În faza a III-a ceramica de uz comun are tot pleavă ca degresant. Vasele cu corp bombat și gît cilindric păstrează fundul înalt, plin care le înalță. Sînt decorate cu vîrci oblice care pornesc de sub buză⁷ (fig. 7; 1,6).

Uneori sub buză se fac apăsări cu degetul (fig.5, 1,3); gîtul este aproape tronconic, asemănător cu gîtul vaselor din pastă bună. Pe corpul unor vase din această categorie se mai găsesc creștături scurte așezate în linii (fig.7, 5), în ramură de brăduț sau incizii scurte, paralele.

Vasele cu corp bombat sînt și ele mai numeroase, fiind decorate întocmai ca vasele cu corp bombat și gît cilindric.

Cupele sînt totdeauna lucrate din pastă bună. Acum încep să apară și unele variante ale lor. Nu se poate fixa cu exactitate direcția lor de evoluție deoarece nu am găsit piese întregi sau întregibile. Se pare că partea superioară a cupelor se mai înalță față de cele din faza mai veche (fig.4, 7). Vasele cu corp bombat, lucrate din pastă bună, sînt pictate și lustruite. Pictura este aplicată pe partea superioară a vasului. Nu putem nici aici determina forma decorului deoarece fragmentele sînt mici. Se pictează cu brun-negru pe roșu sau pe cărămiziu.

Picioarele de cupă sînt mici, scunde, ca în nivelul inferior (fig.6, 3), uneori pictate cu roșu, sau largi, goale în interior cu o tendință de a deveni tronconice (fig.6, 4,5). Și acestea din urmă sînt uneori pictate.

Nu s-au găsit fragmente pictate cu trei culori. Pictura cu brun-negru pe roșu este mai des întâlnită. Pe fragmentele păstrate se disting fascicule de linii curbe, linii în rețea, decorul în "S"-uri lungi, culcate, formând așa zisul decor în "ochi". Acesta din urmă este întâlnit mai des în sudul Dunării⁸.

Nivelul următor aparține fazei a IV-a a culturii Starčevo-Criș.

La ceramica de uz comun se constată o schimbare în felul de a prepara pasta. Se pune nisip fin, iar arderea devine gălbuie cu nuanțe cenușii.

Vasele cu corp bombat și gât cilindric le întâlnim și acum; gâtul este mai scund față de fazele mai vechi (fig. 4, 3-5). Barbotina este folosită acum mai rar. Se decorează cu fșii de lut aplicate și apoi apă-sate cu degetul pentru a forma alveole⁹ (fig. 8, 1). Fundul vaselor nu mai este îngroșat (fig. 5, 1, 2)¹⁰. Se mai decorează vasele cu ciupitură sau creștături care pornesc de la o mică distanță de buza vasului. Aproape constant o fșie în jurul buzei și alta în jurul fundului sînt lustruite.

Picioarele de cupă sînt mai multe. Ca formă sînt tronconice, interiorul lor fiind gol (fig. 6, 6-8, 10-12). Picioarele de cupă se întîlnesc în diferite variante: unele au partea de jos mai evazată, altele au o surlumare la locul de prindere al cupei de picior (fig. 6, 9).

Ornamentarea ceramicii este puțin diferită de aceea din faza III-a. Această diferențiere se constată mai ales la ceramica de uz comun. La această ceramică a fost înlocuit decorul făcut cu barbotină prin acela făcut din aplicații de fșii de lut care sînt apoi crestate sau pe care se fac alveole. De asemenea, se întîlnește și decorul făcut prin incizii. Încep să se combine diferite tehnici de decorare a vaselor (fig. 8, 3). Decorul începe să se aplice ordonat, în special, pe partea bombată a vaselor. O parte din ceramica bună este lustruită și apoi decorată cu incizii, butoni mici etc., cealaltă parte este pictată.

Pictura cu roșu pe ambele părți ale vasului este mai rară. Se pictează pe fond roșu sau cărămiziu fascicule de linii de diferite dimensiuni care pornesc de pe buză și merg pînă spre fundul vasului.

Este des folosit decorul din linii curbe așezate în fascicule. Apar și fragmente ceramice pictate cu trei culori.

Din ultima fază de dezvoltare a culturii Starčevo-Criș s-au găsit mai multe materiale ceramice (în campaniile din 1972 și 1973).

Ceramica de uz comun folosește în pastă mult degresant. Vasele din această fază sînt aspre la pipăit, cu pereții mai groși și sînt lucrate mai neglijent dacă le comparăm cu acelea din nivelurile mai vechi.

Și la ceramica din pastă bună se pune nisip ca degresant. Este arsă cărămiziu cu nuanțe cenușii.

Se găsesc vase cu corp bombat lucrate din pastă de uz comun (fig. 4, 15). Acestea sînt decorate cu incizii și creștături. Nu se mai întîlnesc vase ornamentate cu barbotină ca în fazele mai vechi. Uneori aceste vase sînt mai largi și mai scunde, avînd aspectul unor castronașe¹¹ (fig. 4, 11).

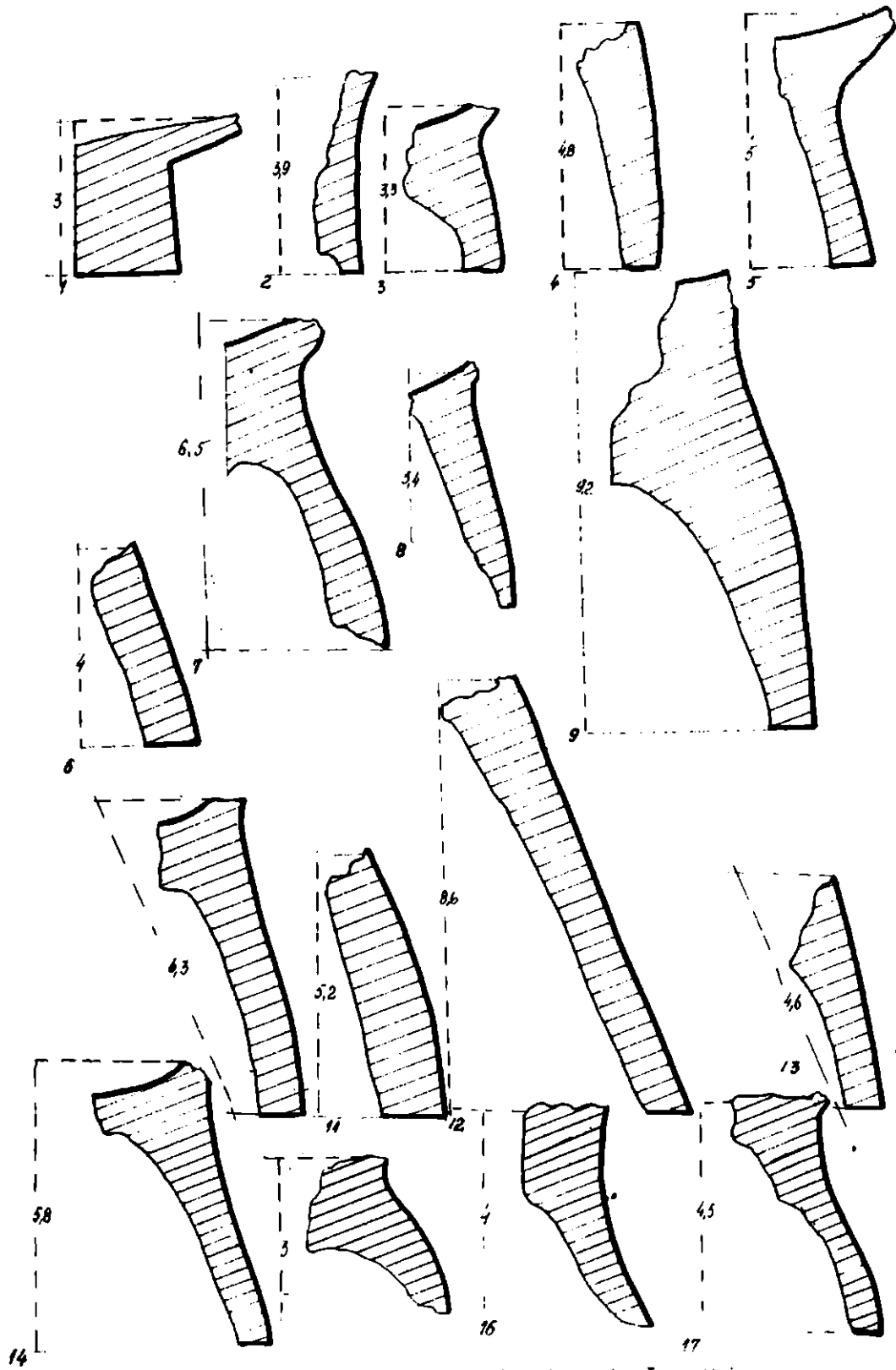

Fig.6 - Picurare de esape din cultura Starčevo-Cris

Vasele cu corp bombat și gât cilindric (fig.4, 16, 17) se împuținează. Pe ele se aplica de obicei decorul pictat. Fundul unor astfel de vase este plat și subțire (fig.5, 9). Pe ele apare decorul făcut din crăstături scurte. Merită să menționăm aici și apariția unor forme larg deschise (fig.5, 8), asemănătoare tipurilor care se găsesc în special pe malul Dunării.

S-au găsit câteva exemplare de cupe. Ele au fost pictate cu brun-negru pe fond gălbui; și picioarele de cupă sînt rare (fig.6, 14, 17).

Ceramica de uz comun este cea mai des ornamentată. Pe vasele lucrate din această categorie (a) se întîlnesc două tipuri de decor: unul în relief, aplicat (fig.2, 4) și altul, incizat. Se găsesc de asemenea îmbinate aceste două tehnici de decorare pe același vas.

Pictura este folosită rar. S-au găsit câteva fragmente pictate cu roșu pe ambele părți. Acestea provin de la cupe larg deschise. Alte fragmente sînt pictate cu brun-negru pe fondul roșu, sau în nuanțe de cărămiziu.

Împreună cu materiale ale culturii Starčevo-Criș s-au găsit și materiale aparținînd culturii Vinča. Le socotim ale culturii Vinča intruse în nivelul de locuire Starčevo-Criș fie pe găuri de animale mici, fie prin amestecul făcut la începutul locuirii Vinča de populațiile acestei culturi.

Menționăm că locuirea Vinča suprapune direct așezarea Starčevo-Criș, între cele două locuiri neexistînd nici un timp liber în care stațiunea să au fi fost locuită.

Cultura Vinča. Săpăturile din 1972 au atins două niveluri distincte ale locuirii populațiilor Vinča de la Șimnic. Ele au fost determinate pe baza unor urme de locuințe rămase in situ și dezvelite în parte în această campanie. Locuința mai veche aparținînd fazei Vinča A a fost prinsă în partea de est a săpăturii noastre. Avea forma aproape rectangulară după urmele lăsate de dărîmătura de chirpic descoperită. Pereții erau groși, făcuți din bîrne pe care se împletiseră nuiiele. Împletitura era rară, urmele rămase pe chirpic fiind la distanță uneori de 10-15 cm una de alta. Chirpicul era gros avînd în interior multe urme de pleavă. Era spart în bucăți mici. Nu se poate spune că aceste bucăți au fost fasonate înainte de a fi aplicate pe împletitura de nuiiele.

Din faza Vinča B s-a găsit o groapă plină cu chirpic printre care se aflau și vase fragmentare. Chirpicul acesta, care provenea probabil, de la o locuință incendiată a cărui loc trebuia curățat, era ușor diferit de acela descris mai sus. Aproape toate fragmentele aveau urme de nuiiele împletite des. De la început lutul fusese mai bine frămîntat cu pleavă și cu păioasele, la care s-a adăugat și un mic procent de nisip cu bobul mare. Pe unele fragmente se păstrau urmele unor lemne despicate care lănuu impresia de scînduri înguste de 10-12 cm. Greapa în care s-a aruncat chirpicul fusese săpată de la baza nivelului Vinča B. Am considerat că urmele de locuire din groapă aparțin aceleiași faze.

Pe suprafața desfăcută în 1973 și 1974 nu am mai găsit locuințe in situ care să poată fi datate în cultura Vinča.

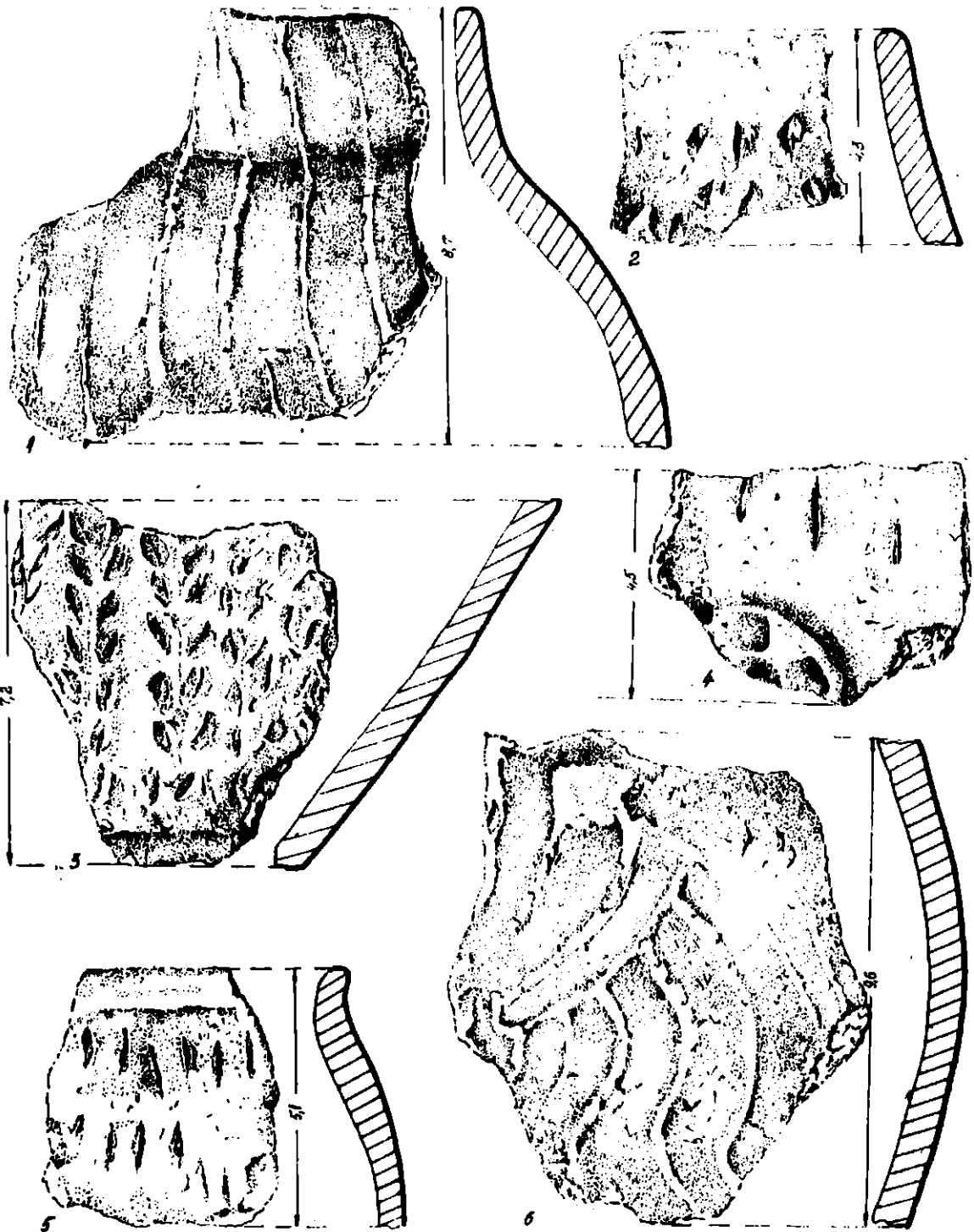

Fig.7 - Fragmente de vase cu decor din cultura Starčevo-Criș

Nu am găsit vetre în afara locuințelor.

Unelte. În cele două faze ale culturii Vinča au fost descoperite și unelte de silix. Merită să remarcăm faptul că, în general, silixul este cenușiu-brun spre deosebire de uneltele populațiilor Starčevo-Cris care au folosit mai ales silix de nuanțe cafenii.

În faza Vinča A uneltele sînt mici și foarte mici. Se poate vorbi de o tradiție a microlitelor. Cele mai numeroase sînt lamele (fig.9, 4-5). Unele se apropie de acele unelte descoperite în așezarea de la Cleanov (Dealul Fiera)¹² și care datează din aceeași perioadă. Tot aici s-a găsit și un vîrf tip Fiera. Se mai găsesc gratoare, răzuitoare și multe așchii; nu lipsesc nici nucleeele mici.

În faza Vinča B sînt mai multe unelte și de mai mari dimensiuni. În număr mai mare se găsesc lamele (fig.9, 2,7,12,15-17) apoi, răzuitoarele simple sau făcute pe vîrfuri de lamă (fig.9, 1,8,9,11,14). Se folosesc și așchile (fig.9, 10,13). S-au găsit și două piese de obsidiană (fig.9, 6). Sînt singurele piese de obsidiană descoperite pînă acum în cadrul culturii Vinča din Oltenia.

Nucleeele sînt piramidale.

Uneltele din piatră sînt și ele foarte rare. Nici în campaniile mai vechi nu am găsit multe unelte din piatră specifice culturii Vinča.

În nivelul fazei B s-a descoperit un fragment de topor dintr-o rocă verzui care poate fi atribuit acestei culturi.

Dintre uneltele de os menționăm sulele și spatulele.

Rîșnițele sînt de dimensiuni mijlocii.

Cele trei fragmente descoperite arată o îndelungată folosire a lor. Din lut de bună calitate au făcut greutăți pentru plasele de pescuit. Obiecte din metal nu s-au găsit.

Ceramica. Vom descrie materialul ceramic descoperit la Șimnic fără a omite apropierea care există între aceste piese și materialele aparținînd culturii Vinča descoperite în celelalte așezări din Oltenia, Banat și R.S.F. Iugoslavia. Am împărțit ceramica descoperită la Șimnic în două grupe: a) ceramica de uz comun și b) ceramica bună. Un singur fragment este deosebit lucrat; el poate fi inserat, alături de alte fragmente descoperite în Oltenia, în grupa ceramicii fine.

În faza A ceramica de uz comun are ca degresant pleavă și paie tocate mărunt și bine emestecate în pastă. Este arsă cenușiu-castaniu. Nisipul este întîlnit foarte rar. Nu se folosește în decorarea acestei ceramici barbotina.

Ceramica bună are în pastă nisip fin și foarte rar și păioase foarte bine tocate. Este acoperită totdeauna cu un slip subțire; este arsă cenușiu.

În cadrul ceramicii de uz comun deosebim cîteva tipuri de vase; vasele cu gît scurt și corp bombat și acelea care au formă de borcan sînt mai numeroase, iar acelea ovale de forma tipurilor sînt mai puține.

Unele vase cu gît scurt și corp bombat au buza reliefată din cauze rîndului de alveole care este făcut cu degetul imediat sub buza vasului (fig.10, 1-4). Vasele borcan sînt decorate cu butoni (fig.10, 12).

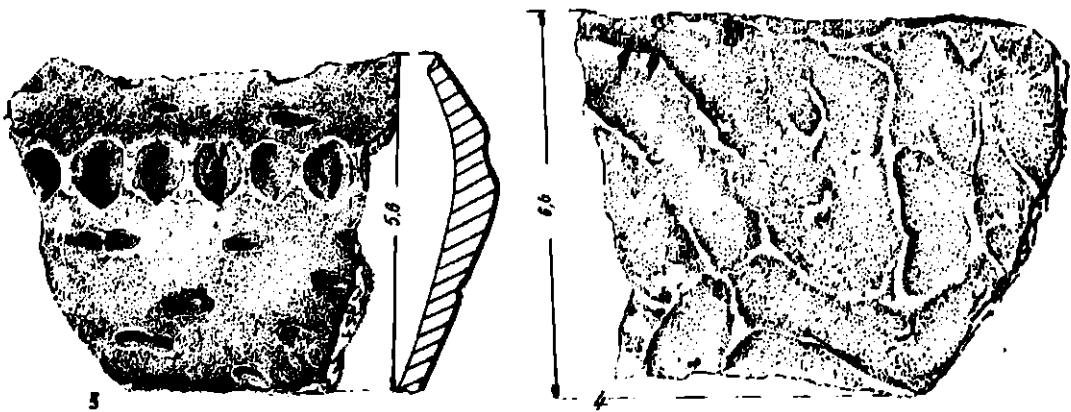
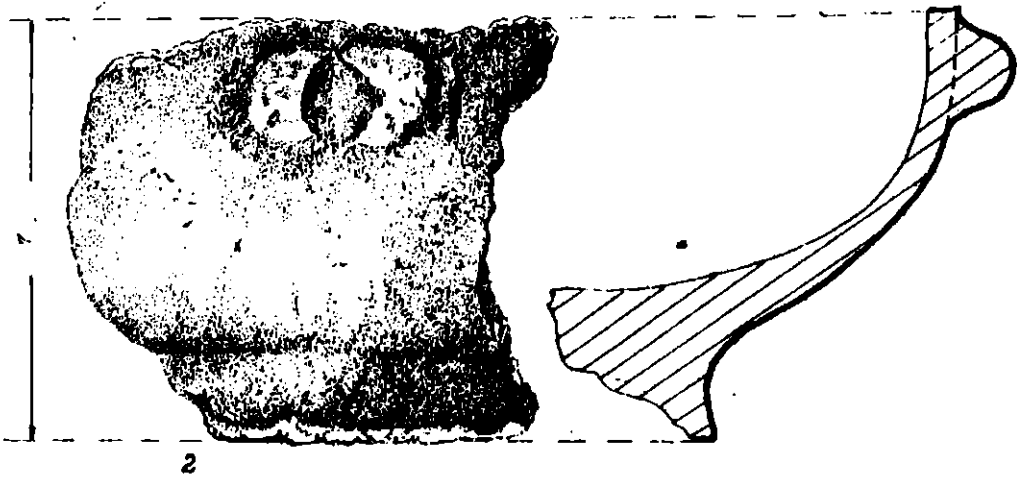
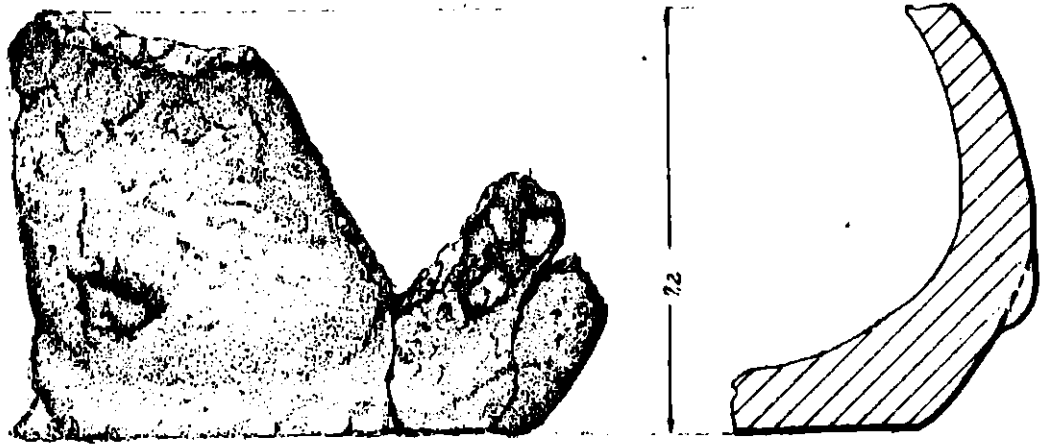

Fig.8 - Fragmente de vase cu decor din cultura Starčevo-Criș

Dintre vasele din pastă bună se întind unele cu corp bombat (fig.10, 6-9). Ele au mai multe variante. Pe aceste vase, pe partea bombată a lor, se fac caneluri fine sau plisauri. Sînt totdeauna acoperite cu un slip fin, bine lustruit și au exteriorul aproape de negru¹³.

Cupele formează o categorie aparte, bine conturată în cadrul ceramicii Vinča.

În prima fază ele sînt largi, cu pereții ușor curbați. Se fac cupe și din pastă de uz comun care lasă impresia unor tăvi (fig.10, 10, 11), toate cu fundul drept.

Cupele din pastă bună sînt largi (fig.11, 9) sau înalte ca niște castroane (fig.11, 2).

Picioarele de cupă sînt numeroase. Ele sînt lucrate îngrijit. Pe aproape 1/3 din înălțimea lor sînt gravate în interior. La unele exemplare partea de jos este evazată.

La Șimnic am mai întîlnit vase cu gît cilindric și corp bombat lucrate din pastă bună (fig.10, 5). S-au mai găsit și fragmente de pahare sau suporturi de vase. Toate au fost lucrate din pastă bună.

De remarcat este un fragment de toartă care provine de la un vas de tip Veselinovo (fig.13, 3). Toarta, probabil și vasul erau lucrate din pastă bună arsă negru. Ea are analogii cu astfel de vase din din R.P Bulgaria¹⁴, ajutîndu-ne la stabilirea unor sincronisme între cele două regiuni.

Ornamentarea nu este prea bogată. La vasele din categoria a se fac alveole sub buza vasului sau mai jos de ea, sau se aplică mici butoni.

Vasele mari sînt decorate cu combinații de alveole și incizii (fig. 13, 1), sau numai cu incizii (fig.13, 2). Mai variat este decorul de pe ceramica bună. Pe partea bombată a vaselor se fac plisauri care se așează în unghiuri înscrise, în linii oblice, în semicerc etc. Nu se găsesc meandre sau spirale. Mai sînt folosiți și butonii aplicați pe partea bombată a vaselor.

Din faza Vinča B s-a descoperit mai mult material ceramic.

Ceramica de uz comun este arsă neuniform pe același vas. Ar în pastă amestec de păioase tocate foarte mărunte, nisip fin și mici pietricele calcaroase.

Vasele cu gît scurt și corp bombat se întind și în faza Vinča B. Sînt făcute din ceramică de uz comun ca și vasele cu corp bombat. Din aceeași pastă au fost lucrate și vasele borcan. Acestea sînt ornamentate, în general, pe partea bombată. Vasele cu corpul puternic bombat, lucrate din pastă bună, sînt ornamentate cu caneluri, butoni, incizii (fig.12, 4; fig.13). Ele apar uneori ca niște boluri mari.

Tipurile sînt făcute din pastă de uz comun și sînt mai adînci iar cupele mai descinse, dar de mai mici dimensiuni (fig.14, 2). Se găsesc și cupe mai adînci (fig.11, 3-4) care sînt mai des întîlnite în acest nivel. Putem enumera aici și picioarele de cupă, goale în interior (fig.10, 14, 15; 14, 5), bine lustruite pe toată suprafața. Forma mai des întîlnită este aceea de vas cu gît cilindric și corp bombat. Ea are mai multe va-

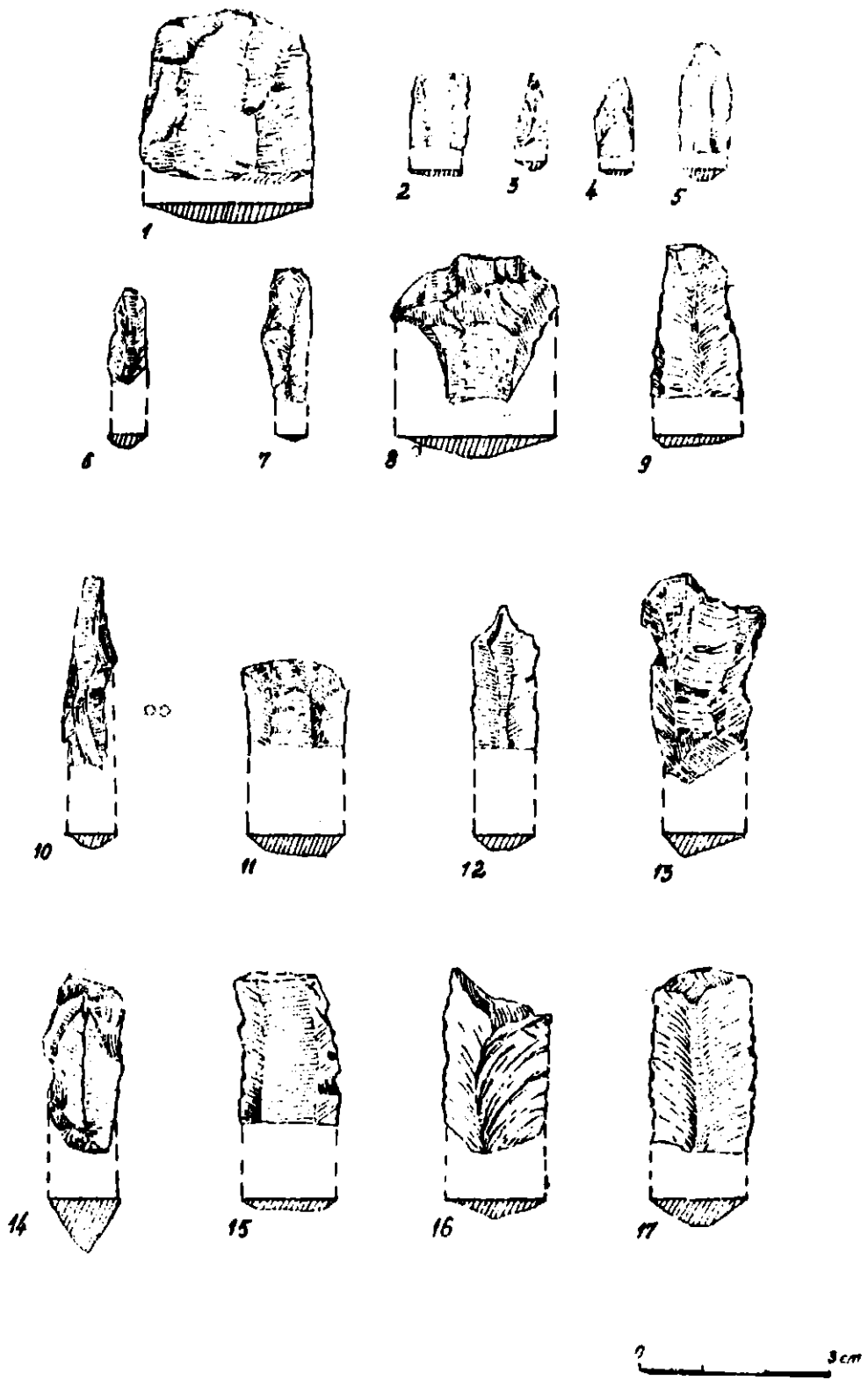

Fig.9 - Unelte de silex din cultura Vinča

riante. Aceste vase de obicei sînt nedecorate. Vasele bitronconice sînt lucrate din pastă bună (fig.13, 11-13), sînt decorate cu caneluri și pli-seuri¹⁵ (fig.13, 1; pl.14, 5). Mai pot fi enumerate și fragmentele de pahare și străchini care sînt asemănătoare cu acelea din Serbia¹⁶ (fig. 11, 10).

Vasele de uz comun sînt ornamentate cu alveole sub buza vasului sau mai jos de ea. Se mai întîlnesc butoni și tortițe mici și rare, ori incizii.

Vasele din categoria ceramicii bune sînt decorate cu caneluri și foarte rar cu pli-seuri. Acest decor se face pe partea bombată a vaselor (fig.12, 2, 4; fig.13, 4).

Se mai folosesc de asemenea inciziile, butoni, iar pe suporturi s-a aplicat, după ardere și pictură cu roșu sau alb.

În campaniile de săpături din 1972 și 1973 nu s-a descoperit nici o figurină sau obiect de podoabă care să poată fi atribuit culturii Vinča.

Cultură Sălcuța. În suprafața săpată în 1973 s-a descoperit o locuință aparținînd culturii Sălcuța. Săpătura noastră a prins numai colțul de sud-est al locuinței. Nivelul Sălcuța din așezarea de la Șimnic este, în general, foarte aproape de nivelul de călcare actual din care cauză, în unele locuri, a fost atins de arăturile adînci făcute pe acest teren.

Locuința nr.1 (1973) din suprafața F a fost desfăcută pe o lungime de 3,30 m și o lățime de 2,20 m.

Din analiza materialului ceramic și litic descoperit a reieșit că putem încadra această locuință în faza a III-a a culturii Sălcuța. Locuința a fost făcută la suprafața solului după ce acesta a fost, în prealabil netezit și puțin bătătorit. A fost ridicată pe osatură de pari subțiri pe care s-au împletit nuiele. Peste această îngrăditură, care era destul de rară, s-a pus lut amestecat cu multe păioase tocate și cu pleavă. Nu s-au observat bucăți de o formă rectangulară care ar fi putut fi făcute înainte și apoi lipite peste împletitura de nuiele. În partea interioară a locuinței pereții au fost neteziți, nu existau urme de vopsea sau de alt decor pe bucățile scoase din suprafața cercetată de noi. Peretele dinspre sud s-a prăbușit în interior în întregime, iar cel dinspre est numai în parte. La 1,30 m distanță de peretele dinspre sud se afla vatra simplă, făcînd o singură dată. Era de formă aproape rotundă cu diametrul de 0,80 m. Tot în interiorul locuinței s-au găsit fragmente de vase de uz comun¹⁷ (fig.16), trei unelte de silex ars și cîteva fragmente de oase de animale, arse și ele probabil în timpul incendiului care a distrus locuința.

Locuința de la Șimnic nu a avut șanț de scurgere a apei așa cum s-a constatat la unele locuințe din această cultură în alte așezări. Nu s-au găsit urme care să ne indice o îngrădire a vetrei.

Se pare că porțiunea din locuință pe care am desfăcut-o nu era aceea în care se aflau depozitate obiectele gospodărești. S-au mai gă-

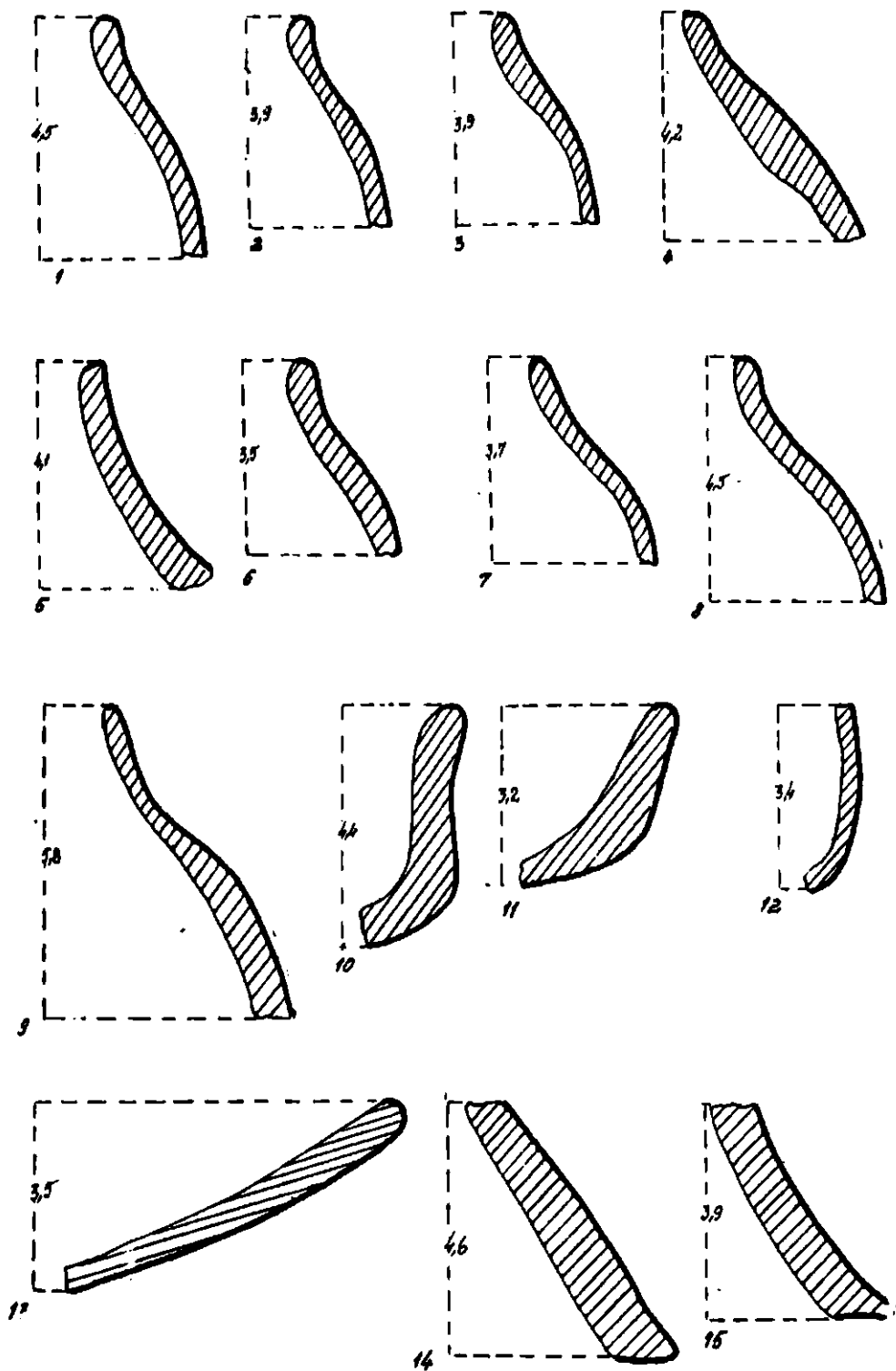

Fig.10 - Profile de vase din cultura Vinča

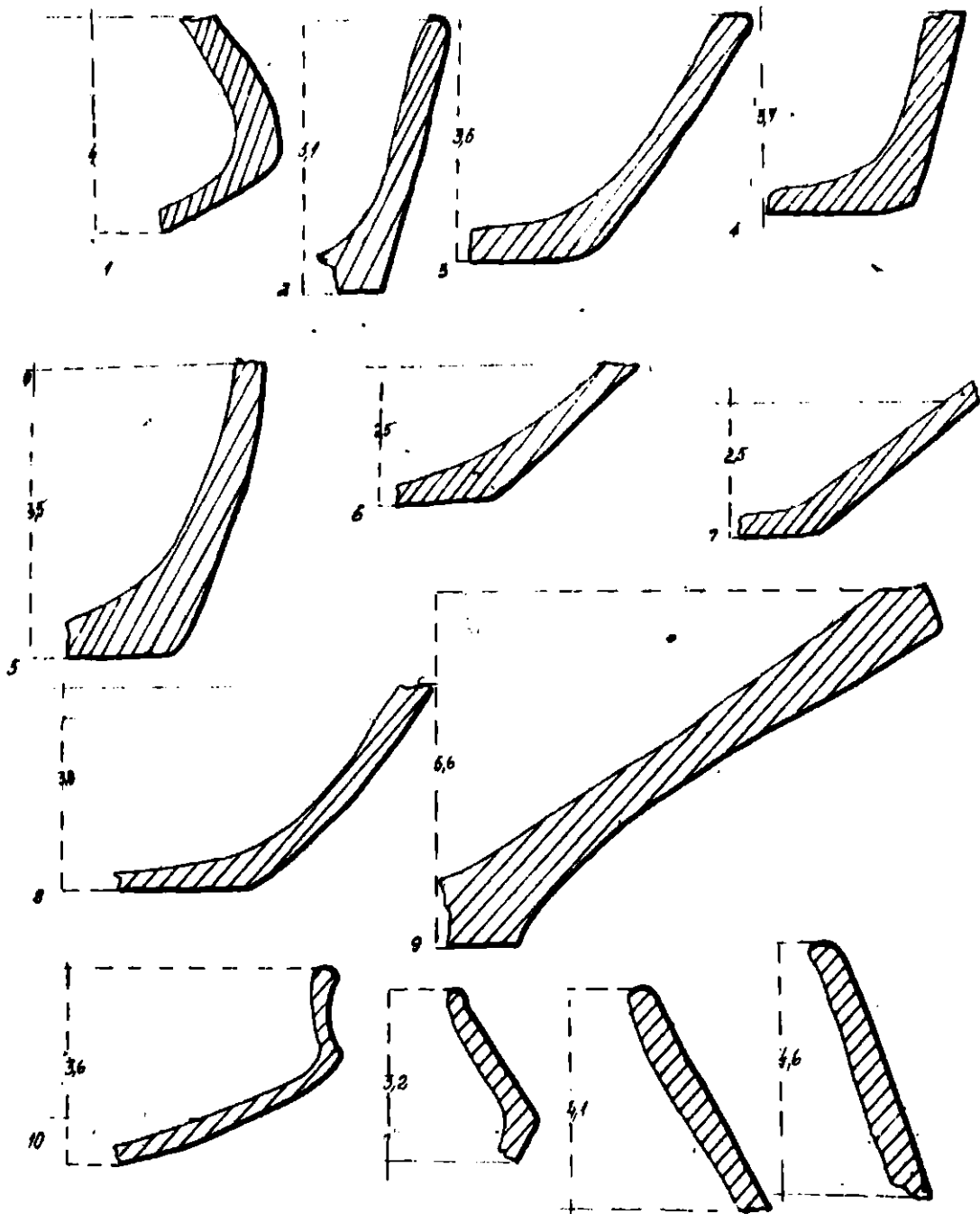

Fig.11 - Profile de vase din cultura Vinča

sit, în dărâmăturile acestei locuințe, câteva fragmente de răsnițe și 10 greutateți pentru scufundarea plaselor de pescuit.

În celelalte șanțuri săpate nu s-au mai descoperit urme de locuință in situ care să poată fi atribuite culturii Sălcuța.

Uneltele descoperite sînt puține. Ele au fost găsite în mare majoritate în apropierea locuinței desfăcute. Uneltele de silex sînt de dimensiuni mijlocii. S-au găsit lame lucrate pe ambele părți și răzuitoare făcute pe vîrfuri de lamă¹⁸ (pl.15).

Ceea ce remarcăm și în alte așezări se poate spune și pentru locuitorii din neoliticul tîrziu de la Șimnic. Și aici uneltele din piatră sînt puține, de dimensiuni mijlocii, lucrate uneori neglijent. În marea lor majoritate sînt lucrate din silex cafeniu pînă la nuanțe de bej-alburu, dar nu lipsesc nici acelea din silex cenușiu.

În nivelul Sălcuța III de la Șimnic s-a găsit un fragment de topor de piatră (se păstrează partea dinspre ceafă). Nu avem dovezi că a fost perforat.

Uneltele din os sînt rare. S-au găsit două spatule făcute pe coaste de animale mari. Pe o bucată de coastă grossă, tot de la un animal mare, se găsesc o serie de incizii adînci. Nu putem spune la ce a folosit osul sau dacă loviturile au fost date pentru a tăia osul în două fragmente.

Împungătoarele din os sînt subțiri, lucrate pe oase de animale mici sau de păsări.

În afara colțului de est al locuinței descoperite s-au găsit și câteva fragmente de răsniță de mici dimensiuni. Piatra nu are o formă specială care să indice o prelucrare a ei înainte de a se folosi ca răsniță. Fața pe care s-au zdrobit boabele este ușor adîncită.

În interiorul locuinței, pe latura de est a ei, s-au găsit răspîndite 10 greutateți de plasă. Ceea ce merită să reținem este faptul că unele din ele sînt tocite pe o parte încă din vechime.

Se pare că ele au fost folosite și după ce s-au tocit. Nu este exclus ca aceste greutateți să fi stat timp îndelungat într-un loc unde apa avea un curs mai rapid. Dacă despre unele piese din această categorie nu se poate spune că au fost ținute mai mult timp în apă, aceste greutateți descoperite la Șimnic sînt mărturie a folosirii lor timp îndelungat la scufundarea plaselor de pescuit. Trei din cele zece greutateți descoperite sînt tocite prin acțiunea întreprinsă de apă încît aproape 1/3 din ele au fost distruse.

Greutatețile au formă ovală alungită; au o parte subțiată acolo unde s-a făcut și perforarea pentru a fi agățate. Nu s-au găsit greutateți în formă de șa sau cu secțiune pătrată sau dreptunghiulară.

Fusaiiolele sînt rare. Ele sînt făcute din ceramică bună sau din fragmente de cinburi rotunjite și găurite la mijloc. Nu s-au găsit în campaniile din 1972 și 1973 fusaiiole din os, cu toate că ele au fost folosite și de populațiile de la Șimnic.

Materialul ceramic descoperit la Șimnic în campaniile amestite și care aparține culturii Sălcuța poate fi împărțit în două mari categorii:

a. ceramica de uz comun, care predomină și b, ceramica bună. Ceramică fină nu am descoperit.

Ceramica de uz comun are, în general, mult degresant în pastă. Este arsă neuniform.

Ca forme se găsesc vasele cu corp globular sau acelea cu gful în pflnie și corpul bombat. În interiorul locuinței s-au găsit câteva fragmente de la vase mai mari pe care nu le-am putut întregi decât în parte. Vom descrie numai pe acelea care sînt reprezentative pentru această etapă de dezvoltare, celelalte fiind asemănătoare acestora.

În apropierea vetrei s-au descoperit fragmentele unui vas mare de provizii cu gful în pflnie și buza ușor evazată. Corpul este bombat. Pe partea proeminentă se află, aplicate, perechi de butoni. Vasul a fost acoperit cu barbotină subțire așezată apoi în vîrci superficiale, care pornesc de la stînga la dreapta. Decorul acoperă întreaga suprafață a vasului. Din cauza arderii secundare exteriorul este cărămiziu.

Un al doilea vas (fig. 16, 3) a fost descoperit în apropierea greutateților pentru scufundarea plaselor de pescuit. Face parte din seria vaselor cu corp bombat. Sub buză are ușoare ciupituri fără ca să fi înălțurat pasta care a rezultat din alveolarea peretelui. Toată partea de sus are vîrci superficiale ca și la vasul descris mai sus. Partea de jos - aceea de sub curbura maximă și pînă la fund - este lustruită.

Ambele vase au degresant din cioburi pisate amestecate bine cu lutul.

S-au mai descoperit fragmente de strachină din pastă bună, din varianta cu buza trasă în interior și câteva fragmente de la vase cu gful în pflnie și corp bombat, lucrate tot din ceramică bună, fragmente de cești cu două torți etc.

Ca și nivelul culturii Sălcuța și cele două niveluri ale culturii Cernavoda III-Dobrotești au fost atinse de arături. Acolo unde au fost mai adînci ele s-au păstrat, așa cum este cazul celor două depuneri desfăcute în 1973.

În partea de vest a suprafeței H/1973, s-a descoperit o locuință distrusă în parte de cei care au săpat gropile de siloz în 1960-1961. Era o locuință de tip colibă cu vatră în interior. Dacă locuința a fost în bună parte distrusă, vatra s-a păstrat aproape întreagă. Se pare că locuința a fost rectangulară, făcută pe pari subțiri pe care s-au împletit crengi. Peste împletitura aceasta s-a pus o lipitură din lut amestecat cu păioase. Bucățile rămase în urma incendiului sînt mici, arse puternic, uneori făcute zgură. Vatra se afla în apropierea peretelui de est. Era fățuită de trei ori, așa cum s-au mai întîlnit și alte vetre în această așezare²⁰. Avea forma aproape dreptunghiulară cu laturile rotunjite. Lipiturile aveau fiecare 2-3 cm grosime. Nu avea nici o amenajare de pietre în jur.

În săpătura din 1974 s-a mai găsit o vatră asemănătoare. De această dată vatra era în afara locuinței. Ca și aceea descoperită în 1973 și aceasta fusese atinsă de lucrările moderne și în bună parte dis-

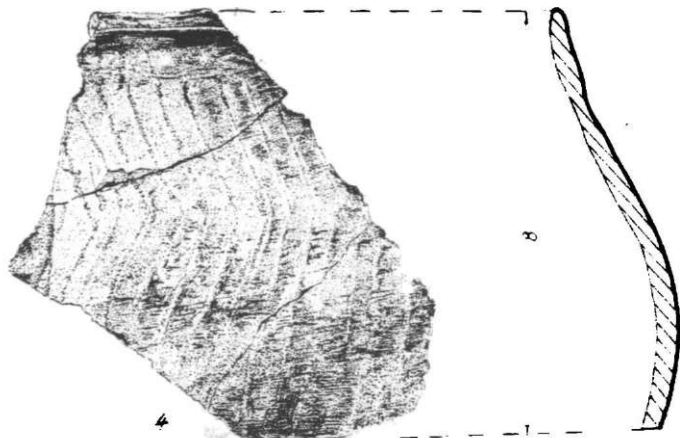
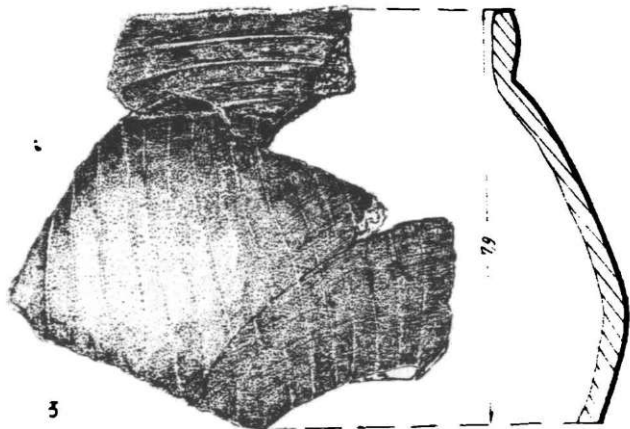
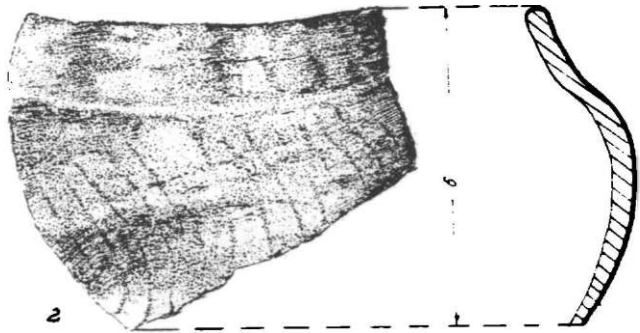
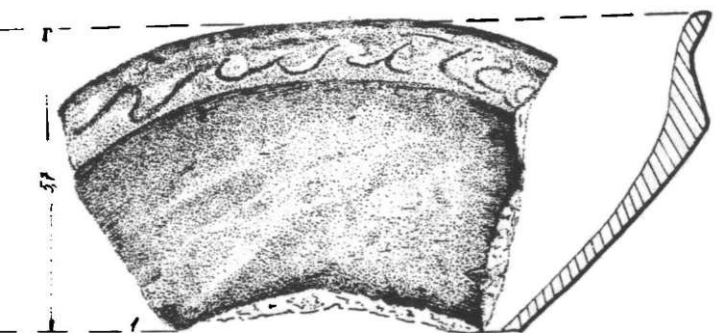

Fig.12 - Fragmente de vase cu decor din cultura Vinča

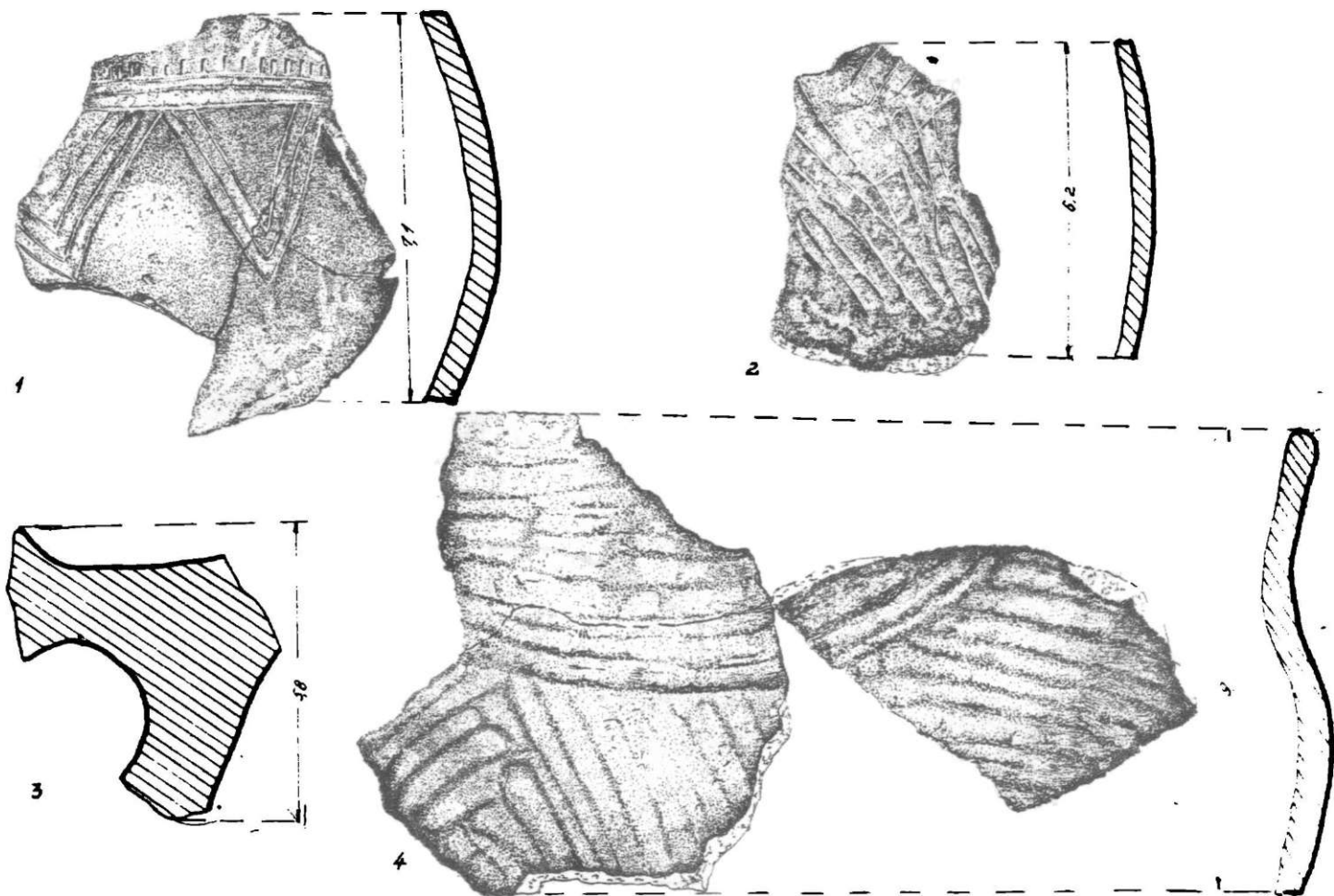

Fig.13 - Fragmente de vase cu decor din cultura Vinča

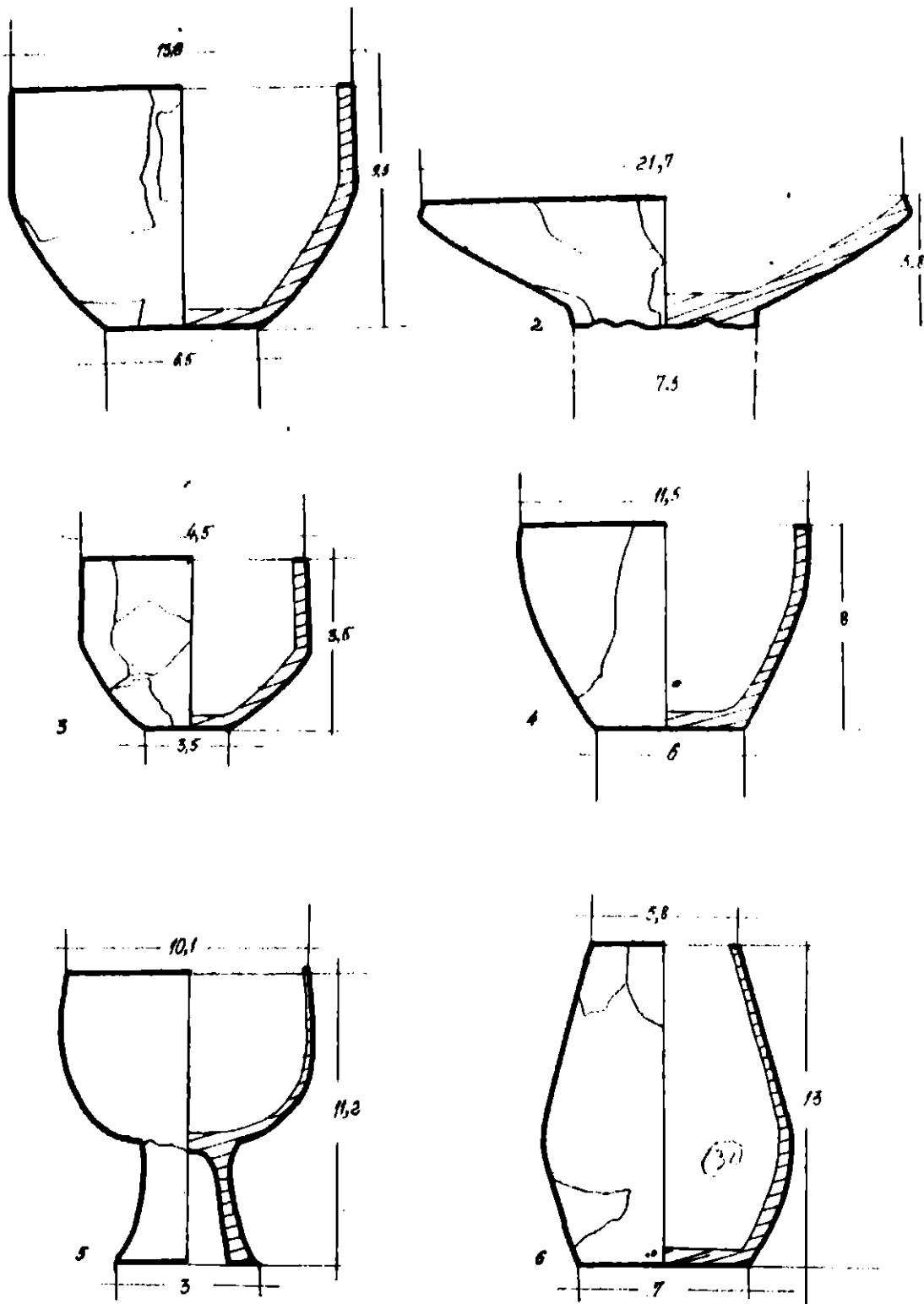

Fig.14 - Profile de vase din cultura Vinča

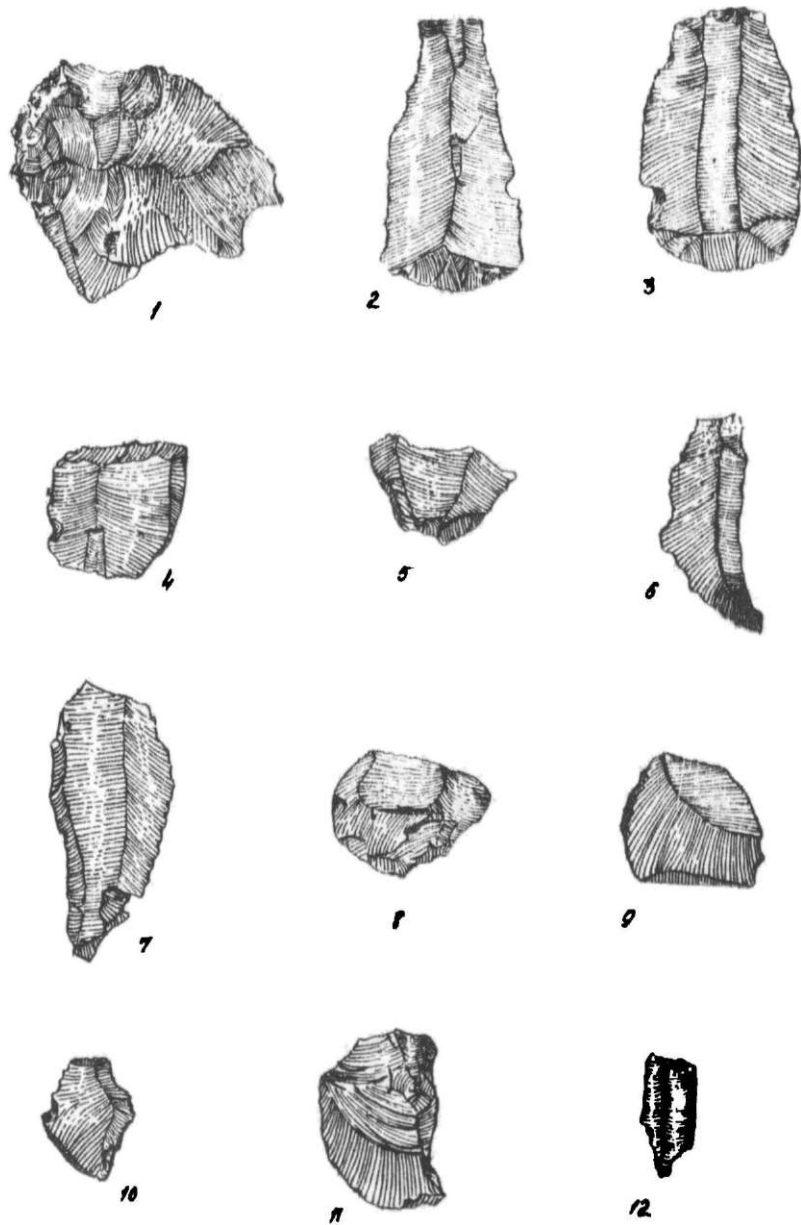

Fig.15 - Unelte de allex din cultura Sălcuța

trusă. Fragmentul rămas in situ arată că fusese fățuită de două ori. Ceea ce merită să consemnăm este faptul că aceste populații își reparau vetrele des sau că era an obicei ca vatra să fie fățuită de mai multe ori.

Aceste vetre, cu locuințele lor, aparțin nivelului mai vechi al culturii Cernavoda III-Dobrotești. Din nivelul superior al acestei culturi nu s-au desfăcut complexe de locuire in situ.

În șanțul săpat în 1973 s-au găsit urmele unei alte colibe, se pare a unui perete prăbușit în exteriorul ei, dar arăturile actuale au răvășit din loc în loc aceste urme încît nu putem aduce o precizare referitoare la locuirea nivelului superior.

În apropierea colibeii din anprafața H/1973 s-au găsit mai multe fragmente ceramice de la vase de uz comun și altele din ceramica bună.

În interiorul colibeii, lângă vatră, s-au găsit fragmentele unui vas de tip borcan.

În pastă vasului a fost pus ca degresant nisip cu bobul mare. Din această cauză vasul este aspru. Vasul a fost netezit cu degetele, rămînd urmele lor pe peretele exterior, lăsînd impresia unor false vîrci (fig. 16, 2). În interior apăsarea degetelor a fost mai puternică, iar urmele se observă bine.

Material aparținînd culturii Coțofeni s-a găsit în pămîntul arat. El provine de la vase cu torți bandate, late, decorate cu incizii așezate în brăduț. O bună parte din fragmentele ceramice aparținînd culturii Coțofeni sînt decorate cu incizii așezate în brăduț. O altă parte a materialului este decorat cu șnurul. Nu lipsesc nici fragmentele ceramice pe care apar aplicații ceramice de tipul "linsenkeramik", nu s-a putut întregi nici o formă.

În 1972 am desfăcut, parțial, o groapă care poate fi atribuită culturii Verbicioara. În această groapă s-a găsit în mare majoritate fragmente ceramice de la vase cu corp bombat, fără decor sau funduri de vase simple, fără picior - neîngroșate, care pot proveni de la cești mici. Alături de aceste fragmente s-au găsit și două ceșcuțe șunde cu pereții aproape verticali pe fund și cu o toartă supraînălțată. Amîndouă ceșcuțele sînt lucrate din pastă bună cu puțin degresant. Sînt bine netezite pe ambele fețe. Sînt arse brun-castaniu.

Tot în aceste campanii am desfăcut și a groapă dacică cu material foarte puțin și fragmentar care poate fi datat în sec. I f.e.n. - I e.n. Ceramica este lucrată la roată și este arsă cenușiu. Fragmentele de toartă pot proveni de la uâni înalte. De asemenea s-a mai găsit și cîteva fragmente de funduri înelare.

Această groapă fusese tăiată de o alta foarte puțin adîncă - aproape o alveolare - din care s-a acos material ceramic din sac. VI-VII e.n.

Ceramica din această groapă este arsă cărămiziu-cenușiu. Este aspră la pipăit din cauza degresantului. Nu are decor. Fragmente mai numeroase sînt de la vase cu buza evazată și corpul ușor bombat.

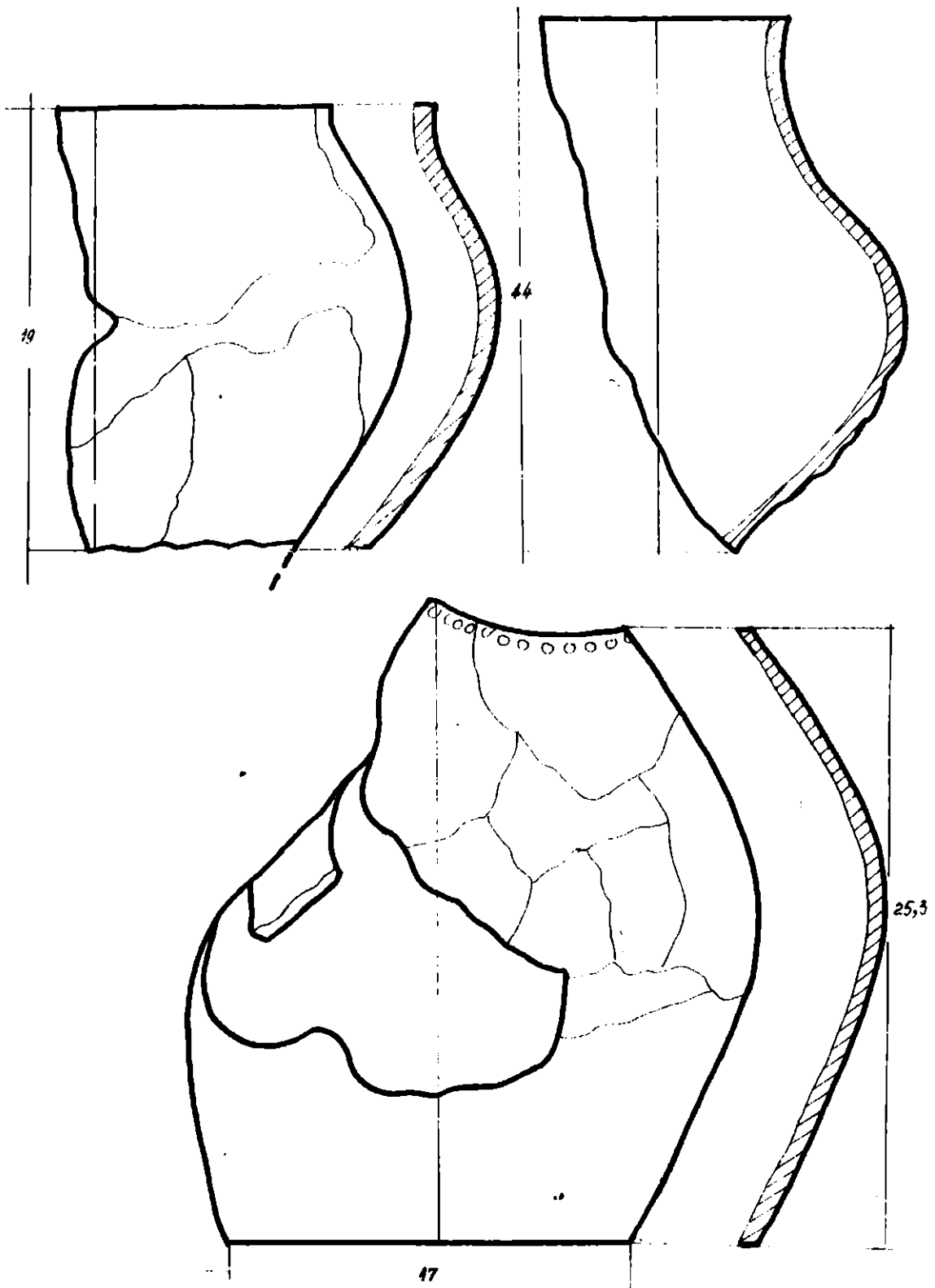

Fig.16 - Vase din locuința 1/1973

Urme ale locuirii din această perioadă s-au mai găsit și în campaniile din 1968-1969 și în recenta campanie din 1974.

În sec. VI-VII e.n. suprafața dinspre nord a fostei așezări neolitice a fost locuită mai puțin. Așezarea masivă a acestor populații se afla pe locul unde sînt astăzi grajdurile și birourile Stațiunii experimentale agricole Șimnic și a fost complet distrusă cu ocazia săpăturii fundațiilor clădirilor amintite.

În campania din 1973, s-au precizat unele descoperiri mai vechi referitoare la fazele de dezvoltare ale culturii Starčevo-Criș din Oltenia, în sensul că aici se găsesc în ordine stratigrafică și cronologică clară patru faze consecutive de dezvoltare ale acestei culturi.

De asemenea, se poate spune că locuirea Vinča este mai intensă în porțiunea în care locuirea Starčevo-Criș este mai slabă.

Suprapunerea Vinča-Sălcuța se face după o scurtă pauză, deoarece în campaniile de săpături de pînă acum nu avem decît material aparținînd fazei a doua de dezvoltare a culturii Vinča, care ar corespunde în linii mari fazei Vinča B din Serbia, dar nu se găsesc și fragmente ceramice care să ne indice o trecere spre cultura Sălcuța (lipsește deci nivelul Sălcuța I).

Între cultura Sălcuța și Cernavoda III-Dobrotești există, de asemenea, o pauză de locuire a așezării de la Șimnic. Săpăturile viitoare vor lămurii dacă peste Sălcuța III se așează populațiile Cernavoda III-Dobrotești sau dacă acest bot de deal a rămas un timp nelocuit.

Așezarea Coșofeni se întinde pe întreg promontoriul. Ea a fost distrusă în parte de arături contemporane. Despre locuiri mai tîrzii nu putem vorbi decît din mărturiile rămase în gropi.

Ultimele campanii de săpături au adus, așa cum am arătat, unele precizări în legătură cu locuirea de lungă durată pe acest bot de deal a populațiilor din neolitic și a continuării locuirii lui de populații din epoca bronzului, de populații dacice și de populații din sec. VI-VII e.n. Campaniile viitoare, în cazul în care nu se va folosi acest teren în alt scop de către administrația stațiunii, vor seceate la iveală și alte date referitoare la locuirea de pe promontoriu sau vor întări cu noi dovezi pe acelea pe care noi deja le-am formulat.

DOINA GALBENU

NOTE

- 1 În lumina săpăturilor de la Șimnic noi am stabilit cinci faze de dezvoltare ale culturii Starčevo-Criș. Faza a III-a corespunde cu faza a II-a din periodizarea făcută de Draga Garașanin și cu faza a II-a a lui Vl. Milojević.

- 2 DOINA GALBENU - Un aspect al perioadei de trecere de la neolitic la epoca bronzului descoperit la Șimnic, în: Aluta, I, 1971, p. 45 și urm.
- 3 VL. MILOJČIĆ - Köröz - Starčevo - Vinča, în: Reinecke Festschrift, Mainz, 1950, p.108-118.
- 4 AL. PAUNESCU - Evoluția uneltelor și armelor de piatră cioplită descoperită pe teritoriul României, București, 1970, p.149-151.
- 5 O.ARENDJELOVIĆ-GARAŠANIN - Starčevačka Kultura, Ljubljana, 1954, p.15 și urm.
- 6 R.S.GALOVIĆ - Neue Funde der Starčevo Kultur in Mittelserbien und Makedonien, în: Ber. R.G.K., 1962-1963, pl. 11, 7.
- 7 Informație V.Boroneanș, căruia îi mulțumim și pe această cale.
- 8 I.H.GAULE - The Neolithic Period in Bulgaria, Early Good in Producing Cultures of Eastern Europe, în: American School of Prehistory Research, 16, Cambridge.
- 9 D.ARENDJELOVIĆ-GARAŠANIN, op.cit., pl.9, a-b.
- 10 VL.MILOJČIĆ - Die Wichtigsten Fragen der Köröz-Starčevo Periode, în: Acta Antiqua et archaeologica, vol.VII, 1956, Seeged, 1967, Heidelberg, p.5.
- 11 V.MIKOV et N.DJAMBAZOV - La grotte de Devetaki, Sofia, 1960, fig.27 centru.
- 12 D.BERCIU și colaboratorii - Santierul Verbicioara, în: Studii și cercetări de istorie veche, III, 1952, fig.5.
- 13 B.JOVANOVIĆ - Genèse des types de ceramique aux époques néolithique des Balkans et la region danubiene, în: Starinar, XIII-XIV, 1962-1963, fig.1.
- 14 P.DEDEV - Stratigraphie des telles en Bulgarie du sud, în: Godišnic na narodnia arheologiceski Muzei, Plovdiv, vol.V, 1963, fig.3, 4,5,6.
- 15 I.NESTOR - Der Stand der Vorgeschichtsforschung in Rumänien, în: Ber. R.G.K., 1933, pl.I, 1.
- 16 M.VASIĆ - Preistoriska Vinča, II, fig.31, 66, p.19.
- 17 D.BERCIU - Contribuții la problemele neoliticului în România în lumina noilor cercetări, București, 1961, fig.129, 2; fig.130, 3.
- 18 D.BERCIU, op.cit., fig.52, 1,7.
- 19 DOINA GALBENU - Așezarea neolitică de la Cerātu. Comunicare ținută la Sesiunea Muzeului din Craiova, decembrie 1969.
- 20 DOINA GALBENU - Un aspect al perioadei de trecere ..., fig.1.

Les fouilles faites par le Musée d'Histoire de la RS de Roumanie dans l'établissement de Șimnic durant les années 1972-1973 ont eu comme but la vérification de la stratigraphie de l'établissement. On a découvert plusieurs niveaux de culture Starčevo-Criș, Vinča, Sălcuța, Cernavoda III-Dobrotești, Coțofeni, dace I s.av.n. è-I s. n.è. et du VI-VIIe s.n.è. Cette succession avait été établie par les fouilles de 1967-1970, mais pour quelques civilisations manquaient les preuves concernant l'existence de plusieurs phases, comme c'est le cas pour la civilisation Vinča.

On a découvert plusieurs niveaux Starčevo-Criș qui correspondent aux quatre phases du développement de cette civilisation. Le matériel le plus abondant provient des IVe et V^e phases. Les outils en silex sont de dimensions moyennes faites généralement d'un silex couleur du café. Ce sont des racloires simples et sur les lames, des lames, des éclats utilisés et des nucléés. Les outils en pierre sont très rares. On n'a pas trouvé des socs en cornes d'animaux pour le travail de la terre, mais on a trouvé des outils en os (spatules, poinçons).

La céramique a été divisée en deux catégories: a) céramique usuelle et b) céramique fine.

La céramique usuelle a comme dégraissant dans les phases anciennes des pailles hachées très fines, tandis que dans les phases nouvelles on ajoute aussi du sable fin ou avec des grains plus grands. Comme formes on rencontre: des vases au corps bombé et au cou cylindrique (pl. IV/1, 14, 15), vases au corps bombé (pl. VI/6, 10) etc. La céramique fine a dans la pâte très peu de dégraissant. Généralement elle est vernie. Comme formes on rencontre: des coupes en différentes variantes (pl. IV/7), des vases au corps bombé et le cou en forme d'entonnoir etc.

La céramique usuelle est ornementée avec la barbotine assise (pl. VI/1, 6); impressions digitales (pl. IV/13; VIII/1), bandes appliquées etc. La céramique fine est décorée avec des incisions et peinte avec du rouge, du blanc sur le rouge, du brun-noir sur le rouge ou l'orange et avec trois couleurs brun-noir, rouge et blanc sur la même surface. Comme les fragments sont très petits il est difficile à dire si le décor entraîne toujours après lui le fond.

La civilisation Vinča superpose directement l'habitat Starčevo-Criș. On a trouvé deux niveaux qui correspondent à deux phases d'habitat. Pour les deux phases on a trouvé des restes d'habitations de surface.

Les outils en silex sont généralement cendrés. Ils sont de dimensions petites et moyennes dans la phase A et moyennes dans la phase B.

Les outils en pierre et os sont en petite quantité.

La céramique usuelle (type a) a dans la pâte de la balle et du sable fin. Elle est décorée avec des alvéoles sous le bord ou avec des incisions. La céramique fine (type b) est faite ayant comme dégraissant le sable. Elle est décorée avec des incisions, canelures et des plisées (pl. XII, XIII). Comme forme on rencontre des vases au cou petit et corps bombé, des vases (pots) et des plateaux (pl. X/1-4, 12; XIV/2) dans la catégorie a et des vases au corps bombé, coupes, vases au cou cylindrique et corps bombé etc. (pl. X/6-11, XI/2, 9) dans la catégorie b.

Pendant les campagnes de 1972-1973 on a fouillé partiellement une habitation de surface de la IIIe phase de la civilisation Sălcuța. Le matériel en pierre (lithique) et céramique découvert est spécifique pour cette phase. On a découvert surtout des vases usuels (pl. XVI) décorés avec de la harbotine.

Le niveau Sălcuța est superposé de deux niveaux appartenant à la civilisation Cernavoda III-Dobrotești.

Dans l'habitation de surface découverte en 1973 on a trouvé un foyer lissé par trois fois.

L'habitation appartenait à la première phase de développement de cette civilisation. La céramique était fragmentaire, semblable à celle découverte pendant les anciennes campagnes.

Les habitats plus récents Coțofeni, daces et du VI-VII s.n.è. ont été détruits par les travaux agricoles. On a trouvé dans la terre labourée des fragments des vases, des outils, des fragments des murs, des habitations etc. appartenant aux civilisations Coțofeni, dace et du VI-VIII s.n.è.

Légende des figures

- Fig. 1 - Le profil du mur de l'ouest de la section C - 1970
- Fig. 2 - Le profil du mur de l'ouest de la section D - 1970
- Fig. 3 - Outils en silex de la civilisation Starčevo-Criș
- Fig. 4 - Profil de vases de la civilisation Starčevo-Criș
- Fig. 5 - Profil de vases de la civilisation Starčevo-Criș
- Fig. 6 - Pieds de coupe de la civilisation Starčevo-Criș
- Fig. 7 - Fragments de vases à décor de la civilisation Starčevo-Criș
- Fig. 8 - Fragments de vases à décor de la civilisation Starčevo-Criș
- Fig. 9 - Outils en silex de la civilisation Vinča
- Fig. 10 - Profils de vases de la civilisation Vinča
- Fig. 11 - Profils de vases de la civilisation Vinča
- Fig. 12 - Fragments de vases à décor de la civilisation Vinča
- Fig. 13 - Fragments de vases à décor de la civilisation Vinča (1, 2, 4) et Veselinovo (3)
- Fig. 14 - Profils de vases à décor de la civilisation Vinča
- Fig. 15 - Outils en silex de la civilisation Sălcuța
- Fig. 16 - Vases de l'habitation 1/1973

SĂPĂTURILE DE LA BRANEȚ, JUD. OLT

Stațiunea arheologică Branet¹, se află la 600 m N de satul cu acest nume, pe un pinten de terasă, ce se integrează - în zonă - în ultimul intrând al Podișului getic. Promontoriul prezintă caracteristici similare² cu cele ale altor înălțimi pe care s-au constatat locuiri din perioada de trecere la epoca bronzului și din această din urmă epocă. În vechime, era înconjurat din trei părți de ape, iar pădurile dinspre SE constituiau de asemenea un alt obstacol natural greu de străbătut de eventuali atacatori.

Pintenuț de la deal are o lungime de 250 m, lățimea de 60 m și înălțimea de 20 m. Laturile lungi sînt într-o accentuată stare de degradare, surparea treptată a mahurilor provocînd și distrugerea resturilor de locuire străvechi.

Cercetarea arheologică a acestei stațiuni a durat în anul 1972, între 12 iulie și 1 august și a avut drept scop să precizeze conținutul cultural-arheologic al locuirilor existente acolo, întinderea așezărilor omenești străvechi, succesiunea lor stratigrafică.

S-a procedat în acest scop la deschiderea unei secțiuni aproximativ pe mijlocul dealului, orientată pe direcția SV-NE și avînd lungimea de 50 m, iar lățimea de 1,50 m. Pe parcurs, în funcție de necesitatea dezvelirii unor complexe, s-au mai deschis trei casete. Suprafața săpată a totalizat 100 m².

*

Pe baza observării profilurilor șanțului și a casetelor deschise în timpul săpăturilor, s-a putut stabili următoarea stratigrafie³:

Peste pămîntul galben-lutos (solul viu) steril din punct de vedere arheologic, se găsește un strat de pămînt zgrunțuros brun-roșcat, cu o grosime medie de 0,40 m, bogat în materiale arheologice de tip Coțofeni. De la limita inferioară a acestui strat se adîncește groapa unui bordei aparținînd culturii Coțofeni, ceea ce dovedește un prim nivel de călcare. În acest strat de cultură s-au putut distinge coloristic două niveluri de locuire, din care cel de al doilea are slabe nuanțe de cenușiu-roșcat, destul de greu de surprins cu ochiul liber. În sprijinul acestei constatări vine și faptul că aproximativ la 0,20 m de primul ni-

vel de călcare (căruia îi este propriu bordeiul) s-a dezvelit o locuință de suprafață aparținând de asemenea culturii Coțofeni. Astfel, nivelul de călcare al acestei amenajări, marchează limita inferioară a celui de al doilea nivel.

Suprapus solului brun-roșcat, se află un strat de pământ brun-cenușiu humos, cu o grosime medie de 0,50 m, cuprinzând materiale arheologice aparținând perioadei timpurii a epocii bronzului, respectiv culturii Glina III. În cuprinsul acestui strat au putut fi surprinse trei niveluri de locuire, puse în evidență atât coloristic, cât și prin modul în care erau dispuse pe o orizontală unele complexe de fragmente ceramice și pietre "culcate" pe nivelurile de călcare respective. Al doilea nivel este de altfel bine delimitat prin trei locuințe de suprafață dezvelite în cursul săpăturilor.

Deasupra solului brun-cenușiu se află un strat remaniat cuprinzând, atât fragmente ceramice de tip Coțofeni, cât și fragmente de tip Glina III. Acest din urmă strat este suprapus la rândul său de stratul vegetal actual gros de circa 0,10 m.

*

În porțiunea nord-estică a șanțului a fost dezvelit un bordei care a putut fi cercetat în întregime în urma casetării laturii sud-estice a secțiunii. Bordeiul are un contur aproape rectangular cu colțurile rotunjite, cu o lungime de 2,70 m și o lățime de 2,30 m. De la nivelul deschiderii groapa se adâncește până în solul "viu" cu 0,70 m. Aproximativ în centrul ei se afla o alveolă cu un diametru de 0,40 m ce se adâncea aproximativ 0,05 m. Nu a fost sesizată o ardere a pereților acesteia. În ea, pe lângă cenușă și cărbuni în cantitate mare, se aflau oase de animale domestice, de mistreț și de păsări, precum și fragmente ceramice. Tot aici, in situ, se găseau grupate cochiliile a 60 de melci de grădină (*helix pomatia*)⁴.

În groapa bordeiului s-au descoperit unelte din silex, din oase de animale, o daltă⁵ din corn de cerb, un plantator din același material, precum și sfărâmături de cuarțit alături de câteva pietre de rfu⁶.

Fragmentele ceramice erau destul de numeroase; dintre acestea, unele au putut fi întregite. Un vas-căuș, specific culturii Coțofeni, decorat cu șnurul și având toarta suprafnălțată, a fost găsit intact (pl. 1/2); la adâncimea de 1,70 m spart in situ se afla un vas-askos (pl. 1/1a.b.o.). Alături de acestea nu mai fost întregit un căuș cutoartă suprafnălțată (pl. 1/3).

Pământul din zona bordeiului conținea numeroase fragmente de chirpici foarte împrăștiate, acestea făcând probabil parte din suprastructura bordeiului. De asemenea, pământul din perimetrul acestuia conținea și mici particule de cărbune.

Aproximativ la 15 m sud-vest de bordei, la adâncimea de 0,85 m a existat o locuință de mici dimensiuni pusă în evidență de chirpiciul și de fragmentele ceramice diseminate pe orizontală la adâncimea amintită.

Nu s-a putut determina conturul locuinței și nici vreo amenajare din interiorul acesteia. Inventarul era compus din două siloxuri atipice, un fragment de fusaiolă, câteva pietre de rfu, și din resturi ceramice din care a putut fi reconstituit parțial un vas amforă, caracteristic și el culturii Coțofeni⁷.

Unelte și materialul litic. Inventarul descoperit în cele două complexe, precum și în depunerea de cultură Coțofeni, cuprinde o cantitate relativ mică de unelte.

Din rândul materialului litic, menționăm 10 siloxuri atipice de culoare cafenie de diferite nuanțe, precum și sfărșmături de cuarțit masate într-un colț al bordeiului amintit.

Din oase de animale au fost lucrate împungătoare, precum și o serie de mici unelte (din așchii) folosite probabil la decorarea vaselor. O daltă din corn de cerb de mari dimensiuni a fost descoperită în bordei. Tot din materialul amintit este o unealtă păstrată fragmentar (pl.2/7). Partea ventrală a acesteia prezintă urme de folosire îndelungată⁸.

Două fragmente de fusaiole din lut ars, descoperite, una în locuința de suprafață și cealaltă în stratul de cultură, au forme discoidale aplatizate.

În a doua jumătate a secțiunii stratul de cultură Coțofeni își păstrează grosimea, însă scade frecvența materialului ceramic cu aproape 50%.

Ceramica. Aproape în totalitate, ceramica de tip Coțofeni de la Branș prezintă forme și ornamente specifice acestei culturi⁹, remarcându-se însă și elemente caracteristice acestei așezări.

Din punctul de vedere al tehnicii de preparare a pastei, ceramica poate fi împărțită în două mari categorii:

Prima categorie, este mai grosolană, lucrată din pastă conținând granule de calcar și paiete de mică. În unele cazuri au fost folosite și cioburi pisate foarte mărunț. În general, amestecul este bine frământat și ars la negru-cenușiu sau cenușiu cu reflexe cărămizii-portocalii. Într-o proporție mare, vasele au fost introduse într-o baie de lut, rezultând un slip, în general de culoare cărămizie-portocalie. Suprafețele exterioare, aproape în totalitatea lor, sînt aspre la pipăit; cele interioare sînt lustruite, unele cu destulă grijă. Predomină pereții relativ groși care își păstrează grosimea constantă la fiecare vas. Majoritatea acestor recipiente au fost decorate folosindu-se cu precădere incizia sau imprimarea. Categoria ceramică în discuție este foarte frecventă mai ales în primul nivel de locuire și reprezintă aici aproximativ 40% din întreaga cantitate de resturi ceramice, vasele fiind de mari dimensiuni.

A doua categorie cuprinde o ceramică "bună", neputîndu-se vorbi de o categorie "fină" în adevăratul înțeles al cuvîntului. În cadrul acestei grupe sînt cuprinse și câteva vase lucrate dintr-o pastă aproape lipsită de impurități, bine frământată și arsă uniform la negru-cenușiu,

lustruită. În amestec este folosit nisipul fin, mici granule de calcar și paiete de mică. Pereții sînt relativ subțiri, cînd este vorba de vasele mari. Arderea puternică a conferit o rezistență deosebită unor vase. Numeroase sînt fragmentele a căror culoare este brună-cenușie, sau brună cu reflexe castanii, toate acestea marcînd întreaga grosime a pereților vaselor respective. Ceramica, specifică acestei culturi, de culoare cărămizie sau portocalie (în toată grosimea secțiunii) este prezentă într-un procent ridicat. Lustruirea suprafețelor tinde să se generalizeze, slipul constituind și la această categorie ceramică un element tehnic esențial, fiind lustruit de data aceasta cu multă atenție, mai ales în exteriorul vaselor. Acestea, sînt decorate într-un procent destul de mare, atît vasele mari, cît și cele mijlocii și mici.

Forme. Categoriile de vase sînt numeroase, pornind de la cănița caracteristică (căuș) (pl.1/2,3), castronul adînc de diferite dimensiuni (fig.1/2,3), strachina, vasul amforă, deosebit de caracteristic, pînă la marile vase de provizii. Acestea din urmă, după cum ne-o sugerează unele fragmente ceramice, au de cele mai multe ori gîtul ușor arcuit spre exterior (pl.1/5). Pe lîngă elementele locale, sălcuțene, predomină într-o oarecare măsură, așa-zisele forme sudice, cum sînt askosul (pl.1/1a,b,c), ceștile cu fundul rotund (fig.1/1), tortițe suprafnălțate bandate și buzele oblice¹⁰.

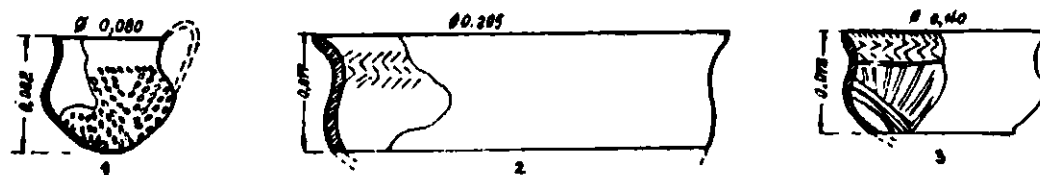

Fig. 1 - Vase de tip Coțofeni (reconstituite)

Se remarcă și "forme răsăritene"¹¹, cum ar fi strachina emisferică și buza ușor îngroșată spre interior, prezente însă într-un număr mic.

Askosul, găsit în bordei, întregit, are o formă evoluată, cu gît cilindric, cu gura largă piezișă ușor răsfrîntă în afară, de sub buză pornind o toartă bandată, care, după ce se arcuiește ușor, se prinde pe corpul vasului la o distanță de circa 10 cm. Pasta neagră-cenușie, cu ușoare reflexe castanii, are suprafețele lustruite. Decorul a fost executat folosindu-se tehnica inciziei; acesta acoperind întreaga suprafață a corpului vasului. La baza gîtului este incizată o linie circulară sub care se află o bandă formată din liniuțe oblice. De aici pornește restul decorului din linii paralele, dispuse în z.g-zag, legate două câte două prin hașuri, intercalate fiind de spații cruțate. Un askos fragmentar (pl.1/11) aproape similar cu primul, a fost găsit în nivelul superior (la adîncimea de 0,80-0,85 m) în locuința de suprafață. Și alte fragmente sugerează prezența tipului de vas în discuție (pl.1/6).

În nivelul inferior, cîteva fragmente amintesc forme locale, unele dintre acestea avînd gîtul scurt, drept (fig.2/1,2), cu gura foarte largă

și corpul emisferic. Vasele mijlocii și mici, cum ar fi căniile cu apucători arcuite pornite organic din buză, apar în evidență mai ales în primul nivel.

Destul de numeroase sînt castroanele și străchinile tronconice cu buza dreaptă, cu corpul ușor bombat, sau drept, cu gîtul drept sau, mai ales, arcuit în afară. Castroanele de dimensiuni mai mari au "creste" dezvoltate organic din buză și din umăr (fig. 3/1,2), unele fiind dispuse drept, altele oblice pe gîtul vasului. Cîteva dintre acestea sînt bine dezvoltate, sugerînd forma unei urechi umane (fig. 2/2). Aici, elementele sălcuțene sînt flagrante atît în pastă, cît și în tehnica de execuție a decorului¹² (fig. 2/1,2; fig. 4/1; pl. 1/4). Unele străchini au un profil în formă de T (buza tesită, înclinată oblic spre interior) (fig. 9/1).

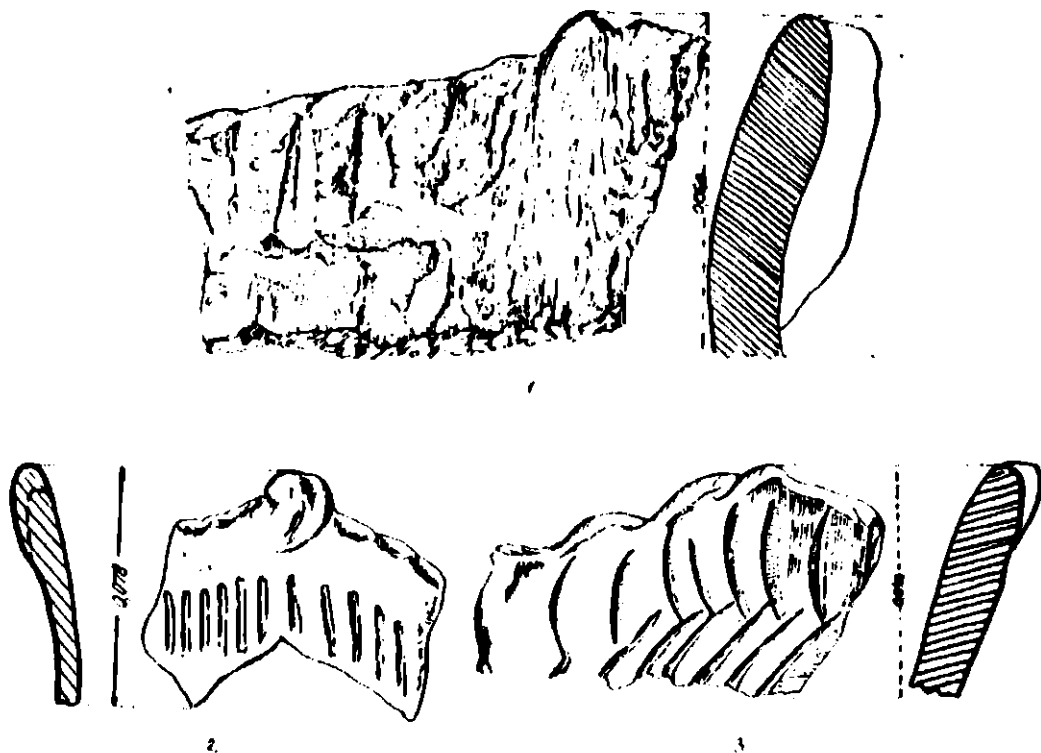

Fig. 2 - Fragmente ceramice de tip Coțofeni specifice fazei I-a. Braneț

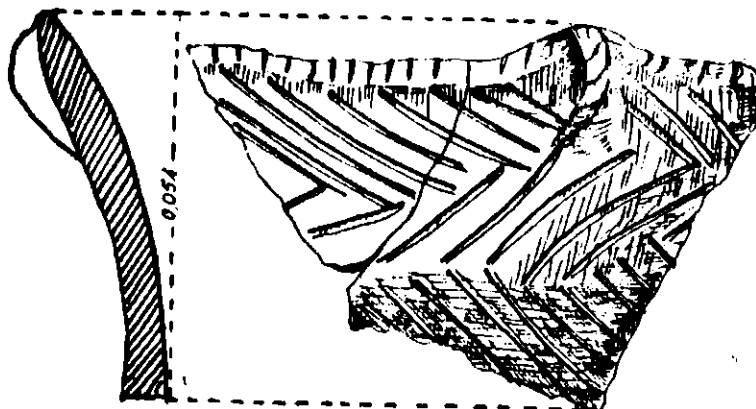
Ceașca tipică de diferite dimensiuni, cu toarta supraînălțată, buza dreaptă sau oblică și cu fundul rotund, apare în evidență într-un număr destul de mare¹³. Două dintre acestea au fost descoperite în bordei-ălături de vasul askos - altele, păstrîndu-se fragmentar în restul stratului de cultură (fig. 1/1). O cană-castron, cu gîtul înalt și gura arcuită spre exterior, are un corp imperceptibil bitronconic, iar fundul concav are marginile rotunjite. Suprafața exterioară de culoare cărămizie-portocalie, este decorată prin incizie cu motivul "brăduleț".

Torțile cel mai frecvent întâlnite, sînt cele bandate dezvoltate din marginea vasului (fig. 1/1) sau cele supraînălțate (pl. 1/2, 3). Pe vasele mari apar frecvent apucătorile verticale sau orizontale crestate sau alveolate (fig. 4/2; 6/2) sau cele oblice (fig. 3/2), dispuse în regiunea gîtului¹⁴. Torțile orizontale-tubulare se evidențiază pe unele amfore fiind dispuse, mai ales, pe diametrul maxim al acestora.

După cum s-a mai arătat, numeroase sînt vasele cu colțuri trase din buză, acestea, avînd un rol decorativ, dar și utilitar (fig. 5/1, 2; 6/1, 3; pl. 1/15).

1

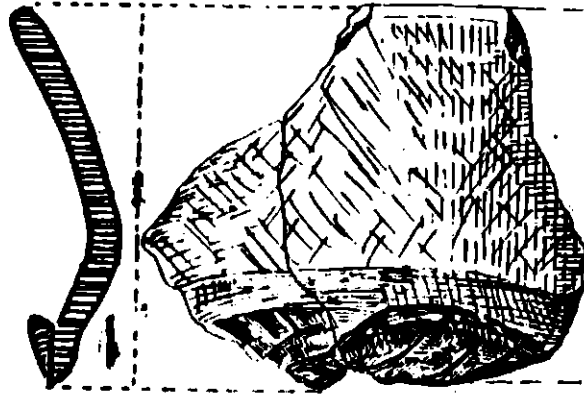
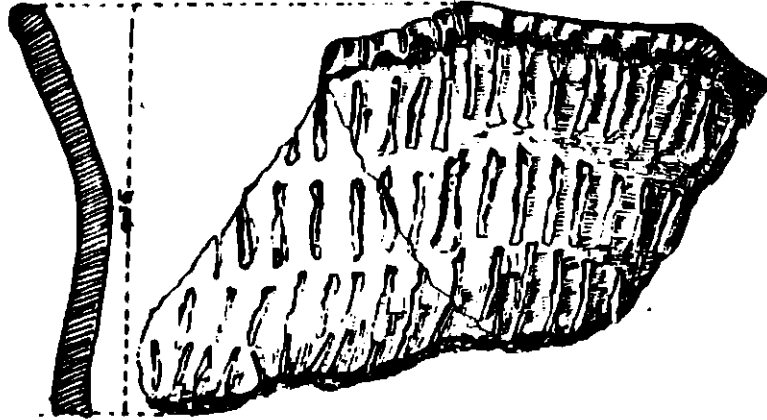

2

Fig. 3 - Fragmente de tip Coțofeni

Fundurile sînt drepte, cu un diametru mic, uneori cu tapă lăţită. Una dintre acestea din urmă, este alveolată circular.

Tehnica ornamentării este variată, folosindu-se aproape toate procedeele specifice acestei culturi¹⁵. Anumite procente par a indica o folosire mai mare sau mai mică a unui anume procedeu într-unul sau altul din cele două niveluri de locuire. Astfel, în primul nivel excelează fragmentele ceramice incizate sau imprimate cu un obiect ascuţit sau bont (pl.1/4; fig.7/1-4; 8/1,2), sau cu şnurul (pl.1/2; fig.1/1). Peste 50% din totalul ceramicii prezintă elemente de decor cu folosirea procedeeelor amintite¹⁶.

2

**Fig.4 - Fragmente de tip Coţofeni
specifice fazei I-a. Branş**

În cel de al doilea nivel, începe să se generalizeze și procedeul aplicării "boabelor de linte" (Linsenkeramik) (pl.1/6,8,10; fig.11/2-4), prezența sporadică a acestora fiind constatată încă în primul nivel.

Tehnica împunsăturilor succesive (Furchenstich), poate fi probată deocamdată numai pe două fragmente ceramice (pl.1/9), acestea aparținând în nivelul superior.

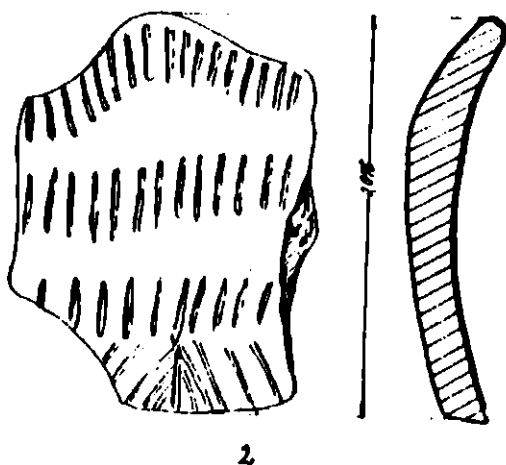
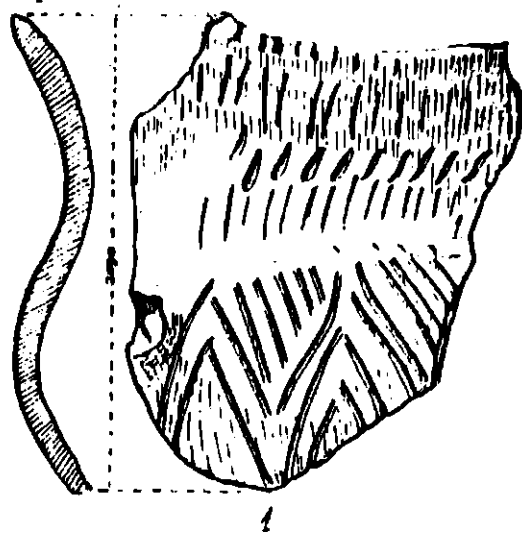

Fig.5 - Fragmente ceramice de tip Coțofeni
cu colțuri trase din buză

Motivul ornamentale sînt de asemenea specifice culturii Coțofeni, fiind prezente aproape toate cele cunoscute pînă în prezent. Inciziile, creștăturile sau impresiunile sînt dispuse în benzi circulare compuse din liniuțe drepte sau oblice - etajate - pornind de pe buză sau imediat de sub aceasta (pl.1/5,13,15; fig.9/4,5), acoperind de multe ori întregul corp al vasului. Majoritatea buzelor sînt crestate sau alveolate

(fig.2/3; 3/2; 6/3; 7/1). Striurile neordonate (Besenstrich) apar mai ales pe fragmente din primul nivel.

Motivul în "solzi de pește"¹⁷ este dispus sub buza vasului, nelipsind de pe unele străchini.

Prin incizie este obținut și decorul cu "brăduleț", ordonat într-un rând sau mai multe (fig.9/1).

Dispuse în benzi circulare sînt impresiunile ușor alungite, aproape dreptunghiulare (fig.4/1), curbate (fig.2/3), sau cele care sugerează conturul unui pișcot (pl.1/15). Nu de multe ori, acestea se află în combinație cu incizia simplă, cu cea în sistem "căprior", sau cu benzile compuse din șanțulețe¹⁸ imprimate vertical sau oblic (fig.8/1,2). Alteori, aceste benzi circulare, alternează cu spațiile cruceate (pl.1/5; fig.6/2).

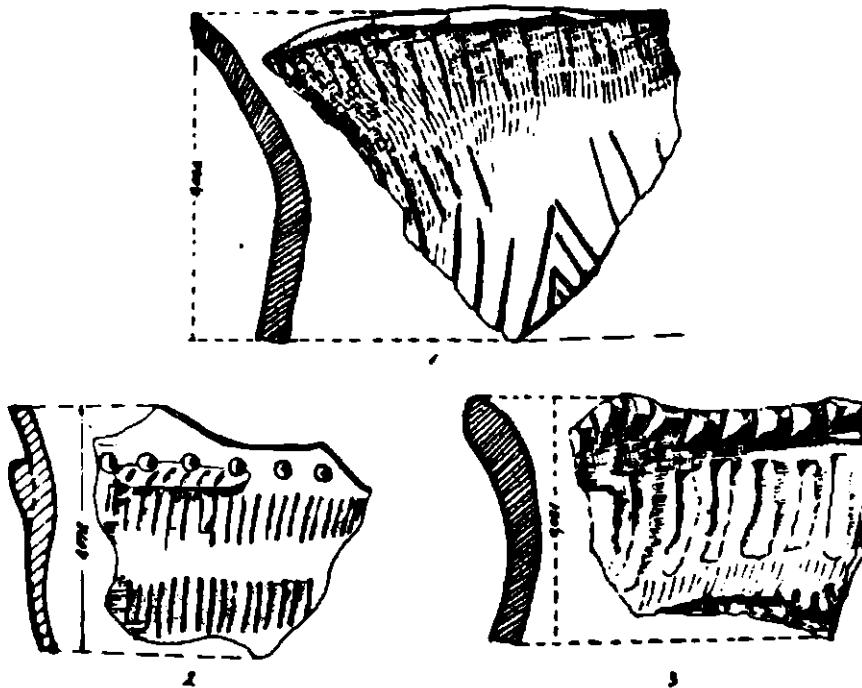

Fig.6 - Fragmente ceramice Coțofeni

Motivul penat (fig.5/2) se remarcă în ambele niveluri, fiind asociat cu șirurile circulare de impresiuni verticale, sau cu benzile hașurate dispuse în zig-zag.

Sistemul în "căpriori" este și el prezent (fig.10/1).

Nu lipsește motivul în "rețea" deținut prin incizii neordonate (fig.9/2).

Benzile care capătă aspectul unor scărițe¹⁹ reprezintă de fapt la Braneț "fundalul" peste care se va aplica pictura, destul de frecventă

de altfel în cadrul acestei culturi. Această tehnică se remarcă în cel de al doilea nivel de locuire.

Benzile mai înguste sau mai late de linii incizate, paralele și umplute cu hașuri două câte două (pl.1/1,6,11; fig.10/2) se pun în evidență mai ales în primul nivel de locuire; ele sînt asociate cu motivul penat, sau cu șirul circular de incizii. Benzile hașurate apar mai ales sub forma zig-zagului. Acestea, etajîndu-se, sînt intercalate de spațiile cruțate (p.1/1,11;fig.11/3). Pe askosul amintit, după felul cum este transpus motivul, el sugerează meandrul (pl.1/1a,b,c). Același ornament (zig-zagul) este incizat și pe askosul fragmentar (pl.1/11), la care, pe lângă încrustația cu pastă albă, "boabele de linte" punctează vîrfurile unghiurilor. Fragmentele ceramice care sugerează alte forme askoidale, repetă motivul amintit, repetîndu-se și încrustația cu pastă albă. Vasul cu pereții portocalii aflat la adîncimea de 0,85 m în locuința de suprafață ne oferă același motiv, încrustat însă cu pastă galbenă²⁰.

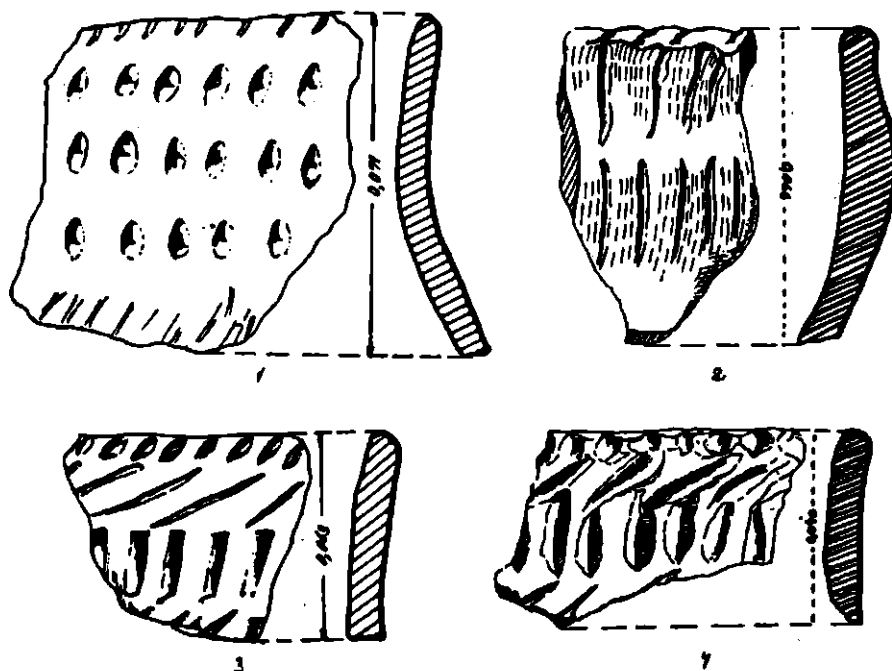
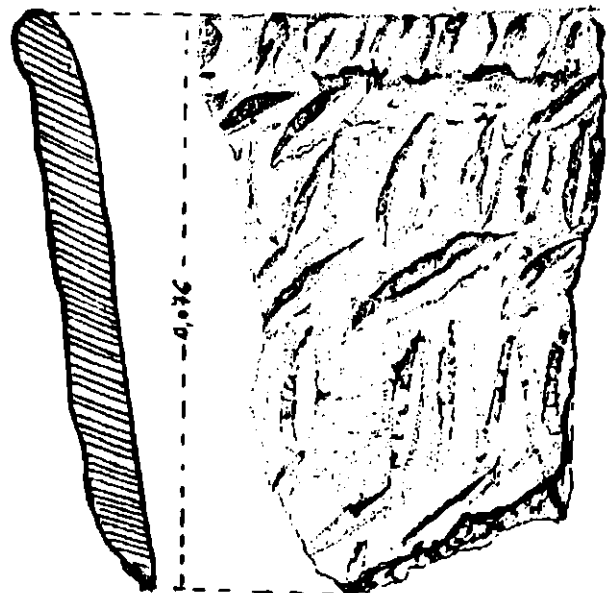

Fig.7 - Fragmente ceramice specifice fazei I-a Coțofeni

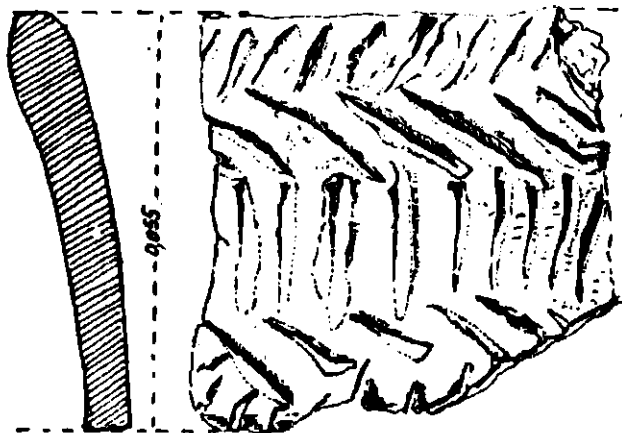
S-ar putea afirma că, la Branș, acest motiv ornamental este atât de frecvent, încît poate constitui una din caracteristicile ceramicii din așezarea respectivă, împreună cu cea a colțurilor trase din buzele vaselor.

Motivele incizate se mai asociază și cu alveolele obținute în manieră sălcuțeană²¹, acestea acoperind vasul aproape în totalitate, mai

ales cînd cele din urmă apar de sine stătătoare (pl.1/4). După cum s-a amintit, este frecventă alveolarea și creșterea buzei vaselor. În unele situații, această "alveolare" este realizată cu cea mai mare grijă și pricere prin aplicarea pe buză a unui brfu ondulat (fig.11/1), foarte bine reliefat.

1

2

Fig.8 - Fragmente ceramice de tip Coțofeni

Motivele decorative obținute cu șnurul (pl.1/2,7) se află atât pe vasele mici cît și cele mijlocii. De obicei este folosit zig-zagul dispus astfel încît rezultă o rozetă sau un motiv cruciform pe fundul unor vase mici (pl.1/2). Pe un fragment ce sugerează un vas cu gîtul înalt-drept, și gura largă, decorul apare pe gît, formîndu-se circular șiruri orizontale și paralele de impresiuni cu șnurul; gura rotunjită este crestată pe marginea externă prin scurte imprimări cu același șnur (pl.1/7). Acest fragment de vas, prin cîteva caracteristici (pastă, formă, decor) oferă analogii cu unele recipiente descoperite în tumuli cu morminte ocromanice, vasul de la Ploiești-Triaș, jud. Prahova²², fiind cel mai apropiat din acest punct de vedere. Dar, analogii multiple se pot face cu ceramica șnurată din Europa Centrală.

În combinație cu motivele decorative amintite intră și "boabele de linte" aplicate de obicei pe umărul vaselor (fig.6/2; 11/2-4; pl.1/6,8,10). Aproape toate vasele astfel decorate sînt

caracteristice celui de al doilea nivel de locuire, fiind însă prezente sporadic cum s-a menționat și în primul nivel.

Tot ca element decorativ apare barbotina organizată (în vîrci) sau neorganizată, aceasta acoperind întreaga suprafață a vasului.

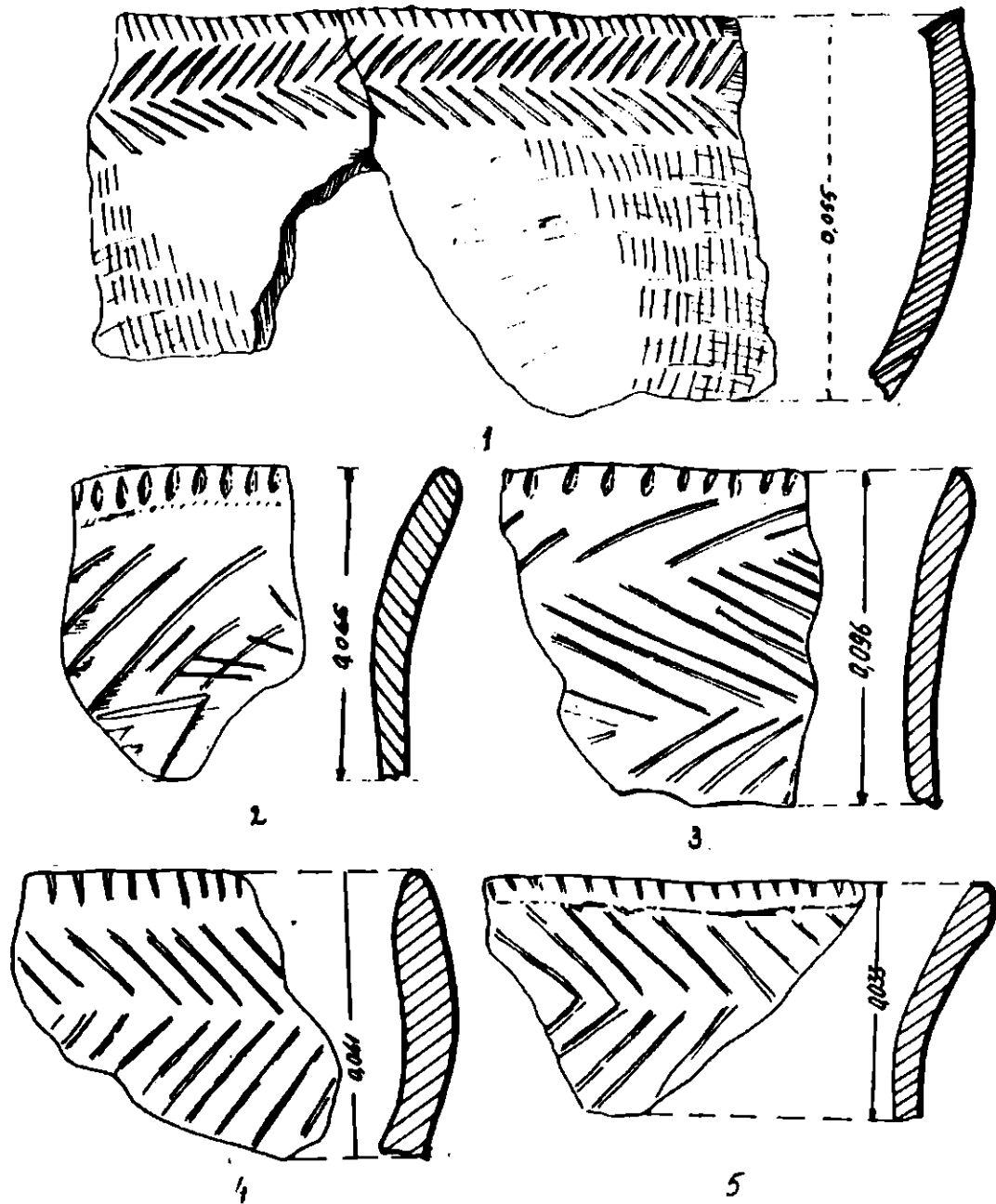

Fig.9 - Fragmente ceramice de tip Coțofeni. Branș

*

Pe baza stratigrafiei și a tipologiei formelor, precum și a evoluției și frecvenței anumitor tehnici sau motive decorative, se pot trage unele concluzii. Astfel, reiese că stratul de cultură gros de circa 0,40 m cuprinde două niveluri de locuire, conținând fiecare caracteristici proprii nivelului, legate însă organic unul cu celălalt printr-o continuitate perfectă. Primul nivel apare dezvoltat din fondul local, și prezintă multe elemente sălcuțene și numeroase influențe sud-vestice. Factorul Cernavodă este și el prezent.

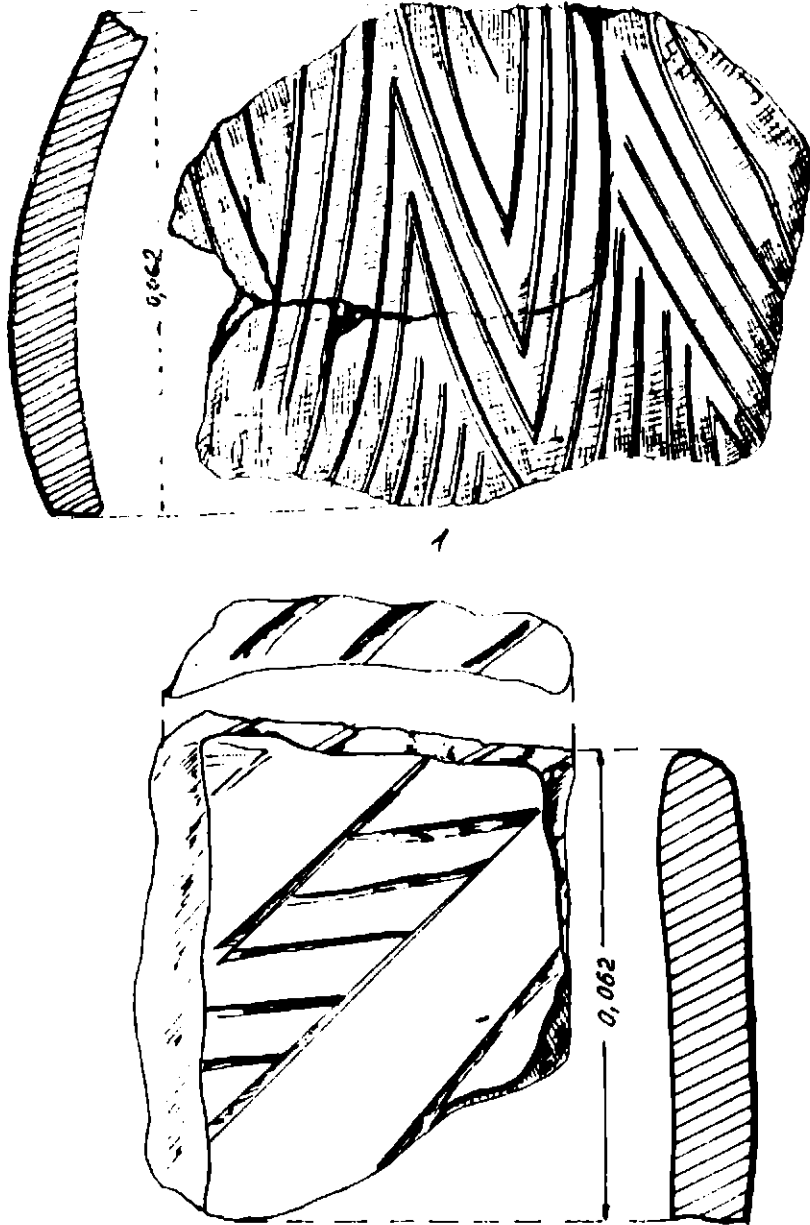

Fig.10 - Fragmente ceramice de tip Coțofeni, specifice fazei a II-a. Branș

Cel de al doilea nivel de locuire se remarcă prin îmbogățirea motivelor decorative și a tehnicilor de ornamentare. Acum benzile hașurate fin se înmulțesc, devenind frecvent și decorul cu "boabe de linte", remarcându-se de asemenea sporadic și împunsăturile fine succesive.

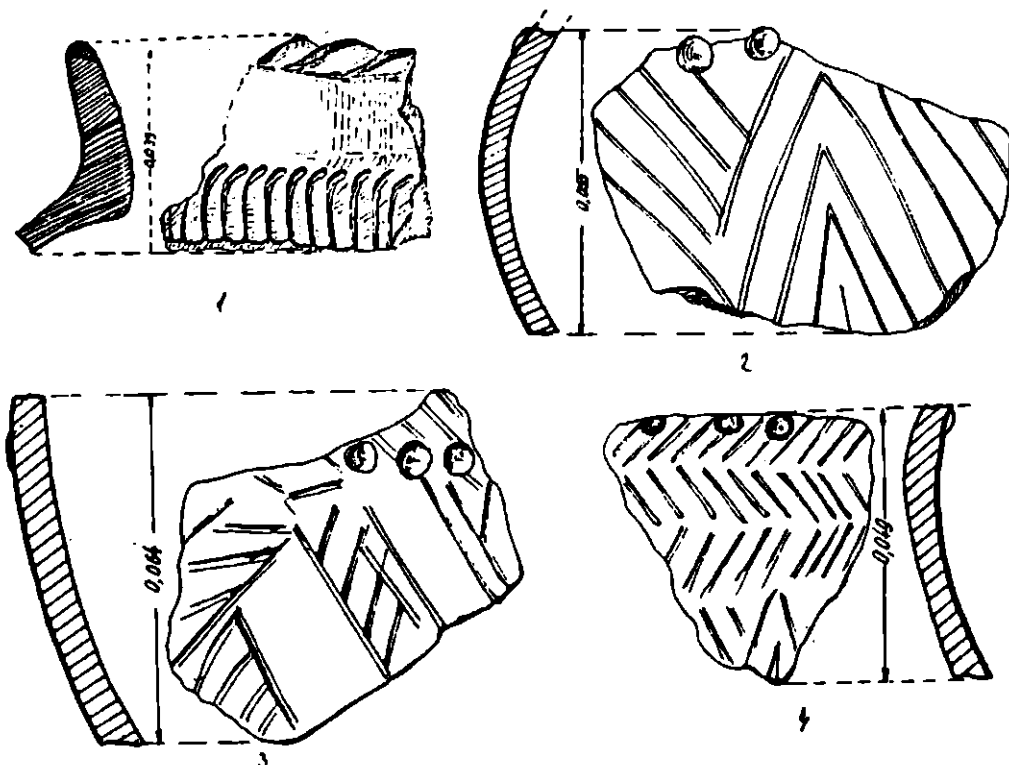

Fig.11 - Fragmente ceramice de tip Coțofeni specifice fazei a II-a. Branet

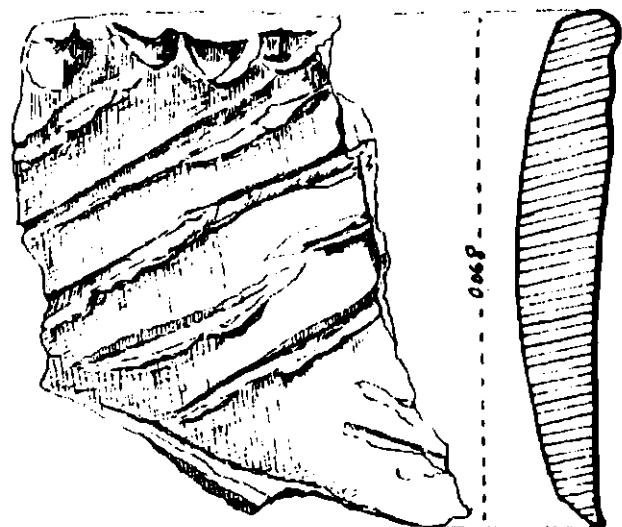
Askosul întregit, găsit în condiții stratigrafice bine precizate, atît prin formă, cît și prin tehnică și motive decorative se apropie de exemplarele descoperite la Cernavoda²³, Cîrna²⁴, Brăilița²⁵, cît și de cel descoperit la Govora-sat²⁶. Prin descoperirea acestui vas de la Branet, precum și a altor fragmente ce sugerează forme askoidale apare necesară o rediscutare a problemei controversate²⁷ a mormintelor tumulare cu ocră din Oltenia și Muntenia. Cadrul acestui raport nefiind adecvat, vom relua problema într-o lucrare viitoare.

*

Stratigrafic, fără cezură, urmează cultura Glina III care se suprapune cu un strat de cultură gros de aproximativ 0,50 m.

Această locuire din epoca timpurie a bronzului s-a materializat în dezvelirea a trei locuințe de suprafață aparținînd toate celui de al doi-

lea nivel din stratul Glina III. Ele aveau forme rectangulare, cu laturile lungi orientate pe axa nord-sud. Datorită lipsei gropilor de pari, precum și datorită chirpiciului foarte mărunțit și împrăștiat, suprafețele reale ale acestor locuințe nu au putut fi stabilite cu precizie. Nu s-au

găsit amenajări ale podelelor. Vetre nu au fost constatate; apar însă în interiorul fiecărei locuințe adâncituri ovale care conțin cenușă, fragmente de cărbuni, oase de animale și păsări, precum și resturi ceramice.

În cazul acestor amenajări se poate vorbi de locuințe de suprafață²⁸ cu caracter sezonier, cu pereți subțiri din nuiete legate cu chirpici, locuințe, a căror lungime nu depășea 3 m, iar lățimea 2 m.

Alături de inventarul arheologic curent constat, destul de bogat reprezentat prin unelte și fragmente ceramice, câteva pietre de rfu de mărime mijlocie marcau clar nivelul de călcare al acestor trei locuințe. Ele se aflau la distanțe aproximativ egale una de cealaltă. Astfel, prima locuință se afla la 4 m nord-vest de locuința nr.2 și la 4,5 m sud-vest de locuința nr.3, toate, aflate pe aceeași linie de referință (S.V-NE).

Locuința nr.1, are nivelul de călcare la adâncimea de 0,45 m, laturile lungi măsurînd 3 m, iar cele scurte 2 m.

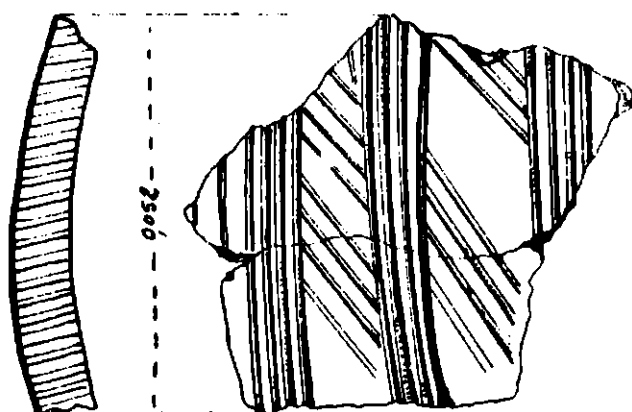

Fig.12 - Fragmente ceramice de tip Coțofeni

Locuința nr.2, aflată la nord-estul celei precedente, la 4 m distanță, are nivelul de călcare la 0,45-0,50 m, laturile lungi de 2,80 m, iar cele scurte de 1,90 m, și reprezintă al doilea nivel în stratul de cultură Glina III. Această locuință suprapune bordeiul Coțofeni, dar nu nemijlocit, ci fiind despărțită de acesta prin cel de al doilea nivel Coțofeni și primul nivel Glina.

Locuința nr.3 are nivelul de călcare la 0,40-0,45 m, făcând parte tot din cel de al doilea nivel de locuire Glina III, și suprapune parțial locuința de suprafață Coțofeni, de care este despărțită însă de primul nivel glnoid. Și această amenajare de tip Glina III avea o lungime de aproximativ 3 m și o lățime de 2 m.

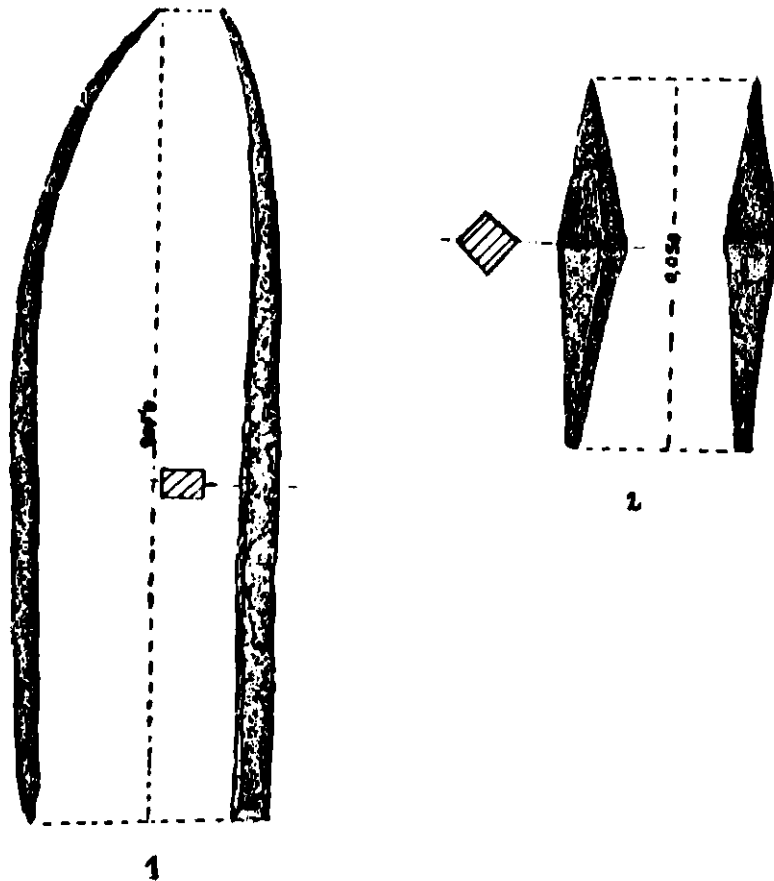

Fig.13 - Unelte din aramă din cadrul culturii Glina III

Inventarul celor trei adăposturi cuprinde un repertoriu destul de bogat de unelte din piatră și aramă, precum și numeroase fragmente ceramice, din care s-au putut reîntregi câteva vase.

Utilajul litic, poate fi menționat în primul rând prin cele 25 de silexuri de culoare cafeniu-deschis. Se remarcă prezența câtorva răzuitoare. Restul acestui utilaj este reprezentat de silexuri atipice.

Din rândul topoarelor șlefuite fac parte două fragmente (jumătăți) de exemplare cu gaură de înmănușare. Unul din aceste topoare a fost spart din vechime și refolosit ca frecător sau lustruitor după cum o atestă urmele de folosire a părții active²⁹. Lungimea brațului-topor care s-a păstrat este de 0,095 m, iar diametrul orificiului de 0,035 m. Sec-

țiunea transversală este dreptunghiulară. Celălalt exemplar este de dimensiuni mai mici, cu lungimea brațului-topor de 0,034 m și cu diametrul orificiului de 0,013 m. Tăișul este aproape intact, prezentând urme de folosire.

Toporul din granit (à rainures, groover) fără gaură de înmănușare (pl.2/2) găsit în locuința nr.1, are un tăiș lat și o muchie circulară, despărțită de corp printr-un șanț circular. Lungimea acestei piese este de 0,144 m, secțiunea transversală fiind cvasicirculară.

Astfel de topoare își găsesc cele mai bune analogii în Oltenia³⁰ în medii culturale de tip Coțofeni sau Glina III, cu locuri de descoperire incerte. Un asemenea exemplar a fost găsit și în cadrul culturii Tei³¹. În sudul Dunării, în Bulgaria, sînt semnalate de asemenea astfel de topoare pentru epoca bronzului timpuriu³². În Europa Centrală, s-au descoperit în cadrul complexului cultural Aunjetitz³³.

Tot din granit a fost lucrat un "topor" de mici dimensiuni fără gaură de înmănușare, cu lungimea de 0,064 m. Se pare că această unealtă era folosită pentru lustruit după cum o probează urmele de folosire a părții distale.

În locuințele nr.1 și nr.2, s-au descoperit două rîșnițe naviculare din gresie (fragmentare), precum și două frecătoare din același material (pl.2/7).

În repertoriul uneltelor din oase de animale, s-au constatat cîteva împungătoare de diferite dimensiuni. Din corn de cerb a fost realizat un plantator (pl.2/8) care a fost găsit în locuința nr.2.

Fusaiolele din lut ars, două întregi și alta fragmentară, sînt de formă discoidală aplatizate. În locuința nr.1 s-a aflat un fragment dintr-o greutate de lut ars pentru plasa de pescuit.

Locuința nr.2, cu un inventar mai bogat și mai variat, a cuprins și două dăltițe de aramă (fig.13/1,2) cu patină verde, bine conservate. Prima, ca o lungime de 0,050 m, prezintă ambele capete subțiate și mijlocul îngroșat, cu secțiunea patrată. Partea activă este ușor lățită, iar capătul opus este ascuțit.

Unelte similare cu cea descrisă mai sus s-au găsit la Băile Herculane, Peștera Hoților, jud. Caraș-Severin³⁴, în mediu cultural Sălcuța IV-Coțofeni, cît și în aspectul Schneckenberg A³⁵. În nord-estul Olteniei, la punctul Căzănești, jud. Vîlcea, s-a descoperit într-un context cultural de tip Coțofeni, un obiect întrucîtva asemănător³⁶.

Cel de al doilea exemplar, cu lungimea de 0,108 cm are secțiunea dreptunghiulară. Vîrfurile ascuțite sunt curbate, iar partea opusă este subțiată și lățită. Aria de răspîndire a acestor unelte este largă și sînt dovedite încă din neoliticul mijlociu. Analogii mai apropiate se găsesc în exemplarele descoperite la Ostrovul Simian și Ostrovul Corbului în cadrul culturii Sălcuța³⁷.

Cele două exemplare descoperite la Branet au fost realizate în tehnica baterii.

Materialul arheologic aparținând culturii Glina III, pe lângă uneltele amintite, cuprinde fragmente ceramice, din care unele au putut fi întregite.

În general, după tehnica de prelucrare a pastei, se pot distinge două mari categorii: una care cuprinde o ceramică grosolană, iar cealaltă una de bună calitate.

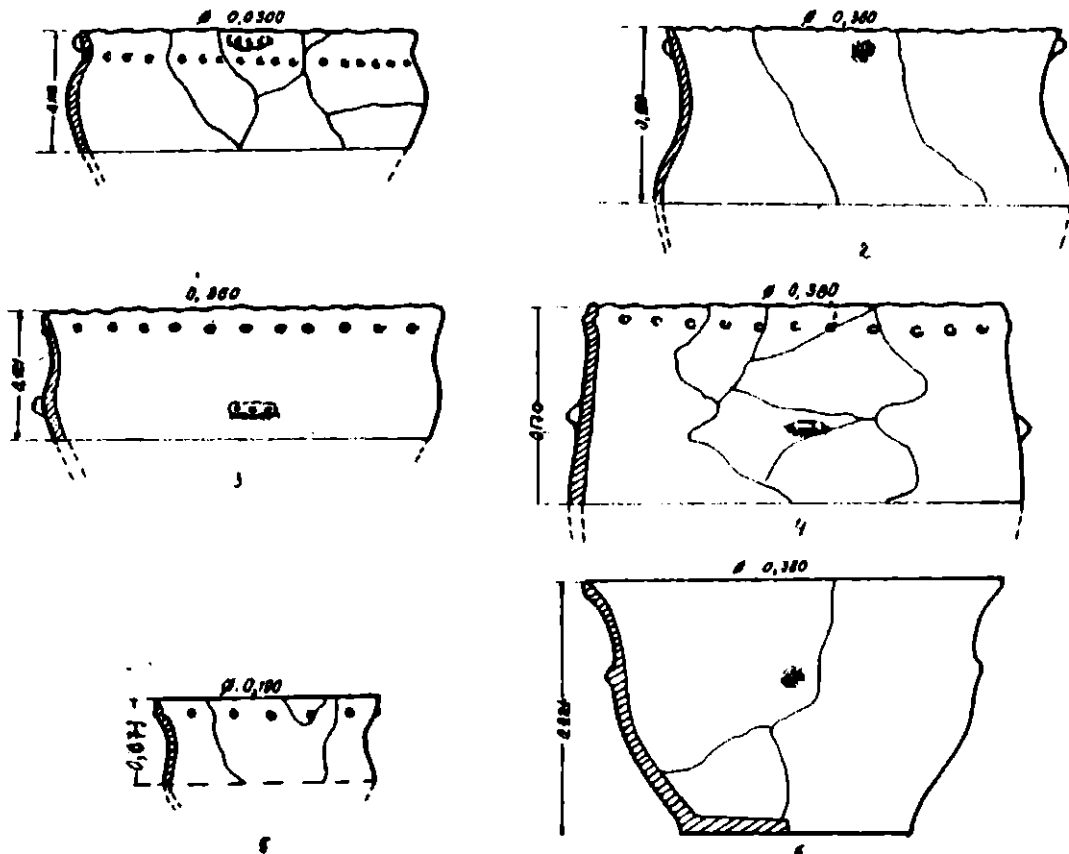

Fig. 14 - Vase de tip Glina III (reconstituirii)

Ceramica grosolană este lucrată dintr-o pastă care conține nisip, cioburi pisate mărunț, boabe de calcar, precum și paiețe de mică. Arderea s-a făcut la roșu-cărămiziu sau brun-roșcat cu diferite nuanțe. În spărtură, predomină culoarea brun-cenușie. Suprafețele exterioare sînt netezite fără o atenție specială. Majoritatea vaselor au fost introduse într-o emulsie de lut, care însă nu a putut acoperi asperitățile. În alte cazuri, recipientele sînt acoperite cu un strat mai gros de pastă

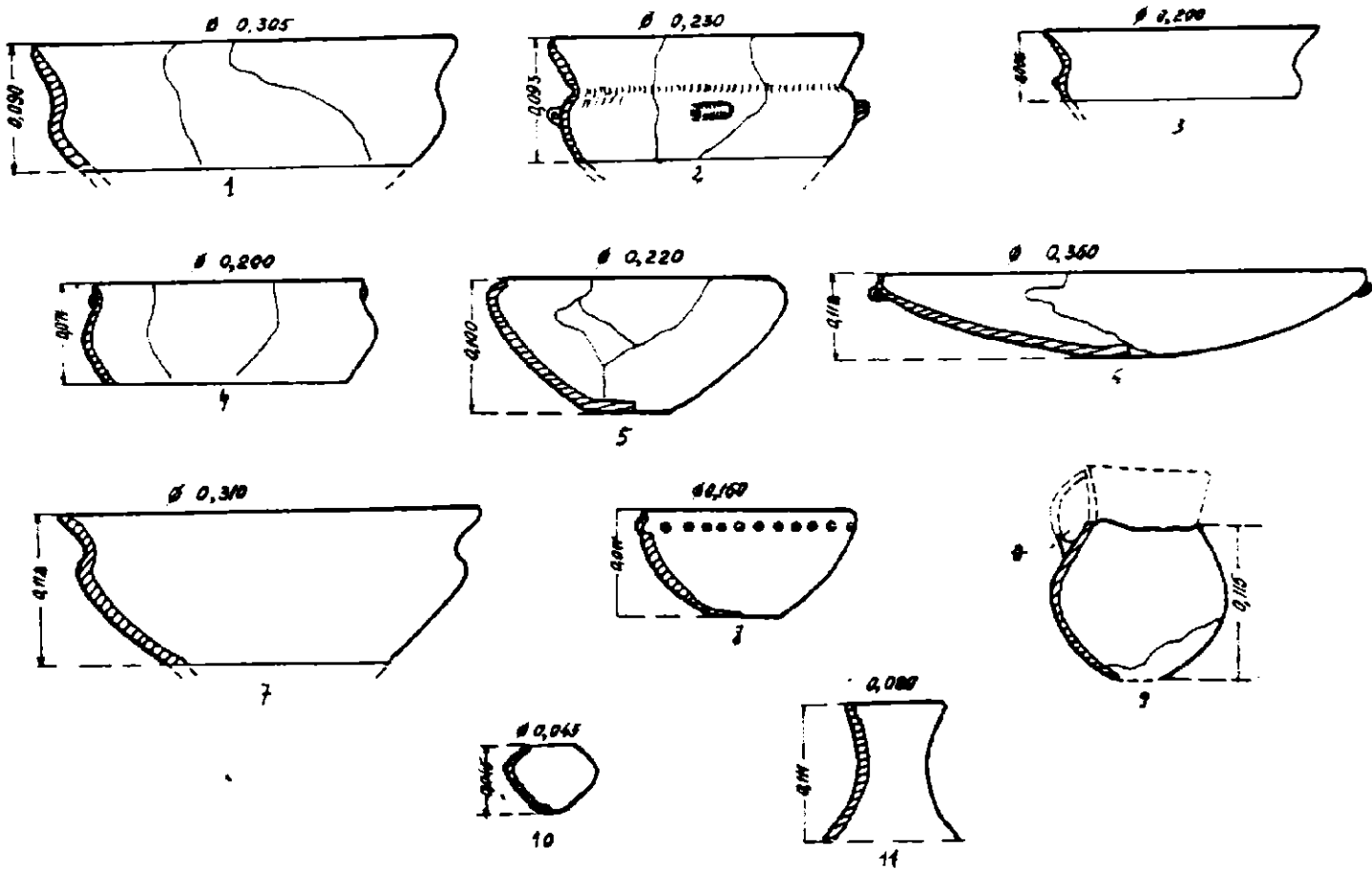

Fig.15 - Vase de tip Glina III (reconstituiri)

întinsă pe suprafața exterioară a vaselor cu vârful degetelor, realizându-se astfel dungii oblice ("vîrcii").

Ceramica de bună calitate este lucrată dintr-o pastă care conține nisip fin, paiețe de mică și granule de calcar. Amestecul este bine frământat, omogen și dens în spărtură, arderea făcându-se la negru-cenușiu cu nuanțe castanii sau cărămizii. Datorită arderii egale, pereții vaselor în toată secțiunea lor, prezintă o culoare uniformă. Majoritatea suprafețelor interioare și exterioare sînt netezite cu multă grijă sau lustruite.

Formele sînt variate, începînd cu vasele pahar, străchinile și castroanele sau micile cănițe cu gît înalt și evazat. Vasele de provizii de mari dimensiuni sînt numeroase predominînd cele cu profilul în S prelung. Pereții acestora sînt relativ groși, destul de rezistenți.

Un vas mare, întregit (pl.2/4), descoperit în locuința nr.2, are înălțimea de 0,530 m și diametrul gurii de 0,400 cm; gîtul este arcuit, gura evazată, buza ușor teșită prin alveolare. Corpul este mai bombat în registrul superior al vasului și se termină aproape oblic pe marginea unui fund plat, cu talpa ușor lățită. Decorul a fost realizat în tehnica "au repoussé", din care au rezultat găuri-butoni în șir circular, imediat sub buză. Pe umăr, sînt dispuse simetric patru proeminențe longitudinale alveolate.

Alte vase de mari dimensiuni au putut fi reconstituite parțial (fig. 14/1-3) și prezintă același profil în S prelung, cu gura largă evazată. Acestea sînt decorate fie cu șir de găuri-butoni (fig.14/3), fie cu alveole înșirate circular pe linia gîtului (fig.14/1). Așa-numitul vas-sac, cu gîtul imperceptibil schițat, cu gura largă trasă puțin spre interior și cu buza teșită prin alveolare, a fost găsit în nivelul de locuire inferior. Aici, decorul cu găuri-butoni este combinat cu decorul în vîrcii. Toate aceste recipiente au apucători de diferite forme, dispuse imediat sub buză (fig.14/1) sau pe diametrul maxim al vasului (fig.14/3,4).

Un recipient, care se apropie de tipul vaselor borcan (fig.14/5), are o culoare portocaliu-cărămizie uniformă atât în exterior, cît și în spărtură. Gura largă (\varnothing 0,190) este terminată prin subțiere; sub buză se dezvoltă un șir de găuri-butoni.

Castroanele de dimensiuni mari, lucrate dintr-o pastă de bună calitate, se disting prin marea lor varietate (fig.14/6; 15/1,7), punîndu-se în evidență mai ales în primele două niveluri de locuire.

Vasul-castron de mari dimensiuni (fig.14/6) cu diametrul gurii de 0,380 m, are gîtul arcuit, gura largă trompetiformă. Butoni circulari marchează umărul bombat al vasului. Abundă și castroanele de dimensiuni mici și mijlocii (fig.15/3,4). Castronul reconstituit parțial, de culoare cărămizie (fig.15/4) are un gît scurt, gura dreaptă, corpul aproape bitronconic; imediat sub buză, creastă verticală; suprafețele bine netezite sînt aspre la pipăit.

Multe din aceste vase își găsesc analogii în ceramica fazei A a aspectului Schneckenberg³⁸ avînd gîtul arcuit și gura evazată trompe-

tiform (fig. 14/6; 15/1-3, 7). Alte castroane, într-un număr relativ mic, au gura arcuită spre interior, cu diametrul maxim marcat de umărul vasului; corpul este ușor curbat, fundul plat (fig. 15/5).

În seria străchinilor, (într-un număr mai redus) figurează un exemplar a cărui gură are diametrul de 0,360 m, cu buza arcuită spre interior și teșită orizontal. Pe diametrul maxim al vasului sînt dispuse două tortițe din bandă lată (fig. 15/6). Este lucrat dintr-o pastă de bună calitate de culoare cărămizie netezită cu mare grijă. Unele analogii pot fi găsite în ceramica culturii Sălcuța³⁹.

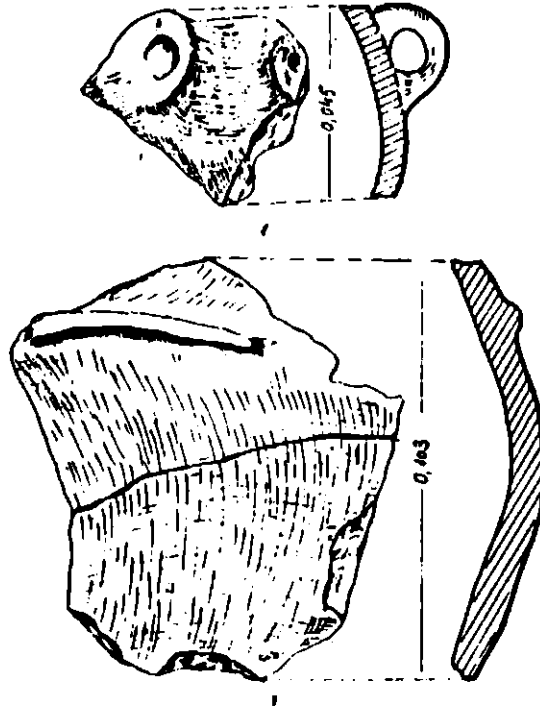
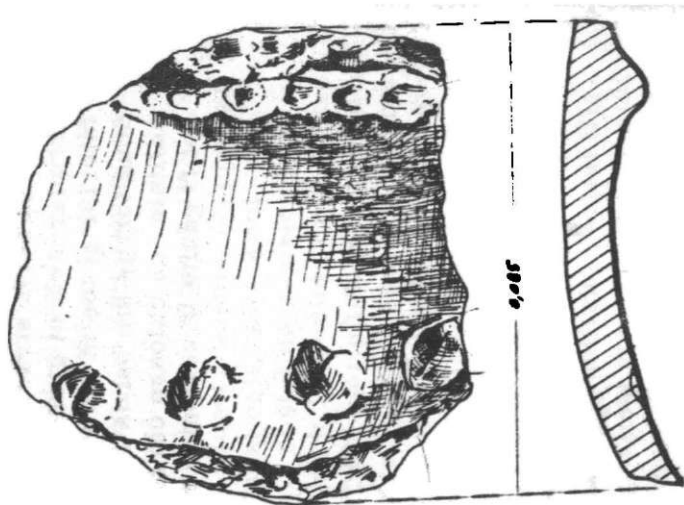
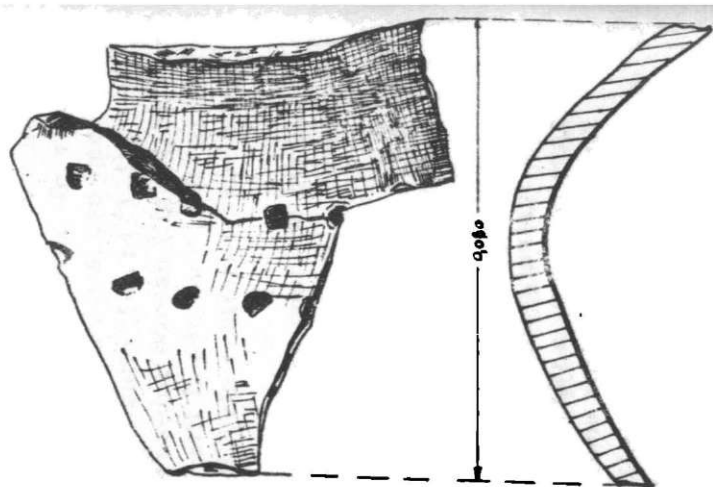

Fig. 16 - Fragmente ceramice de tip Glina

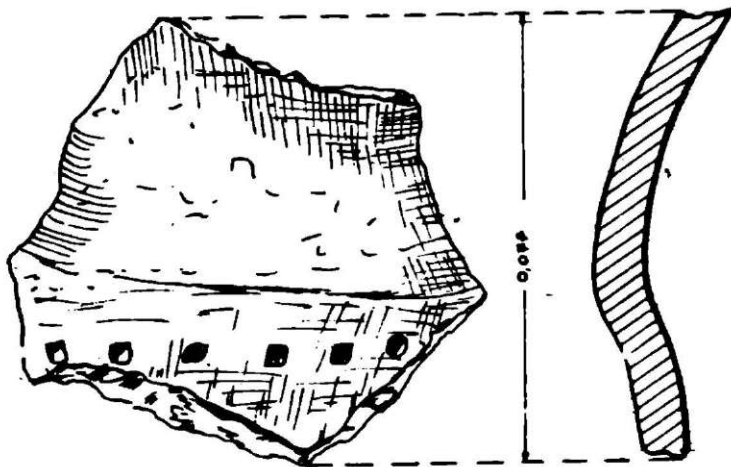
Strachina de mărime mijlocie cu diametrul gurii de 0,155 m (pl. 2/3) descoperită în locuința nr. 2, este lucrată dintr-o pastă de proastă calitate. Baia de lut fin în care a fost introdusă nu a putut acoperi asperitățile suprafețelor exterioare și interioare. Aceste suprafețe au fost lustruite totuși cu mare sfîngăcie. Vasul are gura puternic arcuită spre interior, a cărui buză se termină prin subțiere. Pe diametrul maxim, corespunzător umărului, se află patru apucători conice; corpul ușor curbat, mai mult tronconic, coboară aproape oblic, pe linia fundului plat. O strachină-bol (fig. 15/8), descoperită în locuința nr. 1, are buza dreaptă, ușor rotunjită; corpul emisferic și ambele suprafețe lus-

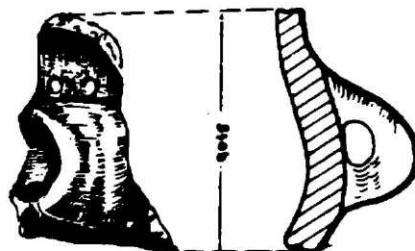
1

2

3

4

5

Fig.17 - Fragmente ceramice de tip Glina

truite. Decorul este realizat din șir de găuri-butoni, imediat sub buză.

Alte fragmente ceramice sugerează o serie de amfore cu pînțele sferice pe al căror corp apar torți tubulare sau tortițe mosor (fig.16/1) lucrate cu mare grijă. Un pahar, are gîtul înalt, ușor răsfrînt (fig. 15/11) sub formă de pînție. O ceșcuță de mici dimensiuni are corpul bitronconic (fig.15/10) – ambele vase, sînt lucrate dintr-o pastă de bună calitate.

Un alt vas, o amforetă (fig.15/9), cu suprafața exterioară cenușiu-cafanie, are un corp bitronconic, cu etajul inferior ușor arcuit, cu fundul rotunjit. De pe gîtul înalt pornește o toartă bandată ușor înclinată oblic.

La adîncimea de 0,25 m s-a găsit spartă in situ, un vas cu corp globular (pl.2/1). El este lucrat dintr-o pastă fină, arsă uniform la cărămiziu-deschis; gîtul este drept, iar din buza rotunjită pornește o toartă bandată, care, după ce se arcuiește ușor supraînălțîndu-se deasupra buzei se prinde pe umărul recipientului. Fundul este rotunjit.

Fundurile vaselor sînt în marea lor majoritate plate, cu rare excepții rotunjite (pl.2/1; fig.15/9,10), uneori cu talpa lătită.

Tortițele se prezintă într-o gamă variată, începînd cu cele tubulare (cilindrice), sau tortițele mosor prinse mai ales pe diametrul maxim al vaselor-amforă (fig.16/1). În unele cazuri, acestea, pornesc direct din buză înălțîndu-se puțin deasupra ei, avînd în porțiunea inferioară terminații spiralice. Toarta din bandă lată este frecventă, fiind dispusă ori pe diametrul maxim al vasului sau pe umărul acestuia, făcînd legătura cu buza recipientului (pl.2/1).

Nu lipsesc nici așa-zisele tortițe "false" prinse mai ales pe pînțele unor amfore de dimensiuni mici și mijlocii.

Apucăturile, sub forma unor proeminențe de diferite forme, sînt destul de frecvente. Acestea, apar fie sub aspectul unor protuberanțe alungite (uneori alungate), aplicate orizontal (fig.14/3; pl.2/4), fie sub forma unor creste verticale sau orizontale, drepte sau sinuoase (fig.15/4; 16/2).

Legat de ornamentarea ceramicii este modul de tratare al suprafețelor exterioare ale vaselor.

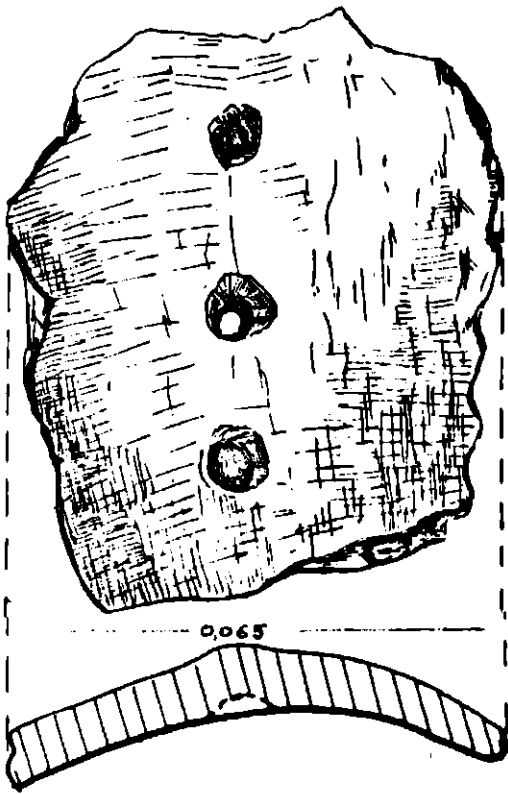
Distingem cîteva procedee:

a) Majoritatea vaselor au fost introduse într-o baie de lut, care însă nu a reușit să oprească reliefarea ingredientelor mai grosolane și a unor asperități. Această tehnică ar putea să aibă însă numai un rol utilitar, și anume acela de a "consolida" suprafețele vaselor.

b) Alte vase au fost introduse într-o baie de lut care a acoperit bine întreaga lor suprafață, obținîndu-se apoi cu vîrfurile degetelor dungi oblice (decorul în vîrci). Există vase pe a căror suprafață exterioară apare și barbotina neorganizată.

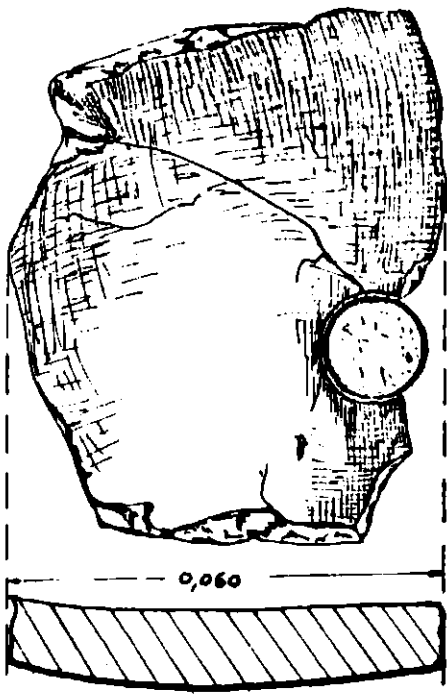
c) O a treia categorie, include vasele care după ce au fost acoperite cu un slip, au fost ori bine netezite, ori lustruite cu grijă.

Ornamentarea propriu-zisă se realizează prin mai multe proce-

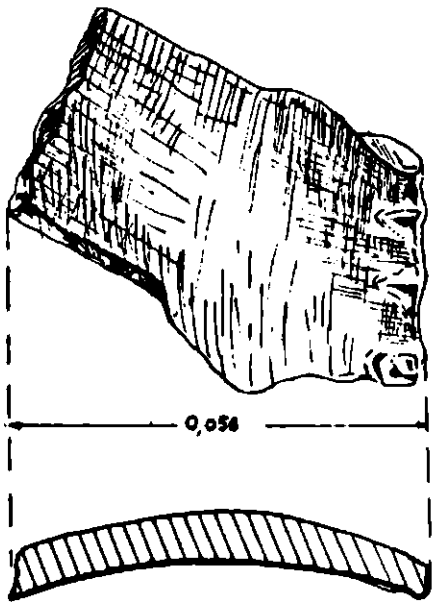

3

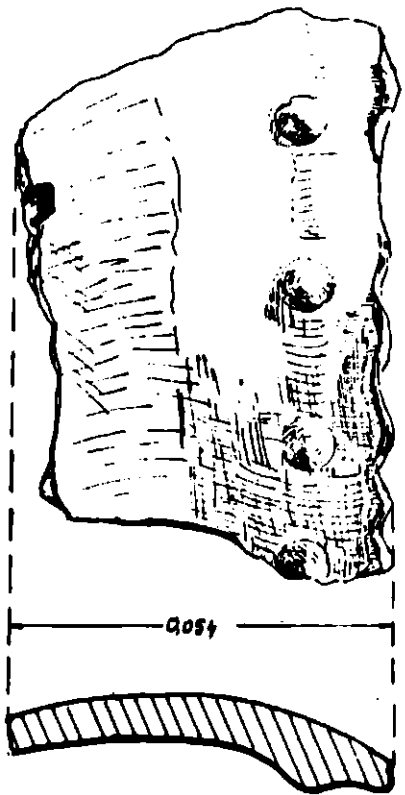
Fig. 18 Fragmente ceramice de tip China

4

1

2

dee. Unul fi constituie impresiunile obținute cu un obiect bont sau ascuțit, sau cu vârful degetelor.

Prin iepresiune cu vârful degetului sau cu un obiect bont, sînt realizate circular alveole pe umărul vasului sau pe pîntecele acestuia (fig. 14/1; 17/1).

Pe unele vase, de obicei pe umăr, apare circular șir de găuri (pe un rînd sau două) realizate cu un instrument cilindric (perfect rotund) (fig.17/2-4).

Deosebit de frecvente în primele niveluri de locuire sînt brfurile alveolate aplicate, bine reliefate (pl.2/6,10), sau brful alveolat obținut organic prin ridicarea (tragerea) pastei pe corpul vasului (fig.17/5), sau prin ridicarea pastei imediat sub buză (fig.18/1).

Găurile-butoni realizați în tehnica "au repoussé" devin mai frecvenți în nivelul superior de locuire. Șirul acestor elemente decorative este așezat de cele mai multe ori sub buză, sau, sporadic, pe gîtul vasului (fig.14/3-5; 18/2; pl.2/4).

Nu de multe ori este prezent și șirul de găuri-butoni realizați însă "invers", adică dinafară-înăuntru (fig.18/3). Alteori se poate constata perforarea peretelui vasului prin exercitarea presiunii dinafară-înăuntru.

În tehnica impresiunii a fost obținut decorul cu cercuțe imprimare (fig.18/4), întîlnit atît în aria Horodiștea-Foltești⁴⁰, cît și în cultura Cernavoda II⁴¹.

Pe umărul abia schițat al unui fragment ce sugerează un pahar cu gît înalt arcuit trompetiform, apare o incizie circulară, deasupra căreia se află un șir de scurte impresiuni verticale realizate cu un obiect ascuțit (pl.2/9).

În general predomină decorul obținut prin alveolare și creșterea buzei, sub care se dezvoltă circular șirul de găuri-butoni, de alveole sau brful alveolat (pl.2/4; fig.14/1,3,4; 18/2), mai ales în ultimul nivel de locuire. Pe unele fragmente apare combinația găurilor-butoni cu brful alveolat (fig.17/5).

Tot ca elemente decorative ar putea fi socotite proeminențele de diferite forme: ca simpli butoni, creștele orizontale bine reliefate și îngrijit lucrate, sau protuberanțele alungite și alveolate. Nu este exclus și rolul utilitar al acestora.

Plastica. În inventarul locuinței nr.2, s-a găsit și un idol din lut ars (pl.2/5), foarte stilizat, cu corpul în formă de clopot, gol în interior. Lucrat dintr-o pastă de culoare cărămizie cu puternice iame de ardere secundară, acesta, are înălțimea de 0,075 m și diametrul bazei de 0,033 m. Capul ușor aplatizat ventro-dorsal, prezintă lateral cîte un orificiu care nu comunică unul cu celălalt. De sub linia gîtului abia schițat, pornește corpul în formă de clopot, cu partea ventrală mai dezvoltată. Linia spatelui, de la gît la bază, cade perpendicular pe marginea acesteia din urmă.

După forma bombată a părții ventrale, s-ar putea crede că avem de-a face cu un idol feminin, legat de cultul fecundității, reprezentând maternitatea.

*

După cum s-a amintit, în stratul de cultură aparținând culturii Glina III, s-au putut distinge stratigrafic trei niveluri de locuire, cel de aldoilea fiind determinat și prin locuințele de suprafață. Pe baza tipologiei formelor și a decorului, s-ar putea contura două faze:

Prima, corespunzătoare nivelului inferior, este reprezentată printre altele de numeroasele torți tubulare și de vasele cu brfuri alveolate dispuse imediat sub buză⁴². Tot în această fază, găurile-butoni realizați în tehnica "au repoussé" se găsesc într-un procent foarte mic, remarcându-se însă șirurile de găuri obținute prin împingerea pastei din afară-înăuntru ca în faza A a aspectului Schneckenberg⁴³.

În cea de a doua fază, careia îi corespunde nivelul al doilea și al treilea, șirul circular de găuri-butoni abundă pe aproape toate vasele mari și mijlocii. Repertoriul acestor vase cuprinde unele forme mult rotunjite, altele bitronconice. Unele elemente sugerează caracteristici ale culturii Verbicioara, sau a unor culturi din perioada mijlocie a epocii bronzului.

Deocamdată, s-ar putea afirma că așezarea de tip Glina III de la Branet se încadrează într-o etapă mijlocie și una târzie a respectivei culturi din perioada timpurie a epocii bronzului.

AUGUSTIN ULANICI

NOTE

- 1 O prezentare a stațiunii, precum și a descoperirilor de tip Coțofeni a constituit obiectul unei comunicări susținute în Sesiunea științifică a Muzeului de Istorie al R.S. României, decembrie 1973 (cf. Muzeul Național, II, 1975, (sub tipar).
- 2 Studii și cercetări de istorie veche (S.C.I.V.), VI, 3-4, 1955, p. 401-402; idem, IX, 1, 1958, p.142; I.H.CRISAN - Săpături arheologice și sondaje în valea mijlocie a Mureșului, în: Acta Musei Napocensis (A.M.N.), II, 1965, p.22.
- 3 Stratigrafia va căpăta o confirmare deplină, numai după cercetările viitoare, care vor permite și stabilirea unei stratigrafii orizontale.
- 4 Vezi și în "Materiale și cercetări arheologice" (Materiale ...), V, 1959, p.90; La Traian - Dealul Fântânilor jud. Neamț, "unele gropi rituale, pe lângă vase, oase de animale, cenușă, cărbune, conțin și

- sute de melci orfnduiți cu grijă ..." cf. S.MARINESCU - Cultura Precucuteni, E.A., 1974, p.171.
- 5 Unelte de acest tip abundă și în mediul cultural Sălcuța II-IV, cf. D.BERCIU - Contribuții la problemele neoliticului în România, Edit. Acad.R.S.R., 1961, p.224-231, fig.67/8 și 69/19.
 - 6 Pietrele de rfu, de mărime mijlocie au apărut destul de frecvent în ambele niveluri de locuire.
 - 7 Similitudini la Rîpa Roșie-Sebeș, cf. ION ALBU - Așezarea Coțofeni de la Rîpa Roșie-Sebeș, Apulum, VIII, 1968, p.95, fig.5/1-4.
 - 8 Probabil unelele respectivă reprezintă un lustruitor.
 - 9 H.SCHROLLER - Die Stein und Kupferzeit Siebenbürgens, Berlin, 1933, p.30-38; D.BERCIU - Arheologia preistorică a Olteniei, Craiova, 1939, p.77 și urm.; M.ROSKA - Die aenolitischen Funde von der Gattung Kolozskorpád I, in Erdely, în: Kozlemények, I, Cluj, 1941, p.44-99; ION NESTOR - Der Stand der Vorgeschichtforschung in Rumänien, în: Deutsches Archäologisches Institut, Berichte der Römisch - Germanischen Kommission (Ber.RGC), 22, 1933, p.61-68; S.C.I.V., IV, 3-4, 1955, p.401-404, fig.9/3 etc.; Istoria României, vol.I, Edit.Acad.R.P.R., 1966, p.79-82 și p.99-100; EUGEN COMȘA - Unele date referitoare la cultura Coțofeni în sud-estul Transilvaniei, în Cumidava, IV, 1970.
 - 10 GH.BICHIR - Un mormînt cu ocru la Cîrna, S.C.I.V., 1, IX, 1958, p.195, nota 5 și p.109.
 - 11 D.BERCIU - Zorile istoriei în Carpați și la Dunăre, București, 1966, p.135.
 - 12 D.BERCIU - Contribuții la problemele neoliticului..., p.327, fig. 150.
 - 13 S.C.I.V., 1, IX, 1958, p.109.
 - 14 Ca și la Cetea și Ighiel, jud.Alba, cf. Apulum II, 1943-1945, p.31 și urm.; vezi și N.HURȚUCHE - Cercetări arheologice la Brad, jud. Hunedoara, în: A.M.N., VI, 1969, p.439-449.
 - 15 Tehnica cft și motivele ornamentale sînt similare celor mai multe așezări din Oltenia și din sudul Transilvaniei (vezi nota 9).
 - 16 Aproape aceeași situație și la Sebeș, Rîpa Roșie, în: op.cit., loc. cit.
 - 17 D.BERCIU - Arheologia preistorică ..., p.77.
 - 18 Idem, Contribuții..., p.128 și 309.
 - 19 Ca și la Țebea, jud. Hunedoara, cf. N.HARȚUCHE, în op.cit., loc. cit., fig.2/14.
 - 20 În Transilvania apare și încrustația cu roșu, cf. D.BERCIU - Arheologia preistorică ..., p. 90; la Sebeș, Rîpa Roșie, încrustația cu alb pe împunsături succesive, cf. Apulum, VII, 1968, p.98.
 - 21 D.BERCIU, op.cit., p.229; vezi și Cîlnicul, în: S.C.I.V., 16, 2, 1965, p.324, nota 7.
 - 22 Cercetări Ion Nestor în anul 1940, cf. VLAD ZIRRA - Cultura pogrebenii s ohroi v Zacarpatschih oblastiah R.N.R., "Materiali i issledovaniia po arheologhii iugo-zapada S.S.S.R., i RNR, Chi-

- șinev, 1960, p.97-125; Pentru periodizare vezi F.ANASTASIU, N. HARTUȚHE - Contribuții la problema înmormântărilor cu ocră, în: Revista Muzeelor, anul II, 1965, p.12. Semnificativă este încadrarea mormintelor de la Ploiești-Triaș, acestea fiind puse la sfârșitul etapei de tranziție spre epoca bronzului. În așezarea de la Brăneț, fragmentul amintit s-a aflat la adâncimea de 0,85 m, adâncime după care începe cu aproximație stratul de cultură Glina III.
- 23 ION NESTOR - Cercetări de preistorie la Cernavoda, extras din Analele Dobrogei, XVIII, 1937, p.12, fig.7.
- 24 GH.BICHIR - op.cit., p.102, fig.1; Materiale, V, 1959, p.276-277, fig.5/1; Dacia, II, 1925, p.62, fig.31/10; vezi și D.BERCIU - op.cit., p.79, fig.92.
- 25 Materiale, III, 1957, p.139-140, fig.11/2; Materiale, V, 1959, p.679, fig.5/2.
- 26 D.BERCIU - Zorile Istoriei..., p.135.
- 27 GH.BICHIR - op.cit., p.105 și urm.; EUGEN COMȘA - Quelques problemes concernant le neolithique final et la periode de transition à l'age du bronze dans les regions nord et ouest-pontiques, în: Balcanica, III, 1972, Beograd, p.59 și urm.
- 28 Așezări cu locuințe de suprafață sînt cunoscute la Glina, jud. Ilfov, cf. I.NESTOR, Dacia III-IV, 1933, p.228; la Ciurel și Mihai Vodă, jud. Ilfov, cf. S.MORINTZ - Materiale, VI, 1959, p.767; la Cuciu-lata, jud. Brașov, cf. GH.BICHIR - Dacia, NS, VI, 1962, p.89-91; la Crivăț, jud. Ilfov, cf. D.BERCIU, S.C.I.V., 17, 3, 1966, p.531, la Văcărești, jud. Dâmbovița, cf. ERSILIA TUDOR, Scripta Valachica, Tîrgoviște, 1972, p.94.
- 29 Un astfel de tip de topor a fost descoperit și în așezarea Glina de la Văcărești, cf. ERSILIA TUDOR, op.cit., p.106, fig.7/1.
- 30 D.BERCIU - Arheologia preistorică ..., p. 89, în: Materiale arheologice, I, Edit. Acad. R.P.R., 1953, pl. XII, B/1-4.
- 31 DINU V. ROSETTI - Civilizația de tip București, București, 1936, p.11, fig.86.
- 32 Izvestiia, Bull. de l'Inst. Arch. bulgare, 1928-1929, V, p.312, fig. 171.
- 33 G.CHILDE - The Danube, p.227 și fig.130; Pomatky Arch. XXXVIII, 1932, p.54, fig.35, pl. VIII/6-7, cf. D.BERCIU, op.cit., loc.cit.
- 34 Dacia, NS, XV, 1971, p.61, pl. XV/8.
- 35 ALFRED PROX - Die Schneckenburg Kultur, Kronstadt, 1941, Tafel XIII/5, 10.
- 36 S.C.I.V., tom.21, 3, 1970, p.485, fig.2/5.
- 37 D.BERCIU - op.cit., p.69, fig.80/1, 2; vezi și dăltița-împungătoare de bronz de la Giulești-Sîrbi, cf. V.LEAHU - Săpăturile arheologice de salvare de la Giulești-Sîrbi, în: Cercetări arheologice în București, I, 1963, p.192, fig.10; Idem, Cultura Tei, f.a., p.76, nota 2.
- 38 ALFRED PROX - op.cit., p.23, fig.7, 8.

- 39 D.BERCIU - Contribuții la problemele neoliticului ..., p. 313, fig. 142/2.
- 40 Dacia, IX-X, 1941-1944, p.142-153, fig.13/5.
- 41 D.BERCIU - op.cit., p.136, fig.18/5 și p.142.
- 42 Una din caracteristicile primului nivel de la Ciurel, cf. S.MORINTZ, GH. CANTACUZINO - Șantierul București, sectorul Ciurel, în Materiale..., V, 1959, p.635.
- 43 ALFRED PROX - op.cit., Tafel VIII/9; cf. M.CONSTANTINIU, P.I.PANAIT - O așezare din epoca bronzului la Roșu, în: Cercetări arheologice în București, I, 1963, p.315.

LES FOUILLES DE BRANET, DÉP.OLT

- Résumé -

La station archéologique Branet est située à 600 m N. du village du même nom, sur un promontoire qui s'intègre - dans la zone - dans la dernière cavité du Plateau Gétique.

Les fouilles ont donné deux couches de culture archéologique: la première, avec des matériaux de type Coțofeni de la période de transition vers l'époque du bronze, et la deuxième, avec des matériaux typiques de la culture Glina III, de la période du début de l'époque du bronze.

Dans la couche qui appartient à la culture Coțofeni, à deux niveaux d'habitat, ont été découvertes deux habitations. Dans la première, une demihutte, on a découvert à part des outils en pierre et os, aussi quelques vases entiers pouvant être reconstitués. On remarque spécialement un vase askos (pl.1/1 a, b, c) travaillé dans une pâte fine, de couleur noire-cendré aux reflets chatain. Le décor couvre toute la surface du corps du vase et est composé de lignes incisés, parallèles, disposées en zig-zag, liées deux par deux par des hâchures, étant intercalées d'espace vides.

Un askos fragmentaire, ressemblant au premier, a été découvert dans un niveau supérieur, dans la seconde habitation.

Comme suite de cette découverte de Branet, étant donné les certes conditions stratigraphiques, il résulte la nécessité de reprendre le problème controversé des sépultures tumulaires à ocre de l'Olténie et Muntenie.

Stratigraphiquement, sans césure, suit la culture Glina III qui se surpose avec une couche de culture épaisse de 0,50 m, dans la quelle on a pu observé trois niveaux d'habitat. Dans ceux-ci, à base de la typologie des formes et du décor, se contournent deux phases, chacune d'elles avec des caractéristiques propres. Le second niveau d'habitat a été déterminé par trois habitations de surface, avec un inventaire contenant nombreux outils agricoles en cornes de cerf, moulins à main, outils en os, en pierre et en cuivre. En même temps, à part les frag-

ments céramiques, parmi lesquels se trouvent quelques-uns pouvant être rendus complets, on a découvert aussi un idole antropomorphe en forme de cloche représentant le culte de la fécondité.

L'établissement de type Glina III de Branet s'encadre dans une étape moyenne et tardive de la dite culture de la période du début de l'époque du bronze.

Légende des figures

- Fig. 1 - Vases du type Coțofeni (reconstitués)
Fig. 2 - Fragments céramiques du types Coțofeni speciphiques à la phase I. Branet, dép.Olt
Fig. 3 - Fragments du type Coțofeni
Fig. 4 - Fragments du type Coțofeni, speciphiques à la phase I. Branet
Fig. 5 - Fragments céramiques du type Coțofeni, aux coins tirés du rebord
Fig. 6 - Fragments céramiques du type Coțofeni
Fig. 7 - Fragments céramiques speciphiques à la phase I de l'établissement de Branet
Fig. 8 - Fragments céramiques du type Coțofeni
Fig. 9 - Fragments céramiques speciphiques à la civilisation Coțofeni de Branet
Fig.10 - Fragments céramiques du type Coțofeni speciphiques à la phase II. Branet
Fig.11 - Fragments céramiques du type Coțofeni
Fig.12 - Fragments céramiques du type Coțofeni
Fig.13 - Outils en cuivre appartenent à la civilisation Glina III
Fig.14 - Vases du type Glina III (reconstitués)
Fig.15 - Vases du type Glina III (reconstitués)
Fig.16 - Fragments céramiques du type Glina
Fig.17 - Fragments céramiques du type Glina
Fig.18 - Fragments céramiques du type Glina
- Pl. 1 - Branet, dép. Olt. La civilisation Coțofeni. 1 a,b,c; askos; 2-3: vases découverts dans la hutte; 4-15: fragments céramiques du type Coțofeni
Pl. 2 - Branet, dép. Olt. La civilisation Glina III. 1, 3-4: Vases découverts dans les établissements de surfaces; 2, 7, 8: Outils en pierre et corne de cerf ; 5: idole anthropomorphe; 6, 9, 10: fragments céramiques

Pl. 1 - Branș, jud.Olt. Cultura Coțofeni: 1 a,b,c,: askos și
 2-3: vase descoperite în bordei; 4-15 fragmente ceramice

Pl. 2 - Branș, jud. Olt. Cultura Glină III. 1, 3-4: vase descoperite în locuințele de suprafață; 2, 7, 8: unelte de piatră și corn de cerb; 5: idol antropomorf; 6, 9, 10: fragmente ceramice

Stațiunea arheologică Greci, identificată printr-o investigație de suprafață, în vara anului 1971, este situată la aproximativ 300 m nord de satul cu acest nume, pe malul sudic al lacului Căldărușani, pe un bot de deal orientat prin axul său lung pe direcția NE-SV și înconjurat din trei părți de apă.

Pemiru precizarea caracterului și succesiunii locuirilor omenești străvechi existente pe promontoriu, indicate doar prin fragmente ceramice, nu întotdeauna tipice, aflate la suprafață, Muzeul de Istorie al R.S. România a efectuat în același an, menționat, între 21 octombrie și 4 noiembrie, o săpătură arheologică de sondaj. Urmărindu-se realizarea scopurilor propuse, s-a procedat la deschiderea unei secțiuni, orientată sud-nord, cu lungimea de 31 m și lățimea de 1,50 m. Pentru dezvelirea unor complexe s-a deschis, adiacent secțiunii și o casetă în laturile de 5,60 x 2,50 m. Suprafața totală săpată a măsurat 62 m².

Prin observarea profilurilor șanțului și casetei s-a stabilit următoarea stratigrafie (fig. 1):

Peste pământul galben-lutos, steril din punct de vedere arheologic, se afla un strat de pământ de culoare castanie, gros de circa 0,35 m, conținând materiale din perioada timpurie a epocii bronzului, aparținând purtătorilor culturii Glina III. De la limita inferioară a acestui strat porneau a se adânci trei complexe, fiecare dintre acestea conținând resturi ceramice tipice culturii amintite.

Suprapus solului castaniu se afla o depunere cu o grosime medie de 0,30 m de pământ cenușiu-zgrunțuros cu peliulele castanii, corespunzătoare unei locuiri din perioada mijlocie a epocii bronzului - culturii Tei. De la baza acestui orizont se adânceau gropile a cinci complexe.

Solul cenușiu-zgrunțuros era suprapus de un strat de pământ negru-cenușiu gros de 0,10 m. În acesta materialul arheologic, mai numeros, a fost reprezentat de ceramică Latène; s-au constatat însă și câteva fragmente de vase de tip Glina și Tei antrenate din straturile inferioare. Din cuprinsul stratului negru-cenușiu se adânceau patru complexe de locuire. Ținând seama că acest strat este des și puternic deranjat de locuiri ulterioare, a fost însă imposibil de precizat dacă nu cumva unul din complexe (nr. 3) a aparținut - nu culturii Latène, ci, poate unei perioade târzii a epocii feudale.

Peste humusul negru-cenușiu se afla stratul vegetal actual, gros de circa 0,10 m. Acesta din urmă reprezintă un sol agricol intens folosit, care, în urma aratului repetat și adânc, a ajuns să se întrepătrundă cu penultimul strat, deranjându-l într-o mare măsură.

După cum s-a arătat, pe o suprafață relativ mică, au fost dezvelite 12 complexe deranjate parțial sau total de suprapunerile, secționările, sau nivelările repetate de-a lungul diferitelor perioade istorice.

Cele trei gropi cu materiale proprii purtătorilor culturii Glina erau de formă ovală (nr. 6, 7 și 9). Cea mai mare (2,10 x 1,80 m) se adâncea până în solul viu cu 0,40 m, și avea colțurile rotunjite și fundul drept. În pământul de umplură al tuturor au fost constatate pe lângă fragmente ceramice, oase de evicaprine, chirpic mult diseminat și numeroase particule de cărbune.

De la baza celei de a doua depuneri arheologice se adânceau complexe care aparținuseră purtătorilor culturii Tei:

Groapa locuință nr. 1, rectangulară, cu colțurile mult rotunjite, se adâncea cu 0,35 m perforând orizontul cu materiale tip Glina. Prin dimensiuni (2,45 x 2,30 m) și formă, această amenajare constituia o locuință. Colțul său sud-vestic fusese secționat de locuința nr. 11 Latène, iar mare parte din jumătatea estică era amputată de groapa Latène nr. 10. În pământul de umplură, pe lângă ceramica Tei, s-au descoperit și resturi ceramice de tip Glina III antrenate în zona locuinței de către complexe Latène care răvășiseră cele două depuneri arheologice inferioare. Printre resturile de ceramică Glina se remarcă o ceșcuță care conținea grâne carbonizate. Nu s-au descoperit indicii de existență ale vreunei podele sau vetre.

Groapa nr. 2 de formă aproximativ ovală, având dimensiunile de 1,80 x 1,50 m, se adâncea cu 0,50 m până în pământul viu perforând și răvășind și ea, pe un sector corespunzător, depunerea cu materiale Glina. În pământul de umplură s-a constatat material ceramic propriu culturii Tei, precum și o cantitate relativ mare de oase de animale domestice.

Groapa-locuință nr. 4 avea o formă ovală (2,60 x 1,80 m) și se adâncea până în solul viu cu 1,50 m. De la marginea sa sudică porneau trei trepte interioare, fiecare, având înălțimea de 0,40 m. În pământul de umplură, pe lângă resturi osteologice de animale domestice, s-au descoperit câteva unelte din gresie și din lut ars, precum și fragmente ceramice Tei.

Alveolarea-locuință nr. 5 de formă ovală cu dimensiunile (3,45 x 0,90 m), a fost dezvelită pe jumătatea sa vestică. Se adâncea cu 0,45 m până în solul viu, fiind aproape lipită de complexul nr. 4. Inventarul cuprindea fragmente ceramice tipice culturii Tei precum și resturi ceramice Glina, antrenate.

O altă amenajare (groapa nr. 12) se prezenta sub forma unei gropi ovale, având diametrul maxim de 1,50 m. Aceasta se adâncea până în pământul viu cu 0,35 m. În porțiunea sa sud-estică se adâncea cu 0,10 m o alveolare cu un diametru de 0,50 m. În pământul de umplură, alături de

urme de arsură și mici particule de chirpici, se aflau fragmente ceramice atipice.

Cea de a treia depunere arheologică, cea mai răvășită dintre toate, a fost pusă în evidență și prin patru complexe:

Groapa nr. 10, ovală, se adâncea până în solul viu cu 0,80 m apun-
tând locuința nr. 1 (Tel). Dimensiunile sale erau reduse: 1,35 x 1,20 m.
În pământul de umplură, în afară de câteva fragmente ceramice geto-
dacice, nu s-a mai descoperit nimic semnificativ. Ultimele două gropi
(nr. 3 și 8) se adânceau, prima cu 1,65 m, iar cea de a doua cu 0,55 m,
până în pământul viu. Prima avea formă de clopot, cu diametrul gurii de
0,90 m, iar al bazei de 1,25 m. În pământul de umplură al acestora nu
s-a descoperit decât chirpici fragmentat și urme de arsură. Nici unul
dintre cele două complexe nu prezentau urme de ardere ale pereților.

*

Printre materialele aparținând culturii Glină III, pe lângă un vas
întreg și fragmente ceramice tipice¹ s-au descoperit câteva unelte.

Utilajul litic este reprezentat prin două silixuri de culoare cafe-
nie; o lamă cu două nervuri dorsale și cu retușe marginale, trapezoi-
dală în secțiunea transversală, și un nucleu piramidal de mici dimen-
siuni (epuizat), prezentând urme din cortex.

Din oase de animale au fost lucrate o serie de împungătoare de di-
ferite dimensiuni.

Două fusaiole din lut ars, păstrate fragmentar, sînt de mari di-
mensiuni. Prima, avînd diametrul de 0,74 m este aplatizată; cea de a
doua (cu diametrul de 0,068 m) are de asemenea o formă mult aplatizată.

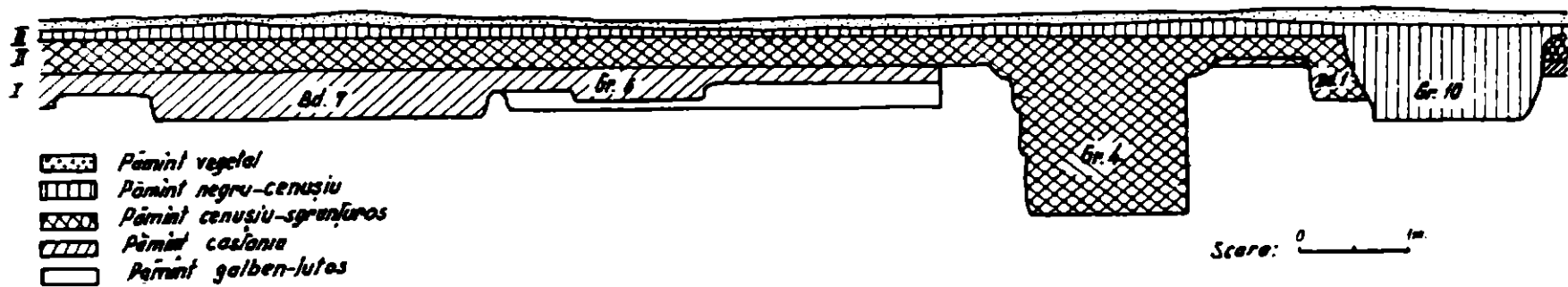
Tot din lut ars a fost lucrată o roată (diam. 0,085 m) cu margiile
subțiate și cu un butuc bine reliefat.

După tehnica de preparare a pastei se pot distinge trei mari cate-
gorii ceramice:

1) Vase de dimensiuni mari, lucrate dintr-o pastă cu mult nisip,
cioburi pisate, granule de calcar și paiete de mică. Arderea s-a făcut
într-un mediu oxidant, predominînd culoarea cărămizie. În spărtură se
observă o gradare a culorii lutului de la brun-cenușiu sau brun-cafeniu
spre cărămiziu pe suprafețele exterioare. Majoritatea vaselor au fost
introduse într-o baie de lut, care însă nu a putut acoperi unele asperi-
tăți;

2) Vase mijlocii și mici modelate dintr-o pastă de bună calitate care
cuprinde pe lângă nisipul fin, granule de calcar și paiete de mică; une-
ori, apar și cioburi mult pisate. Pasta este bine frămîntată, omogenă și
densă în spărtură; este bine arsă la cărămiziu-deschis sau castaniu, fi-
ind cenușie sau brun-castanie în spărtură. Suprafețele sînt netezite sau
lustruite fără prea mare atenție;

3) Vase modelate dintr-o pastă fină deosebit de compactă și rezis-
tentă, cu impurități abia sesizabile. Suprafețele exterioare ale recipi-
entelor sînt bine lustruite și au în general o culoare cărămizie cu re-

GRECI - JUDEȚUL ILFOV - PROFILUL PERETULUI VESTIC.

Fig. 1 - Profilul peretelui vestic al șanțului (fragment)

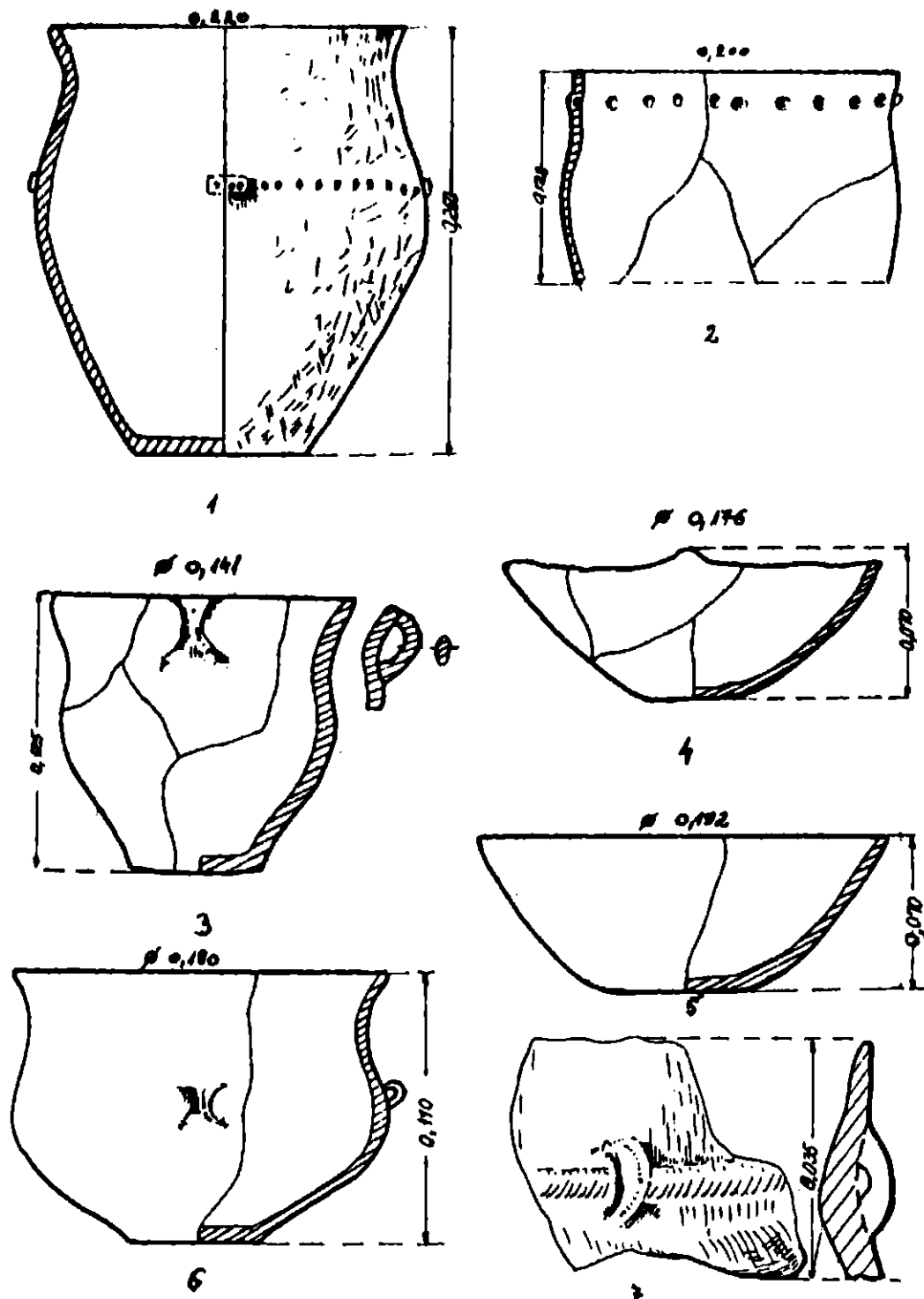

Fig.2 - Vase reconstituite de tip Glina III din
 așezarea de la Greci, jud. Ilfov

flexe cenușii-castanii. Alteori, culoarea unor vase este neagră sau portocalie și marchează întreaga grosime a pereților. Acestei categorii ceramice li sînt proprii mai ales vasele de dimensiuni mici și mijlocii.

După cum o sugerează fragmentele ceramice avem de-a face cu un larg repertoriu de forme:

Vase de provizii cu profil în formă de S prelung. Un astfel de vas, are corpul bombat, mai ales în registrul superior, gura largă (diam. 0,220 m) cu buza dreaptă terminată teșit; fundul plat. Pe diametrul maxim al recipientului sînt dispuse simetric patru apucători orizontale, alveolate; tot pe acest diametru se înșirue alveolări ușor alungite (fig. 2/1). Un alt vas, în formă de "sac", cu gîtul abia schițat, prezintă sub buză un decor obținut în tehnica "au repoussé" (fig. 2/2).

Unele fragmente ceramice sugerează vase de dimensiuni mici și mijlocii cu corpul aproape tronconic, ușor arcuit în dreptul umărului; gîtul scurt evazat se termină cu o gură subțiată. Un astfel de recipient, lucrat dintr-o pastă fină de culoare cărămizie și lustruită cu grijă, prezintă un decor (singular deocamdată în Muntenia) ale cărui elemente și găsim cele mai bune analogii în ceramica aspectului Schneckenberg B² (fig. 3/1, 2). Sînt prezente și recipientele cu pînțele sferice și gîtul arcuit în afară (fig. 4/3; pl. 3/4) cu similitudini la Roșu, jud. Ilfov³ și Glina-București⁴; numeroase analogii aflîndu-se în aspectul Schneckenberg I, din sud-estul Transilvaniei⁵. Un alt vas, de dimensiuni mai mici, are pînțele domol bombat, gîtul arcuit, gura largă cu buza terminată teșit; toarta din bandă lată, pîrnește din buză și se prinde pe umăr (fig. 2/3).

Numeroase sînt străchinile de diferite tipuri. Cele cu corpul ușor arcuit (fig. 2/4, 5) constituie o categorie des întîlnită. Unele dintre acestea au colțuri trase din buză (fig. 2/4; 7/3) și sînt modelate dintr-o pastă de bună calitate de culoare cărămizie. Alte străchini, au corpul tronconic și fundul plat (fig. 4/2). Castroanele sînt întîlnite într-un procent ridicat. Unele dintre acestea au corpul domol bombat, gîtul arcuit în afară și gura aproape trompetiformă (fig. 2/6; 6/3), cu unele asemănări în ceramica așezării de la Văcărești, jud. Dîmbovița⁶. Un alt tip este reprezentat de castronul bitronconic cu gura larg evazată spre exterior (fig. 4/7). Alt castron, cu gura largă arcuită spre exterior, prezintă pe umăr un brîu circular obținut organic prîn ridicarea pastei (fig. 2/7). Astfel de forme se găsesc și în sud-estul Transilvaniei⁷. Lucrat din pastă de bună calitate, un castron are umărul delimitat de marginea lată și evazată trompetiform printr-o linie incizată circular; sub buză: șir de găuri-butoni (fig. 4/5).

Cîteva castroane au corpul tronconic, al căror pe reți cad oblic pe marginea fundului plat (fig. 5/1, 2).

O serie de torți tubulare sau tortițe-mosor amintesc prezența unor amfore și amforete lucrate dintr-o pastă de cea mai bună calitate (fig. 5/3; 6/1; pl. I/3). Cele mai apropiate analogii le găsim la Glina-București cît și la Văcărești, jud. Dîmbovița⁸.

Un recipient de mici dimensiuni, specific culturii Glina-Schneckenberg, a fost găsit întreg. Acesta are un corp bilronconic, gâtul înalt cu buza dreaptă terminată prin rotunjire; toarta, pornind din buză oblic în jos, se prinde deasupra diametrului maxim al vasului (pl. I/1). Analogiile cele mai bune le întâlnim mai ales în ceramica fazei C a aspectului Schneckenberg⁹.

Paharul cu corpul tronconic (pereții drepecți căzând oblic pe marginile fundului plat), a fost descoperit în groapa nr. 1. Culoarea acestuia este cărămizie și prezintă un decor format din găuri-butoni dispuși circular sub buză (fig. 5/4).

În groapa nr. 1 deosebit de răvășită s-a descoperit un fragment ceramic mai deosebit. Acesta sugerează un vas cu corpul bombat și cu gâtul înalt arcuit în afară. Fragmentul respectiv reprezintă o ceramică grosolană, în a cărei pastă predomină ca degresanți cioburile pisate și boabele de calcar. Suprafața exterioară este cărămizie cu urme de ardere secundară; în spărtură este neagră-cenușie. Ornamentarea constă din mici incizii verticale dispuse circular pe umărul vasului, cît și pe diametrul maxim al acestuia (pl. I/5; fig. 5/5). Toate aceste caractéristici îl apropie de ceramica aspectului cultural Foltești - Cernavoda II, unde fși găsește cele mai bune analogii¹⁰.

În groapa nr. 4, a fost descoperit un fragment ceramic care aparținuse unui vas-pahar cu gâtul înalt și cu corpul ușor curbat, a cărui pastă conținea nisip cu mică, cioburi pisate și calcar. Gâtul înalt al acestuia, este delimitat imperceptibil de umăr printr-o incizie circulară, de pe care pornesc mici creștături verticale. În cadrul aspectului Schneckenberg A găsim unele analogii atît în formele ceramice, cît și în elementele decorative¹¹ (pl. I/6).

Fundurile vaselor sînt în majoritate plate, rareori avînd talpa lătită. Într-un singur caz baza unui recipient este albiată (concavă).

Torțile se prezintă într-o gamă largă, începînd cu cele tubulare (fig. 5/3), sau tortițele-mosor (pl. I/2), unele dintre acestea terminîndu-se cu cîrlige spiralice (fig. 7/1). Torțile bandate (fig. 5/6) apar pe vase de toate dimensiunile.

Apucătorile, sub forma unor protuberanțe, sînt dispuse atît pe diametrul maxim al unor recipiente mari (fig. 2/1), sau pe umărul unor vase de mici dimensiuni (fig. 4/1). Altele au forma unor creste verticale aplicate pe gâtul recipientelor (fig. 7/3), sau forma unor butoni cu cîte o alveolă la mijloc (pl. I/3). Pe diametrul maxim al unui castron apare un relief semicircular cu cele două capete orientate în jos (fig. 4/4). Cîteva proeminențe aplicate orizontal, sînt creștate sau alveolate (fig. 2/1).

Majoritatea torților și proeminențelor amîntite sînt lucrate cu mare atenție și pricepere.

Ornamentarea ceramicii de tip Glina de la Greci, se prezintă în linii mari, în limitele specifice ale acestei culturi, fiind prezente însă și unele elemente înfînite pentru prima dată în cadrul acestei culturi în Cîmpia Română.

Pornind de la modul de tratare al suprafețelor exterioare, trebuie să menționăm că ceramica "hună" și cea "fină" este foarte bine netezită și lustruită.

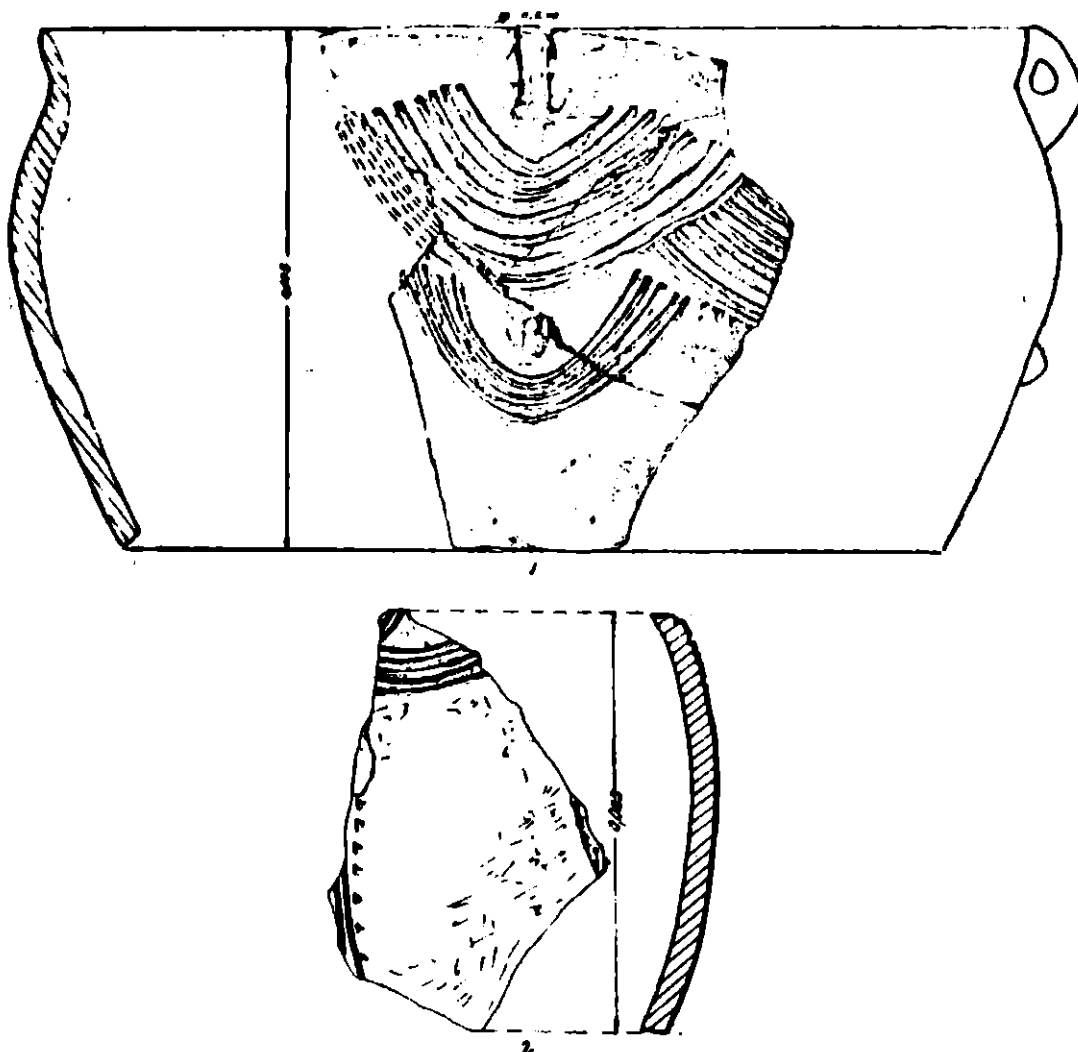

Fig.3 - Fragmente ceramice tip Schneckenberg B de la Greci, jud. Jilfov

De cele mai multe ori recipientele au fost introduse într-o baie de lut care a conferit - pe lângă un aspect plăcut - și o rezistență sporită pereților vaselor. Uneori, barbotina este în așa fel organizată, încât capătă aspectul unui "calcio-vecchio".

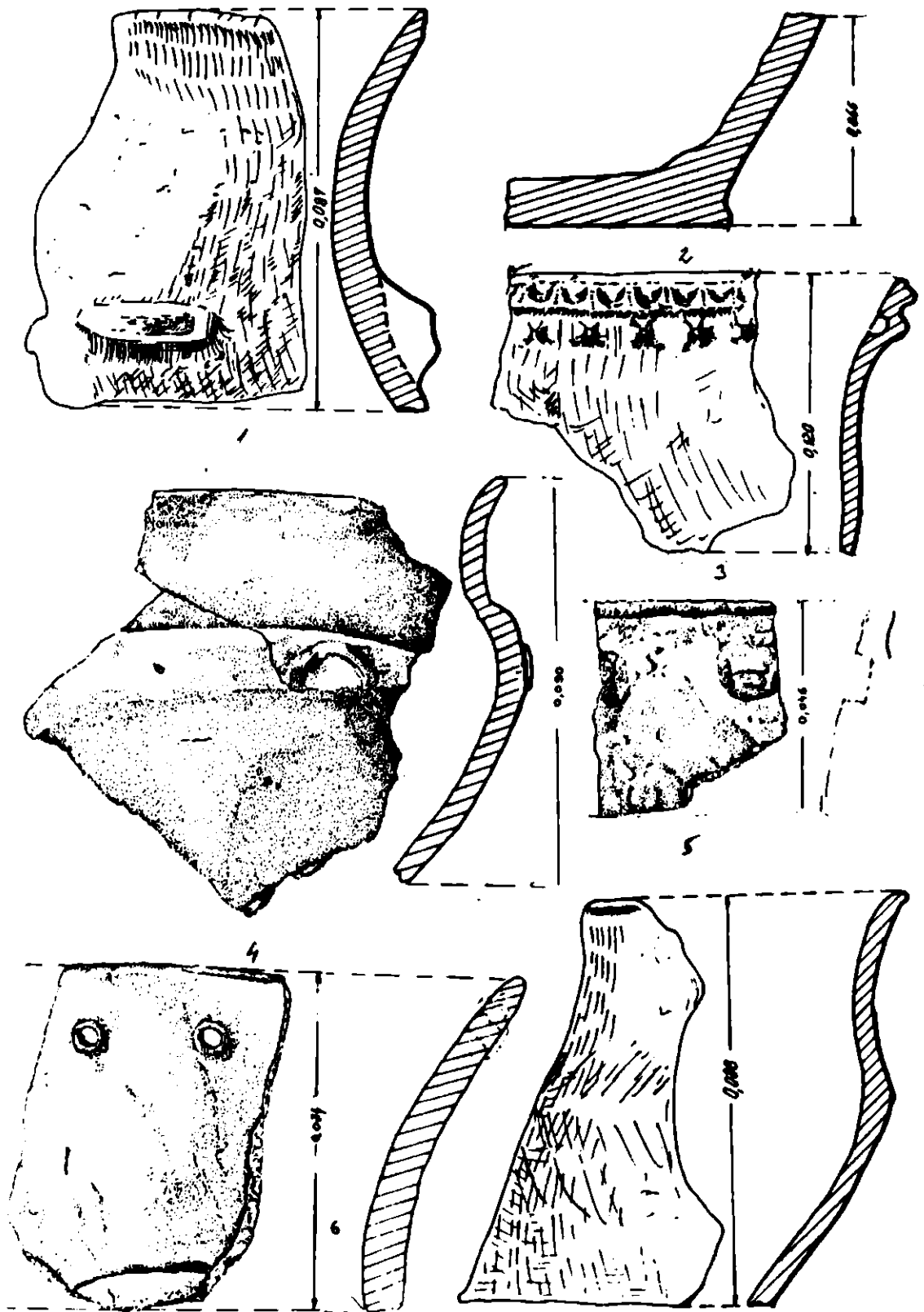

Fig.4 - Fragmente ceramice Glină III

Ornamentarea propriu-zisă constă în șirul de găuri-butoni realizați în tehnica "au repoussé" cî și în alveolarea sau creșterea buzelor. Frecvente sînt brîurile alveolate. Toate aceste elemente apar de cele mai multe ori combinate între ele. Astfel, pe unele vase șirul de găuri-butoni, creșterea buzei, sînt îmbinate cu alveolele imprimate pe umărul vaselor (pl. I/4). Alteori șirul de găuri-butoni de sub buză este dublat de un brîu alveolat (de pe umărul vasului) sub care corpul recipientului este barbotinat (fig. 8/1). Tehnica barbotinei amintește o manieră gumelnițeană¹².

Nu de puține ori buza este teșită mult și vălurită (bine reliefată); sub aceasta urmează șir de găuri-butoni, iar pe umărul bombat se află șir de impresiuni semicirculare (fig. 8/2). În alte cazuri alveolările apar în două șiruri paralele (pl. I/7).

Brîul alveolat este executat ori prin ridicarea pastei pe corpul vasului (fig. 8/1), ori aplicat - destul de rar - imediat sub buza acestuia (pl. I/8; fig. 8/3) asociat fiind și cu șirul de găuri-butoni. Brîul alveolat este des întîlnit pe ceramica de la Greci și reprezintă una dintre caracteristicile aspectului Schneckenberg B¹³ (fig. 9/1-3, 5).

Pe două fragmente (aparținînd aceluiași vas) se pune în evidență un interesant motiv decorativ realizat prin incizie și imprimare întîlnit pentru prima dată în cadrul culturii Gîlna - Schneckenberg din Muntenia. Acest ornament se compune dintr-o combinație de ghirlande incizate, etajate, unele fiind mărginite de mici impresiuni cu aspect triunghiular. Ghirlandele sînt compuse din cinci sau din nouă linii paralele ușor arcuite. Acolo unde ghirlandele din registrul inferior nu sînt mărginite de impresiuni triunghiulare, în spațiul cruțat al acestora apare cîte o mică protuberanță conică. O tortiță iaelară pornește din buză și se prinde pe umăr. Ceramica face parte din categoria "fină" și are culoarea cărămizie cu pete cenușii (fig. 3/1, 2). Pînă acum acest motiv decorativ a fost întîlnit numai în sud-estul Transilvaniei în cadrul aspectului Schneckenberg B¹⁴.

*

După cum s-a arătat în prima parte a prezentului raport, în cel de al doilea strat de cultură apar fragmente ceramice de tip Tei, precum și cîteva unelte specifice acestei culturi.

Din repertoriul uneltelor au făcut parte trei cuțite de gresie (Krummesser) descoperite în locuința nr. 4. Un cuțit a fost găsit întreg, iar celelalte două în stare fragmentară. În locuința sus-amintită au fost descoperite și două fusaiole din lut ars tipice culturii Tei (faza Cățelu Nou). Prima dintre acestea (fig. 10/1 a. b) are o formă globulară și a fost lucrată dintr-o pastă fină a cărei suprafață are o culoare neagră cu reflexe castanii. Ea este decorată în întregime prin incizii (împun-sături) fine, realizîndu-se benzi circulare de liniuțe verticale intercalate de benzi în zig-zag. În registrul inferior al fusaiolei benzile de zig-zaguri și de liniuțe verticale sînt demarcate prin linii circulare.

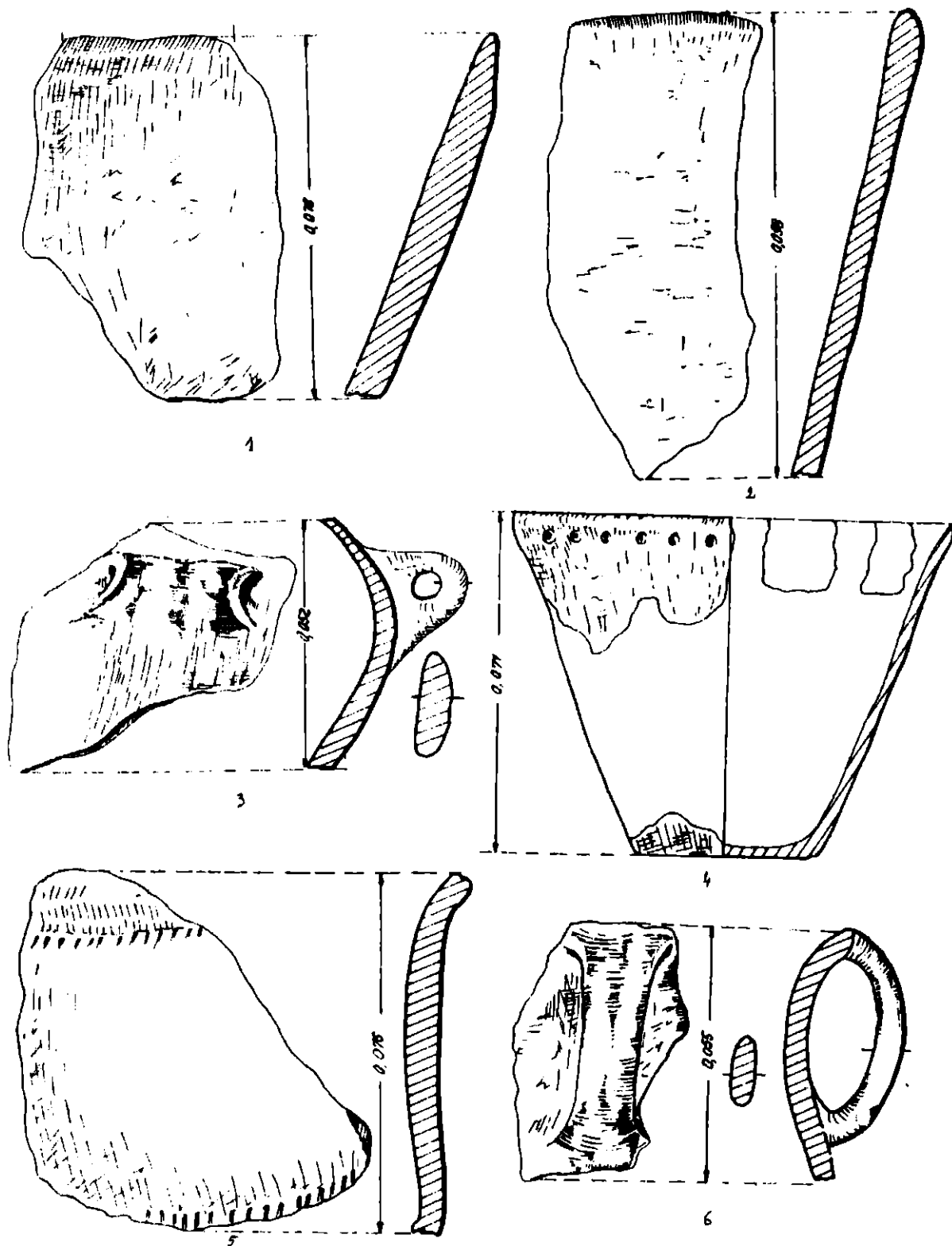

Fig. 5 - 1-3, 6: fragmente ceramice Glina III; 4: pahar tronconic reconstituit aparținând culturii Glina III; 5: fragment ceramic de tip Foltești-Cernavoda

incizate (fig.10/1. Se știe că în faza cea mai veche a culturii Tei, zigzagul este considerat unul dintre cele mai esențiale elemente decorative ale acestei culturi.

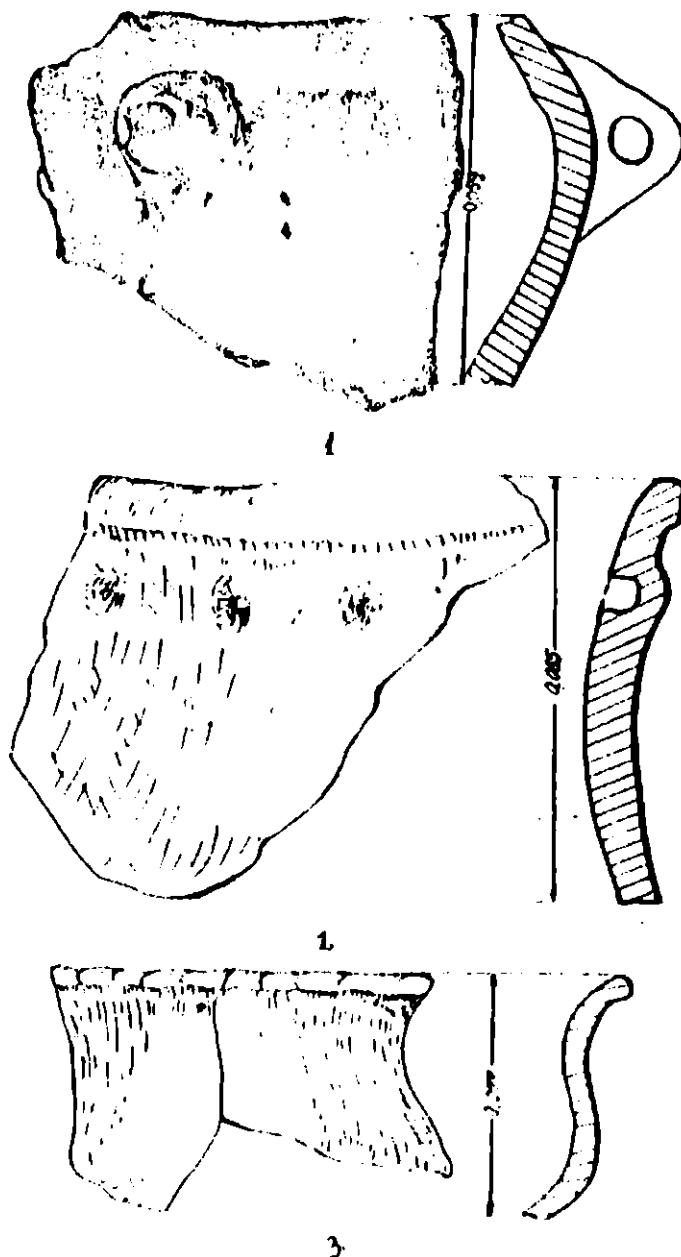

Fig.6 - Fragmente ceramice de tip Glina III

Cea de a doua fusaiolă este bitronconică și este și ea specifică culturii Tei¹⁵.

După tehnica de prelucrare a pastei se pot distinge două categorii ceramice: una mai grosolană, a cărei pastă conține nisip, cloburi pisate mărunt, granule de calcar și paiele de mică. Amestecul este bine frământat și omogenizat. Arderea s-a făcut la negru-cenușiu (în spărtură), suprafețele exterioare avînd o culoare cărămizie-cenușie; a doua

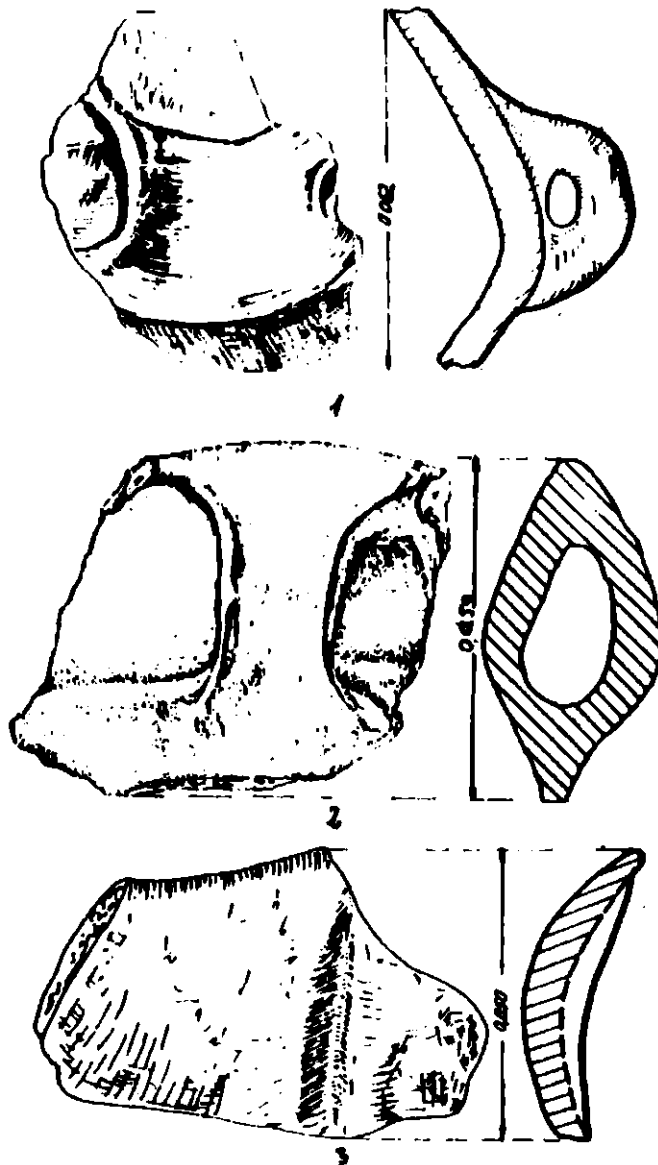

Fig.7 - Torți și apucători de pe fragmente ceramice Glina III

categorie însumează vase lucrate dintr-o pastă fină aproape lipsită de impurități. Acestea sînt arse la negru-cenușiu și sînt lustruite cu cea mai mare atenție.

Datorită existenței unei cantități relativ mici de material ceramic descoperit, repertoriul formelor se reduce la câteva tipuri de vase, specifice însă - toate - fazei I a culturii Tei.

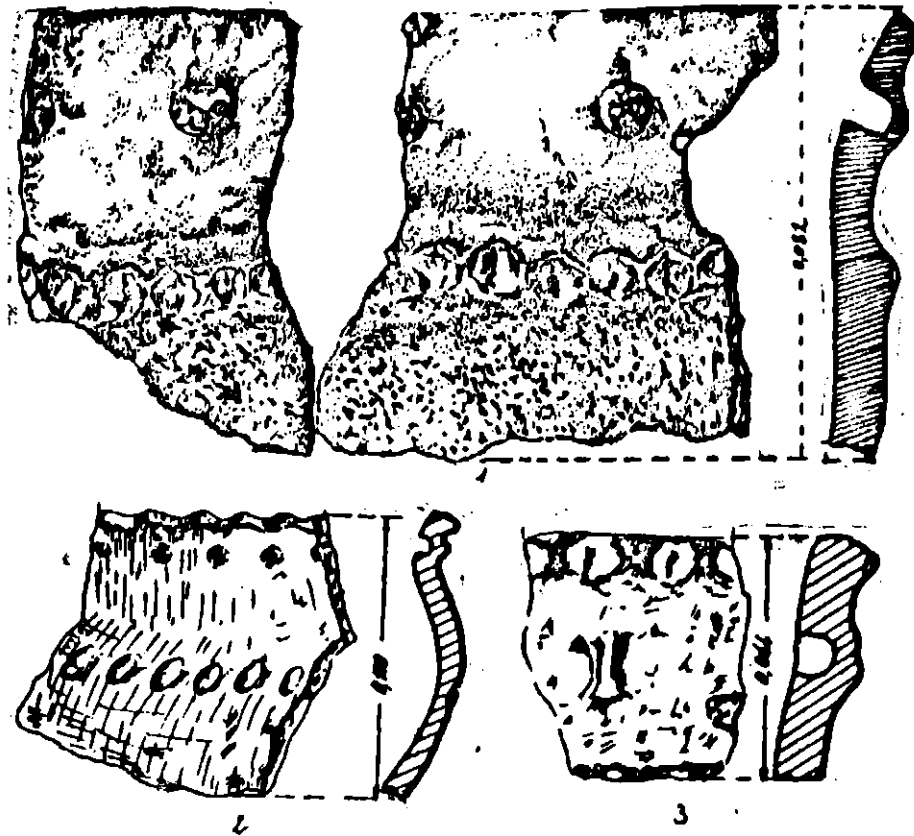
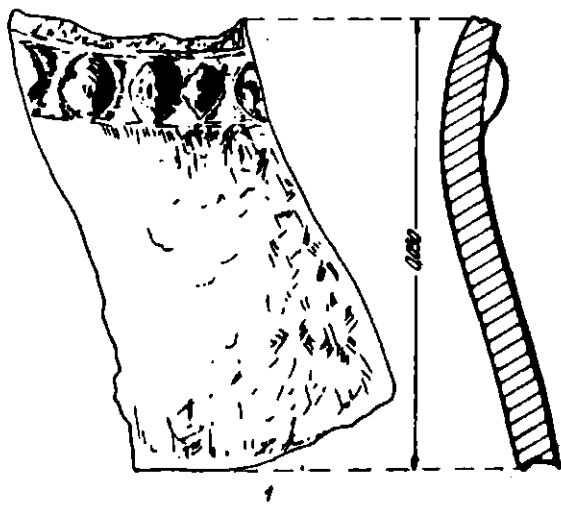

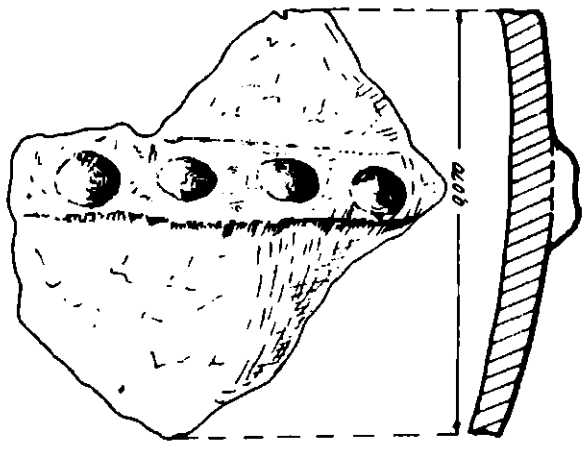
Fig.8 - Motive ornamentale de pe fragmente ceramice de tip Glina de la Greci, jud. Ilfov

Sînt puse în evidență în primul rînd cîteva recipiente de mari dimensiuni cu corpul bombat, al căror gît înalt, arcuit, se termină cu o gură mult evazată spre exterior (pl.I/12). Alte vase, de dimensiuni mai mari, modelate dintr-o pastă de culoare cărămizie au gîtul înalt-cilindric, gura largă și pînțele ușor bombat.

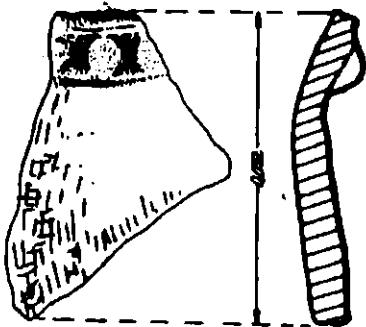
Un castron adînc (pl.I/13) cu corpul tronconic, are pereții ușor arcuiți; de sub buză se dezvoltă o tortiță bandată, care, după ce se arcuiește, se prinde pe diametrul maxim al vasului; gura acestuia este dreaptă și se termină prin rotunjire¹⁶. Sub buză, decor în șir circular constituit din mici impresiuni triunghiulare. Acestea din urmă intercalează două protuberanțe tronconice dispuse simetric sub buză.

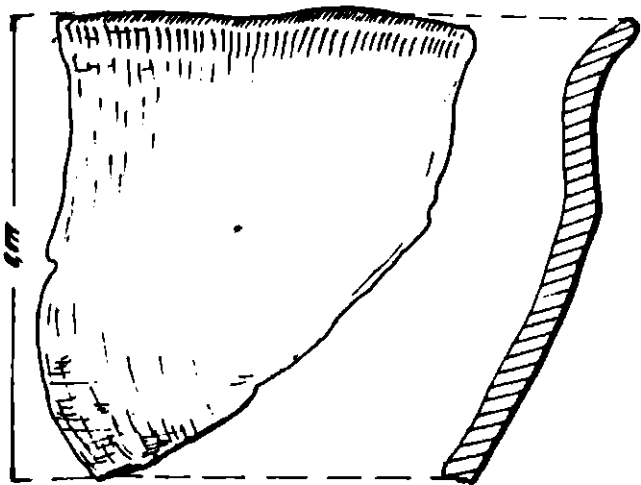
1

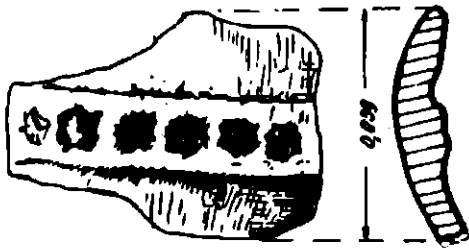
2

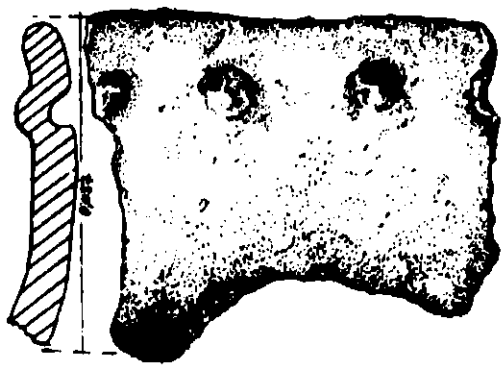
3

4

5

6

7

Fig.9 - Fragments ceramice Glina III

Motivul decorative sînt de asemenea specifice fazei I a culturii Tei, remarcîndu-se atît aplicațiunile plastice, sau proeminențele organice obținute, cît și numeroasele adîncituri (impresiuni) sau incizii¹⁷.

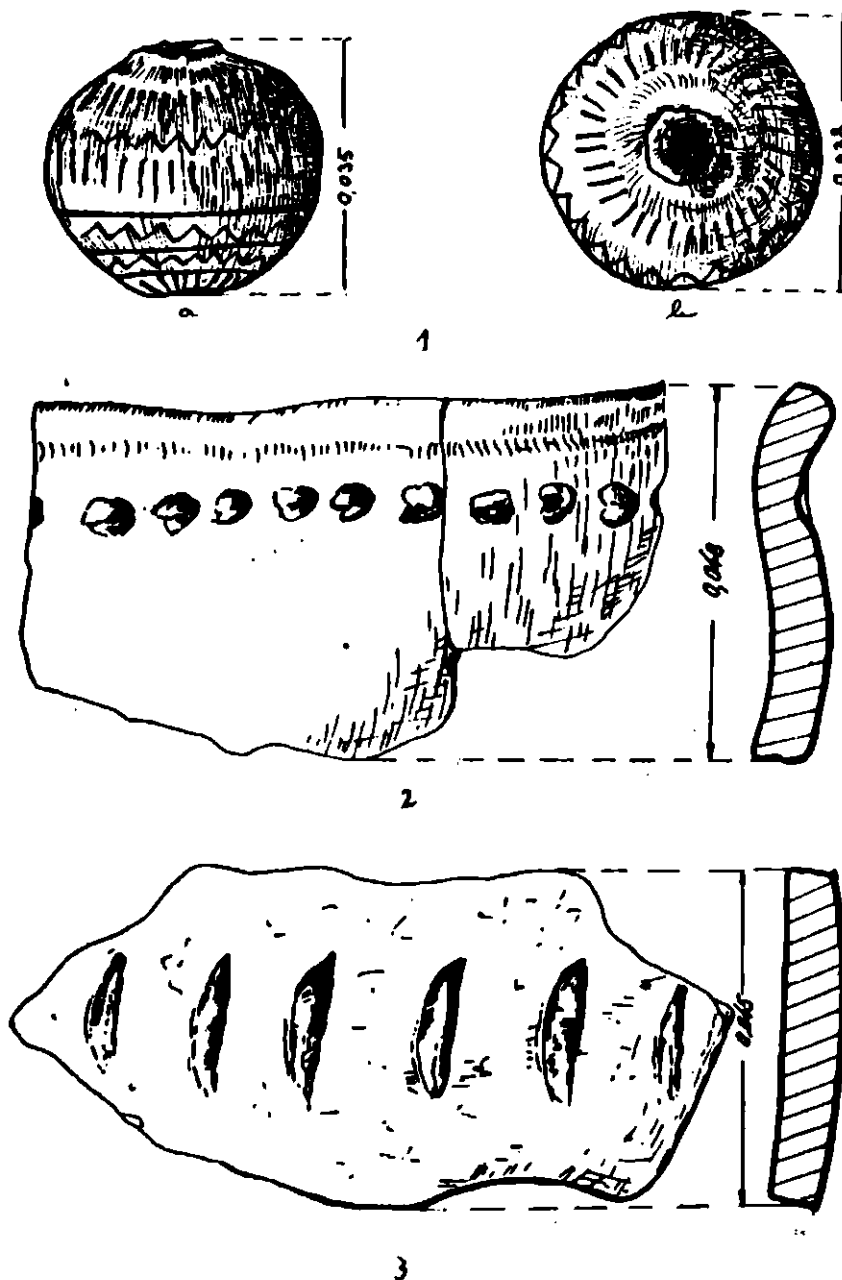

Fig.10 - 1/a b: Fusaiolă Tei I, descoperită în locuința nr.4;
2-3: fragmente ceramice de tip Tei I

Suprafețele exterioare ale majorității vaselor sînt brăzdate de striațiuni obținute cu "măturica". Pe lângă striațiunile oblice se remarcă și striațiunile dispuse orizontal (pl.I/12), acestea din urmă fiind bine reliefate.

Brîurile alveolate sau crestate dispuse sub buza vasului (pl.I/11) sau pe umărul acestuia (pl.I/12), apar într-un număr relativ mare, cu numeroase analogii la Cățelu Nou, jūd. Ilfov¹⁸.

Impresiunile dispuse în șir, mai ales sub buză, sînt triunghiulare ca la vasul de la pl.I/13, ovale (pl.I/10), sau semiovale (fig.10/3;11/4). Alteori aceste impresiuni sînt înșirate pe umărul vasului, umăr care se prezintă sub forma unui prag ridicat organic din pastă. Pe un astfel de fragment ceramic adînciturile sînt dispuse în șir circular pe marginea superioară a pragului și au forma unor stelute cu cinci colțuri (fig.11/1). Într-un caz, se remarcă mici impresiuni dispuse orizontal pe două rînduri paralele (fig.11/3).

Pe fusaioala sferică (fig.10/1) se pun în evidență benzile incizate compuse din liniuțe verticale intercalate de benzile de zig-zaguri. În registrul inferior al obiectului, aceste benzi sînt delimitate de linii circulare incizate. Această alternanță dintre zig-zaguri și benzile orizontale se remarcă de asemenea în decorul ceramicii de la Cățelu Nou¹⁹.

Un fragment din categoria ceramicii fine, de culoare neagră și bine lustruită, prezintă motivul "ramură de brad" (fig.11/5; pl.3/14), motiv caracteristic fazei Cățelu Nou din cadrul culturii Tei²⁰.

În modul de ornamentare al acestor vase sînt întîlnite și micile proeminențe conice dispuse fie cîte două, fie cîte patru pe umerii recipientelor.

Prin caracteristicile sale materialul ceramic descris mai sus, reprezintă prima fază - Cățelu Nou - a culturii Tei și se încadrează în perioada mijlocie a epocii bronzului.

Astfel, se poate conchide că la Greci avem de-a face cu o etapă tîrzie (chiar finală) a culturii Glina-Schneckenberg, cu numeroase elemente Schneckenberg B și C (după periodizarea lui A.Prox)²¹. Unele dintre acestea sînt puse în evidență pentru prima dată într-un context arheologic în Cîmpia Română în cadrul culturii mai sus amintite.

Stratigrafic, suprapus orizontului Glina-Schneckenberg se află o depunere cu material Tei - faza Cățelu Nou -, care se încadrează în perioada mijlocie a epocii bronzului din România. Se poate menționa că în așezarea de la Greci, cultura Tei, reprezentată de faza sa cea mai veche, prezintă aproape în totalitate cele mai caracteristice motive decorative ale acestei faze: zig-zagul, realizat din linii simple, șirurile orizontale de impresiuni circulare, triunghiulare sau semiovale, așturi de motivul "ramură de brad" cît și de benzile de liniuțe verticale incizate fin²².

Ceramica Latène. În inventarul complexelor 11 și 12 se aflau fragmente ceramice lucrate cu mîna sau la roată.

A. Ceramica lucrată cu mîna se împarte la rîndul ei, în două categorii:

1) de culoare cenușie, dintr-o pastă, în general fină, cu suprafața exterioră lustruită - vase cu buza verticală sau puțin răsfrîntă în exterior și pereții arcuiți, precum și fructiere.

Decorul constă din linii incizate verticale, brfuri alveolate, butoni rotunzi sau apucători orizontale (fig.12/1,2).

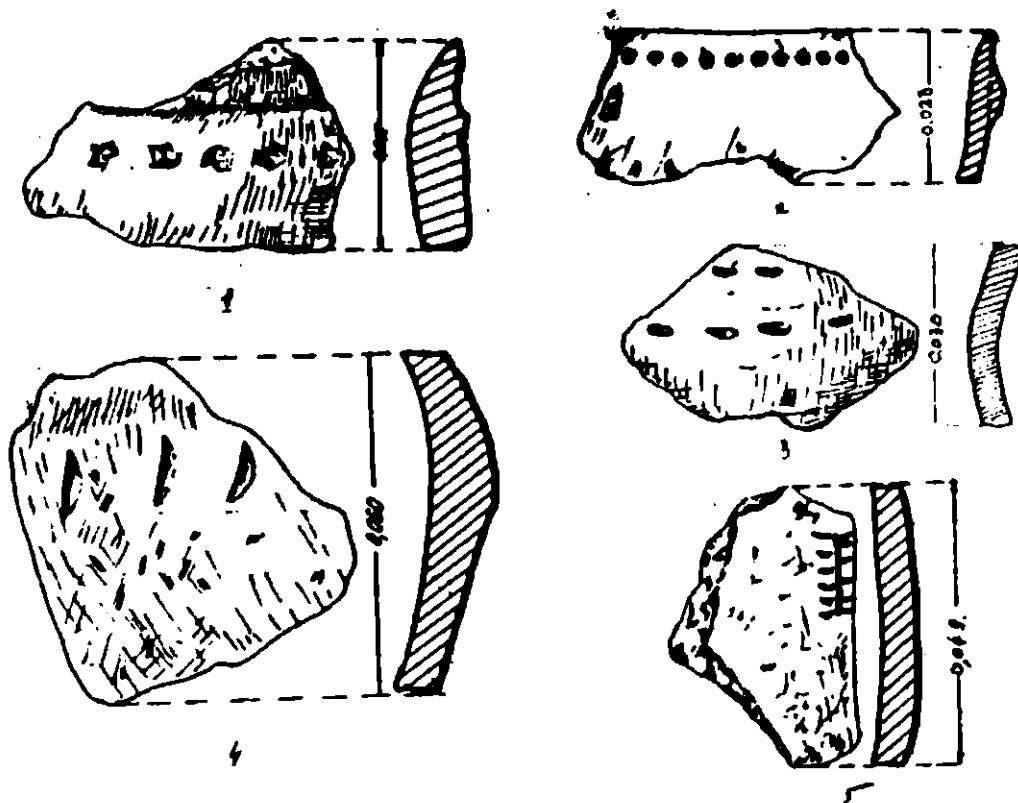

Fig.11 - Fragmente ceramice tip Tei I

Cantitativ, această categorie ceramică este cea mai numeroasă;

2) de culoare cărămizie, dintr-o pastă poroasă - vase cu pereții arcuiți, iar buza răsfrîntă în exterior. Decorul constă din brfuri alveolate.

B. Ceramica lucrată la roată, se împarte și ea în două categorii:

1) de culoare cenușie, cu pasta fină și bine lustruită - fructiera și strecurătoarea.

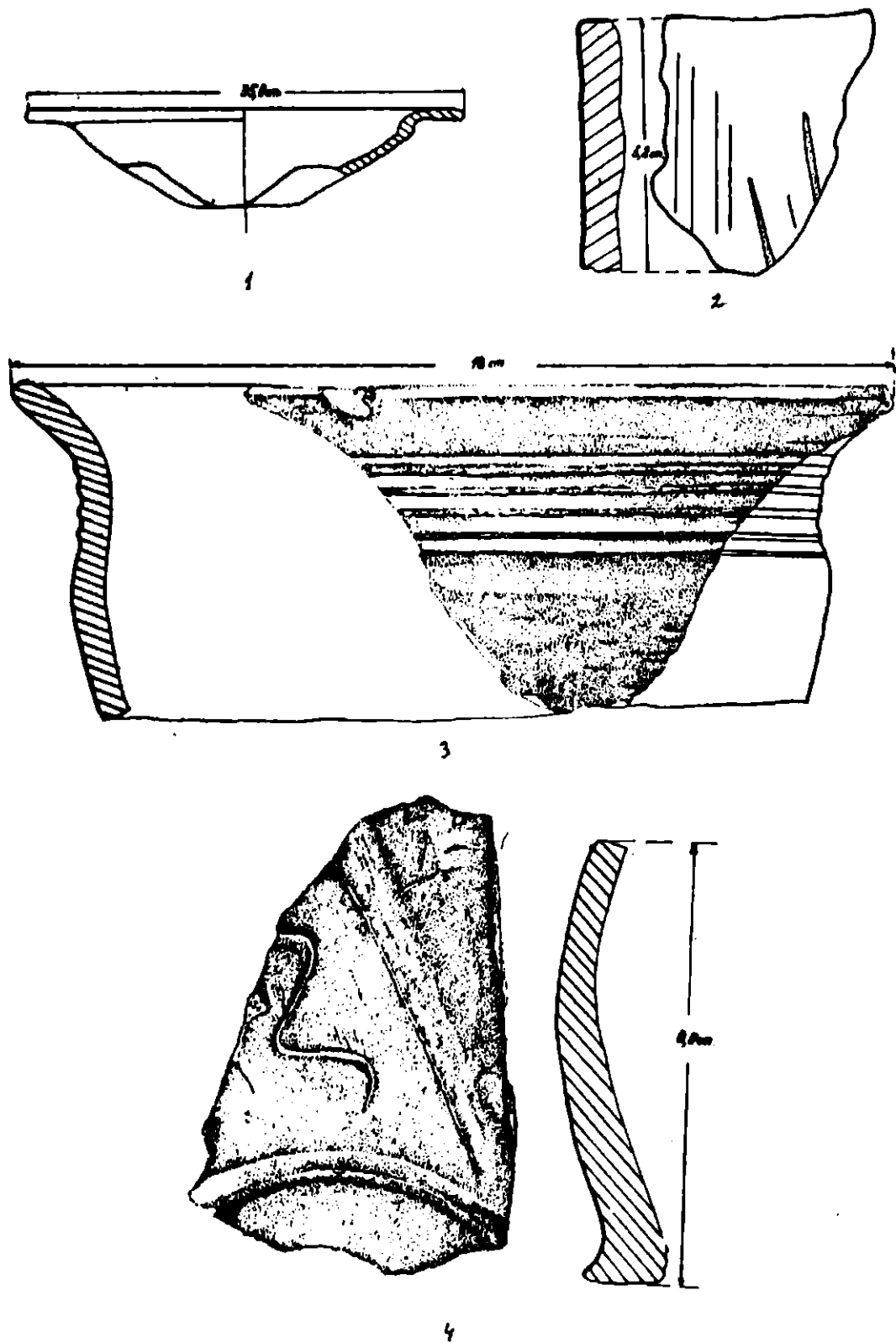

Fig.12 - Fragmente ceramice din perioada Latène

Decorul constă din caneluri horizontale și linii în relief, ondulate (fig.12/3,4);

2) de culoare cărămizie, reprezentată printr-o buză de chiup.

Având în vedere predominanța ceramicii lucrate cu mîna, de culoare cenușie, reprezentată prin fructiere și vase cu pereții arcuiți cu buza verticală sau puțin răsfrîntă în exterior, iar decorul constînd, în general, din linii incizate, ceramică ce se aseamănă cu descoperirile de la Chirnovi (grupa B)²³, Popești²⁴ etc., înclinăm a data complexele respective în a doua jumătate a sec. II - începutul sec. I f.e.n.

AUGUSTIN ULANICI și
GHEORGHE TROHANI

NOTE

- 1 ION NESTOR - Fouilles de Glina, în: Dacia III-IV, 1927-1932; Idem - Der Stand der Vorgeschichtsforschung in Rumänien, în: 22, Ber RGK, 1933, p.69 și urm.; D.BERCUIU - Arheologia preistorică a Olteniei, Craiova, 1939, p.97 și urm.; ALFRED PROX - Die Schneckenbergkultur, Kronstadt, 1941; DORIN POPESCU - Die frühe und mittlere Bronzezeit in Siebenbürgen, 1944; GHEORGHE BICHIIR - Beitrag zur frühen Bronzezeit im südöstlichen Transilvanien und in der Moldau, în: Dacia, NS, VI, 1962, p.87-114; idem, în: Materiale și cercetări arheologice, VII, 1961, p.331-359; idem, în: Materiale ..., VIII, 1962, p.283-290; MARGARETA CONSTANTINIU - PANAIT PANAIT - O așezare din epoca bronzului la Roșu, în: Cercetări arheologice în București, I, 1963, p.301-304.
- 2 ALFRED PROX, op.cit., Tafel XVI/7,9; XVII/5,8.
- 3 MARGARETA CONSTANTINIU, PANAIT PANAIT, op.cit., pl.II fig.3.
- 4 ION NESTOR - Fouilles de Glina..., p.241, fig.9,15.
- 5 ALFRED PROX, op.cit., Tafel XV/9,11.
- 6 Unele analogii se găsesc și în ceramica din așezarea de la Văcărești, cf. ERSILIA TUDOR - Săpătura de salvare din com. Văcărești, jud. Dâmbovița, în: Scripta Valachica, Tîrgoviște, 1972, p.103, fig.3/3.
- 7 ALFRED PROX, op.cit., Tafel XV/6,7.
- 8 ERSILIA TUDOR, loc.cit., fig.6/1,3.
- 9 ALFRED PROX, op.cit., Tafel XXIV/1; vezi GH. BICHIIR, în: Dacia, VI, 1962, fig.11/3.
- 10 SILVIA MARINESCU-BILCU - Unele probleme ale perioadei de tranziție de la neolitic la epoca bronzului din Moldova în lumina a trei morminte plane de înhumare descoperite la Tîrpești, în: Studii

- și cercetări de istorie veche (S.C.I.V.), XVI, 1962, p.241-250; MARILENA FLORESCU - Contribuții la problemele începutului epocii bronzului în Moldova, în: Arheologia Moldovei, II-III, 1964, p. 105-125; ION NESTOR, EUGENIA ZAHARIA - Sur la periode de transition du néolithique à l'âge du bronze dans l'aire des civilisation de Cucuteni et de Gomelnița, în:Dacia, NS, XII, 1968, fig.6/1,7.
- 11 ALFRED PROX, op.cit., Tafel VIII/4-6.
 - 12 Această tehnică se face remarcată și pe unele fragmente ceramice din așezarea de tip Glina de la Roșu, cf. M.CONSTANTINIU, P. PANAIT - op.cit., p.312, pl.IX/5, cft și la Văcărești, cf. ERSILIA TUDOR, op.cit., p.104-105.
 - 13 GH.BICHIR, în:Dacia, NS, VI, 1962, p.89 și urm.
 - 14 vezi nota nr.2; GH.BICHIR, op.cit., fig.9/5, fragmentul ceramic fiind încadrat în faza B (Fundeni).
 - 15 VALERIU LEAHU, Cultura Tei, București, f.a., p.68, fig.9/2.
 - 16 Ibidem, p.88 și fig.13/4.
 - 17 Ibidem, p.89.
 - 18 Idem - Săpăturile arheologice de la Cățelu Nou, în: Cercetări arheologice în București, vol.II, 1965, fig.16/1.
 - 19 Aceste motive decorative sînt desfrînte la Cățelu Nou, cf. VALERIU LEAHU, op.cit., p.37 și fig.17/6; 19/3.
 - 20 Ibidem, p.37 și fig.19/1.
 - 21 După periodizarea făcută de Gh. Bichir, încadrăm așezarea de la Greci în faza B (Fundeni), cf. Materiale, VIII, 1962, p.283-290; Dacia, NS, VI, 1962, p.87 și urm.
 - 22 Cf. VALERIU LEAHU - Cultura Tei..., p.33-34; VLADIMIR DUMITRESCU - Arta preistorică în România, București, 1974, p.282.
 - 23 GH.TROHANI - Săpăturile arheologice efectuate la Chirnoși, vezi în volumul prezent.
 - 24 R.VULPE, S.C.I.V., VI, 1-2, 1955, p.250, fig.12/1.

**LES FOUILLES DE GRECI, COMMUNE GRADISTEA,
DÉP. ILFOV
- Résumé -**

A la suite d'une recherche de surface effectuée sur les bords du lac Căldărușani, en 1971, on a fait des fouilles sur un terrain situé à 300 m nord du village Greci, sur la rive sud du lac.

Les fouilles ont eu un caractère de sondage. Sur une surface relativement petite, 62 m.c., on a découvert 12 complexes; 3 fosses appartiennent à la civilisation Glina (no. 6, 7 et 9), 5 complexes Tei (no. 1, 2, 4, 5, 12), 3 géto-daces (no. 8, 10, 11) et 1 féodal (no. 3).

L'inventaire des fosses Glima est représenté par des outils en silex, os d'animaux, fusaiotes et une petite roue en terre cuite. La céramique, d'après la qualité de la pâte, se divise en trois catégories:

1. Vases de grandes dimensions, d'une pâte sabloneuse avec beaucoup de fragments céramiques. 2. Vases petits et moyens, d'une pâte de bonne qualité. 3. Vases d'une pâte fine, bien brûlée.

Selon la forme, on rencontre des vases de provisions, des écuelles de différents types, chaudrons, verres tronconiques.

Le décor est constitué de bandes de trous-boutons, alvéoles, entailles, lignes incisées et impressions triangulaires. Quelques-uns des éléments de décor sont spécifiques aux phases Schneckenberg B et C (Prox) et on les rencontre pour la première fois dans la Plaine du Danube.

L'inventaire des complexes qui appartiennent à la civilisation Tei est représenté par des couteaux en pierre (Krummesser), fusaïoles en terre cuite - une d'elles joliment décorée à l'aide d'incisions, etc.

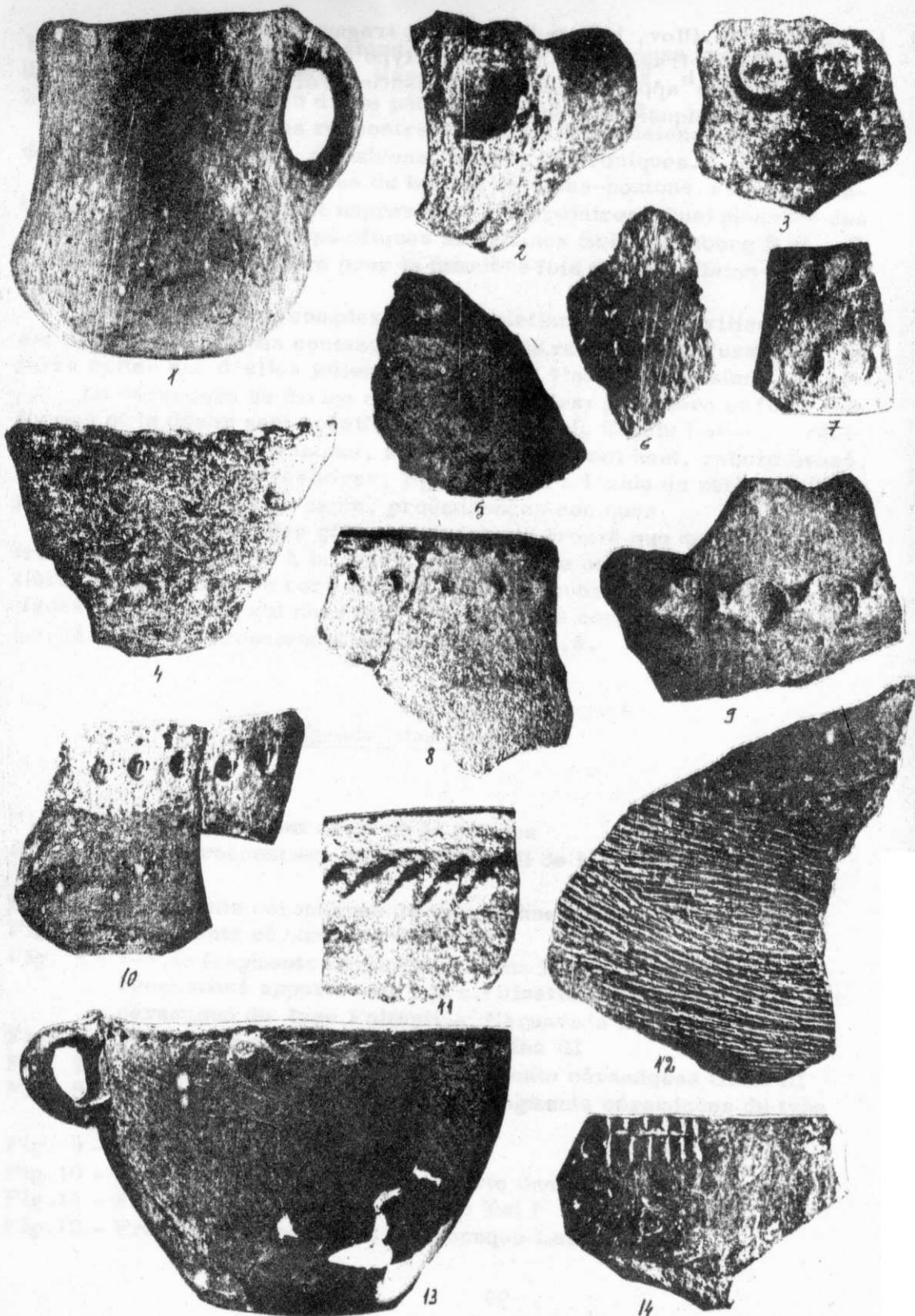
La céramique se divise en deux catégories: grossière et fine. Les formes et le décor sont spécifiques à la phase I, Căţelu Nou - récipients de grandes dimensions, au corps bombé, col haut, rebord évasé, chaudrons; bandes alvéolaires, lignes tirées à l'aide du petit balai, impressions, branches de sapin, proéminances coniques.

Dans les complexes géto-daces on n'a trouvé que de la céramique travaillée à la main et à la roue. Comme forme on rencontre des fruitières et des vases au corp arché. Le décor consiste généralement de lignes incisées, ce qui nous fait attribuer ces complexes à la deuxième moitié du IIe s - commencement du Ier s. av. n. é.

Légende des figures

- Fig. 1 - Le profil du mur ouest de la section
- Fig. 2 - Vases reconstitués de type Glina III de l'établissement de Greci
- Fig. 3 - Fragments céramiques du type Schneckenberg B de Greci
- Fig. 4 - Fragments céramiques Glina III
- Fig. 5 - 1-3, 6: fragments céramiques Glina III; 4: verre tronconique reconstitué appartenant à la civilisation Glina III; 5: fragment céramique du type Foltesti - Cernavoda II
- Fig. 6 - Fragments céramiques du type Glina III
- Fig. 7 - Anses et boutons sur les fragments céramiques Glina III
- Fig. 8 - Motifs ornamentaux sur les fragments céramiques du type Glina de Greci
- Fig. 9 - Fragments céramiques Glina III
- Fig. 10 - 1 a, b: Fusaïole Tei I, découverte dans l'habitation no. 4
- Fig. 11 - Fragments céramiques du type Tei I
- Fig. 12 - Fragments céramiques de l'époque Latène

Pl. I - Grecl, dép. Ilfov, 1-4; 6-9: vase et fragments céramiques
Glina III; 5: fragment céramique du type Foltești - Cernavoda
II ; 13: vase appartenant à la civilisation Tei; 10-12; 14: frag-
ments céramiques du type Tei

Pl.I - Greci, jud. Ilfov, 1-4; 6-9: vas și fragmente ceramice Glina III; 5: fragmente ceramice de tip Foltești II (Cernavoda II); 13: vas aparținând culturii Tei; 10-12, 14: fragmente ceramice de tip Tei

Așezarea Tei de la Izvoarele (com. Hotarele, jud. Ilfov) este situată la 44 km sud-est de București, la o depărtare de aproximativ 300 m de marginea vestică a satului, pe un bot de deal - prelungire a terasei înalte drepte a Argeșului, într-o zonă unde aceasta se retrage formând o ușoară depresiune - Valea Coșcova¹. Locuirea din epoca bronzului a fost semnalată în literatura de specialitate în 1971, când Alexandru Vulpe a publicat de aici un topor de bronz, fragmentar, descoperit în timpul săpăturilor².

În prezent, așezarea este în mare parte distrusă prin lucrări de terasare, executate acolo în anii 1963-1967, iar în bună măsură este inclusă în terenuri cu plantații de vii, astfel încât o investigație arheologică mai amplă și mai stăruitoare apare - practic - imposibilă. S-a decis totuși cercetarea sa - fie și limitată, restrânsă - ținând seamă cu deosebire de două împrejurări:

Publicând toporul de la Izvoarele, pe care l-a încadrat în grupă exemplarelor cu două tășuri, într-un tip aparte numit tipul Begunți, Alexandru Vulpe n-a fost în măsură să-l pună în legătură cu o anumită fază din evoluția culturii Tei, lipsind o cercetare arheologică în așezarea pe terenul căreia a fost descoperită piesa. Cum însă - fapt demonstrat de Alexandru Vulpe - toporul prezintă o valoare și un interes deosebit; ținând seamă apoi - după cum se relatează - că în perimetrul aceleiași așezări au mai fost găsite și două ceturi de bronz³ - pentru a determina în detaliu caracterul și trăsăturile specifice ale locuirii Tei de la Izvoarele și pentru a putea lega așezarea în chip argumentat de bronzurile descoperite, o explorare arheologică a apărut evident necesară.

Un sondaj arheologic în această stațiune s-a impus însă și dintr-altă privință. Relativ bine studiată până acum - dar nu într-adevăr, încă să nu rămână încă aspecte și probleme de urmărit și clarificat - cultura Tei a fost, totuși, cercetată și cunoscută mai ales în centrul ariei sale de răspândire în Muntenia, lipsind aproape cu totul investigații în zonele periferice, pe limitele de contact cu alte populații și culturi, altfel spus - acolo unde contaminările cu alte realități de ordin cultural-arheologic și influențele de acest fel receptate se vor fi putut pro-

duce mai repede și poate și mai intens. Se impun de aceea cercetări și în atare din urmă zone - și aceasta a constituit al doilea mobil care a condus la practicarea sondajului de la Izvoarele, așezarea de aici aflându-se în sectorul de sud-est al ariei de difuziune a triburilor Tei, în sfera de influențe și contacte cu culturile Coslogeni și Zimnicea-Plovdiv, cu realitățile epocii bronzului de la sud de Dunăre.

Săpăturile, organizate de Muzeul de Istorie al R. S. România, s-au desfășurat între 9 și 22 octombrie 1974. Cele trei secțiuni (toate cu lățimea de 1,50 m și lungi: I, de 52,27 m; II, de 38,70 m; III, de 42,00 m) au fost deschise în poziții determinate exclusiv de condițiile terenului - acoperit aproape în întregime cu plantații de vii. S. I și II au fost trasate într-un sector depărtat de vârful dealului și apropiat de latura estică a acestuia (într-o zonă ce s-a dovedit a fi la periferia așezării din epoca bronzului); s. III a fost situată mai apropiat de vârful dealului, aproximativ în zona mediană a platoului⁴.

Stratigrafia, observată pe pereții secțiunilor, a fost următoarea:

Peste un sol gălbui de loess, slab humifer, se află o depunere de pământ castaniu, cu o grosime medie de 0,250 m, cu nuanțe gălbui-roșietice spre bază, brune-cenușii către limita superioară, steril din punct de vedere arheologic. Acesta este suprapus de un strat de humus antic, degradat, poros, glomerular, având grosimea între 0,200 m (în secțiunile I-II, din sectorul apropiat laturii estice a dealului) și 0,300 m (în s. III, pe platou). La baza sa au fost aflate cele mai multe dintre materialele Tei, inclusiv vasul cu pînțele globular, surprins către capătul estic al secțiunii III spart in situ (fig.2). Fragmente ceramice dispartate, cu o frecvență, de altfel, redusă, au fost constatate și în depunerile superioare ale acestui strat, precum și - mai rare încă - în stratul de deasupra, de humus recent, foarte subțire (maximum 0,060 m) în sectorul dinspre latura estică a înălțimii, mai gros (pînă la 0,130-0,140) în porțiunea platou a botului de deal. Prezența unor resturi ceramice antrenate de la baza humusului antic în depunerile superioare ale acestui strat, precum și în stratul vegetal se datorește îndeosebi lucrărilor agricole efectuate în adîncime. Trebuie menționate de asemenea: descoperirea în s. II, în depunerea superioară de humus antic, a unei fibule de argint de tip "cu picior întors de dedesubt", databilă în sec. IV e.n. (fig.5/1) și aflată în neîndoielnică legătură cu resturile unei așezări din aceeași vreme, situate cu circa 150 m mai departe spre nord de sectorul secțiunilor I-II; precum și identificarea, tot în depunerile de deasupra ale humusului antic, în s. III, a cîtorva fragmente ceramice lucrate la roata rapidă, cu profile și ornamente ce se datează în sec.VI-VII e.n. (fig.5/2-4) și care, împreună cu alte fragmente, de același tip, constatate la suprafață în sectorul apropiat de vârful dealului, probează la Izvoarele și existența unei locuiri aparținînd culturii Ipotești-Cîndești.

În secțiunile deschise nu a fost identificat in situ nici un complex propriu-zis de locuire din epoca bronzului - bordei, colibă, vatră etc.

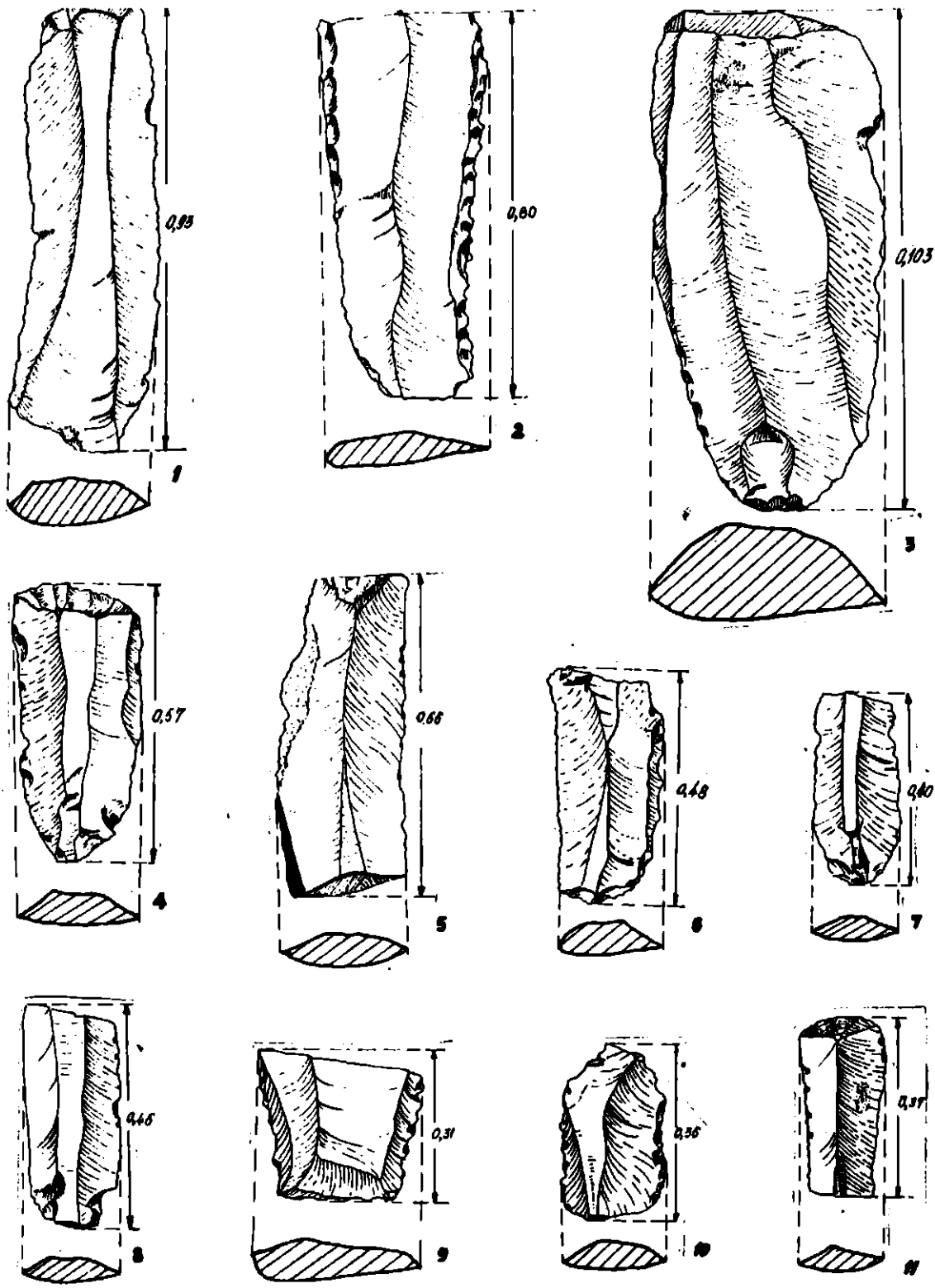

Fig. 1 - Unelte de silex. Faza Tei IV

Fragmentele de chirpic, descoperite numai în s. III, cu imprimări de nuiiele subțiri sau mai groase, probează însă că în așezare au existat locuințe - fie de tipul borduiului cu suprastructură, fie, poate, de tipul colibei de suprafață, construită din schelet ușor lemnos, pomostit cu lut în amestec cu păioase. În fapt, caracterele habitatului Tei de la Izvoarele pot fi numai în parte determinate sau întrezărite, pe baza resturilor de unelte și a materialului ceramic.

Din totalul celor 27 piese de silex descoperite - marea majoritate de culoarea nisipului, trei de culoare cafenie, una singură gri-vinie -

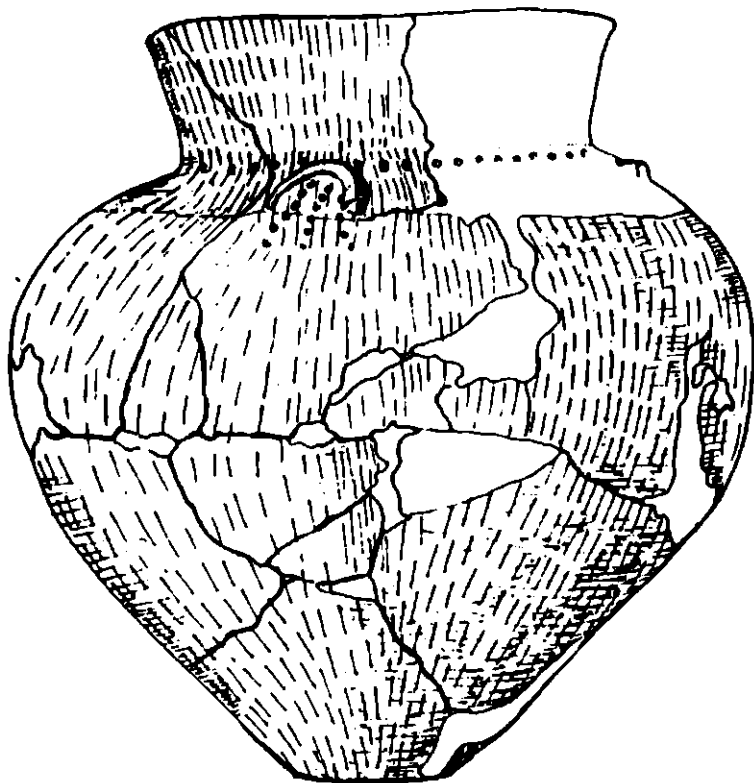

Fig.2 - Vas cu corp bombat. Faza Tei IV

13 așchii atipice, cu mărimi și forme variabile, unele păstrând cortex și 3 resturi nucleiforme atestă obținerea pe loc, în așezare, a uneltelor. Ca piese finite și utilizate au fost constatate: o lamă macrolitică cu trunchiere dreaptă, retușată pe o latură către extremitatea proximală (fig.1/3); lame întregi și fragmentare, cu retușe de uzură (fig.1/1, 5, 7); piese de tip fierăstrău, denticulate (fig.1/2, 9-10); gratoare, cu partea activă oblică sau convexă (fig.1/4, 11) - acestea putând fi însă piese neolitice, gumelnițene, reutilizate etc.

Din rocă dură - marnă de culoare cenușie cu slabe nuanțe roz - prelucrată prin șlefuire, a fost descoperit un singur fragment de unealtă - probabil o parte din muchia dreaptă a unui ciocan (topor-ciocan) cu profil ogival și secțiune transversală rectangulară.

Din seria uneltelor de lut ars fac parte trei fragmente de fusaiole: una de tip discoidal, relativ îngroșată; a doua de tip "mosor"; a treia, cu corp tronconic, cu prag circumscriind pe suprafața circulară mai mare (baza) deschiderea orificiului central.

Ceramica din așezarea Tei de la Izvoarele se ordonează în funcție de tehnica de lucru a pastei, în următoarele patru categorii: a) vase lucrate din lut amestecat cu pietriș foarte mărunț pisat și o mai mare cantitate de nisip; b) recipiente lucrate din pastă conținând ca degresant, alături de puțin nisip și rare particule de pietriș sfărșmat, o mai mare cantitate de cioburi pisate; c) recipiente a căror pastă constituie, în fapt, o categorie intermediară între prima și a doua, precedente; d) vase din pastă fină, lipsită de impurități, doar uneori amestecată cu rare cioburi pisate extrem de mărunț. Procentual, la Izvoarele, cele mai bine reprezentate sînt fragmentele de vase din primele două categorii, cel mai puțin fragmentele de recipiente din pastă fină.

Formele care eu putut fi, în întregime sau parțial reconstituite în prima categorie sînt următoarele: vase mari și mijlocii cu corp bombat, gît evazat tronconic sau cilindric (cîteodată ușor strîns în zona de mijloc) cu margine dreaptă sau, mai dea, evazată, buza fiind uneori teșită în interior sau ușor profilată în exterior, alteori avînd secțiunea triunghiulară (fig.2; pl. I/4); castroane de dimensiuni mijlocii sau relativ mari cu corp arcuit simplu, cu buza teșită ușor oblic către interior (fig.3/10); castroane cu pînțe ușor bombat, cu margine evazată oblic, relativ înaltă (fig.3/1); vase cu corp bitronconic, cu margine dreaptă sau răsfrîntă în afară (fig.3/5); recipiente cu mărirea mijlocie, cu corpul puternic arcuit, avînd pe zona diametrului maxim torți verticale etc.

Din categoria a doua provin fragmente de: vase cu pereți relativ groși, cu corp tronconic (fig.3/14); recipiente cu corpul puternic profilat în exterior, cu gît cilindric relativ înalt cu buză ușor profilată în exterior, teșită oblic în interior (fig.3/3); vase cu atajul superior al corpului, tronconic (fig.3/13); recipiente cu gîtul înalt tronconic, cu prag la bază și cu umeri foarte ușor arcuiți (fig.3/2) etc.

În categoria a treia se remarcă, în primul rînd, prezența unor fragmente de vase (fructiere, străchini cu picior) cu partea inferioară a corpului trasă pronunțat oblic spre fund și cu pereții părții superioare fie dreapți, fie arcuiți și plecați ușor spre interior - vase prevăzute în exterior, pe partea superioară a corpului, cu torți orizontale supraînălțate (fig.4). În această categorie apar de asemenea fragmente de recipiente cu corp bitronconic, cu margine relativ înaltă evazată; de vase cu pînțe arcuit puternic, cu gît înalt plecat oblic și cu margine scundă evazată (fig.3/8); fragmente de vase cu corp globular și fund inelar (pl. I/12) și de capace cu calotă conică sau hemisferică cu bordură (pl. I/11).

În fine, aparținînd categoriei de vase lucrate din pastă fină, s-au descoperit la Izvoarele fragmente de recipiente cu corpul bombat și gît tronconic, cu buza făcînd parte organică cu gîtul și doar în exterior delimitată de o linie orizontală ușor adîncită; (fig.3/9) fragmente de căni și cești cu o toartă, cu corp arcuit simplu și gît înalt, cilindric sau evazat tronconic (fig.3/7) etc.

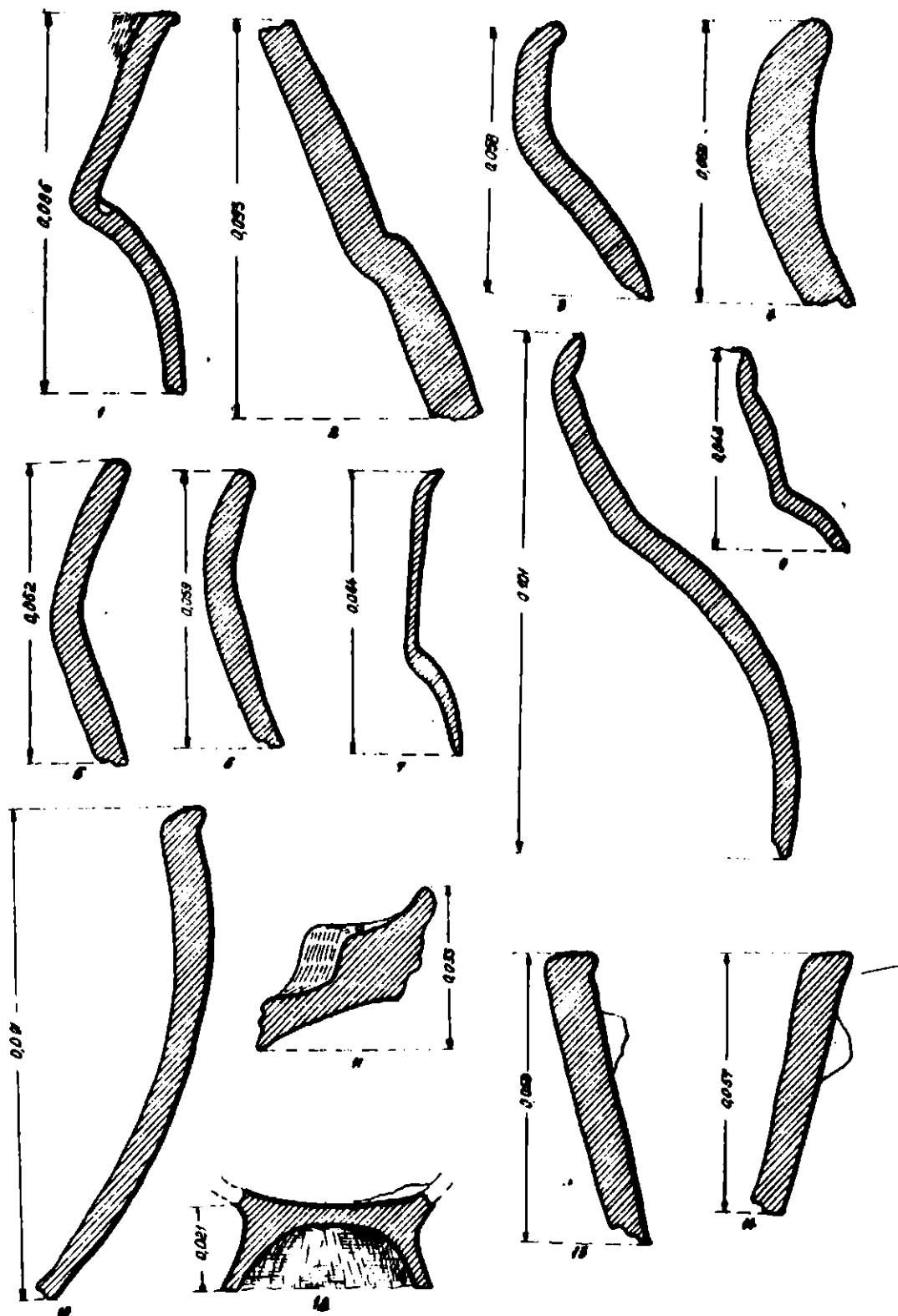

Fig.3 - Profile fragmentare de vase. Faza Tei IV

De vasele grupate în penultima și ultima categorie se leagă fragmente de torți cu secțiunea planconvexă, ovală și, mai des, triunghiulară. Numai pe două fragmente de torți apar creste transversale.

Ornamentarea ceramicii apare săracă - restrânsă ca procedee tehnice și motive decorative. Pe suprafețele recipientelor ornamentele se întind rar, iar atunci când sînt constatate, ocupă un loc redus. Dintre fragmentele de vase grupate în categoria a treia, numai pe unul singur s-a constatat decor: un șir orizontal de impresii superficiale asemănătoare unor paranteze, paralele, strîns grupate, executate probabil cu unghia. Pe vasele din lut amestecat cu mai mult nisip se întind - dar nu prea des - decorul de striuri obținute cu măturica (pl. I/5, 7). Pentru ornamentarea recipientelor din această categorie, precum și pentru ale celor din categoria a doua, s-au utilizat, relativ frecvent, brfurile aplicate alveolate (pl. I/2). Apar - în cîteva cazuri, și numai pe fragmente de vase din pastă conținînd cioburi pisate în procent relativ mare - brfuri aplicate simple, cu secțiune triunghiulară (p. I/1, 8). Tot numai pe vasele din această categorie se găseau pastile discoidale aplicate (pl. I/6) sau ornamente din benzi aplicate, curbate sau circulare (pl. I/13), precum și proeminente-apucători oval-tronconice, cu suprafața terminală alveolată în formă de șea (pl. I/14). În sfîrșit, pe vasele din prima și a doua categorie apare relativ frecvent decorul de adîncituri circulare sau ovale, desfășurat fie în șiruri simple (pl. I/4) sau duble (pl. I/11), fie în ornamente oarecum mai elaborate, obținute - cîteodată - și prin asociere cu motive executate în alte procedee (de exemplu, aplicațiuni de segmente de benzi, arcuite în formă de potcoavă, fig. 2).

În categoria ceramicii lîne, numai pe patru fragmente (între care și un segment de toartă) s-a constatat decorul obținut în tehnica împunsăturilor succesive. În toate cazurile apar împunsături înguste și superficiale, combinate și cu linii incise, continui sau segmentate, care nu păstrează nici un indiciu de înrustație. Motivele decorative sînt benzi de linii paralele și triunghiuri hașurate, asociate pe trei din cele patru fragmente menționate (pl. I/9-10).

*

Ceramica descoperită la Izvoarele prezintă trăsături pe deplin caracteristice fazei Tei IV. Aprecierea ține seamă - în privința tehnicii de lucru a pastei - îndeosebi de prezența categoriei de vase lucrate din lut amestecat cu multe cioburi pisate, în asociere cu categoria recipientelor din lut cu procent crescut de nisip, precum și de raritatea frapantă a fragmentelor de vase din pastă fină; de asemenea, în ce privește repertoriul formelor - de proporția crescută a fragmentelor de vase cu corp bitronconic, de prezența vaselor cu corp globular și fund inelar, a capacelor (rombice?) sau a torților cu secțiunea triunghiulară, prevăzute uneori cu creste sau cu butoni; tot astfel, trebuie ținut seamă de repunerea "în modă" a unor ornamente executate prin incizie, și de u-

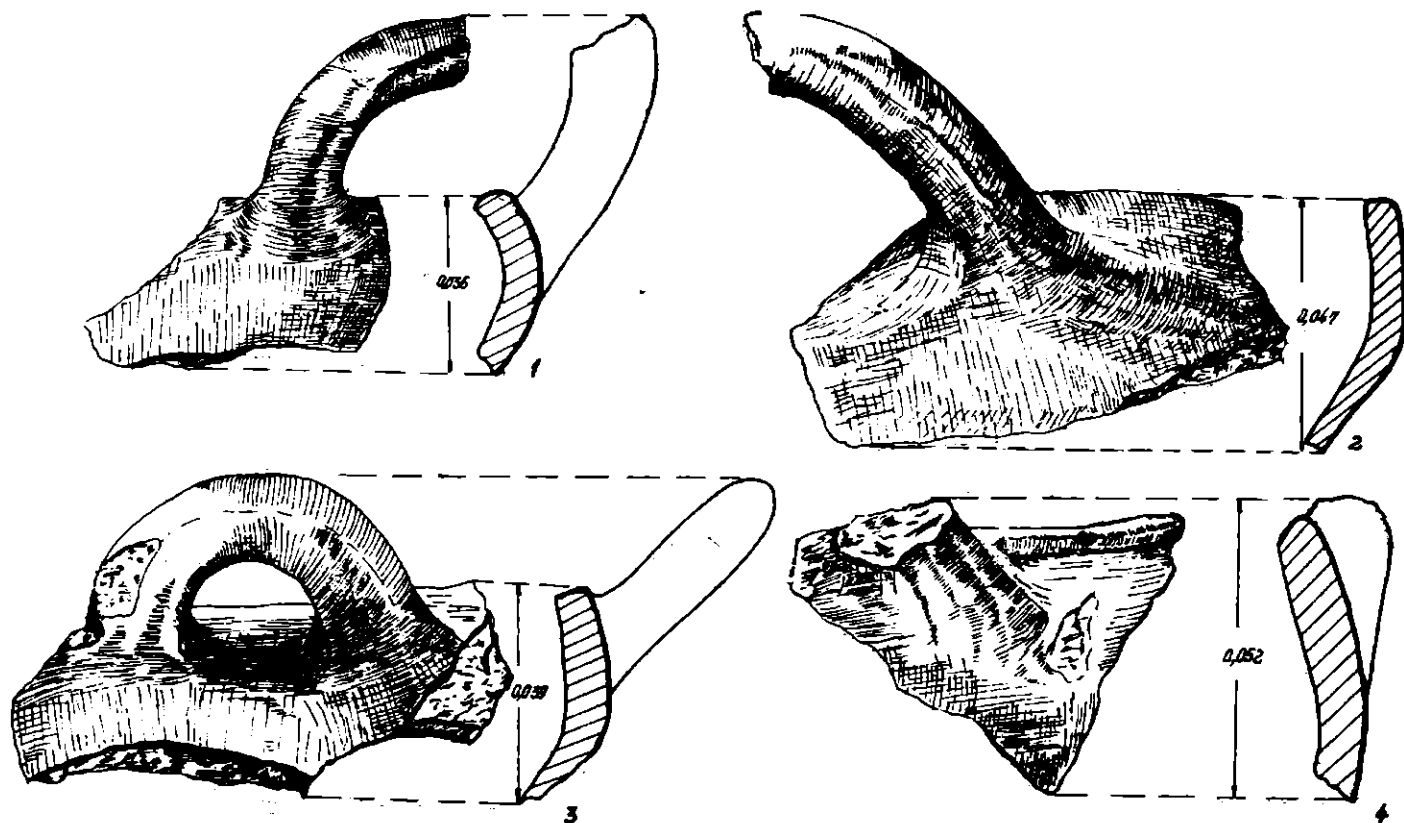

Fig.4 - Fragmente de vase descoperite în așezarea
Tei IV de la Izvoarele

tilizarea unor împunsături succesive subțiri (înguste) sau superficiale, dispuse în flanc, iar nu în șir cu întrepătrunderi - în cadrul procedurilor tehnice de ornamentare a ceramicii; în fine, de procentul simțitor redus pe care îl ocupă în ansamblul resturilor de olărie, recipientele ornamentate.

Este adevărat că alte elemente, definitorii - și ele - pentru faza Tei IV lipsesc din descoperirea de la Izvoarele. În sensul acesta, avem în vedere, îndeosebi, prezența unor fragmente de vase din pastă fină sau "bună", decorate cu caneluri. S-ar putea motiva nefixarea unei atare ceramicii prin caracterul cu totul restrâns al săpăturii, prin împrejurarea că oricum două din secțiunile deschise au afectat o zonă aflată sigur la periferia așezării din epoca bronzului.

De altă parte, compararea ceramicii Tei IV de la Izvoarele cu materiale aparținând aceleiași faze, descoperite în alte stațiuni, îngăduie asocieri și diferențieri, de natură să contribuie la o fixare mai certă în timp și în cadrul evoluției culturii Tei, a locuirii prezentate în aceste pagini. Apare astfel evident faptul că ceramica de la Izvoarele se deosebește de cea de tip Tei IV de la Giulești-Sîrbi (acole fiind mai frecvente formele cu profil tronconic și bitronconic, vasele cu corp globular și fund inelar, cu torți supraînălțate; torțile cu creste și butoni, ornamentele meandrice)⁵, în același timp, existând multe apropieri (în privința categoriilor ceramice, a proporțiilor în care sînt ele reprezentate, în privința frecvenței unor forme etc.) față de descoperirile efectuate în nivelul 3 al așlășului de la Novaci⁶. Pe atare temeiuri se poate considera că aspectul Tei IV de la Izvoarele este corespunzător - cronologic și tipologic - orizontului reprezentat de nivelul Novaci 3, amîndouă acestea (Izvoarele și Novaci) fiind anterioare faciesului Tei IV surprins la Giulești-Sîrbi.

Încadrarea cronologică absolută obținută de Alexandru Vulpe pentru topoarele de tip Begunci, și descoperirea la Izvoarele a unui exemplar de acest tip în relație cu o locuire Tei IV îngăduie și un plus de argumentare pentru fixarea în timp a penultimei faze de evoluție a culturii Tei.

În această din urmă privință, o soluție a putut fi adoptată ținîndu-se seamă de raporturile fixate - prin prezența în cenușarul cercetat la Gîrbevăț-Zahareasca - a unui fragment ceramic Tei IV în mediu caracteristic etapei Noua I⁷. Această etapă fiind datată de Adrian Florescu "între a doua jumătate sau, eventual, sfîrșitul sec. al XIV-lea și începuturile sau poate chiar prima jumătate a sec. al XIII-lea"⁸, s-a putut admite, implicit, un atare cadru cronologic și pentru faza a IV-a a culturii Tei. O asemenea datare este acum susținută și prin legătura stabilită între așezarea Tei IV de la Izvoarele și toporul fragmentar de tip Begunci, întrucît acest tip de armă de bronz se datează în sec. al XIII-lea f.e.n. (nefiind de asemenea exclusă apariția sa încă în veacul anterior)⁹.

În sfârșit, materialele descoperite la Izvoarele introduc elemente noi și în problema relațiilor dintre cultura Tei și alte culturi, vecine sau sincrone cu ea, în etapa inițială a perioadei târzii a epocii bronzului din România.

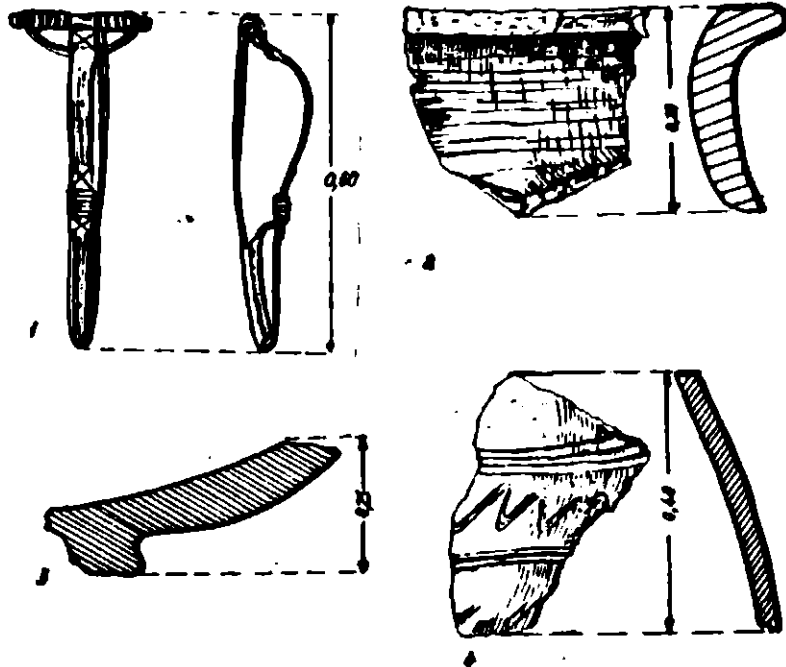

Fig.5 - 1, fibulă de argint, sec.IV e.n. 2-4, fragmente ceramice lucrate la roată, sec.VI-VII e.n.

În sensul acesta, semnalăm, mai întâi, la Izvoarele, ca și în alte așezări Tei IV, prezența categoriei ceramice cu multe cioburi pisate în pastă și, în cadrul ei, forme cum sînt vasele de tip "sac" și ornamente, ca brful simplu (nealveolat) aplicat, de secțiune triunghiulară. Atare elemente sînt, în cultura Tei, bine reprezentate pe ceramica fazei a V-a, dar, după cum se constată, ele își fac apariția - pentru prima dată în evoluția și conținutul culturii menționate - încă în faza a IV-a. Este, neîndoiește, rezultatul contactelor pe care cultura Tei le realizează în sectorul estic și sud-estic al ariei sale de difuziune, cu purtătorii culturii Coslogeni, în a căror ceramică, vasele de tip "sac" din pastă grosolană, cu cioburi pisate, prevăzute cu brfu simplu, de secțiune triunghiulară apar ca o trăsătură specifică¹⁰. Problema de a ști: cînd s-au putut stabili contacte statornice, durabile între triburile Tei și Coslogeni; și cînd s-au putut produce și contaminări între aceste două culturi materiale - trebuie încă să fie urmărită. Cercetătorii culturii Cos-

logeni sînt de părere că aceasta ocupa deja zonele estice și sud-estice ale Munteniei, într-o vreme corespunzătoare fazei Tei II¹¹. Faptul pare pe deplin posibil - dar urmează să se explice de ce pînă ncîm nu s-au putut surprinde influențe ale noilor veniți asupra triburilor Tei încă înainte de faza a IV-a a acestei culturi.

În al doilea rînd, trebuie semnalată în ceramica Tei de la Izvoarele prezența repetată a unor fragmente de recipiente prevăzute cu torți orizontale sau orizontal-oblice. Acestea nu constituie o trăsătură specifică culturii Tei (au apărut, pînă în prezent, numai într-unele din așezările cercetate și, în atare cazuri, doar într-unul - două exemple). Trebuie însă semnalat și acum că ele își fac apariția în faza Tei II, că în faza a III-a par a deveni mai frecvente și că se întîlnesc apoi în unele din așezările Tei IV și V. De altă parte, dacă se are în vedere că la Izvoarele, în condițiile unei cercetări arheologice restrînsă, au apărut fragmente din - sigur - opt recipiente cu torți orizontale sau orizontal-oblice, se pare că e îngăduită supoziția că astfel de vase ar putea fi mai frecvente în sectoarele de sud și sud-est ale ariei de răspîndire a culturii Tei. Originea acestui tip de torți este căutată cu deosebire în Macedonia¹². Dar prezența lor este semnalată deopotrivă și în complexe culturale ale epocii bronzului de pe teritoriul R.P. Bulgaria¹³ - și eate foarte probabil că din acest mediu vor fi pătruns torțile orizontale în cultura Tei. O atare concluzie - dacă este acceptată - prezintă importanță, pentru că, astfel, se adaugă elemente noi mărturiilor care probează, în interiorul ariei Tei, în conținutul acestei culturi, legături cu populațiile epocii bronzului de pe teritoriul R.P. Bulgaria. Este însă adevărat că, în stadiul actual al cunoașterii, nu se poate ști precis de care anume complex cultural de la sud de Dunăre se leagă aceste recipiente cu torți orizontale (este vorba, cum s-a menționat, de castroane sau străchini cu picior tronconic, gol în interior). Alexandru Vulpe leagă aria de răspîndire a topoarelor de tip Begunci, de o cultură materială ce ar apărea jalonată de descoperiri ca cele de la Razkopanica, Plovdiv și Zimnicea¹⁴. După cum a arătat însă Alexandrina Alexandrescu, materialele de la Razkopanica, în cea mai mare parte a lor, nu se atașează grupului Zimnicea-Plovdiv¹⁵. Adăugăm că în tellul de lângă Manole este vorba și de mai multe orizonturi cronologice în cadrul stratului de cultură din epoca bronzului. De altă parte, este interesant de observat că recipientele cu torți orizontale nu au apărut nici în depozitul de vase de la Plovdiv, nici în necropola de la Zimnicea și nici în alte complexe conținînd ceramică atribuită grupului Zimnicea-Plovdiv. Astfel, rămîne de clarificat în viitor dacă această absență se datorește caracterului special al descoperirilor din cele două stațiuni eponime aduse în discuție (depozit de vase, necropolă) - repertoriul de forme al acestui grup rămînd să fie completat cu descoperiri din așezări; sau dacă nu cumva, castroanele ori străchinile cu picior, cu torți orizontale sînt proprii altui grup cultural, încă neidentificat. Pentru moment înclinăm către alternativa din urmă, ținînd seamă că printre ma-

terialele de suprafață descoperite la Kovaci - relativ numeroase - nu figurează forme care să arate a aparține grupului Zimnicea-Plovdiv. Neîndoielnic, clarificarea acestei probleme va avea răsfrîngeri și asupra studiului culturii Tei, iar în chip particular și asupra descoperirilor de la Izvoarele.

VALERIU LEAHU

NOTE

- 1 La Izvoarele, pe versantul nordic al văii Coșcova, se află și o stațiune neo-eneolitică, cercetată în 1961. Cf. EUGEN COMȘA - Sondajele de la Izvoarele, în: Materiale și cercetări arheologice, vol. IX, București, 1970, p.87 și urm.
- 2 ALEXANDRU VULPE - Toporul de bronz cu două tăișuri de la Izvoarele (jud.Ifov) în: Studii și cercetări de istorie veche (S.C.L.V.), tom 22, nr.3, 1971, p.485-489.
- 3 Amîndouă piesele au fost depuse (de elevii care le-au descoperit) la Școala generală nr.2 din satul Izvoarele, fiind desenate în primăvara anului 1974 de Gh.Trohani. În vara aceluiași an un celt a dispărut (ajungînd - se pare - în colecțiile Institutului pedagogic din Bacău); exemplarul rămas la școală a fost preluat de Muzeul Arheologic din Oltenița și introdus, în cele din urmă, în patrimoniul său. În prezent amîndouă celturile, împreună cu alte piese de bronz inedite, descoperite în zona estică și sud-estică a Munteniei, sînt studiate și vor fi publicate de Done Șerbănescu și Gh.Trohani.
- 4 Aduc și pe această cale mulțumiri tovarășului profesor Ion Dumitrașcu director al Școlii generale nr.2 din Izvoarele, pentru sollicitudinea manifestată și pentru concursul dat în efectuarea cercetării arheologice.
- 5 Cf. Cercetări arheologice în București, f.a. p.223 și urm.
- 6 ALEXANDRU VULPE și VALENTINA VESELOVSKI-BUȘILĂ - Date noi privind periodizarea culturii Tei și cunoașterea culturii Basarabi (Săpăturile de la Novaci, 1961), în: S.C.I.V., tom 18, nr.1, 1967, p.87-101.
- 7 Descoperire și informație Adrian Florescu, conducătorul cercetărilor arheologice de la Gîrbovăț. Faptul a mai fost menționat de noi, cf. VALERIU LEAHU - Cultura Tei, f.a. p.166.
- 8 ADRIAN FLORESCU - Contribuții la cunoașterea culturii Noua, în: Arheologia Moldovei, II-III, 1964, p.189; vezi de asemenea, idem, Sur les problèmes du bronze tardif carpato-danubien et nord-ouest pontique (Ire - partie), în: Dacia, N.S., tome XI, 1967, p.89 și urm.
- 9 ALEXANDRU VULPE - op.cit., p.489.
- 10 SEBASTIAN MORINTZ și NIȚĂ ANGHELESCU - O nouă cultură a epocii bronzului în România. Cultura de tip Coslogeni, în: S.C.I.V.,

- 11 Ibidem, p.410.
- 12 De altfel, înrîndurii la nordul Dunării de Jos ale culturilor epocii bronzului din Macedonia se constată pe un plan mai larg, cf. D. BERCIU - Zorile istoriei în Carpați și la Dunăre, București, 1966, p. 174.
- 13 Cf. Izvestiia, Bulletin de l'Institut Archéologique Bulgare, XXIV, Sofia, 1961, p.297, cu fig. Alte exemplare, unele foarte apropiate de fragmentele cu torți orizontale din cultura Tei, au fost descoperite în 1974, la Kovaci, districtul Stara Zagora, la suprafață, pe un teren care păstrează resturile unei așezări din perioada târzie a epocii bronzului. Informație Nencio Dimitrov (Muzeul din Stara Zagora) care mi-a permis să văd materialele.
- 14 ALEXANDRU VULPE, op.cit., p.488.
- 15 AL.D. ALEXANDRESCU - La nécropole du bronze récent de Zimnicea (dép.) de Teleorman), în: Dacia, N.S., tome XVII, 1973, p.80.

LE SONDAGE ARCHÉOLOGIQUE DE IZVOARELE

- Résumé -

L'établissement Tei de Izvoarele (la commune Hotarele, dép. Ilfov) est situé à 44 km sud-est de Bucarest, sur un promontoire-prolongement de la haute terrasse de l'Argeș. En présent, l'établissement est en grande partie détruit, tandis que la partie restée est plantée de vigne; de sorte qu'une recherche archéologique plus ample est pratiquement impossible. Pourtant on l'a explorée tenant compte de deux situations:

1. Sur le terrain de cet établissement on a trouvé une hache fragmentaire en bronze, à deux tranchants, du type Begunci. Pour une multitude de significations qui peuvent résulter, il est nécessaire de préciser à la quelle des cinq phases de l'évolution de la civilisation de Tei se lie la hache du type Begunci, qui a l'aire de diffusion spécialement en Bulgarie, et qui d'après Alexandru Vulpe date du XIIIe siècle, son apparition n'étant pas exclue ni pour le siècle antérieur.

2. Jusqu'à présent, nous manquons de recherches archéologiques dans le secteur du sud-est de l'aire de diffusion de la civilisation de Tei, c'est à dire dans une zone de contacts et contaminations avec les civilisations de Coslogeni et Zimnicea-Plovdiv.

Dans les section ouvertes - au mois d'octobre 1974 - on n'a trouvé aucun complexe d'habitation (hutte, hutte enterrée, foyer etc.). Les traits caractéristiques de l'établissement Tei de Izvoarele ont été défini surtout à base du matériel céramique. Dans le cadre de celui-ci on

a remarqué des fragments des chaudrons hémisphérique et des vases au corps bombé, col cylindrique et tétine évasé, de pâte sabloueuse; vases au corps tronconique et bitronconique d'une pâte contenant des tessons céramiques pilés; dans le cadre d'une catégorie céramique intermédiaire entre les premiers - fragments d'écuelles ou chaudrons à pied, avec des anses horizontales (fig.4) et des vases au corps bombé et fond annulaire (pl.IV/12); enfin de pâte fine, cruches et tasses à anse surélevé. Quelques anses fragmentaires étaient prévues avec des crêtes ou boutons. La céramique est décorée avec des bandes appliquées, simples ou alvéolées, des sinus de profondeur, des traces provoqué par le petit balai, rombes, triangles et bandes de lignes obtenues par la technique des piqûre successives.

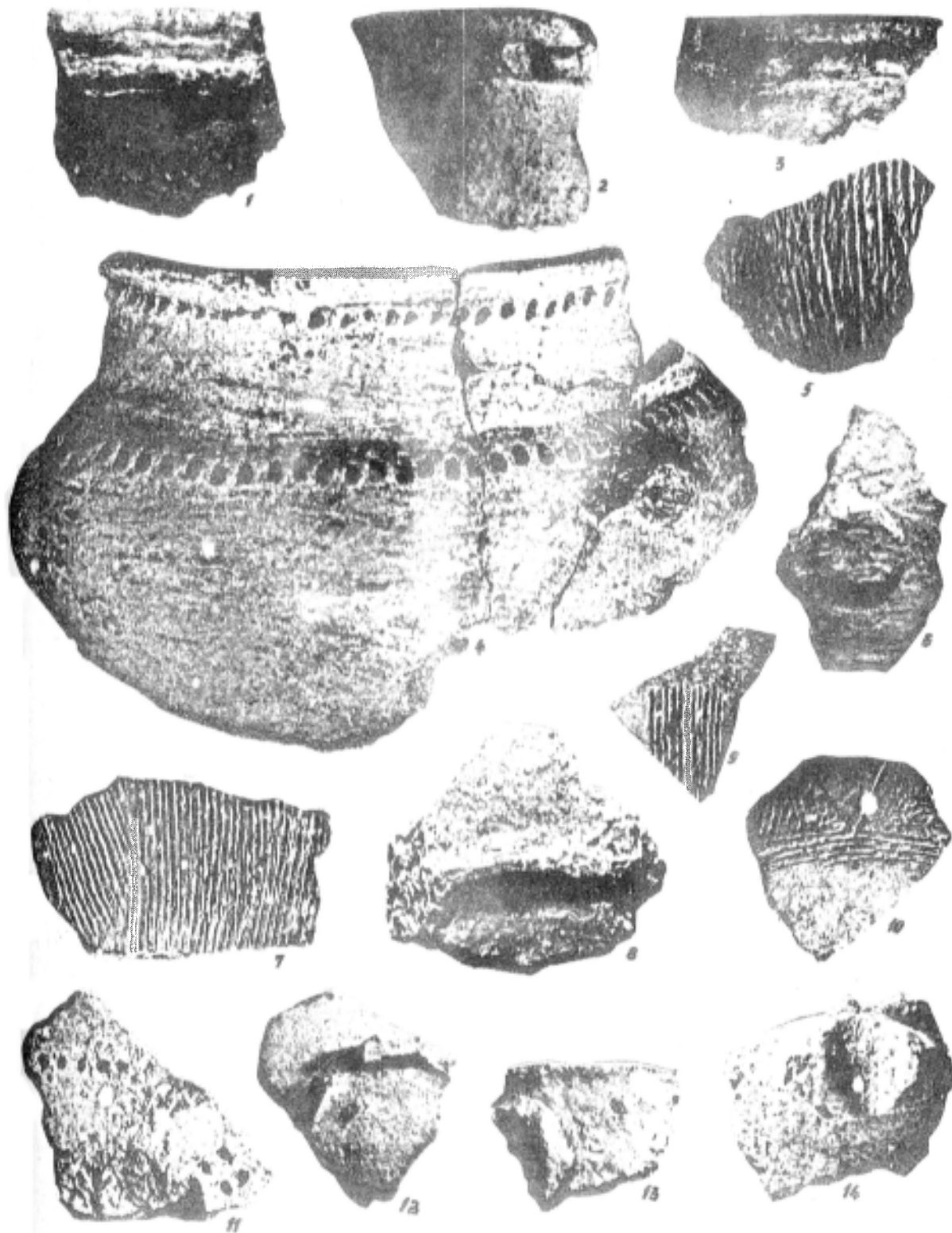
La céramique est caractéristique pour la phase Tei IV. Sur la base de quelques traits caractéristiques-reflétés sur la céramique - l'habitat Tei IV de Izvoarele est antérieur à celui de Giulești-Sîrbi (toujours Tei IV) mais corespund du point de vue chronologique et typologique à l'habitat appartenant à la même phase de la civilisation de Tei conatatée dans le 3e niveau de Novaci.

Dans la céramique d'Izvoarele on constate la contamination de la civilisation de Coslogeni (les vases de types "sac" d'une pâte avec beaucoup de fragments céramiques, les bandes simples, à section triangulaire, les bandes appliquées en forme de fer à cheval). Le vase au corps bombé et fond annulaire peut-être dérivé de la civilisation Zimnicea-Playdiv. Les relations des tribus de la civilisation de Tei avec les populations de l'époque du bronze du territoire de la R.P. de Bulgaris sont reflétées aussi par la présence à Izvoarele de la hache du type, Begunci, en même temps que les chaudrons et écuelles à pied avec anses horizontales.

Légende des figures

- Fig.1 Outils en silex découverts à Izvoarele
- Fig.2 Vase au corps bombé de la phase Tei IV
- Fig.3 Coupes de vases Tei IV
- Fig.4 Fragments de vases à anses horizontales
- Fig.5 Fibule en argent du IVe siècle de n.è. (1); céramique des VIe-VIIe siècle découverte à Izvoarele

Pl.I - Céramique Tei IV découverte à Izvoarele

Pl.1 - Ceramică Tei IV de la Izvoarele, jud. Ilfov

În luna octombrie 1972, Muzeul de Istorie al R.S. României a efectuat un sondaj într-o așezare de tip Wietenberg în satul Cornești, com. Adămuș din județul Mureș. Punctul fusese semnalat Muzeului de către cercetătorul Vlad Zirra, de la Institutul de arheologie din București.

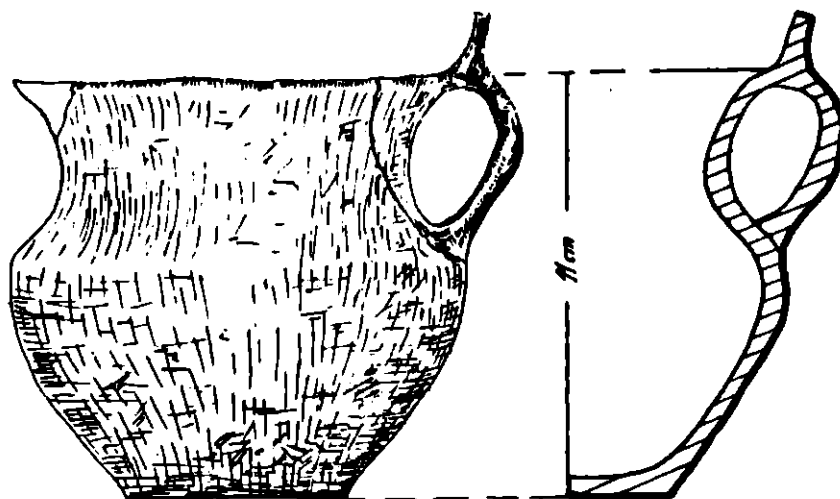

Fig.1 - Cană cu toartă. Cultura Wietenberg

În urma unei cercetări de suprafață am identificat două puncte care prezentau vestigiile ale culturii Wietenberg. Am ales în vederea săpăturii o porțiune de teren în capătul de est al satului Cornești, între Adămuș și Cornești, în locul numit Podeiul Mic, un bot de deal care se prelungește dinspre colinele aflate în sudul satelor către Tîrnava Mică, care curge pe latura de est a dealului. Probabil că în antichitate râul înconjură dealul din trei părți. Marginile de est, vest și nord ale Podeiului sînt abrupte. În partea de sud Podeiul este tăiat de șoseaua Blaj-Tîrnăveni. Este posibil să fi existat unele urme și dincolo de șosea, dar terenul fiind plantat cu vie, nu s-a putut observa nimic. Tot în partea

de sud a șoselei a existat un cimitir scitic distrus în întregime prin nivelarea locului în vederea amenajării unui teren de fotbal.

Din cauza faptului că porumbul s-a cules doar pe mici porțiuni, secțiunile deschise s-au aflat la o oarecare depărtare unele de altele.

Prima s-a deschis la circa 200 m de la șosea, în latura de est a drumului de hotar ce traversează Podeiul de la nord spre sud. Lungimea și orientarea ei au fost determinate de strângerea porumbului pe porțiunea respectivă. Astfel prima secțiune avea o lungime de 13 m și a fost orientată N-NE 60°. Din observațiile noastre am constatat că terenul a fost foarte mult răscolit ca urmare a unor arături adânci efectuate în vederea încercării de plantare a viței de vie (locul fiind un vechi is-laz al satului), precum și ca urmare a arăturilor executate an de an. Primele materiale au apărut încă de la adâncimea de 0,10 - 0,20 m: fragmente ceramice caracteristice culturii Wietenberg, incizate, torți late, fragmente de coarne și oase de animale, scoici, jumătate de fusaiolă de lut și un fragment dintr-o greutate de piatră, fragmente ceramice arse până la zgurificare.

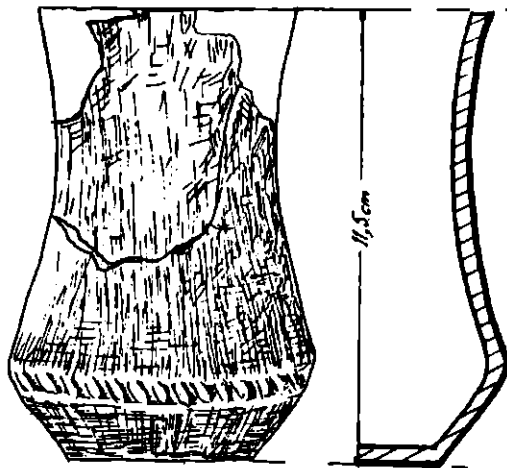

Fig. 2 - Vas descoperit la
Cornești-Adămuș

La adâncimea de 0,70 m de la suprafața solului s-au conturat clar limitele unei locuințe. O porțiune de aproximativ 1 m² în partea de vest a șanțului, la aproximativ 10,60 - 11 m, prezenta o puternică arsură la roșu.

Bucăți de chirpicars și cioburi scoase la iveală au arătat că era vorba de o vatră. Pe vatră s-a găsit un vas întreg, cu gura în jos. Este o cană cu toartă trasă de buză și cu o proeminență înălțată deasupra buzei în forma a două cornițe (fig. 1).

Altă vatră a apărut la 7 m de la capătul de vest al secțiunii, la

limita de vest a bordeiului. Podeaua locuinței se afla la adâncimea de 0,80 m și era destul de clar marcată de urme de lut bătătorit.

Locuința se prelungea și dincolo de marginea de sud a șanțului. Pe peretele de nord al șanțului, între 8,50 - 11,50, s-a conturat o groapă care se adâncea până la 2 m. Din groapă a rezultat o cantitate destul de mare de oase, cioburi, coarne de căprior. Pentru a urmări limitele de nord și de est ale bordeiului am deschis încă o secțiune (a III-a) în partea de nord a șanțului I și o casetă în prelungirea acestuia. Secțiunea a III-a avea o lungime de 20 m; în ea s-au surprins doar limitele locuinței.

În prelungirea șanțului I au apărut limitele de est ale locuinței, la aproximativ 3-4 m de la marginea de vest a casetei. Astfel s-a conturat

o locuință de formă rectangulară, de dimensiuni relativ mari, lungimea de aproximativ 3 m, lățimea neputnd fi exact precizată din cauză că locuința se prelungea în porțiunea nesăpată de pe latura de sud a șanțului I și a casetei. În prelungirea șanțului I a mai apărut o groapă de mici dimensiuni conținnd cioburi, cărbune, pământ bătătorit, groapă ce pare a fi ținut tot de locuință. În locuințe au fost descoperite două vetre, pe una din ele aflndu-se cana amintită.

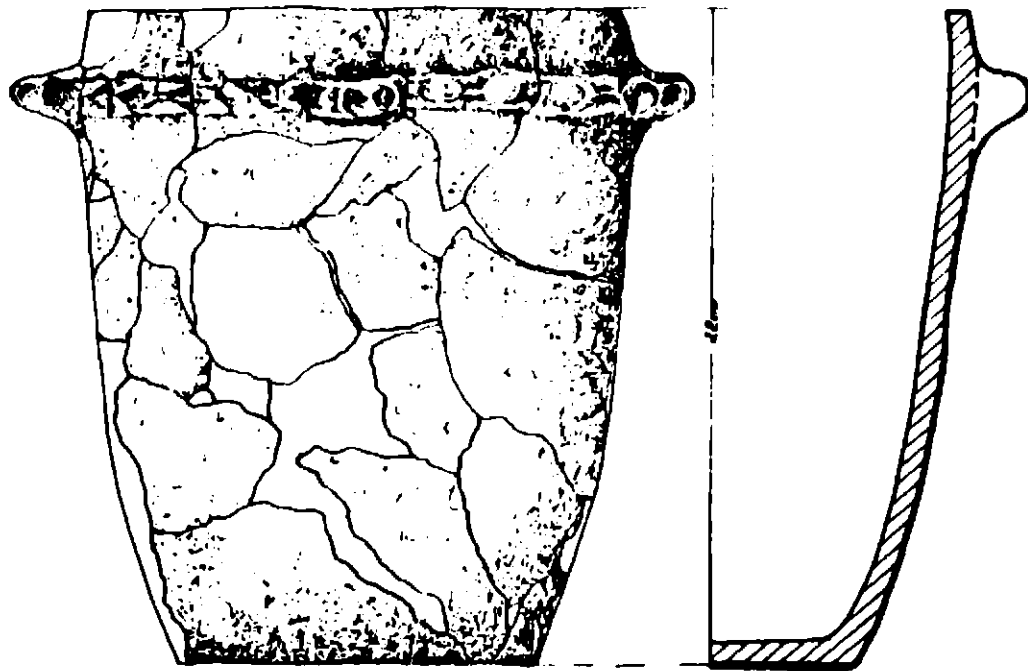

Fig. 3 - Vas tronconic decorat
cu brfu alveolat

Secțiunea a II-a a fost deschisă pe latura de vest a drumului de hotar. Lungimea sa a fost de 20 m și lățimea de 5 m. La adncimea de 15 cm și pfnă la 30 cm între 15,50 m și 19,50 m de la capătul dinspre drum al șanțului a apărut un strat gros de pământ ars la roșu conținnd cioburi. Stratul de pământ ars era răvășit de fierul plugului, neputndu-se face, astfel, observații clare. În restul șanțului nu s-a mai putut observa nimic altceva decît cioburi împrăștiate și oase de animale, precum și un vâscior aproape întreg, bitronconic, care după formă este străin mediului Wietenberg, apropiindu-se ca formă și tehnică de realizare a pastei de mediul BodrogKeresztur (fig.2).

Stratigrafia. Așa cum a rezultat din observațiile noastre nu există decît un strat de locuire preistorică de culoare brună ce începe la adncimea de 0,30 m și ține pfnă la 0,60 - 070 m.

S-a săpat pînă la adîncimea de 1 m unde începe un strat foarte gros de argilă.

Locuințe și gropi. S-a descoperit o singură locuință de dimensiuni destul de mari și puțin adîncită în pămînt. S-au descoperit două gropi ce porneau de la nivelul podelei locuinței destul de clar marcat de urme de pămînt bătătorit. Doar una dintre ele era de dimensiuni mari adîncindu-se pînă la 2 m și avînd un diametru de 2,50 m.

Unelte. Nu s-a descoperit nici o unealtă, cu excepția unei juișătăți de fusa olă și a greutății de piatră amintite. Oasele descoperite nu prezentau urme de prelucrare.

Ceramica. Materialul cel mai abundent și constituie ceramica, încadrîndu-se în cele două mari categorii cunoscute:

1. Ceramica din pastă grosolană, cu pietricele sau cioburi pisate, prezentînd un aspect zgrunțuros sau poros, arsă cenușiu sau roșu.

2. Ceramica din pastă fină, bine frămîntată și arsă.

Din prima categorie, forma cea mai frecventă este cea de vas sac cu brîu alveolat sau crestat, cu alveole mari sau mărunte, uneori cu cîte patru proeminențe-apucători (fig.3). Apar fragmente de vase cu buza lată, mult răsfrîntă în afară, teșită drept.

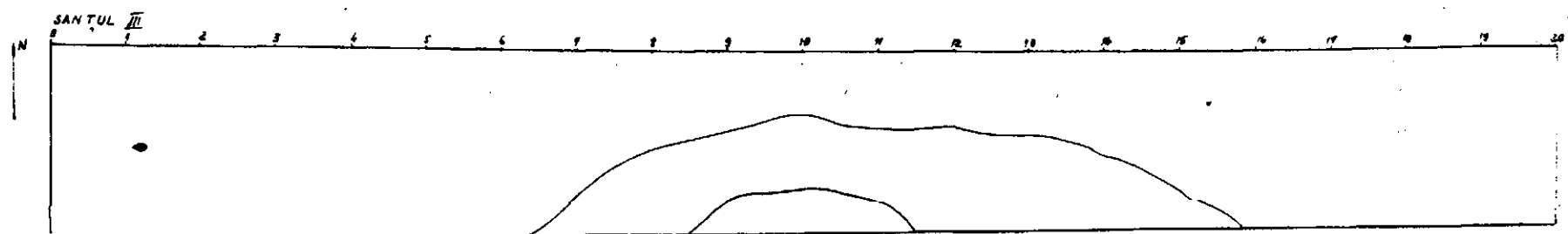
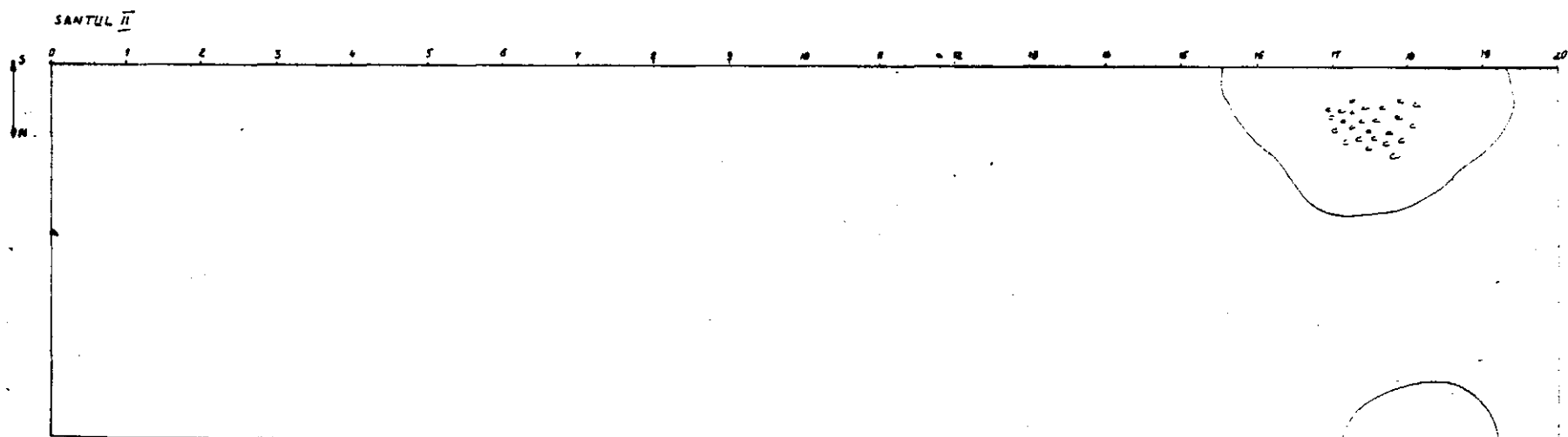
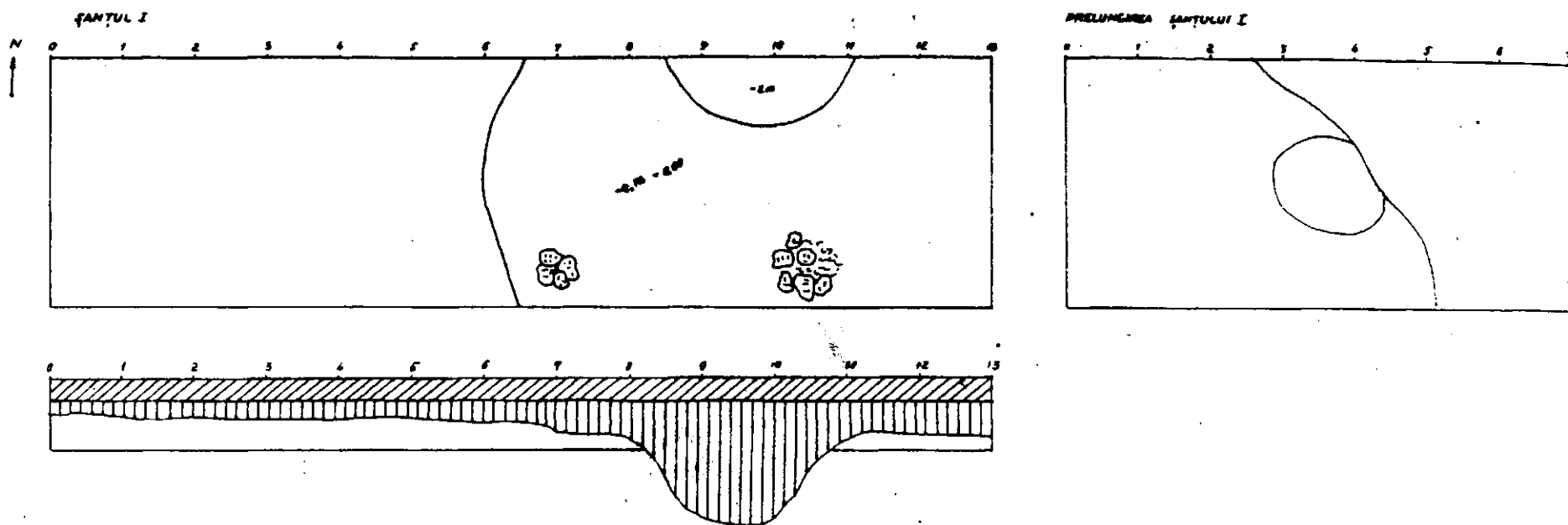
Formele celei de a doua categorii sînt: vase de dimensiuni mari cu corpul globular sau piriform, cu gîtul cilindric și două torți late rotunde, sub buză sau pe gît (fig.6/1,2,3; 9/4); căni cu gura largă și corpul scund cu toartă supraînălțată trasă din buză, rotundă sau în bandă lată (fig.6/4,5,6); străchini, castroame cu forme specifice culturii Wietenberg, străchini cu gura lobată (fig.8/3,4). Vasele din pastă fină sînt bine arse, la negru sau la roșu-cărămiziu, în multe cazuri prezentînd un luciu metalic în exterior.

Decorul ne permite o încadrare mai precisă a ceramicii. El se compune din linii incizate, șiruri de impresiuni circulare sau triunghiulare realizate cu vîrfurile unii bețigaș (fig.6/6; 7/1). Decorul cel mai caracteristic este cel realizat din benzi umplute cu șiruri de impresiuni mărunte realizat cu rotîța (fig.7/3,4,5,6; 9/1,2). Pe multe fragmente se remarcă urme de incrustație ouă sau materie albă. Buza vaselor decorate în acest mod (în general căni) este decorată cu șiruri de impresiuni mărunte (fig.6/5; 8/1). Frecvent apare canelura verticală sau oblică (fig.9/4,6). Motivele ornamentale realizate în această tehnică sînt meandrele cu colțuri drepte și spirale duble.

Printre fragmentele ceramice de la Cornești au apărut și cioburi aparținînd culturii Noua provenind de la vase cu brîu în relief continuu (fig.5/8).

Nu s-a putut preciza raportul exact între materialele de tip Noua și cele Wietenberg, primele apărînd la adîncimi mici - 0,10 m însă amestecate cu cele Wietenberg.

Încadrare cronologică. În ansamblu locuirea de la Cornești se poate data în faza a III-a a culturii Wietenberg. Pentru această încadra-

Scara: 1:50

- Legenda:
Strat vegetal	Pământ viu	Pământ ars
Strat de cultură	Chiștic	Ciobani

Fig.4 - Planul săpăturilor de la Cornești "Podu Mic"

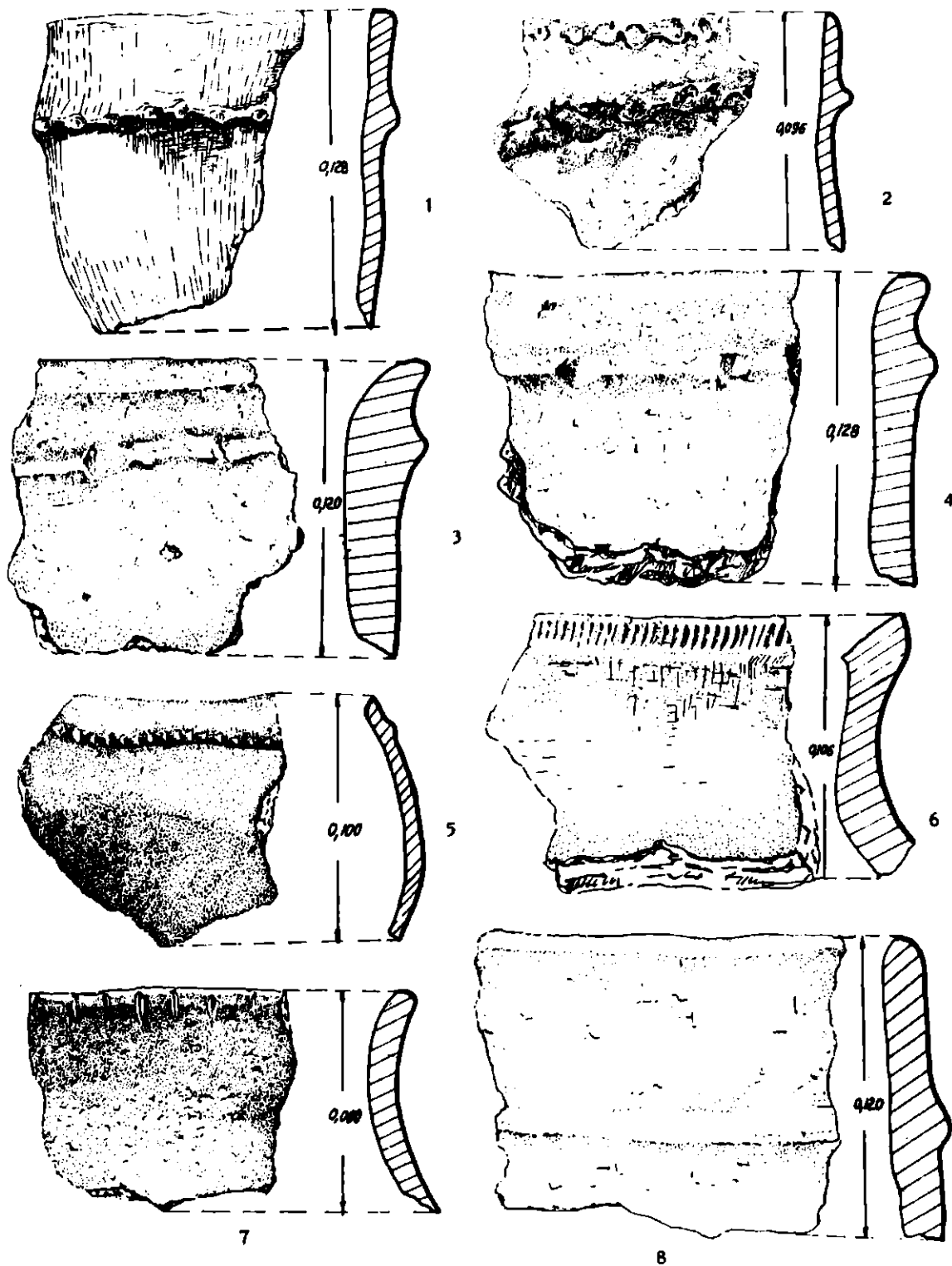

Fig. 5 - Ceramica grosieră

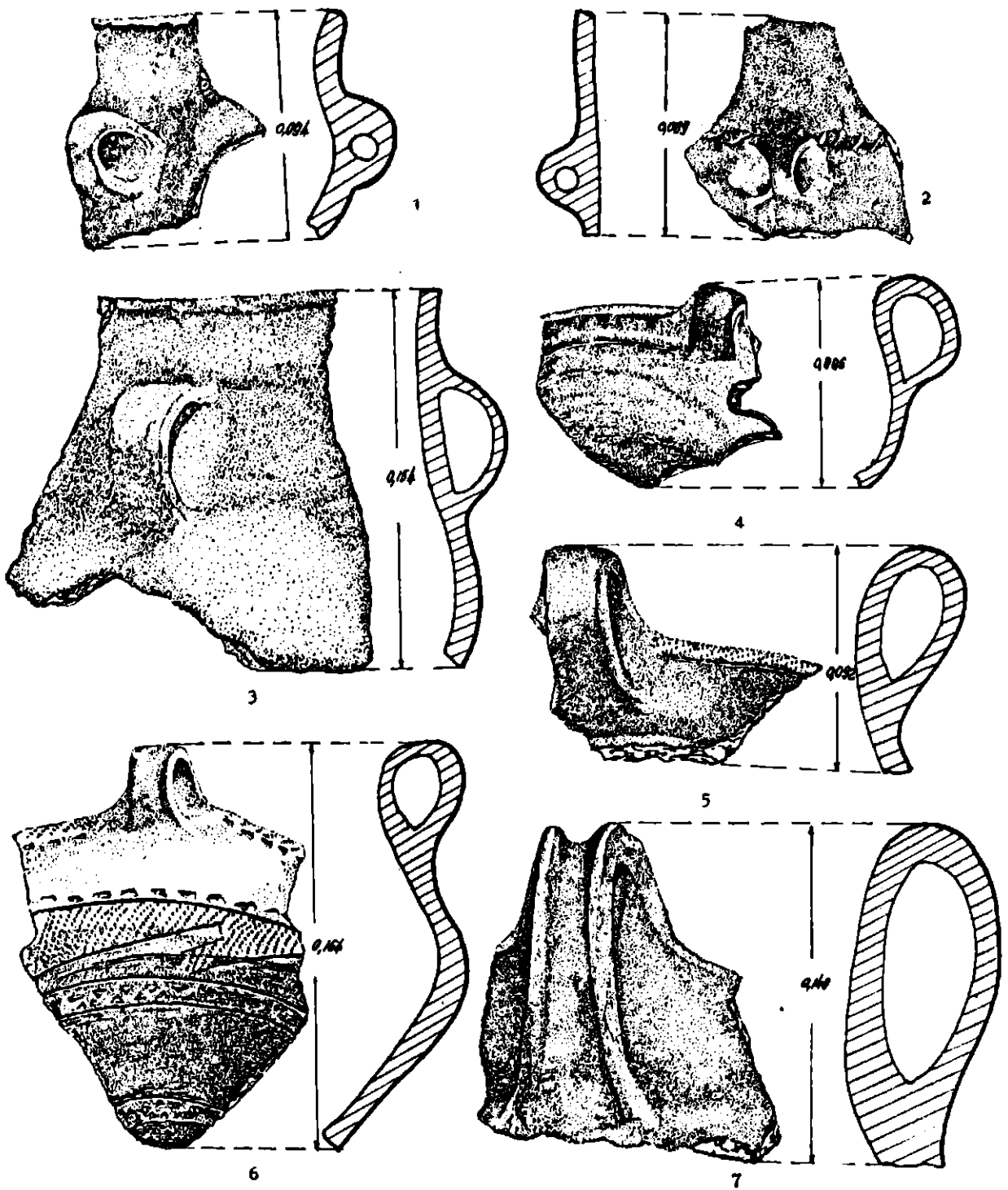

Fig.6 - Torți de vase din categoria fină de la "Podșul Mic"

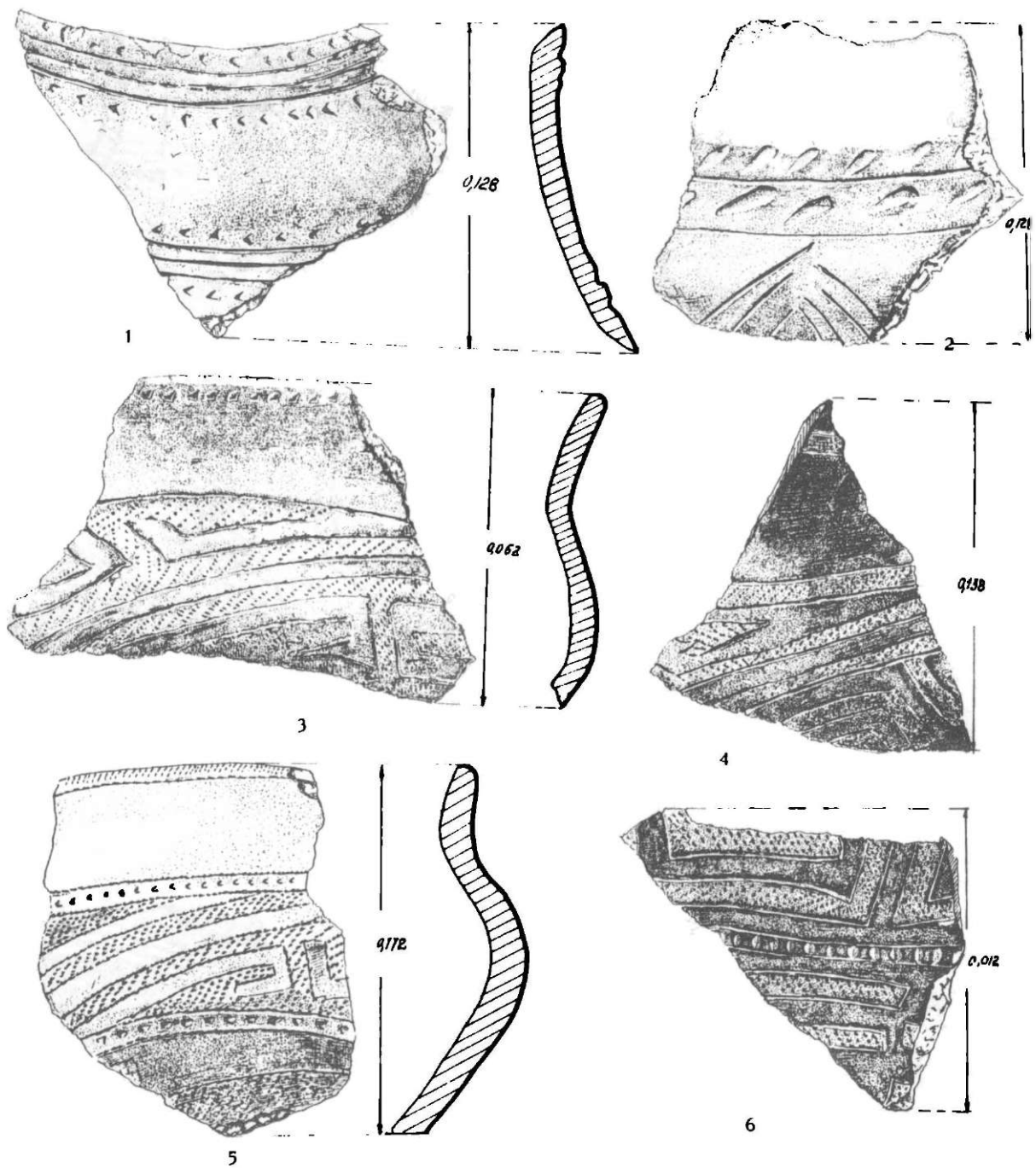

Fig.7 - Fragmente de vase cu decor incizat și în crustat cu alb

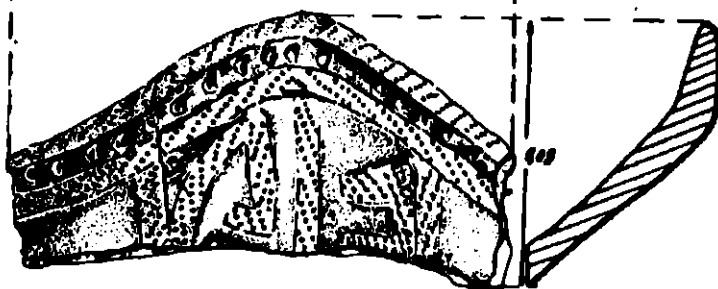
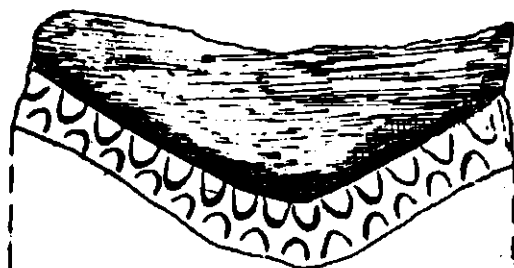
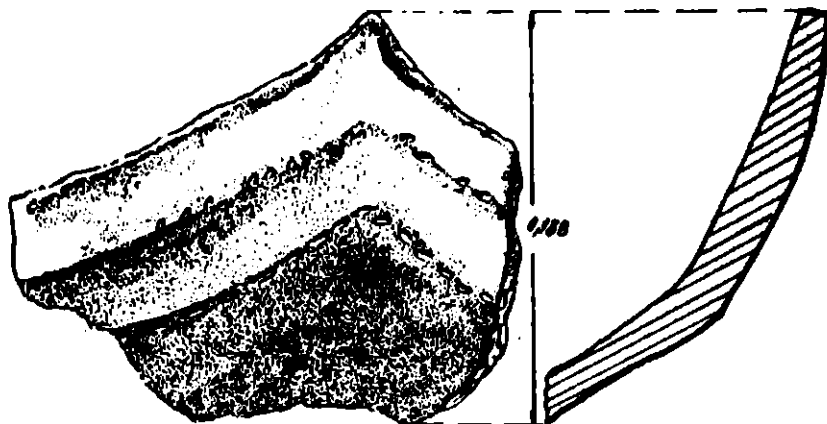
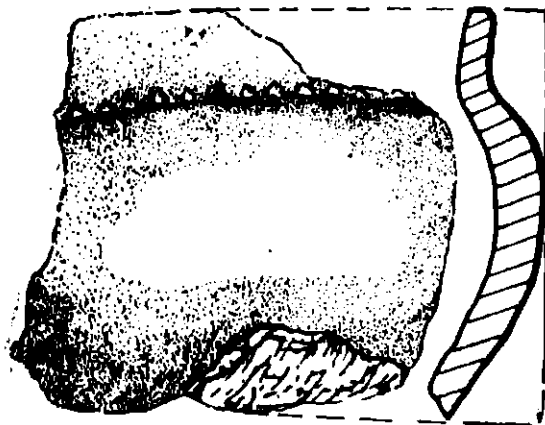

Fig.8 - Castroane și străchini cu gura lobată

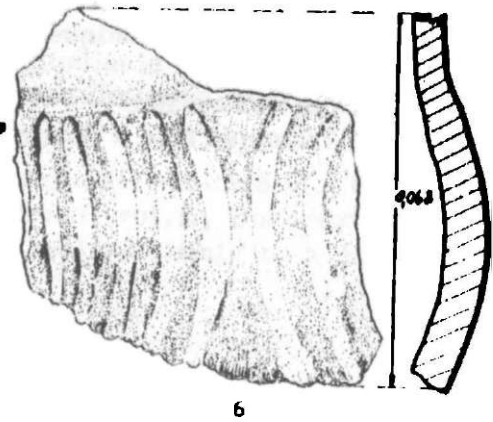
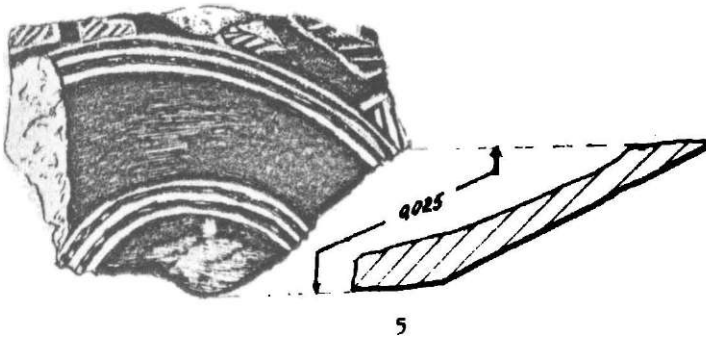
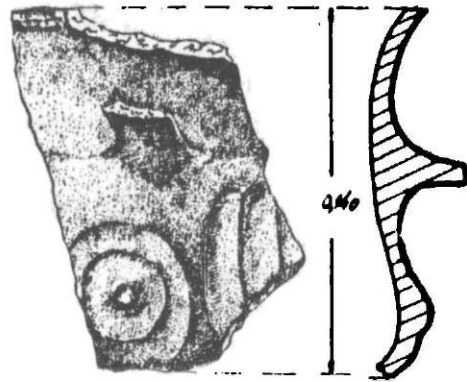
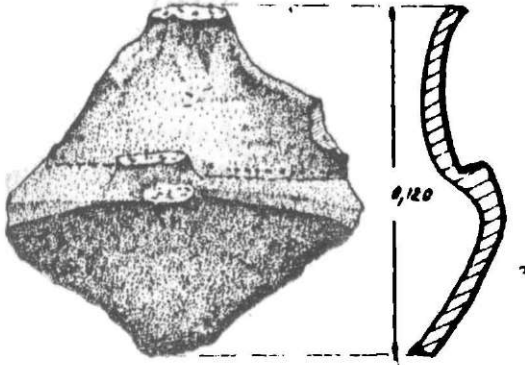
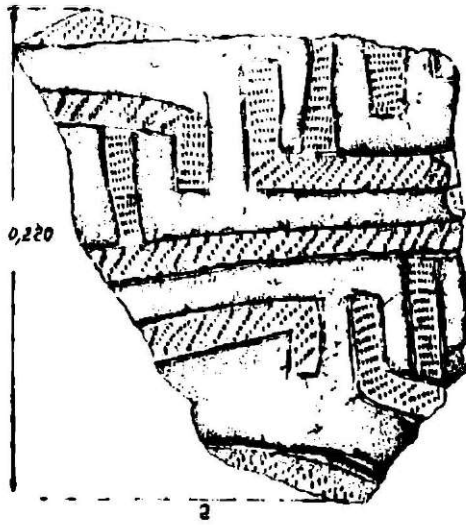
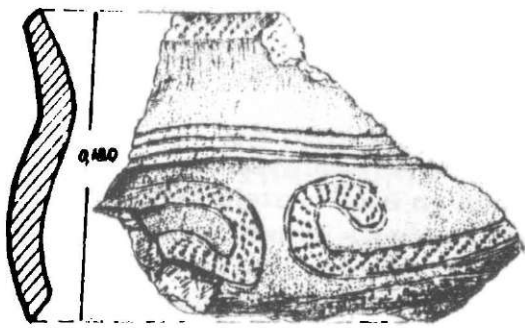

Fig.9 - Ceramica din categoria fină cu decor incizat și canelat

re pledează frecvența mare a decorului de benzi umplute cu șiruri de impresiuni mărunte, a canelurii și străchinilor lobate.

VLAD PROTOPOPESCU

**RAPPORT SUR LES FOUILLES ARCHÉOLOGIQUES DE
CORNEȘTI, COMMUNE ADĂMUȘ, DÉP. MUREȘ, 1972**

- Résumé -

Au cours du mois d'octobre 1972, le Musée d'Histoire de la RS de Roumanie, a fouillé un site de l'époque du bronze (culture Wietenberg) dans le village de Cornești, com. Adămuș, le dép. Mureș. On a ouvert trois sections, qui ont fourni un matériel céramique typique appartenant à la seule couche archéologique identifiée, celle de la culture Wietenberg. On a trouvé les traces d'une habitation, de plusieurs fosses et de quelques foyers. Les outils manquent des sections ouverts. La céramique présente les deux catégories connues de la culture de Wietenberg: la céramique grossière, décoré avec des bandes en relief alvéolées, ou sans décor, et la céramique à pâte fine, bien cuite. Les formes et le décor sont aussi celles bien connues de la culture de Wietenberg. On peut encadrer la site de Cornești dans la phase Wietenberg III.

Légende des figures

- Fig. 1** Cruche à pâte grise
- Fig. 2** Petit vase néolithique
- Fig. 3** Vase décoré de bandes alvéolées
- Fig. 4** Plan des fouilles de Cornești "Podoiul Mic"
- Fig. 5** Céramique grossière
- Fig. 6** Anses des vases de la catégorie fine
- Fig. 7** Fragments céramiques à décor incisée et incrustée de matière blanche
- Fig. 8** Bols et écuelles
- Fig. 9** Céramique fine à décor incisée et canelée

**SĂPĂTURILE ARHEOLOGICE EFECTUATE LA
CHIRNOGI, JUD. ILFOV, ÎN ANII 1971-1972***

În marginea de vest a com. Chirnogi, jud. Ilfov, în cartierul Rudărie, dintr-o zonă de unde se lua nisip pentru construcția șoselei asfaltate Oltenița-Greaca, au ieșit la iveală în vara anului 1971 resturile unei așezări geto-dace. Constatându-se, cu prilejul unei cercetări arheologice de suprafață, că mai bine de jumătate din așezare era distrusă, în anii 1971 și 1972 s-au efectuat două campanii de săpături arheologice în scopul salvării resturilor de așezare, pentru determinarea și studierea complexelor de locuire Latène de la Chirnogi.

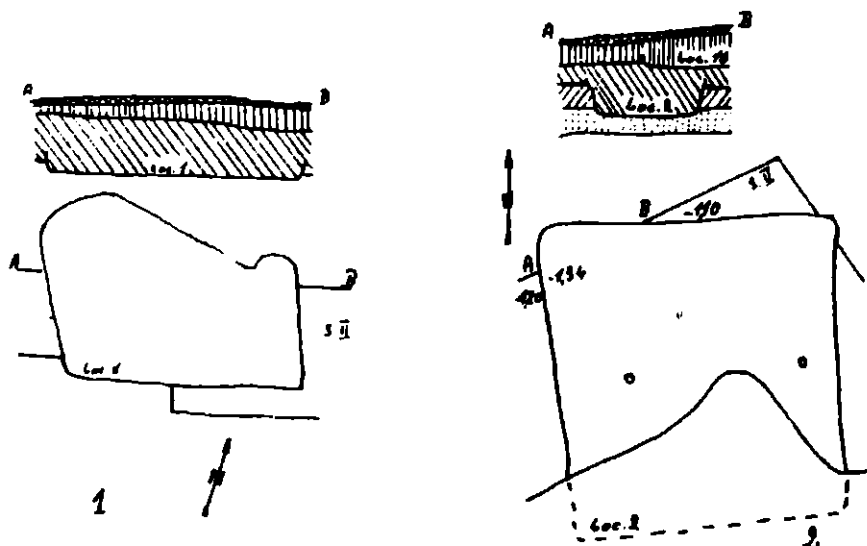

Fig.1 - Profilele și planurile locuințelor nr.1(1) și 2(2)

Prin deschiderea a trei secțiuni longitudinale (est-vest) (s.II=44 m, s.IV=48 m și s.V=66,50 m) și două transversale (nord-sud) (s.I=22 m și

* Pentru unele probleme ridicate de așezarea geto-dacică cf.: G.TROHANI și D.ȘERBĂNESCU, Muzeul Național, vol.II, București, 1975 (sub tipar); comunicare ținută la prima sesiune științifică a Muzeului de Istorie al R.S.România.

s.III=11 m) s-a putut constata că așezarea mai cuprindea o suprafață de circa 200 m lungime și 30-40 m lățime.

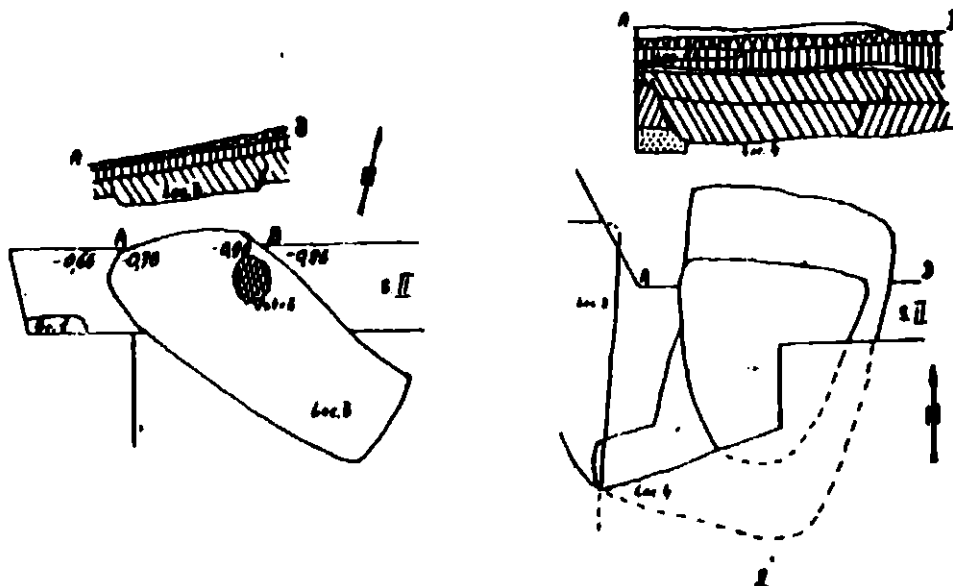

Fig.2 - Profilele și planurile locuințelor nr.3(1) și 4(2)

Observându-se profilurile din pereții malurilor surpate și a secțiunilor, s-a stabilit următoarea stratigrafie: peste o argilă nisipoasă, de culoare vineție-cenușie, cu concrețiuni calcaroase - pământ viu - se găsește un pământ cenușiu-negricios, sfărșmicios, gros de circa 0,50 - 0,70 m cu urme materiale din a doua epocă a fierului. Din acest nivel de locuire fac parte doar câteva gropi menajere, aflate toate spre marginea de est a așezării, în s. V. Urmează pe o grosime de 0,50 - 0,60 m un pământ negricios-cenușiu, sfărșmicios, conținând de asemenea urme de locuire din a doua epocă a fierului. De la acest nivel pornesc locuințele și majoritatea gropilor geto-dace. În s. V spre marginea de est, pământul este nisipos și are o culoare cenușie-gălbuie. Ținând seama de faptul că în unele cazuri un bordei geto-dac taie sau suprapune un alt bordei tot geto-dac, sîntem în măsură să admitem existența mai multor nivele de locuire, ce n-au putut fi însă sesizate decât rareori. În s.II și s.IV, peste acest al doilea nivel de locuire geto-dacă se află un pământ negricios, sfărșmicios, gros de 0,30-0,40 m, cu urme materiale din perioada prefeudală și feudală timpurie (locuințe de suprafață și bordeie). Și în acest caz nu se poate face o delimitare stratigrafică precisă între cele două perioade de locuire, deoarece terenul fiind în pantă, pământul s-a scurs spre centrul așezării, unde, cum este situația în s.II, urmează peste acest nivel prefeudal și feudal timpuriu un strat de argilă nisipoasă (viitură) de culoare gălbuie, pe o grosime

de circa 0,30 m. În s. V, unde nu există o locuire prefeudală și feudală timpurie, această viitură apare direct peste al doilea nivel geto-dacic. În sfârșit, la suprafață, se află depunerea de pământ vegetal actual, cu o grosime de 0,10-0,45 m.

În urma secțiunilor deschise au apărut 21 locuințe și 16 gropi. Dintr-acestea, 15 locuințe și 12 gropi sînt din a doua epocă a fierului, celelalte datînd din epoca prefeudală și feudală timpurie.

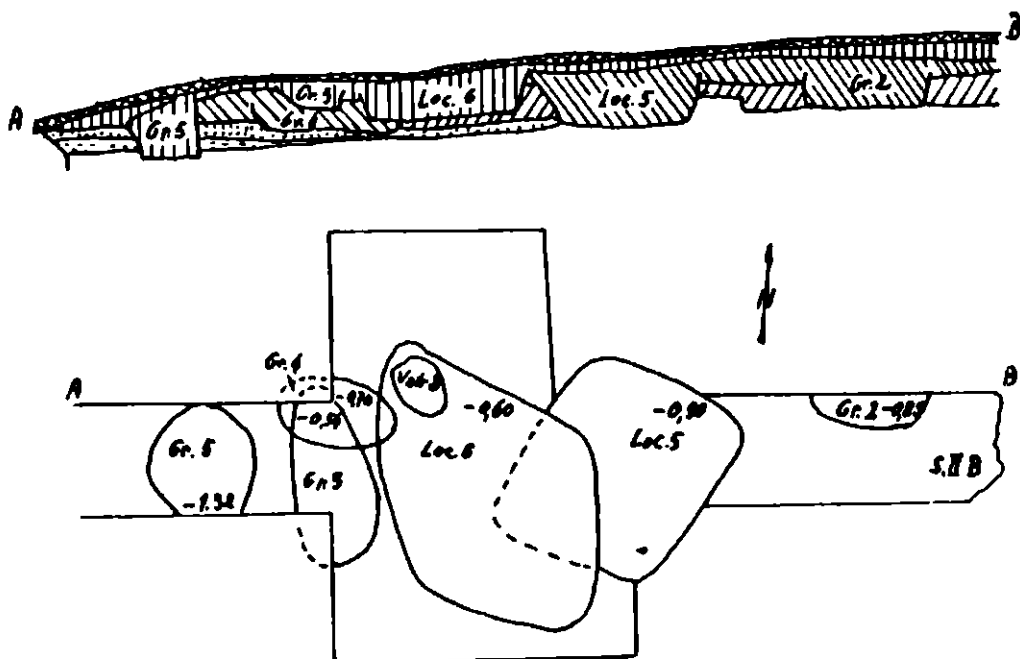

Fig. 3 - Profilele și planurile locuințelor nr. 5 și 6 și ale gropilor nr. 2, 3, 4, 5

I. Locuirea geto-dacă

Locuințele 1, 2, 3, 4, 5, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19 și 20 sînt toate de tipul bordei și au în general o formă rectangulară cu colțurile rotunjite. Podeaua este făcută din pământ bine bătătorit.

Locuința 1, aflată în s. II, de formă trapezoidală, cu gîrlici în partea nordică, are lungimea maximă de 4,20 m, iar lățimea de 3,10 m. Groapa bordeiului pornește de la 0,30 m sub solul antic, iar podeaua se află la 0,92 m (fig. 1/1).

Locuința 2, aflată tot în s. II, de formă pătrată cu colțurile rotunjite are laturile de 5,20 m. Groapa bordeiului pornește de la 0,50 m sub solul antic, iar podeaua se află la adîncimea de 1,00 m. În podea au fost identificate gropile a doi pari ce susțineau acoperișul. Dat fiind faptul că se află în dreptul mijlocului laturilor scurte ale locuinței, acoperișul trebuie să fi fost în două ape. Colțul de sud-est al locuinței suprapune gîrliciul locuinței 4 (fig. 1/2).

Locuința 3 se află la vest de locuința 1, tot în s. II. De formă dreptunghiulară cu colțurile rotunjite (5,50x2,40 m). În colțul de nord se

află o pată de arsură (diametrul 0,70x0,80 m) sub care s-au descoperit fragmente ceramice. Groapa bordeiului pornește de la 0,30-0,40 m sub solul antic, iar podeaua se află la adncimea de 0,60 m (fig.2/1).

Locuința 4, aflată de asemenea în s.II, are o formă dreptunghiulară cu colțurile rotunjite (5,80x3,30 m). În colțul de sud-vest se află un gârlici suprapus de locuința 2. Groapa bordeiului pornește de la 0,15-0,20 m sub solul antic. La adncimea de 0,50 m se află o limbă groasă de arsură ce căpăculește o groapă din cuprinsul locuinței al cărui fund se află la adncimea de 1,00 m față de solul antic (fig.2/2).

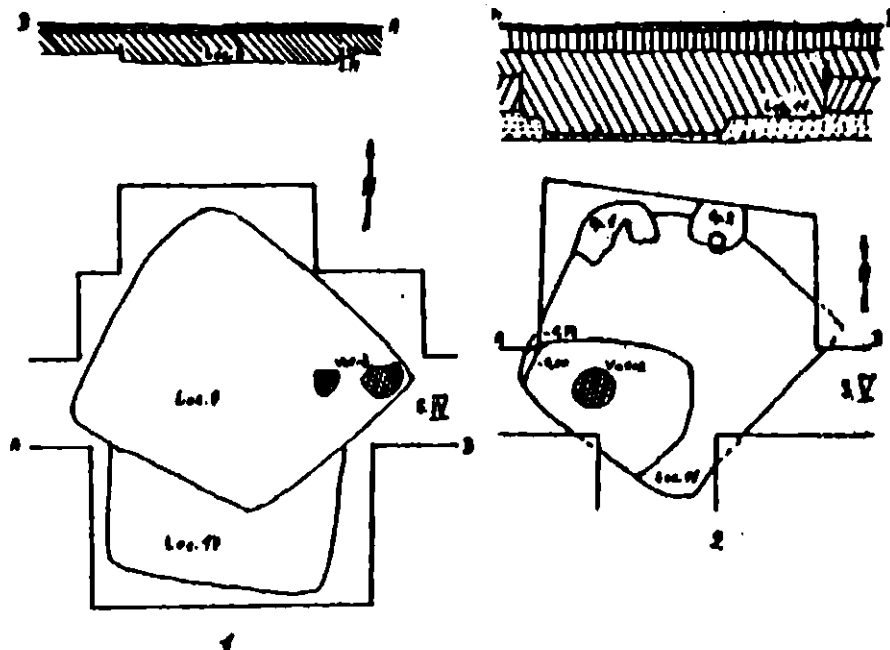

Fig.4 - Profilele și planurile locuințelor nr.9,17(1) și 11(2)

Locuința 5, aflată în s.II B, de formă pătrată cu colțurile rotunjite (2,60x2,75 m). Groapa bordeiului pornește de la 0,20 m sub solul antic, iar podeaua se află la 0,80 m adncime. Aproape un sfert din locuință, tot colțul de sud-vest, este tăiat de locuința 6, care aparține culturii Dridu (fig.3).

Locuința 9, se află în s.IV, are o formă trapezoidală cu colțurile rotunjite (4 x 5 m). Groapa bordeiului pornește de la 0,10 m sub solul antic, iar podeaua se află la adncimea de 0,54 m. În mijloc și în jumătatea de vest s-au găsit aglomerări de vase sparte. În colțul de est se află o vatră ovală (diametrul 0,70 m), iar 0,50 m mai la vest, spre cen-

trul bordeiului; o altă vatră, mai mică, dar dreptunghiulară. Colțul de sud al locuinței taie jumătatea de nord a locuinței 17 (fig.4/1).

Locuința 11, aflată în s.V are o formă dreptunghiulară-(3,75x4,45 m). Groapa bordeiului pornește de la 0,30 m sub solul antic, iar podeaua se află la adâncimea de 1,15 m. În colțul de nord se află, alăturate, două cuptoare de meșter, iar la 1,40 m est de colțul de vest se află o vatră ovală cu diametrul de 0,90 m. Sub această vatră se află o adâncitură a bordeiului al cărui fund se găsește la 1,40 m față de solul antic. Toată suprafața dintre vatră și cuptoare era plină de cenușă și zgură de metal topit, ceea ce ne face să atribuim această locuință unui meșter fierar (fig.4/2).

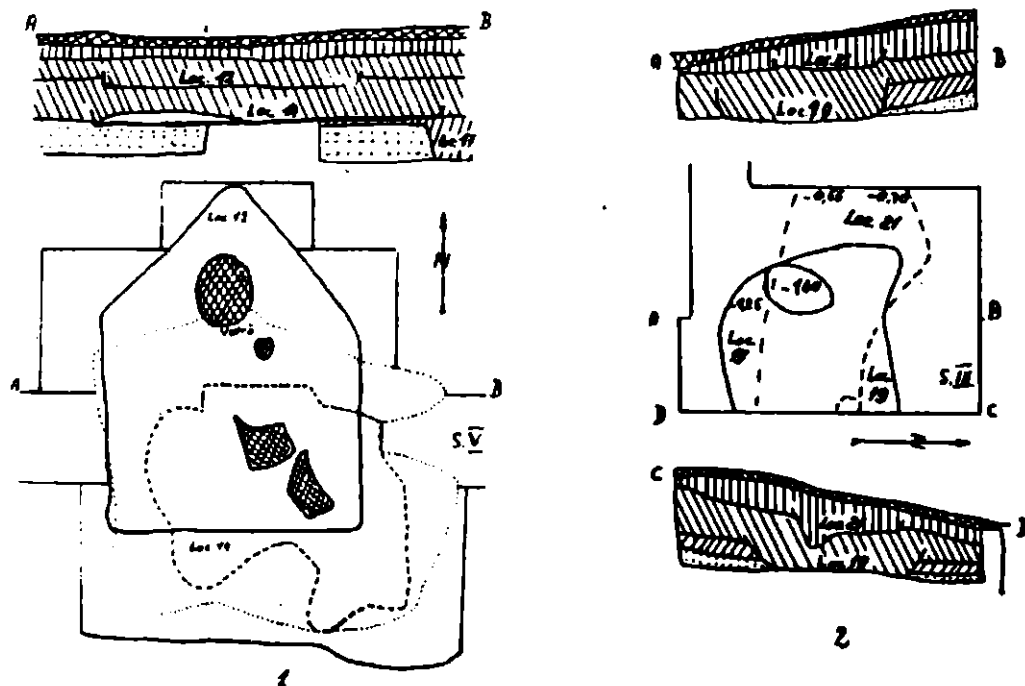

Fig.5 - Profilele și planurile locuințelor nr.12, 14(1), 19 și 21(2)

Locuința 12, aflată tot în s.V, are forma unui pentagon, laturile de est, sud și vest fiind perpendiculare între ele, iar în partea de nord fiind celelalte două laturi ce formează un unghi ascuțit, ele închizând o absidă. Groapa locuinței pornește de la 0,30 m sub solul antic, iar podeaua se află la 1,50 m. Înspre colțul de sud-est se găsesc două plăci din pământ bine bătătorit și apoi ars, de o formă neregulată (lungimile maxime 0,88-1,00 m), prezentându-se ca niște vetre. În jumătatea de nord a locuinței, în absidă, sînt situate două vetre rotunde, una cu diametrul de 0,43 m, iar cealaltă de 1,00-1,20 m (fig.5/1). În jurul acestor două ultime vetre s-au găsit numeroase vase ceramice sparte și

în mare parte întregibile. Prezența lor lângă vetre nu se poate datora decât faptului că au fost depuse drept ofrandă. De aceea, ținând seama de arhitectura construcției, precum și de inventarul descoperit sîntem îndemnați a-i conferi rolul unui lăcaș de cult, asemănător în parte cu cel descoperit la Popești¹ și datînd de la mijlocul sec. I f.e.n.

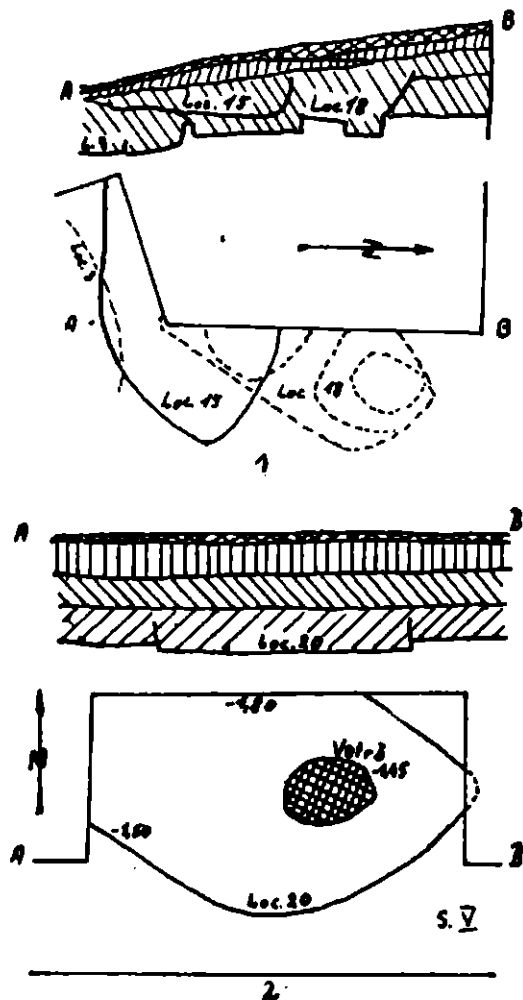

Fig. 6 - Profilele și planurile locuințelor nr. 15, 18(1) și 20(2)

Locuința 17 se află în caseta făcută la sud de locuința 9 care-i taie jumătatea de nord. De formă dreptunghiulară, cu colțurile foarte puțin rotunjite, lungimea ei este de 3,70 m, iar lățimea trebuie să fi fost de circa 3,00 m (fig. 4/1).

Locuința 18, dezvelită doar parțial (jumătatea de est), se află în caseta de la vest de locuința 8 Dridu. De formă dreptunghiulară, cu colțurile rotunjite (3,40 x 1,75 m). Groapa bordeiului pornește de la

Locuința 13, aflată de asemenea în s.V, este singura ce se găsește în primul nivel de locuire. Ea a avut un rol funerar și a constituit subiectul unei lucrări aparte². De formă pătrată cu colțurile rotunjite, ea conține resturile unui înhumat Infans I (circa 2 ani) orientat sud-nord și căruia i s-au depus ca ofrandă, pe lângă câteva fragmente ceramice, oase de animale. Pe baza analizării acestora din urmă s-a stabilit că este vorba de un anumit ritual ce se practica cu ocazia înmormântărilor. Oasele de animal provin de la două specii - *Ovis aries* și *Bos taurus* - sacrificate tinere și punându-li-se în mormânt doar anumite părți ale corpului - craniul și părți din membre.

Locuința 14, aflată în s.V la 0,45 m sub locuința 12, are o formă dreptunghiulară (2,00 x 2,30 m). Podeaua este alcătuită dintr-un pământ bine bătătorit și apoi ars (fig. 5/1).

Locuința 15, dezvelită doar parțial în caseta din nordul locuinței 3, o suprapune atât pe aceasta, cât și locuința 18. Groapa bordeiului pornește de la 0,10 m sub solul antic, iar podeaua se află la adîncimea de 0,50 m (fig. 6/1).

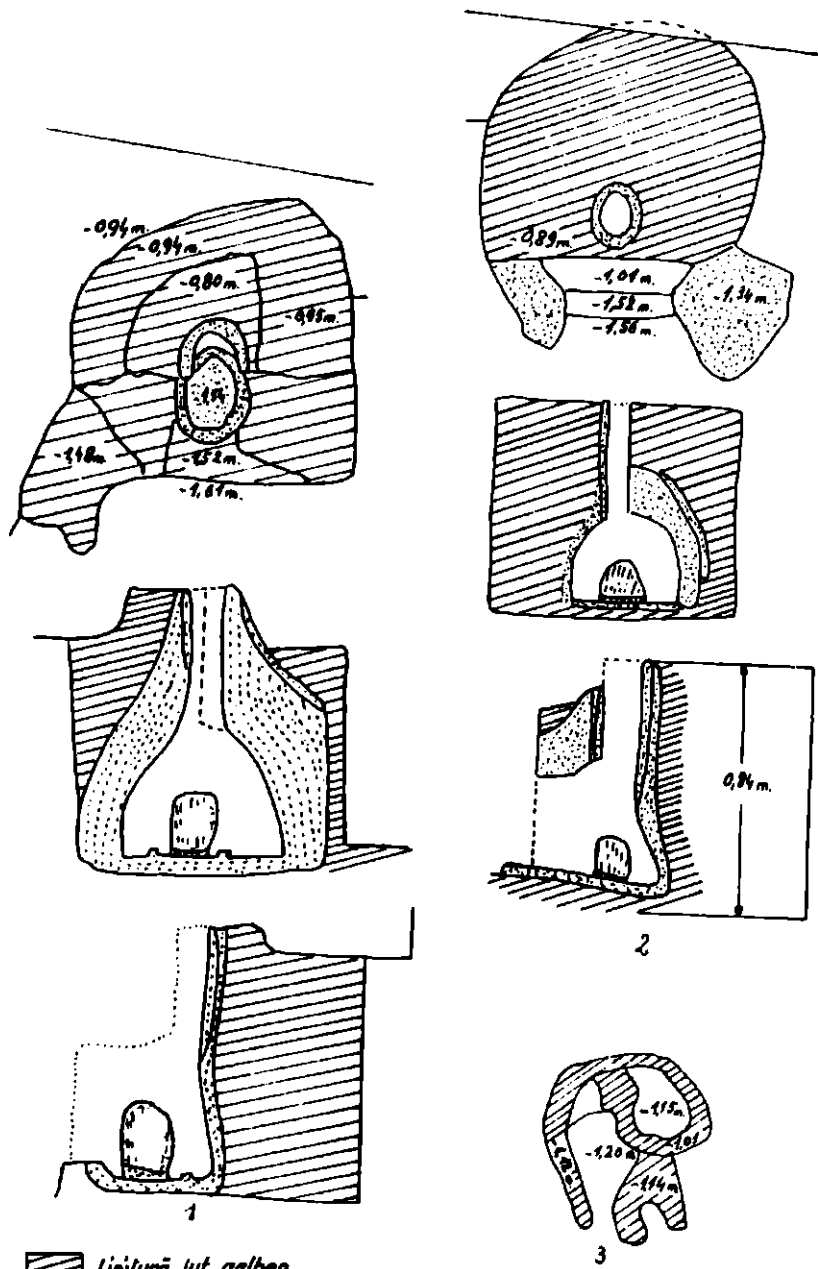

Fig.7 - 1. Cuptorul nr.1 din locuința nr.11; 2. Cuptorul nr.2 din locuința nr.11; 3. Vatra din groapa nr.11

0,20 m sub solul antic, iar podeaua se află la 0,70 m. Atât în partea de sud, cât și în cea de nord se află două adâncituri rotunde a căror fund se afla la 0,96 m sub solul antic. În partea de sud bordeiul este suprapus de locuința 15 (fig.6/1).

Locuința 19, aflată în s.III, a fost dezvelită doar parțial pe o lungime de 2,80 m. Groapa bordeiului pornește de la 0,60-0,80 m sub solul antic, iar podeaua se află la 1,10-1,30 m (fig.5/2).

Locuința 20, aflată în s.V, a fost dezvelită parțial. De formă dreptunghiulară, cu colțurile rotunjite (lățimea 1,20 m). Groapa bordeiului pornește de la 0,60 m sub solul antic, iar podeaua se află la 0,95 m. În partea de est se află o vatră ovală (0,95 x 1,30 m), (fig.6/2).

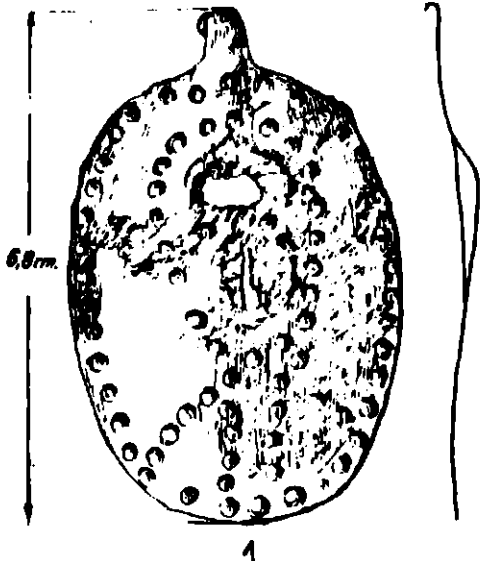

Fig.8 - 1. Pandantiv din argint (loc.19); 2. Verigă din argint (locuința 12)

Gropile aparțin nivelelor de locuire I (14,17,19 și 20) și II (1, 2, 4, 10,11,13,18 și 21). Dezvelite în majoritatea lor parțial au în general o formă ovală neregulată. Toate sînt gropi menajere conținînd fragmente ceramice și oase de animal.

Vetre de foc, de formă ovală, conțin prin urmare doar locuințele 3, 9,11,12 și 20. Locuința 12, pe lângă cele două vetre, conține în plus și cele două plăci. Un cuptor-vatră (nr.1), descoperit în mal și distrus în mare parte trebuie să fi aparținut nivelului doi de locuire. El este asemănător cu cel descoperit în groapa 11 (fig.7/3). Amîndouă au o gardină semicirculară și două focare.

În locuința 11, după cum s-a mai menționat, sînt două cuptoare de meșter (fig.7/1,2) unul dintre ele, nr.1, fiind în parte distrus. Făcute din pămînt galben, bine ars, pînă la pietrificare, au o înălțime de 0,96 m (nr.1) și 0,84 m (nr.2). Gura largă

- 0,37 m și înaltă - 0,30 m, de formă circulară. Camera de foc, semisferică (diametrul 0,57, respectiv 0,38 m) are în mijloc o vatră ovală, cu gardină, iar la mijloc o piatră mare. Din centrul boltei camerei de foc pornește un coș înalt, de formă cilindrică (diametrul 0,15 m; înălțimea 0,34-0,48 m.

Inventarul așezării este alcătuit dintr-o rîșniță mare de piatră (loc.1), o verigă de argint (loc.12), un pandantiv tot de argint (loc.19), o fusaiolă din lut ars (grp.4), un cuțit de fier (loc.19), plăci și verigi mici din bronz, mărgelile din lut ars, precum și o placă din bronz și fier (loc.11).

Pendantul (fig.8/1), dintr-o placă subțire de argint lucrat în tehnica "au repoussé", este de formă ovală. Decorul constă din puncte în relief înșirate pe margine. În centru un cap de animal, foarte stilizat, în relief, lucrat prin batere, este înconjurat la rândul său de o ghirlandă de puncte ce se termină sub bărbie ca o fundă.

Veriga de argint (fig.8/2), obținută prin batere dintr-o bară groasă de 3 mm, cu secțiunea ovală, la îndoituri este plată. Se aseamănă cu cea de la Kovin³ făcută însă dintr-o bandă lată și lucrată în filigran, datînd de la mijlocul sec. I f.e.n.

Rășnița de piatră este de tipul specific sec. I f.e.n. - I e.n. prin prezența celor două părți meta și cata.

Placa din bronz și fier⁴ provine de la o centură, iar decorația constă din linii, semicercuri și cercuri în relief executate prin batere.

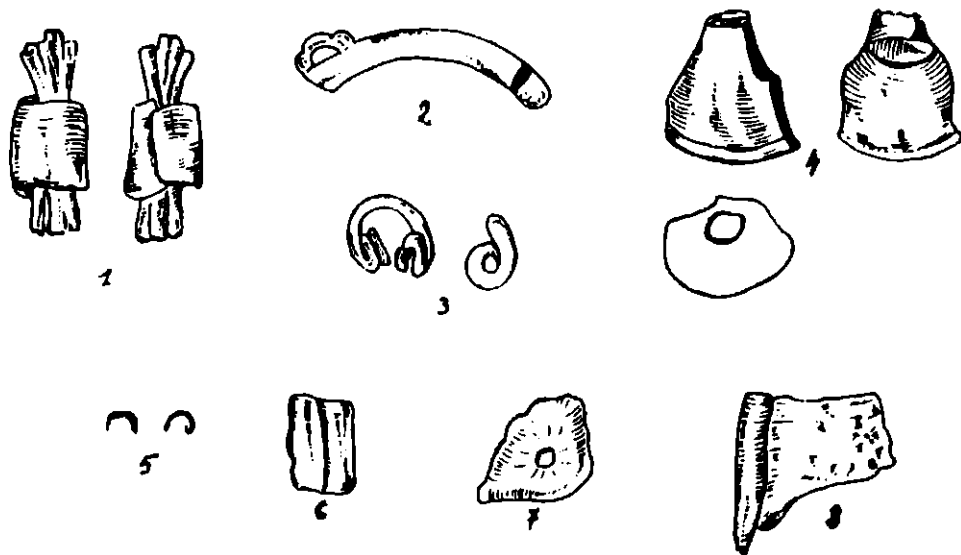

Fig.9 - Obiecte descoperite în groapa nr.19

În gropile 17, 18 și 20 au apărut numeroase fragmente din oase de vită. În groapa 13 într-un picior de fructieră, din pastă cenușie lucioasă, lucrată la roată, așezat cu baza în sus, se aflau depuse picioare de pasăre (femur și tibiotars) înfășurate fiecare în câte o tablă de bronz. La un loc cu acestea erau și diferite fragmente din obiecte de bronz: arc de fibulă, un clopoțel, o bară curbă cu o toartă mică, verigi și fragmente de tablă. După modul de îngropare bănuim că avem de-a face cu un anumit ritual magico-religios (fig.9/1-8).

Majoritatea inventarului îl constituie însă ceramica - lucrată cu mîna și la roată. O categorie aparte o formează ceramica de import, în special amforele, lucrate de asemenea la roată.

În urma analizei formelor, a decorului vaselor și a stratigrafiei așezării, atât pe verticală, cât și pe orizontală, se poate stabili încadra-

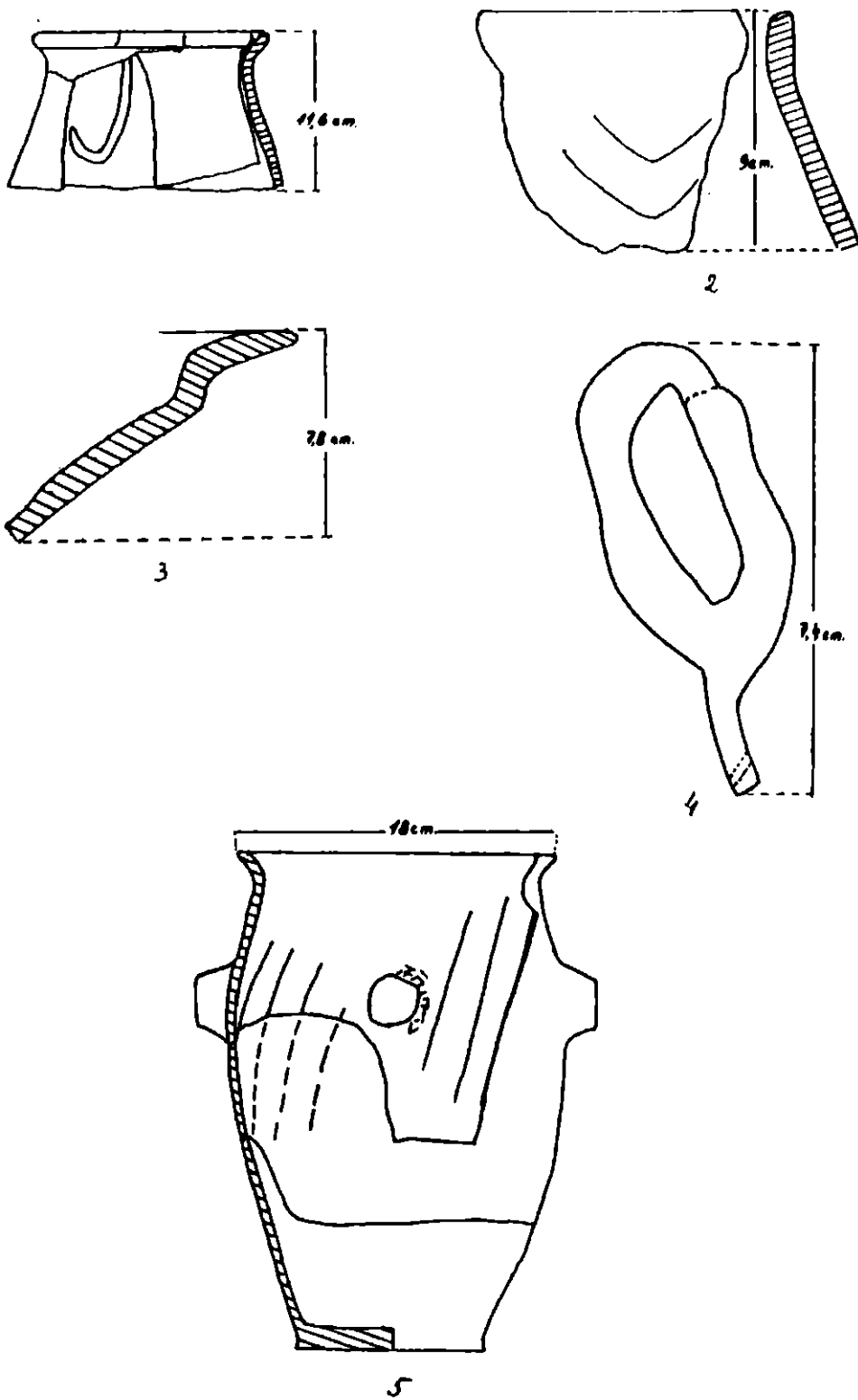

Fig.10 - 1-3. Ceramică din grupa A (1,3 loc.13; 2 loc.20);
4-5 Ceramică din grupa B (locuința 4)

rea în timp a diferitelor tipuri de ceramică și implicit a locuințelor și gropilor respective. Astfel, în locuințele 13 și 20, precum și în gropile 14 și 17 predomină ceramica lucrată cu mîna, de culoare cărămizie. Vasele au buza rotunjită, uneori puțin răsfrîntă în exterior, iar corpul bitronconic. Aceleași buze, dar la vase cu pereții bombați, se întîlnesc și în cadrul ceramicii cenușii. Din această categorie de ceramică fac parte și fructierele cu buza orizontală. Decorul constă din linii curbe sau oblice, incizate, brfuri alveolate și apucătoare în general plate și orizontala. Ceramica lucrată la roată este cărămizie - un fragment de chiup cu decor în val - și cenușie - torți de căni. Toate complexele respective, cărora le adăugăm gropile 19 și 20, aflate în primul nivel de locuire cu urme materiale geto-dace le încadrăm în grupa A (fig. 10/1-3).

După cum am mai relatat, din nivelul doi de locuire fac parte majoritatea locuințelor și gropilor. Der analizînd tipologic ceramica se pot face anumite diferențieri pe grupe de complexe.

În locuințele 4, 14 și 17, care formează grupa B, predomină vasele borcan cu pereții arcuiți. Buzele sînt rotunjite sau teșite și puțin răsfrînte în exterior. Sînt lucrate cu mîna și au o culoare cărămizie sau cenușie. Decorul constă din linii incizate - verticale, oblice și arcuite (fig. 10/5). Vase de acest tip, datate în sec. II f.e.n., s-au găsit, printre alte localități, la Popești⁷ și Histria⁶. Linii incizate se întîlnesc uneori și pe partea superioară a buzelor de fructiere. Interesant este un vas mare de provizii, de culoare oărmizie (loc. 4) (pl. I), cu pereții arcuiți, buza puțin răsfrîntă în exterior, fundul drept. Pe corp sînt patru butoni rotunzi. Decorul constă din mici pastile, discoidale, răspîndite pe tot corpul vasului fără o ordine anumită. Două fragmente asemănătoare, dintre care unul conține și două brfuri alveolate au apărut și în locuința 14, ele asemănîndu-se cu fragmentele de la Mănăstirea⁷ și Piscul Crăsani⁸. În privința ceramicii lucrate la roată, se întîlnesc chiupuri, strecurători, căni de culoare cărămizie și cenușie (fig. 10/4).

Grupa C o formează locuințele 3, 11, 18 și 19 și gropile 1, 2, 4, 10, 11, 13 și 18 în cadrul căreia ceramica lucrată la roată, cenușie și mai rar cărămizie, are o pondere mai mare. Acum apar și primele fragmente de amfore grecești. În ceea ce privește ceramica lucrată cu mîna, atît cărămizie cît și cenușie, se observă pe lîngă păstrarea unor forme vechi - vase cu buza dreaptă și cu decor format din impresiuni, brfuri alveolate și butoni apucătoare - creșterea numărului unor forme mai noi - fructiere cu picior, vase cu buza răsfrîntă sau îngroșată în exterior, capace de vase, de formă conică, cătui etc. (fig. 11/1).

În sfîrșit, locuințele 1, 2, 5, 9, 12, 15, groapa 21 și cuptoral nr. 1 formează grupa D. Acum ceramica lucrată la roată se întîlnește în cantitate mare - căni cu toartă, străchini, fructiere cu picior, chiupuri cu decor de linii orizontale și în vai (fig. 11/2-5; 12/1-4; pi. I). De asemenea numărul amforelor grecești de import crește, două dintre ele (loc. 12) putînd fi reconstituite și fiind de un tip mai rar întîlnit în a-

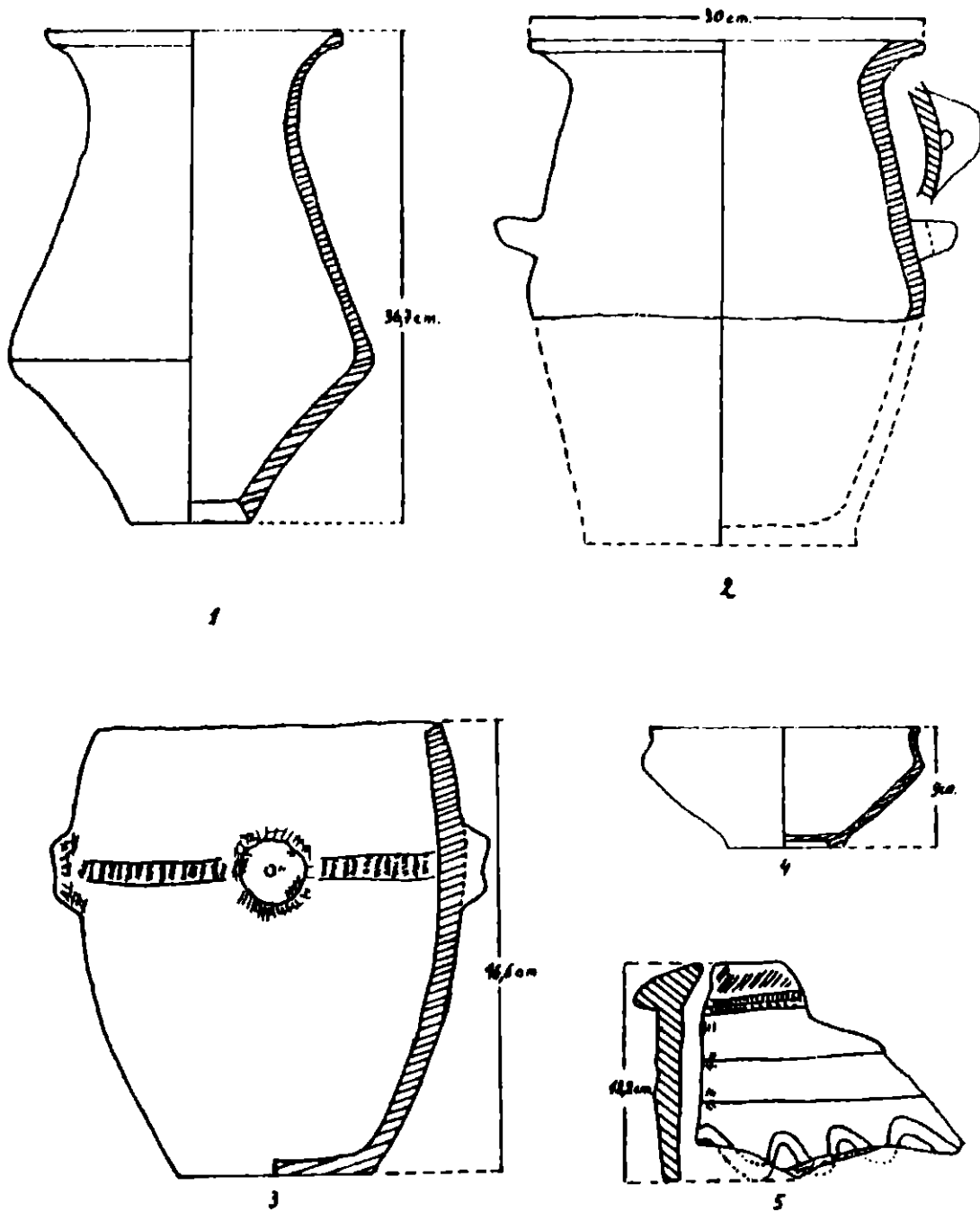
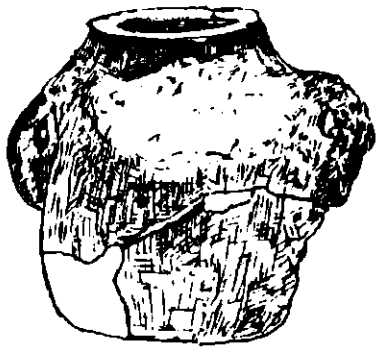
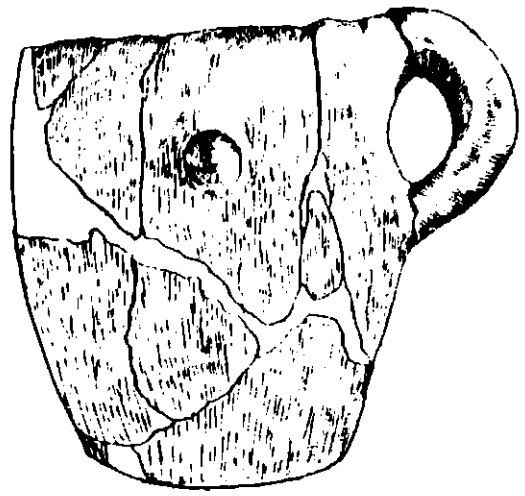

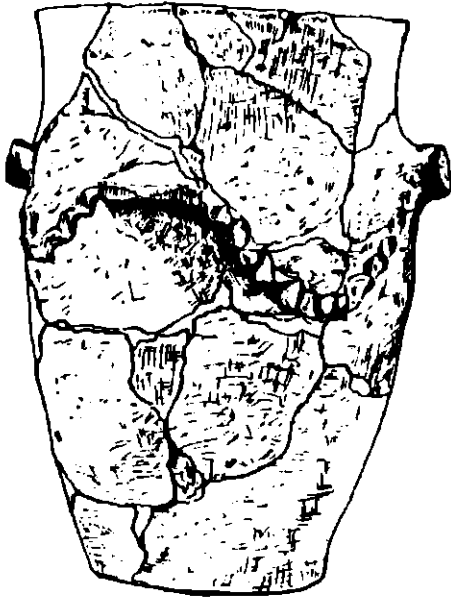
Fig.11 - 1. Vas din grupa C (groapa 10); 2-5. Ceramică din grupa D (2-3, loc.1; 4. loc.12; 5. loc.9)

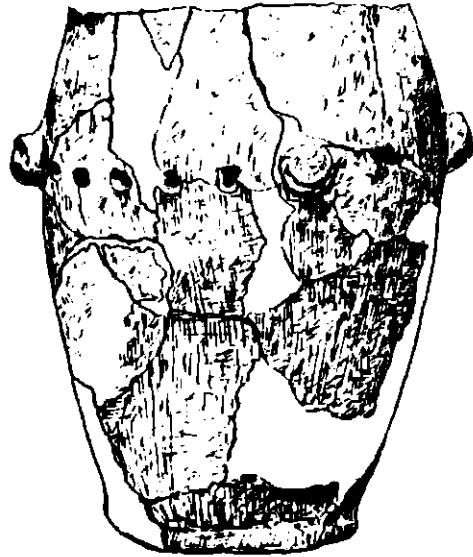
1

2

3

4

Fig.12 - Vase din grupa D: 1-3, Loc. 12; 4. Loc.17

ceste părți⁹. Pe gful uneia din ele, cu vopsea roșie-brună se află reprodus un semn grafic. În locuința 5 s-a descoperit, printre altele, un fragment de bol "delian" al cărui decor constă din linii de relief, orizontale, și șiruri de imbricării - frunzulițe stilizate și transformate în colțșori triunghiulari, hașurați (fig.13/1).

Ceramica lucrată cu mîna continuă a fi înflinită în cantitate mare însă mult mai diversificată - vase urnă cu brsuri alveolate oblice, orizontale și în ghirlandă, butoni-apucătoare rotunzi și plați, căni cu o toartă, fructiere. În locuința 1 s-a descoperit un vas cu buza țesită și răsfrîntă în exterior, corpul cu pereții arcuți, fundul drept. Sub buză se află un decor ce constă dintr-o linie incizată în val, în timp ce de pe umăr pornesc linii verticale și oblice de asemenea incizate, decor ce se înflințește, după cum am văzut la vasele din grupa B (fig.13/2).

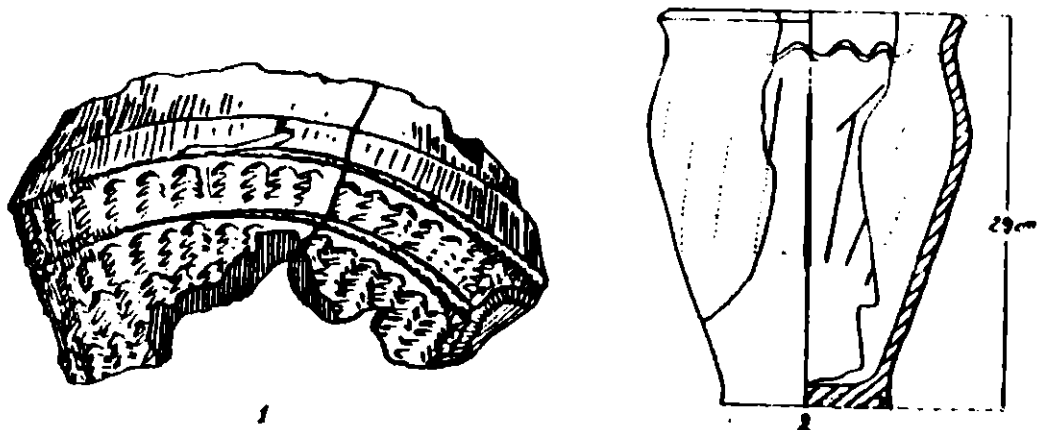

Fig.13 - 1. Fragment de cupă "deliană" (loc.5); 2. Vas (loc.1)

Sintetizînd cele consemnate mai sus, în grupa A sînt cuprinse complexe aflate doar în primul nivel de locuire, deci cele mai vechi. În grupa B doar acelea a căror ceramică, pe baza analogiilor, datează din sec. II f.e.n. De asemenea trebuie ținut seamă și de faptul că respectivele complexe sînt suprapuse sau tăiate de unele din grupa D. De aceea, grupa A, care este mai veche, am datat-o între sfîrșitul sec.III - mijlocul sec. II f.e.n., iar grupa B în a doua jumătate a sec. II f.e.n.

Complexele din grupele C și D sînt în unele privințe asemănătoare. Cele din grupa C prin anumite elemente de inventar mai bine datate - placa de centură -, precum și prin suprapunerea locuinței 3 de către locuința 15 ne fac a le atribui o vechime ceva mai mare. În orice caz însă ele sînt posterioare celor din grupa B și le datăm în prima jumătate a sec. I f.e.n. Complexele din grupa D le-am datat parțial tot în această perioadă dar continuînd și în a doua jumătate a sec. I f.e.n.

În urma analizei materialului descoperit, a suprafeței și poziției așezării se poate conchide că avem de-a face cu o așezare de tip rustic foarte des întinută în lungul apelor și bălților de lângă Dunăre, probabil un centru tribal, în care populația se ocupa cu agricultura, păstoriul, pescuitul și care avea nu puține relații de schimb cu lumea sud-dunăreană.

II. Locuirea prefeudală și feudală timpurie

Locuințele sînt semîngropate și au în general o formă rectangulară cu laturile și colțurile mai mult sau mai puțin rotunjite. Podeaua netedă este amenajată din pămînt bine bătătorit.

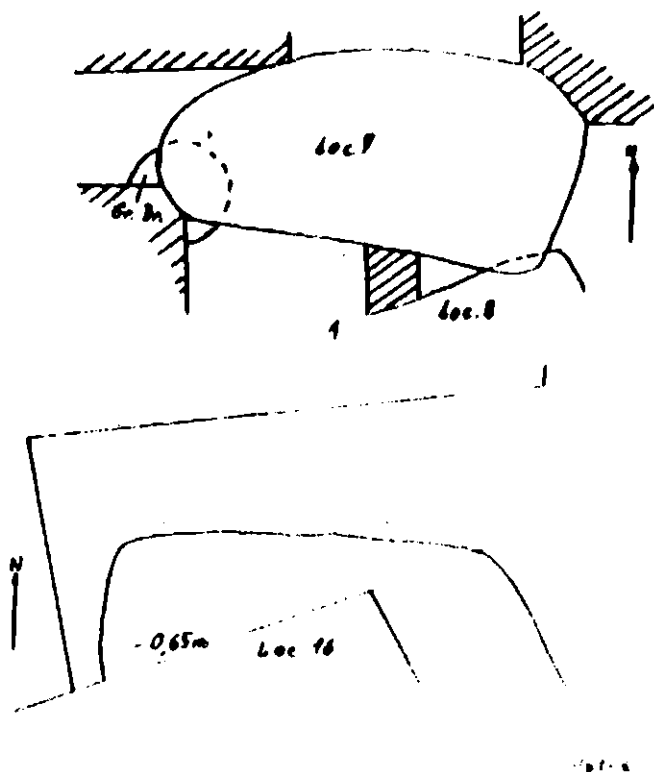

Fig. 14 - Planurile locuințelor nr. 7(1) și nr. 16(2)

nușie și lucrat la roată. Buza vasului este rotunjită și răsfrîntă oblic în exterior. Pe gît și umăr sînt incizate linii oblice și orizontale circulare. Prin formă și decor el se aseamăna cu vasele descoperite la Spanțov¹⁰ și datate în sec. IV e.n. (fig. 15/1).

Inventar caracteristic sec. IV e.n. s-a găsit și în afara complexelor, în strat. Astfel la 1,50 m nord de locuința 21 s-a descoperit un fragment de fibulă din bronz cu piciorul întors pe dedesubt¹¹. Tot din sec. IV e.n. datează unele fragmente ceramice de culoare cărămizie sau

Locuința 21, situată în s. III, dezvelită fragmentar, are o formă dreptunghiulară neregulată cu colțurile rotunjite.

Este orientată est-vest, în partea de nord-vest aflîndu-se un gfrlic. A fost dezvelită pe o lățime (totală) de 1,70 m și o lungime de 3,70 m, lungimea totală nedepășind 4-4,30 m. Podeaua se află la 0,55-0,70 m față de solul actual.

Inventarul este alcătuit dintr-o greutate pentru plasa de pescuit, fragmentară, și cîteva fragmente ceramice. Din acestea din urmă, mai important este un fragment de vas piriform dintr-o pastă cu aspect zgrunțuros, în amestec cu pietricele, de culoare ce-

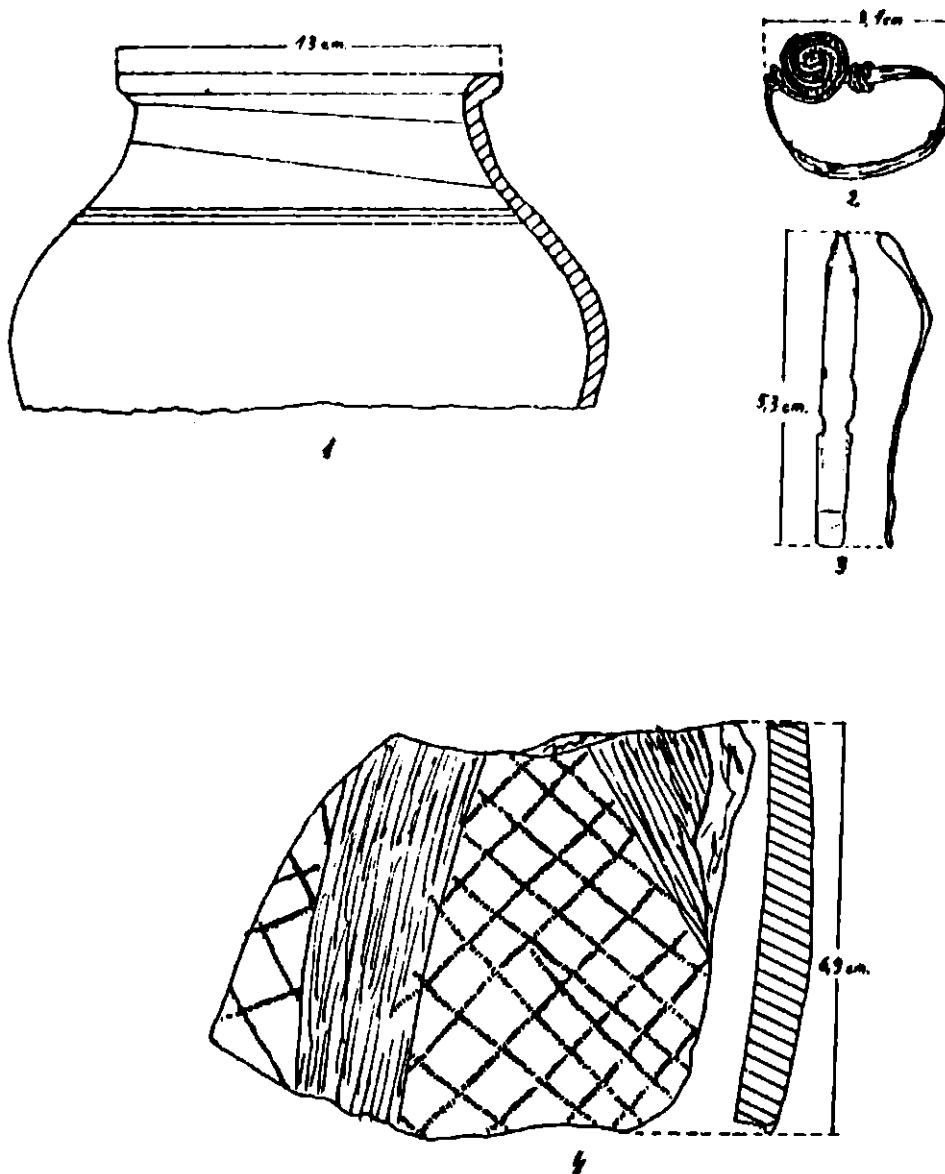

Fig.15 - Piese din sec.III-IV e.n.: 1. Fragment de vas (loc.21);
 2. Inel din cupru (loc.16); 3. Fibulă de bronz (strat);
 4. Fragment ceramic (loc.16)

cenușie, lucrate la roată rapidă dintr-o pastă bine aleasă și arsă, cu suprafața lucioasă, iar decorul constând uneori din linii lustruite, întretălate în rețea¹². De asemenea sec. III-IV e.n. le aparține un inel de aramă¹³ (loc. 16) format dintr-o sferă aplatizată, subțiată spre cele două capete care după ce se întretaie formează cîte trei spirale - șatonul - și apoi se înfășoară de două ori pe cap. Descoperirea lui într-o locuință dintr-o epocă ulterioară (loc. 16) ne îndeamnă a-i atribui o refolosire a sa (fig. 15/2-4).

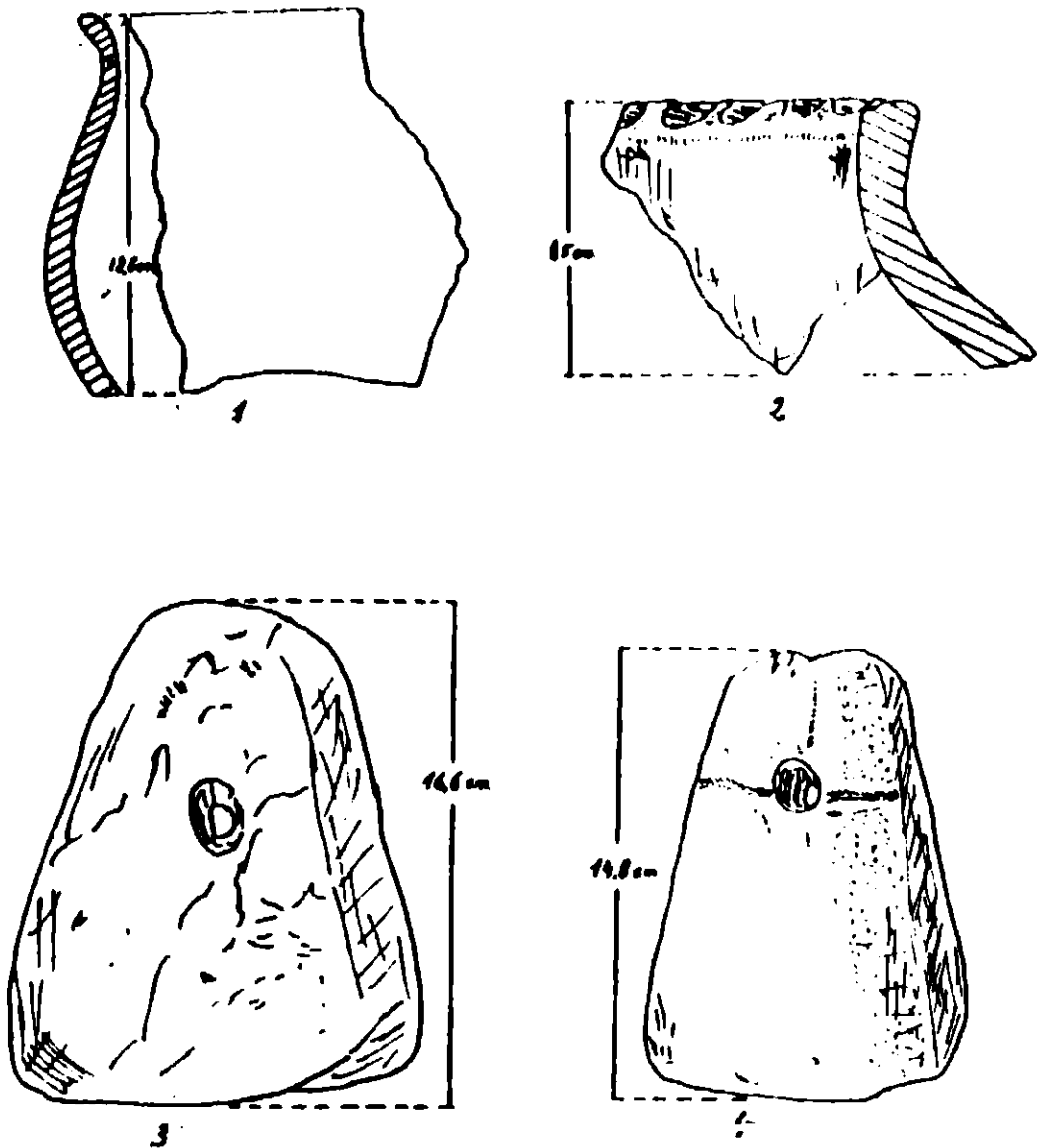

Fig. 16 - Piese din sec. VI-VII e.n.: 1. Fragment de vas (loc. 10); 2. Fragment de vas (loc. 16); 3-4. Greutăți de plasă (loc. 16 și 7)

Locuința 7 de formă dreptunghiulară (5,50 x 2,50 m), cu laturile mult ascuțite, este orientată est-vest, iar podeaua se află la 0,34 m sub solul actual. Colțul de sud-est este tăiat de colțul de nord-est al locuinței 8, iar cel de sud-vest de o groapă (fig.14/1).

Locuința 10, parțial dezvelită, se pare că avea tot o formă dreptunghiulară cu laturile mult arcuite. Este orientată nord-est - sud-vest, iar podeaua se află la 1 m sub solul actual.

Locuința 16 are o formă trapezoidală cu colțurile rotunjite (6,00 x 3,20 m) fiind orientată est-vest. Lucrările de excavații au distrus-o pe jumătate. În colțul de sud-est s-a păstrat o vatră semiovală (0,46 m) Podeaua aflată la 0,65 m sub solul actual era acoperită de pereții din chirpic ce s-au prăbușit pe ea (fig.14/2).

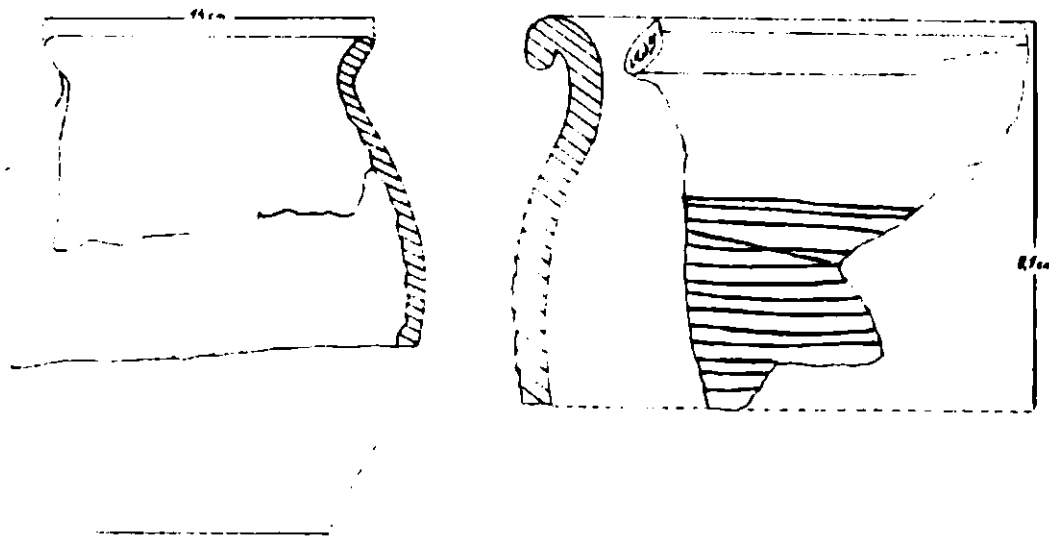

Fig.17 - Piese din sec.IX-X e.n. Fragmente ceramice din groapa ce taie loc.7

Inventarul acestor trei locuințe (7, 10 și 16) se compune în majoritate din greutăți de lut ars de forma unui trunchi de piramidă sau tronconice, unele având drept decor pe partea superioară două linii late, adâncite, întretăiate în cruce (fig.16/3-4).

Ceramica foarte fragmentară este reprezentată în special de partea superioară a unor vase-borcan lucrate dintr-o pastă poroasă, de culoare cenușie-deschis. Buzele sînt răsfrînte oblice în exterior, fiind decorate uneori cu alveole sau creștături oblice. Prin formă și decor această ceramică se aseamănă cu cea descoperită pe teritoriul orașului București la Cățelu Nou¹⁴, Militari - Cîmpul lui Boja¹⁵ datată în sec. VI-VII e.n. (fig.16/1-2).

Locuința 6 are o formă rombică cu colțurile rotunjite (2,60-2,80 x 2,60-3,00 m) și este orientată nord-vest - sud-est. Podeaua se află

la adncimile de 0,60 m față de solul actual. Marea parte din colțul de nord-est taie locuința 5 geto-dacică. În colțul de nord-vest s-a descoperit o vatră ovală (0,65 x 0,80 m) cu gardină (fig.3).

Locuința 8, parțial sesizată, fiind distrusă de pământul alunecat în urma ploilor, avea o formă dreptunghiulară cu colțurile puțin rotunjite și era orientată nord-est - sud-vest. În colțul de nord, cel păstrat, s-a descoperit o vatră adncită față de podea, dreptunghiulară (0,52x0,72 m), latura din fund fiind puțin curbată. Gardina groasă de 3 cm, este înaltă de 0,16 m, partea ei superioară fiind la nivelul podelei ce se află la 0,70 m sub solul actual.

Gropile descoperite în afara locuințelor sînt de mici dimensiuni și au în general o formă ovală, una din ele, groapa nr.5, fiind ca un clopot.

Inventarul locuințelor 6 și 8, precum și al gropilor este alcătuit din cîteva fragmente ceramice ale unor vase-borcan lucrate la roata înceată, de culoare cenușie, decorate cu linii incizate orizontale și în val, caracteristice perioadei sec.IX-X e.n., culturii Dridu¹⁶ (fig.17/1-2).

Toate aceste descoperiri cu elemente din sec.III-IV, VI-VII și IX-X e.n. vin să întregesc cunoștințele de pînă acum referitoare la popularea zonei din apropierea Dunării în mileniul I e.n.

GEORGE TROHANI

NOTE

- 1 R.VULPE - Materiale și cercetări arheologice, VI, 1959, p.308, fig.1.
- 2 G.TROHANI, L.GEORGESCU, M.ST.UDRESCU - Studii și cercetări de antropologie, 9, 2, 1972, p.123-127.
- 3 K.ROŠAJSKI - Rad Voivodjinskih muzeja, 10, 1961, p.11, pl.1/2.
- 4 G.TROHANI - Muzeul Național, I, 1974, p.195-198.
- 5 R.VULPE - Studii și cercetări de istorie veche (S.C.I.V.), 1-2, 1955, p.250, fig.12/1.
- 6 E.CONDURACHI - Materiale, IV, 1957, p.46, fig.30.
- 7 GH.STEFAN - Dacia, II, 1925, p.396, fig.11/6.
- 8 I.ANDRIEȘESCU, - Piscul Crășani, București, 1926, p.22 și 53, fig.57.
- 9 I.ZEEST - Materiali i Issledovania po Arheologhii (M.I.A.), Moscova, 19, 1951, p.109, 117, pl.5; 83, 1960, p.107 și 161, pl. XXV/54-55; AL.DIMITROVA, în: Arheologhia, Sofia, 2, 1971, p. 43, fig.14; T.SAUCIUC-SAVEANU - Dacia, II, 1925, p.116, fig. 29/10.
- 10 B.MITREA și C.PREDA - Necropole din sec.IV, București, 1966, p.132 și passim.

- 11 M.ZGÎBEA - Cercetări arheologice în București, I, 1962, p.373-376, pl.I; VL.ZIRRA și GH.CAZIMIR - Ibidem, p.52, fig.7/1-2; B.MITREA și C.PREDA, op.cit., p.137, 401.
- 12 B.MITREA și C.PREDA, op.cit., passim.
- 13 CL.CÔTE - Revue archéologique, V, 1, 1905, Paris, nr. 6, 7 și 36; F.H.MARSCHALL - Catalogue of the Finger Rings ..., London, 1907, pl.XXXIII/1448; P.AURELIAN - Dacia, N.S., VI, 1962, București, p.241, fig.3/6, p.243, fig.4/3 a, b, 5, 6; M.GRAMATOPOL și R.THEODORESCU - Studii și cercetări de istoria artei, București, 1/1966, p.70-71, cerceii nr.58-76, pl.XII/1-19.
- 14 V.I.EAHU - Cercetări arheologice în București, I, 1962, p.40, fig. 27, 29.
- 15 VL.ZIRRA și GH.CAZIMIR - op.cit., p.59-60, fig.15/6-11.
- 16 EUG.ZAHARIA - Săpăturile de la Dridu, București, 1967, p.70-89; D.SERBANESCU - S.C.I.V., 4, 1973, p.668, pl.1/4, 5.

LES FOUILLES ARCHÉOLOGIQUES EFFECTUÉES À CHIRNOGI, DÉP.ILFOV, DURANT LES ANNÉES 1971-1972

Les fouilles archéologiques effectuées à l'Ouest de la Commune Chirnoği, dép.Ilfov, au bord de l'ancien lac Cătălui, ont porté à la découverte d'un établissement gëto-dace, au - dessus du quel se trouvent des habitats de la période préfeodale et du début du féodalisme.

I. L'habitat gëto-dace - se compose de 15 habitations et 12 fosses. Stratigraphiquement l'établissement se compose de deux niveaux d'habitat. Du premier niveau font parti seulement quelques habitations et fosses. Tenant compte que quelques fois, dans le deuxième niveau, une habitation coupe ou se trouve au-dessus d'une autre, on doit admettre l'existence de plusieurs niveaux d'habitat qui n'ont pu être que rarement saisis.

Les habitations sont toutes du type hutte et ont généralement une forme rectangulaire aux coins ronds. Le plancher est fait de terre battue. Dans la description des habitations l'auteur insiste sur les suivantes: no.2, qui contenaient deux trous pour les pieux qui soutenaient le toit en deux eaux; no.4, dans la quelle on entrait par un passage étroit; no.11, la quelle par la présence de deux fourneaux doit être une habitation-atelier d'un forgeron; no.12, qui par sa forme polygonale, par ses 4 foyers et nombreux vases céramiques a eu un rôle culturel; et no.13, qui a eu un rôle funéraire.

Les fosses ont généralement une forme ovale. Elles sont ménagères et contiennent des fragments céramiques et des os d'animaux.

Après une présentation des foyers et fours on passe à la description de l'inventaire découvert: moulin à main, chafnon et pendantif en argent, couteau en fer, plaque et chafnons en bronze, perles et fusibles en terre cuites, et une plaque de ceinture en bronze et fer. La

majorité de l'inventaire est constituée par la céramique - travaillée à la main ou par la tour du potier. Une catégorie à part est représentée par la céramique d'importation, les amphores.

A la suite de l'analyse des formes, de la décoration des vases et de la stratigraphie horizontale et verticale on peut établir la chronologie des différents types céramiques et par suite des habitations et fosses respectives. Ainsi dans le groupe A sont compris les complexes qui se trouvent dans le premier niveau d'habitat, donc les plus anciens, qui datent de la fin du IIIe s. - la première moitié du IIe s. av. n.è., dans laquelle prédomine la céramique travaillée à la main, de couleur brique. Dans le groupe B seulement ceux dont la céramique - vases beaux décorés de lignes incisées -, à base des analogies datent de la deuxième moitié du IIe s. av. n.è. Des groupes C et D, qui se ressemblent, ceux où la céramique travaillée à la tour du potier est prédominante et qui datent de la première moitié du I^e s. av. n.è., le groupe D continuant aussi dans la deuxième moitié.

II. L'habitat préfeodal et du début du féodalisme - est représenté de 6 habitations et 4 fosses. Les habitations sont demi-enfouillées et ont une forme rectangulaire avec les côtes et les coins plus ou moins ronds.

L'habitation no.21, par son inventaire date du IVe s. Des pièces caractéristiques pour les III-IV s. ont été découvertes aussi hors des complexes - fibule, anneau etc. La céramique et les objets des habitations 7, 10 et 16 appartiennent aux VI-VII s. tandis que celles des habitations no.6 et 8 et des fosses aux IX-X s.

Légende des figures

- Fig. 1 Profils et plans des habitations no.1 1) et 2(2)
- Fig. 2 Profils et plans des habitations no.3(1) et 4(2)
- Fig. 3 Profils et plans des habitations no.5 et 6 et des fosses no. 2, 3, 4, 5.
- Fig. 4 Profils et plans des habitations no.9,17(1) et 11(2)
- Fig. 5 Profils et plans des habitations no.12,14(1), 19 et 21(2)
- Fig. 6 Profils et plans des habitations no.15,18(1) et 20(2)
- Fig. 7 1. Le fourneau no.1 de l'habitation no.11; 2. Le fourneau no.2 de l'habitation no.11; 3. Le foyer de la fosse no.11
- Fig. 8 1. Pendantif en argent (l'hab.19); 2. Chaînon en argent l'hab. 12)
- Fig. 9 Objets découverts dans la fosse no.13
- Fig.10 1-3. Céramique du groupe A (1,3. l'hab.13; 2. l'hab.20); 4-5. Céramique du groupe B (l'hab.4)
- Fig.11 1. Vase du groupe C (fosse 10); 2-5. Céramique du groupe D (2-3. l'hab.1; 4. l'hab.12; 5. l'hab.9)

- Fig.12** Vases du groupe D: 1-3. L'habitation 12; 4. L'habitation 17
- Fig.13** 1. Fragment de coupe "délienne" (l'hab. 5); 2. Vase (l'hab.1)
- Fig.14** Plans des habitations no.7(1) et 16(2)
- Fig.15** Pièces des III-IVe s.n.è.: 1. Fragment de vase (l'hab. 21); 2. Anneau en cuivre (l'hab. 16); 3. Fibule en bronze (passim); 4. Fragment céramique (l'hab. 16).
- Fig.16** Pièces des VI-VIIe s.n.è.: 1. Fragment de vase (l'hab. 10); 2. Fragment de vase (l'hab. 16); 3-4. Poids pour le filé (les hab. 16 et 17)
- Fig.17** Pièces des IX-X^e s.n.è. Fragments céramique de la fosse qui coupe l'habitation no.7
- Pl.1** Vases découverts à Chirnoși: 1. Vase (l'hab. 4); 2. Amphore (l'hab. 12); 3. Cruche (l'hab. 12); 4. Vase (l'hab. 17)

Pl.I - Vase descoperite la Chirnovi: 1. Vas (loc.4); 2. Amforă (loc.12); 3. Cană (loc.12); 4. Vas (loc.17)

RAPORT ASUPRA SAPATURILOR ARHEOLOGICE
EFECTUATE ÎN AȘEZAREA GETO-DACICA DE LA
VLADICEASCA, JUD. ILFOV, ÎN ANUL 1973

În vara anului 1972 s-a început amenajarea pentru irigații a perimetrului Mostiștea, lucrare prevăzută în programul național de extindere a suprafețelor irigate din țara noastră. Pentru salvarea obiectivelor arheologice situate pe valea râului menționat, Muzeul de arheologie din Oltenița în colaborare cu Muzeul de Istorie al R.S. România și Institutul de arheologie din București a procedat cu începere din primăvara anului 1970 la ample cercetări arheologice de suprafață, care au avut drept rezultat descoperirea a circa 130 puncte arheologice, mare parte dintre acestea urmînd a fi afectate de lucrările de construire a celor zece sisteme parțiale de irigații sau a fi inundate prin crearea lacurilor de acumulare.

În vara anului 1973 s-au efectuat săpături arheologice, printre alte puncte, și în sectorul Ghergălăul Mare, aflat la sud-vest de satul Vlădiceasca, com. Valea Argovei, jud. Ilfov. Ghergălăul Mare este o insulă lungă de circa 100 m cu orientarea nord-sud, lată de 40 m est-vest, și înaltă de 5,80 m față de nivelul apei. Este alcătuită dintr-un platou ce se continuă cu pante abrupte pînă la nivelul apei.

Săpăturile arheologice au avut drept obiectiv studierea așezării geto-dace ce fusese descoperită anterior prin cercetări de suprafață efectuate de Done Șerbănescu și Barbu Ionescu de la Muzeul din Oltenița.

Pentru explorarea printr-un sondaj a așezării, ce suprapune locuiri Gumelnița și Boian, s-au deschis trei secțiuni orientate sud-nord, lungi de 72 m și late de 2 m fiecare.

Stratigrafia este următoarea: sub un strat de pămînt vegetal, negru, gros de circa 0,10 m se află o depunere de pămînt brun-negricios, lutos, grăunțos, cu elemente structurale rotunjite, afînat, gros de 0,50 m, conținînd urme materiale din perioada geto-dacică; sub acesta urmează o altă depunere de pămînt brun-slab cenușiu, lutos, alunar, afînat, în care se situează locuirea neolitică.

În cele trei secțiuni au fost identificate 22 locuințe (9 dezvelite în întregime) și 11 gropi. Locuințele sînt de suprafață, de un tip aparte - cu podeaua adîncită în solul antic - și au în general o formă dreptunghiulară, uneori trapezoidală, iar orientarea lor este fie nord-est-sud-

vest, fie nord-vest - sud-est. Despre sistemul de construcție a suprastructurii lor, nu se poate spune nimic, deoarece urmele unor eventuale pari ce ar fi susținut acoperișul sau ale pereților prăbușiți (din chirpic) nu au fost descoperite. Podeaua netedă, alcătuită din pământ bătătorit, se află îndeobște la adâncimea de 0,50-0,80 m față de solul actual. În interiorul unor locuințe, de la nivelul podelei pornesc grepi de provizii, de dimensiuni mici și mijlocii, ce fac parte din locuința respectivă. La studierea cronologiei așezării trebuie ținut seama de faptul că unele locuințe sînt tăiate sau suprapuse de altele, situație care, coroborată cu piesele de inventar descoperite, duce la concluzia existenței mai multor faze de locuire.

În cele ce urmează prezentăm succint locuințele:

Locuința nr.1 - situată în s.I-II, orientată nord-est - sud-vest are o formă dreptunghiulară (5,00 x 3,00 m). Podeaua se află la 0,50 - 0,65 m sub șolul actual. În colțul de vest se află o groapă circulară, parte componentă a locuinței, al cărui fund se află la adâncimea de 0,90 m, și conținnd un bogat material ceramic, în mare parte întregibil.

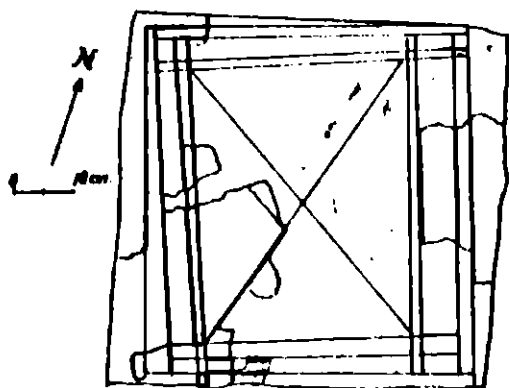

Fig.2 - Vatra nr.3

Locuința nr.2 - situată în s.I, orientată nord-est - sud-vest are o formă rombică (2,50 x 2,10). Podeaua se află la adâncimea de 0,68 m față de solul actual.

Locuința nr.3 dezvelită doar parțial, (colțul de sud, din s.II), este orientată tot nord-est - sud-vest. Partea de nord-est a fost tăiată de locuința nr.4, situată în s.I-II și orientată nord-vest - sud-est, avînd o formă dreptunghiulară (4,90 x 3,50 m). Podeaua se află la adâncimea de 0,70 m față de solul

actual. În centru se află două adîncituri de 0,35 m, una la nord, ovală (1,30 x 0,90 m) și a doua la sud, rotundă (0,85 m).

Locuința nr.5 - situată în s.I a fost dezvelită doar parțial, avînd o orientare nord-est - sud-vest.

Locuința nr.6 - situată în s.II și parțial în s.I, orientată nord-est-sud-vest, are o formă dreptunghiulară (3,45 x 3,00 m). Podeaua se află la 0,60 m sub nivelul actual. Colțul de nord este tăiat de colțul de sud al locuinței nr.7 ce se află în s.I-II, orientată nord-est - sud-vest, cu o formă dreptunghiulară (4,15 x 3,15 m). Podeaua se află la 0,64 m sub solul actual, iar în centru, o groapă, aparținnd locuinței, în formă de clopot (0,95 x 1,45 m) adîncă de 0,78 m, ai cărei pereți fuseseră făcuți și arși.

Locuința nr.8 - situată în s.I și dezvelită parțial, orientată nord-est - sud-vest este tăiată de locuința nr.9 situată în s.I-II, orientată

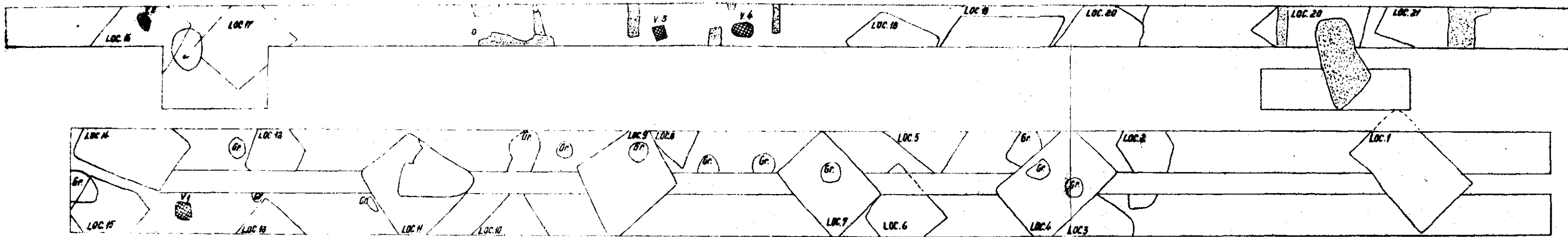

Fig.1 - Planul săpăturilor efectuate pe Ghergălăul Mare

sud-est - nord-vest și care are forma unui paralelogram (3,95 x 3,75 m). Podeaua se află la adâncimea de 0,52 m față de solul actual. În colțul de est se află o groapă cilindrică, adâncă de 0,68 m, conținând în majoritate ceramică și silexuri specifice culturii Gumelnița.

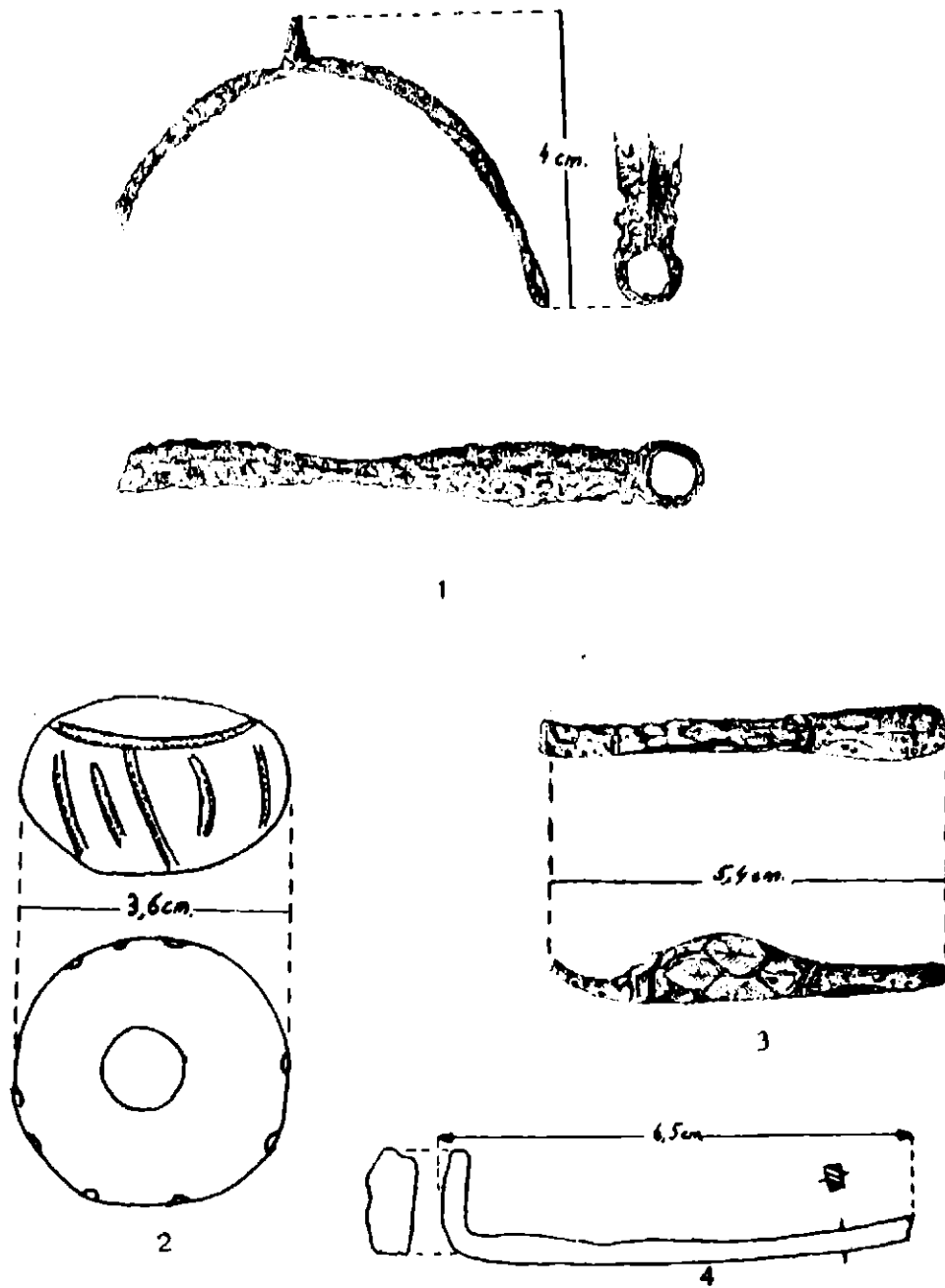

Fig.3 - Obiecte descoperite în timpul săpăturilor: 1. Pinten de fier (loc.4); 2. Fusaiolă din lut ars (strat); 3. Fragment de toartă, din bronz (loc.4); 4. Cui de fier (loc.1)

Locuința nr.10 - situată în s.II, orientată nord-est - sud-vest, a fost parțial dezvelită. Podeaua ei se află la adâncimea de 0,54 m față de solul actual.

Locuința nr.11 - situată în s.I-II, orientată nord-est - sud-vest, are o formă trapezoidală (3,00-4,60 x 3,90-4,50 m). Podeaua se află la adâncimea de 0,75 m față de solul actual. În partea de sud-est, podeaua face o treaptă, coborând cu 0,19 m.

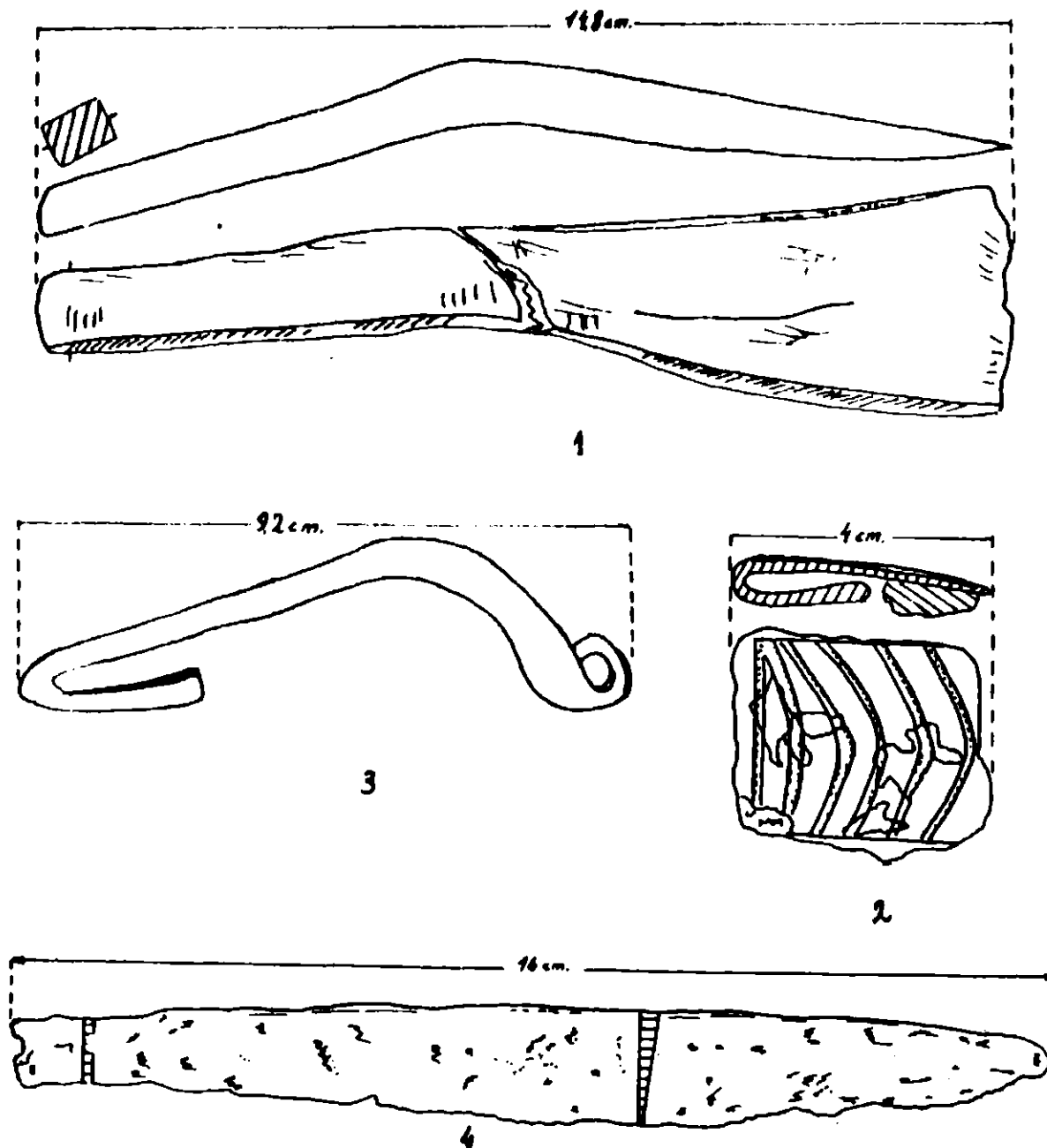
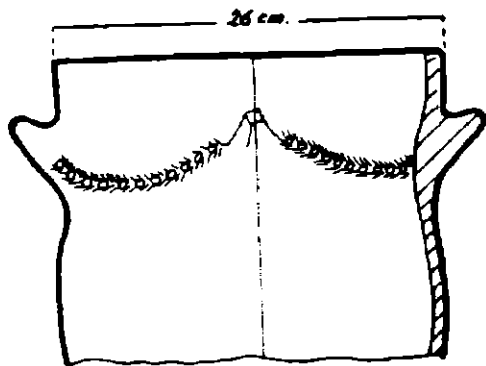
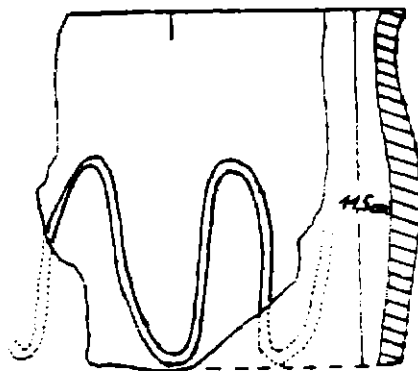

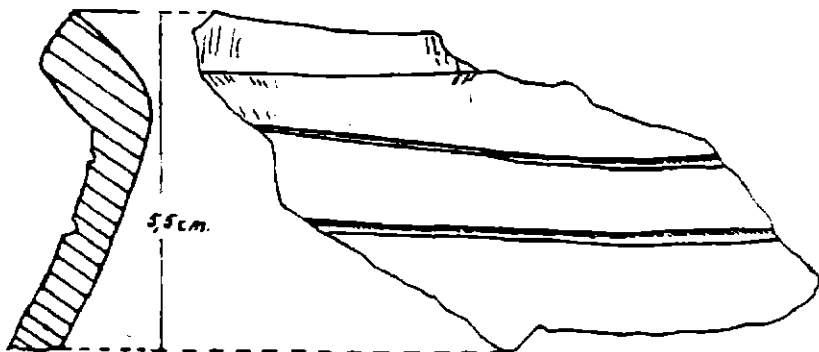
Fig.4 - Obiecte din fier: 1. Săpăligă (strat); 2. Placă de centură placcată cu bronz și aur (loc.5); 3. Fibulă (loc.15); 4. Cuțit (loc.22)

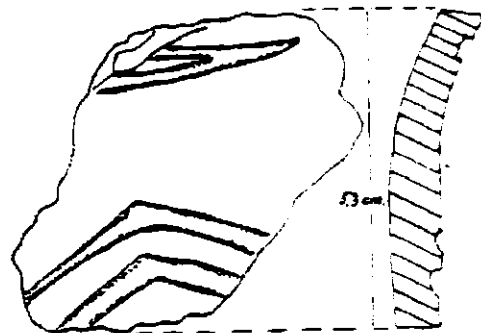
1

2

3

4

Fig.5 - Ceramică încrețită cu mîna, poroasă, de culoare cărămizie sau cenușiu deschis: 1 - loc.1; 2 - loc.15; 3-4 - loc.2.

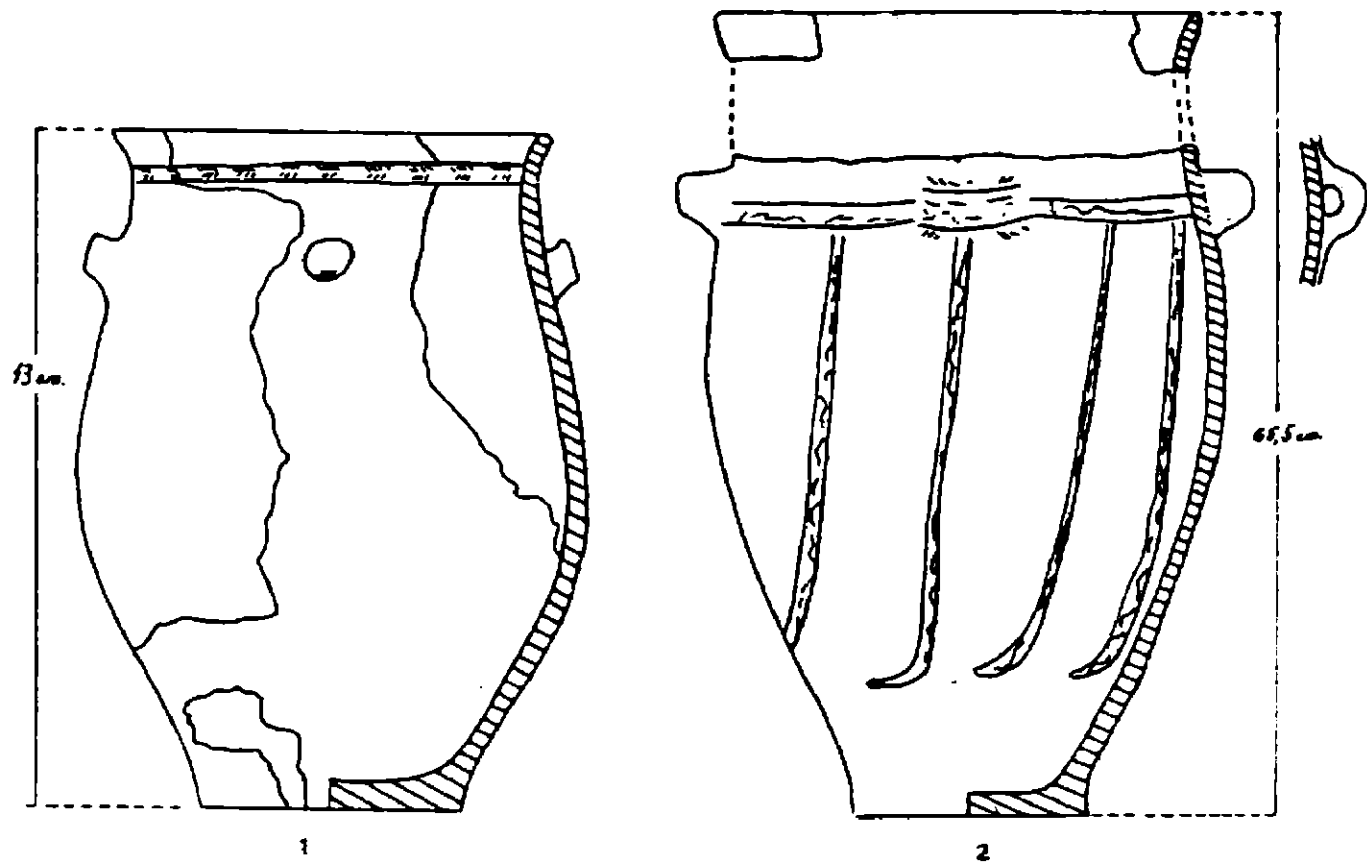

Fig.6 - Vase mari de provizii, lucrate cu mîna, din pastă poroasă, de culoare cărămizie: 1 - loc.9; 2 - loc.1

Locuința nr.12, aflată în s.I, orientată sud-est-nord-vest, a fost dezvelită parțial. Prinșindu-i-se colțurile de nord și sud i se poate stabili forma - rectangulară - și dimensiunile laturilor (2,35 x 2,75 m). Podeaua se află la 0,40 m sub solul actual.

Locuința nr.13, situată în s.II, orientată nord-est-sud-vest a fost de asemenea parțial dezvelită.

Locuința nr.14, situată în s.I, orientată nord-est - sud-vest, are o formă dreptunghiulară (2,60 x 4,35 m). Colțul de est nu a fost dezvelit. Podeaua se află la 0,78 m sub solul actual.

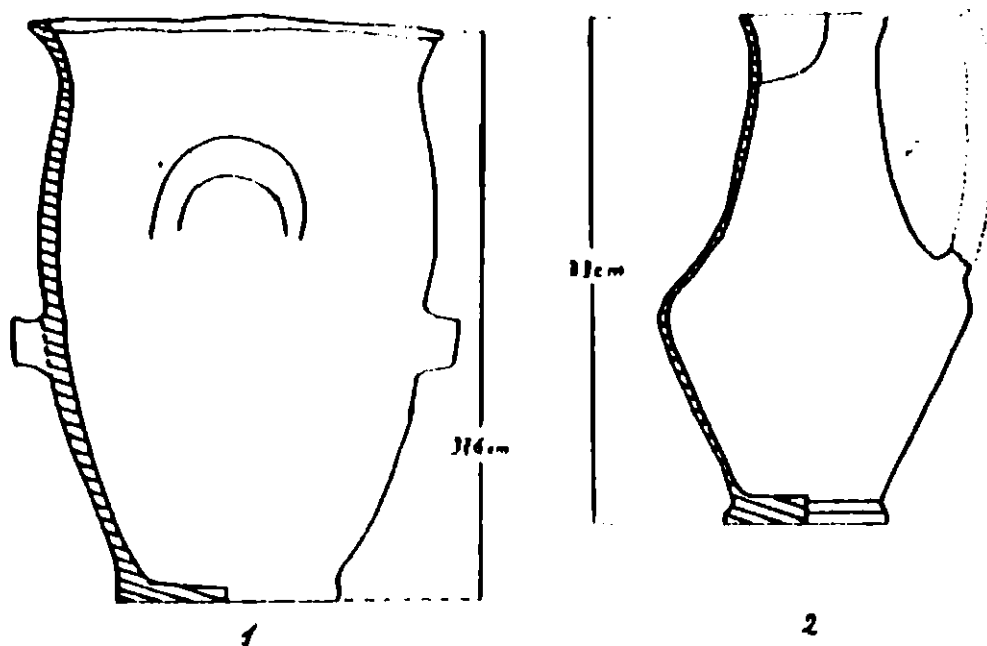

Fig.7 - Vase lucrate cu mîna, poroase, de culoare cărămizie-cenușie: 1 - loc.1; 2 - loc.9

Locuința nr.15, situată în s.II, orientată nord-est - sud-vest are o formă dreptunghiulară (3,00 x 2,75 m), colțul de vest nefiind dezvelit.

Locuința nr.16 - situată în s.III, orientată nord-vest - sud-est, de formă dreptunghiulară, a fost parțial dezvelită, ca de altfel toate locuințele din s.III.

Locuința nr.17 - situată de asemenea în s.III, este orientată nord-vest - sud-est și are o formă dreptunghiulară. Aceeași formă și orientare o au și celelalte locuințe din s.III: nr.18-22. Colțul de sud al locuinței 20 este distrus de vizuina unui animal, în timp ce locuințele 21 și 22 sînt suprapuse de fragmente de chirpici, in situ, ce par a face parte din pereții prăbușiți ai unei construcții ulterioare de mari dimensiuni. Existența acestei construcții va putea fi dovedită sau infirmată de

cercetările viitoare; va trebui însă a se ține seama de prezența a două vetre (nr. 3 și 4) ce par a aparține acestei mari construcții. În cazul că se va confirma existența ei, precum și constatarea că unele locuințe sînt suprapuse de altele, ne duc la concluzia că în așezarea de la Vlădicasca au fost două sau trei faze de locuire. Precizarea lor va putea fi însă stabilită prin cercetările viitoare.

Gropile situate în afara locuințelor, în măsura în care au fost cercetate, au prezentat dimensiuni reduse, formă cilindrică și au un inventar sărac, ne semnificativ. De aceea nu insistăm în descrierea lor. În cele ce urmează ne vom ocupa de vetrele descoperite pînă în prezent, în număr de patru.

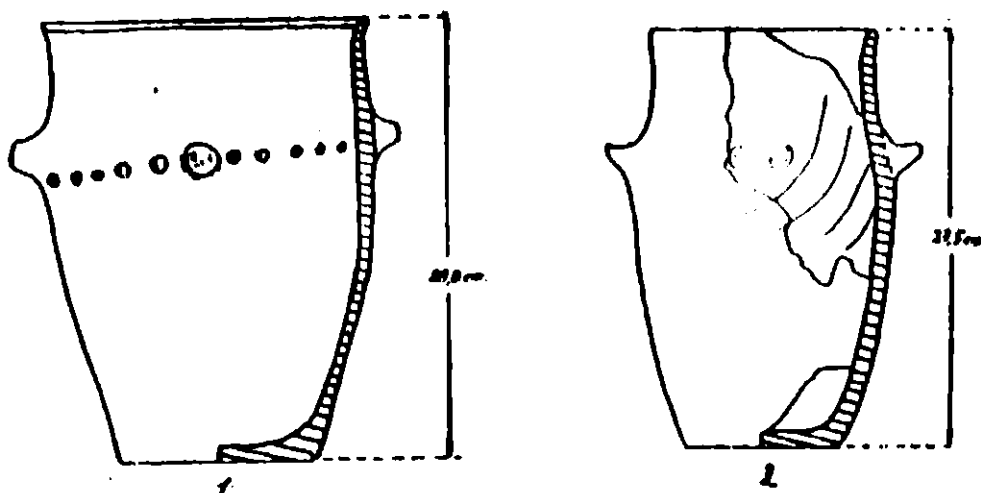

Fig.8 - Vase lucrate cu mîna, poroase, de culoare cărămizie-cenușie: 1 - loc.1; 2 - loc.9

Vatra nr.1 descoperită în s.II, în afara vreunei locuințe este de formă dreptunghiulară (0,75 x 0,90 m) cu colțurile rotunjite. Nu are gardină, ca de altfel și celelalte trei, fiind alcătuită dintr-o crustă tare, groasă de 0,03 m, din pămînt bine ars, sub care se află un strat de pămînt galben, ars și el.

Vatra nr.2, păstrată fragmentar, este aproape pătrată (1,35 x 1,42 m) și are marginile oblice în jos. Se află în interiorul locuinței nr. 16.

Vatra nr.3, păstrată de asemenea fragmentar, și tot pătrată (0,64 x 0,66 m) este decorată cu linii incizate ce formează două chenare pătrate, paralele cu marginile, cel din interior avînd în plus trasate și diagonale (fig.2).

Vatra nr.4, este ovală (0,80 x 1,05 m) și bine păstrată. După cum s-a menționat, vetrele 3 și 4 identificate în s.III se aflau probabil în interiorul unei construcții de mari dimensiuni. Este posibil ca pe lîngă funcția lor utilitară-gospodărească să fi avut și un rol de cult. Acestui

din urmă scop l-au servit probabil vetrele decorate, cum este vatra nr.3, asemănătoare în unele privințe cu cele descoperite la Popești², Poiana³, București - Mihai Vodă⁴ și mai recent la Cfrlomănești⁵, toate datate în majoritate în sec. I f.e.n., deși modelul lor se întindește și în secolele anterioare - cum o atestă vetrele din sec. IV-III f.e.n. de la Seutopolis⁶. Tot cultului presupunem că a servit și vatra nr.2, care prin marginile sale piezișe era nepractică în uzul de fiecare zi.

Inventarul așezării geto-dacice de la Vlădiceasca este alcătuit din obiecte de metal, os, lut ars, sillex și ceramică.

Din metal au fost descoperite câteva obiecte importante prin funcția și forma lor. Din fier, în afara unui pinten (loc.4), (fig.3/1), cuțit (loc.22), (fig.4/4), cui (loc.1), (fig.3/4), verigă (loc.7) și săpăligă (strat) (fig.4/1) s-a descoperit un pumnal (loc.9) cu lama lungă, triunghiulară și cu

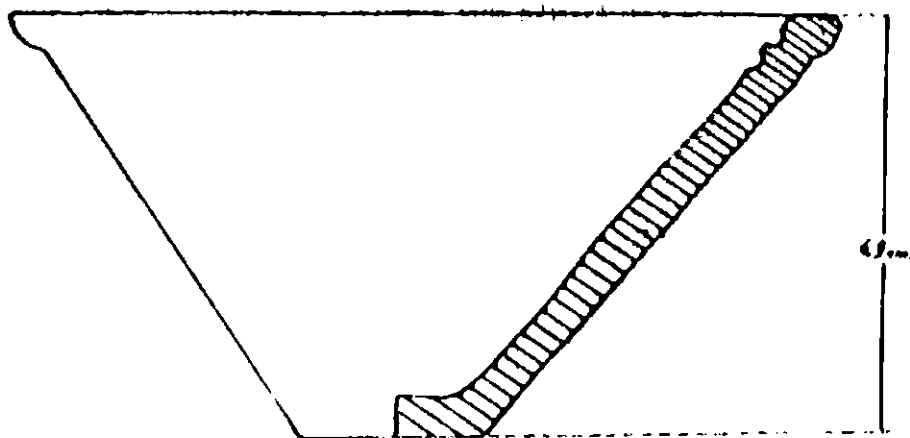

Fig.9 - Cupă tronconică lucrată cu mînă, de culoare cărămizie (strat)

dublă nervură mediană. Mînerul este lung și subțire. S-au păstrat câteva fragmente carbonizate din teaca lui, făcută din lemn și înfășurată într-o pînză. O piesă interesantă, cu miezul tot din fier, dar placată în exterior cu o foaie de cupru și una de aur, este un fragment dintr-o placă de centură descoperită în locuința nr.5. Plăcile de cupru și aur sînt decorate, prin ciocănire, cu linii arcuite, incizate (fig.4/2).

De asemenea din fier a fost descoperită o fibulă cu piciorul întors pe dedesubt, aparținînd probabil locuinței nr.15 (se afla într-un gang de rozătoare de sub locuința 15), (fig.4/3).

Din plumb s-a descoperit o aplică plată (loc.9), iar din bronz două fragmente dintr-o brățară (loc.15) prinse între ele printr-o șarnieră, precum și un fragment de toartă de căzănel în forma unui cap de lebădă

(loc.4), decorat cu linii incizate, asemănător cu cel descoperit la Popești⁷ și datat în prima jumătate a sec.I f.e.n. Tot din bronz este un inel sigilar (loc.6) reprezentându-l pe Heracles trăgând cu arcul.

În privința obiectelor de os interesant este faptul că aproape în fiecare locuință s-au descoperit câte una-două falange sau astragale. Una dintre falange este străpunsă transversal de un orificiu mare, rotund, ceea ce confirmă ipoteza folosirii lor. În ce scop, însă, este greu de precizat, dar probabil în magie ca talismane sau la ghicit viitorul. De altfel chiar forma lor se apropie de cea a unei mici figurine.

Din lut ars sînt în general fusaiolele, predominînd cele de formă bitronconică, alături de unele plate, cilindrice, sferice sau dincioburile de vase (fig.3/2).

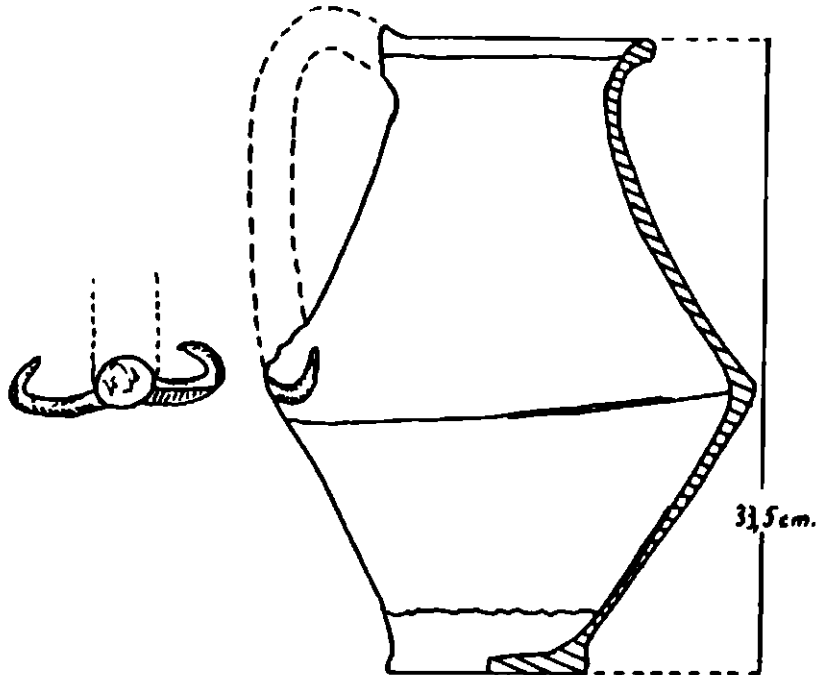

Fig.10 - Cană cu toartă lucrată cu mîna de culoare cenușie (passim)

Dat fiind faptul că la o adîncime nu prea mare față de așezarea geto-dacică se află locuirile neolitice, geto-dacii au folosit uneori și obiecte neolitice apărute din întîmplare la suprafața solului. Dintre acestea, cel mai adesea erau folosite lamele de silex, descoperite adeseori în locuințele geto-dacice.

Ceramica constituie însă inventarul caracteristic, fiind lucrată cu mîna și la roată. O categorie aparte o formează ceramica de import.

1. Ceramica lucrată cu mîna se compune la rîndul ei din două categorii:

a) de culoare cărămizie sau cenușiu deschis - lustruită -, reprezentată prin vase mari cu pereții puțin arcuiți și buza răsfrântă oblic în exterior, vase mari bitronconice cu apucători plate și orizontale, căni bitronconice cu toartă, castroane, cățui, strecurători și cupe semisferice (fig.5/10). Pe unele vase sînt butoni cilindrici sau plați. De un tip aparte sînt unele apucători în trepte de pe cîteva vase bitronconice. De asemenea se întîlnesc apucători orizontale alveolate, bilobate sau tronconice.

Decorul constă din brfuri alveolate orizontale, verticale-oblice sau în ghirlandă; linii subțiri sau late, incizate, verticale, în zig-zag sau în val; linii trase cu pieptenul și împunsăturile.

Interesantă este o fructieră cu corpul mic și tronconic avînd piciorul înalt prevăzut cu două rînduri de "ferestre" triunghiulare (loc. 11), (fig.11/2).

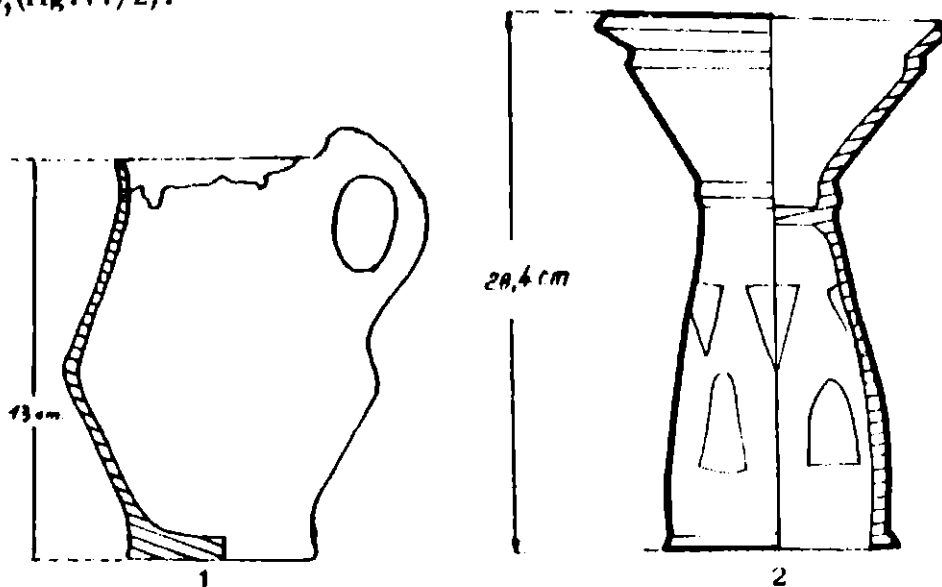

Fig.11 - Vase din pastă fină, lucrate cu mîna, de culoare cenușie-negricioasă, lustruite: 1 - passim; 2 - loc.11

Tot din această categorie ceramică fac parte cinci opaițe al căror exterior a fost vopsit cu un strat gros de materie albă. Două dintre ele sînt fragmentare, iar altele două au piciorul înalt, tronconic, gol pe dinăuntru, iar corpul semisferic. Buza este prevăzută cu trei proeminente cilindrice, respectiv patru conice, ce se prelungesc pe corp și picior pînă la bază unde formează o umflătură. Al cincilea opaiț are piciorul înalt, plin, pătrat în secțiune, iar cupa semisferică, în patru colțuri. Pe două laturi ale piciorului se află cîte un corn lunar cu concavitatea în sus. Dată fiind forma și aspectul lor bănuim că aceste vase, descoperite și în alte așezări - Poiana⁸, Popești⁹, Radovanu¹⁰, Răcățiu¹¹ - nu erau folosite ca opaițe, ci probabil în cult la libații (nu se observă urme de ardere, iar unele sînt vopsite în interior (fig.12);

b) de culoare cenușie-închisă - reprezentată prin vase mari bitronconice, fructiere cu piciorul uneori ferestruit triunghiular, iar buza lobată, cășui, castroane, căni cu toartă, vase cu pereții arcuiți și buzele verticale sau răsfrânte oblic în exterior, cupe cu umbo în interior (fig.11/1; 13/1-2).

Pe corpul unor vase sînt butoni cilindrici, uneori alveolați, tronconici, apucători dreptunghiulare.

Decorul constă din linii incizate - verticale, curbe, oblice -, linii trase cu pieptenul, brîul alveolat. Uneori torțile cănilor sînt torsionate.

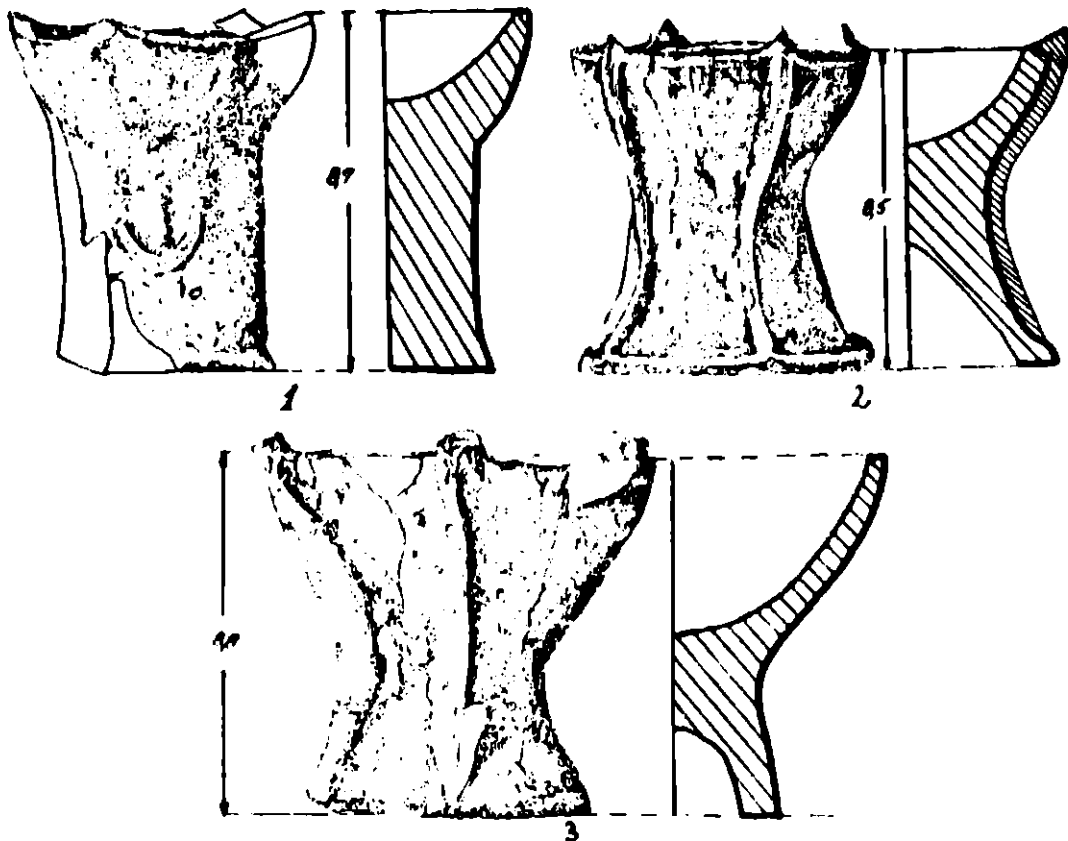

Fig.12 - "Opaite" descoperite în timpul săpăturilor

2. Ceramica lucrată la roată se împarte și ea în două categorii:

a) de culoare cenușie, în majoritatea cazurilor lucioase, reprezentată prin căni bitronconice cu toartă, vase bitronconice, fructiere, castroane și strecurători (fig.14-17).

Decorul constă din caneluri, linii incizate în val, linii în relief, rozete cu 8 sau 9 raze (fig.18/1), linii lustruite. Torțile cănilor au marginea lobată, iar uneori sînt duble.

O formă de vas aparte o formează imitațiile locale după bolurile deliene, decorate cu motive vegetale, zoomorfe - bucranii - și geometrice - rozete, cercuri, linii înfășurate (fig.19-20);

b) de culoare cărămizie - chiupuri, strecurători, fructiere, vase și căni bitronconice (fig.21-22).

Decorul constă din linii incizate orizontale și în val, rozete (fig. 18/2). Unele vase au buza îngroșată în exterior, cu caneluri orizontale și vopsite cu negru.

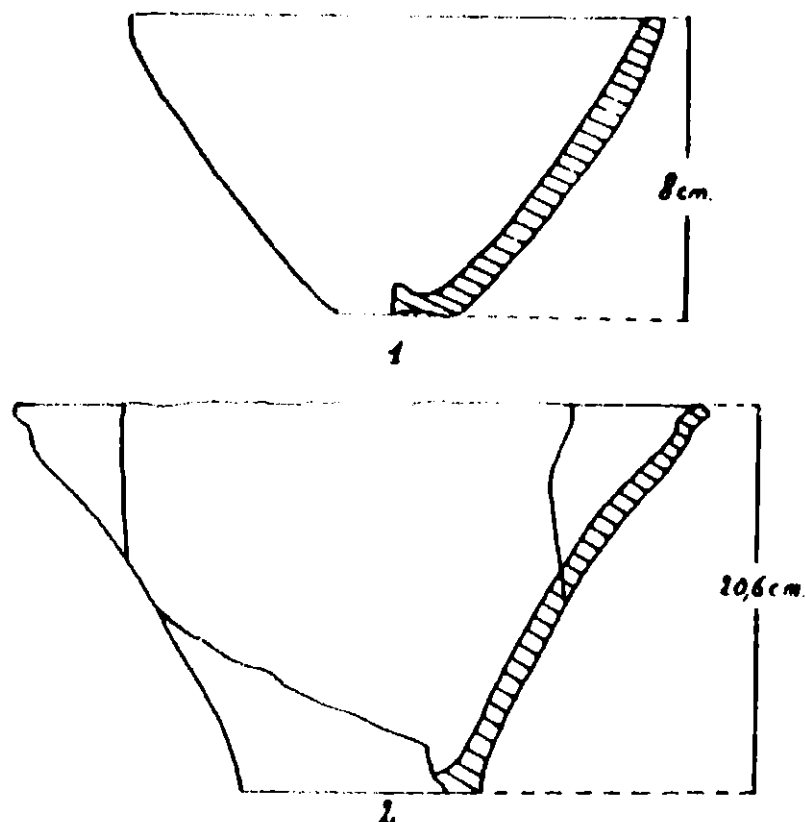

Fig.13 - Vase din pastă fină, lucrate cu mîna, de culoare cenușie-negricioasă, lustruite:
1 - loc.10; 2 - passim

Un tip aparte este reprezentat de un capac de vas alb-gălbui, decorat cu dungi circulare brun-roșcate (fig.23).

Tot din categoria ceramicii lucrate la roată, atât de culoare cărămizie, cât și cenușie, fac parte imitațiile locale după amforele grecești. În general sînt lucrate dintr-o pastă grosolană, iar torțiile neregulate au pe ele proeminențe sau părți torsionate (fig.24/1).

3. Ceramica de import - reprezentată în majoritate prin amfore de culoare cărămizie-roșiatică, albicioase sau cenușiu-deschis. Torțiile sînt canelate, ovale sau duble. Una singură este ștampilată, păs-

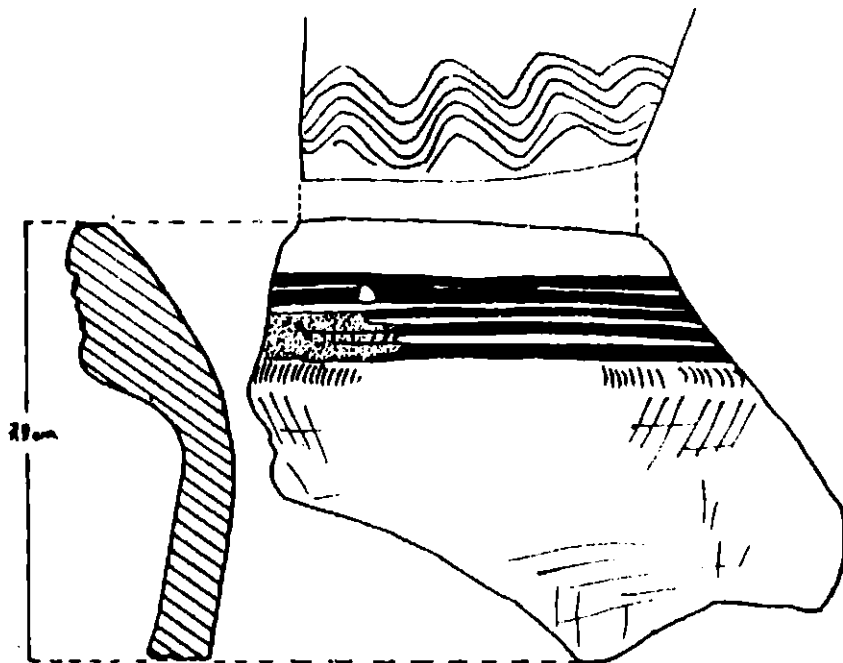

Fig.14. - Ceramică lucrată la rpată, de culoare cenușie
- buză de chiup (strat)

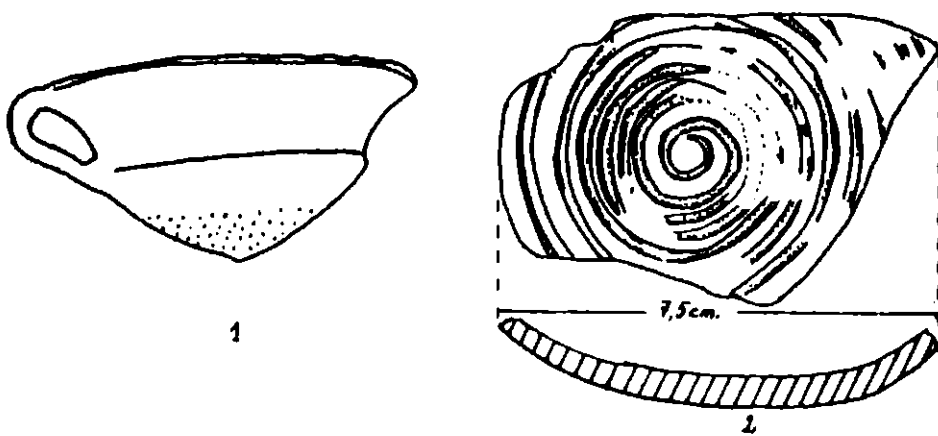

Fig.15 - Ceramică lucrată la roată, de culoare cenușie:
1 - streouătoare (strat); 2 - fund de bol (strat)

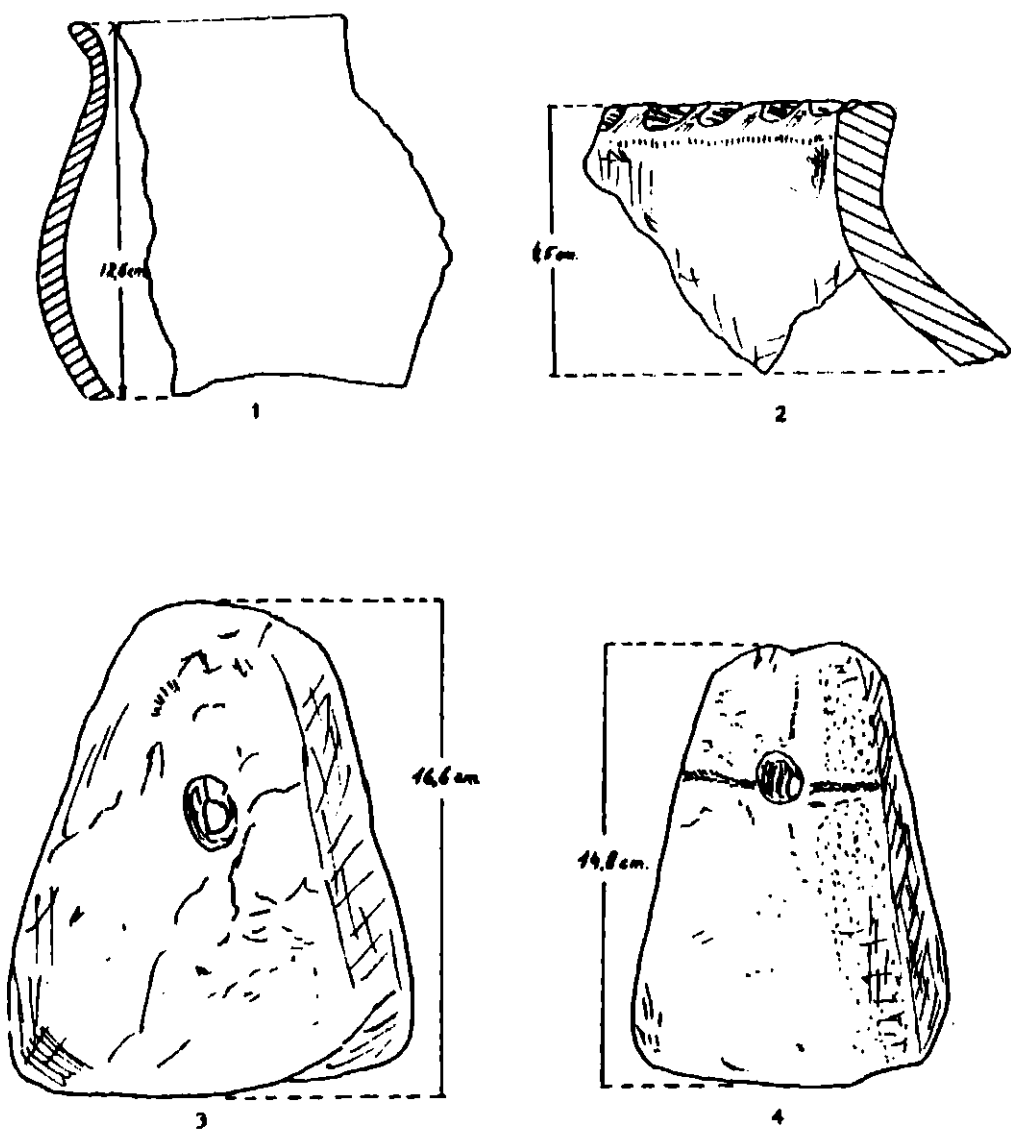

Fig.16 - Fragmente ceramice din pastă fină, lucrate la roată (1-2); Greutăți piramidale de lut ars (3-4)

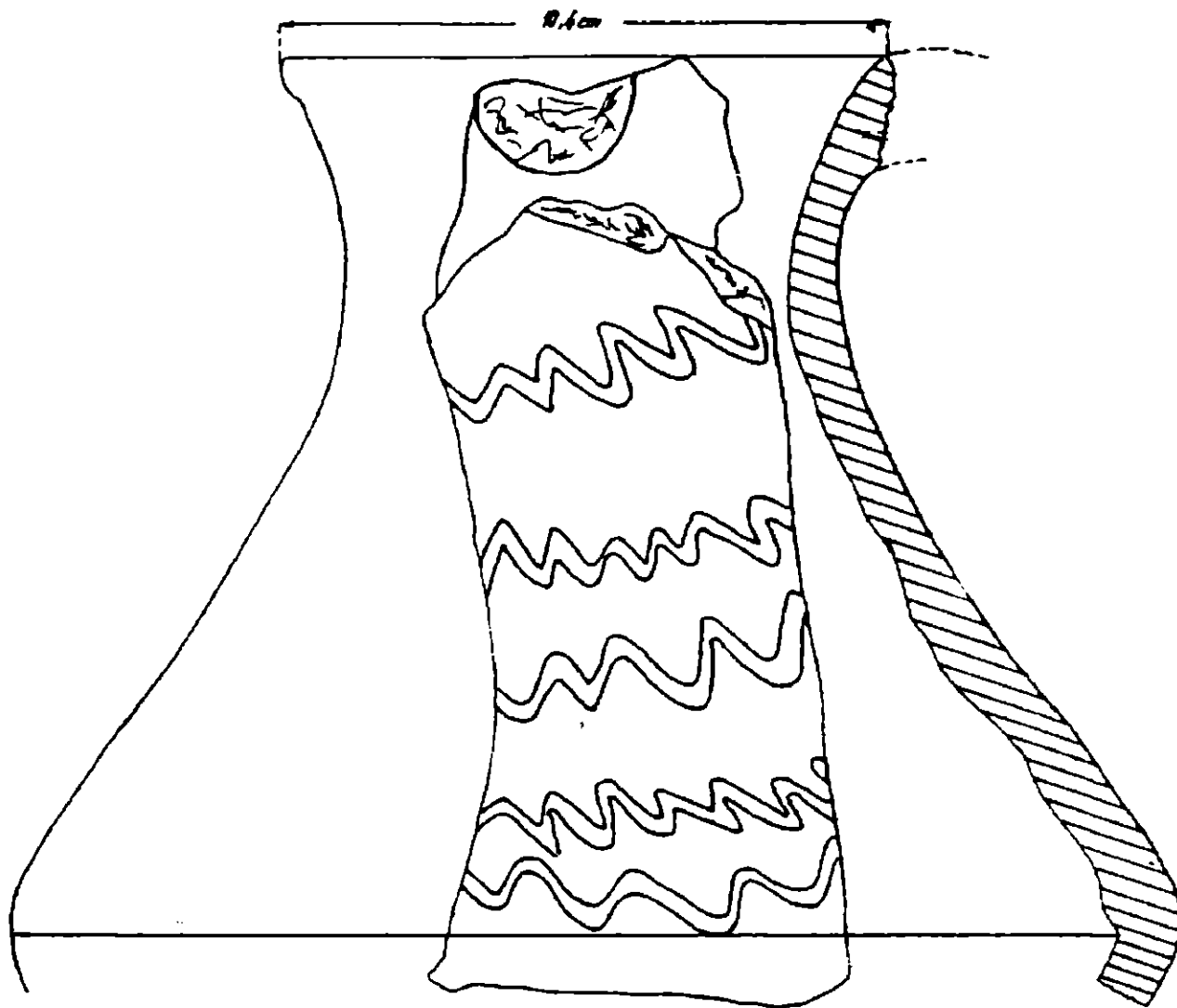
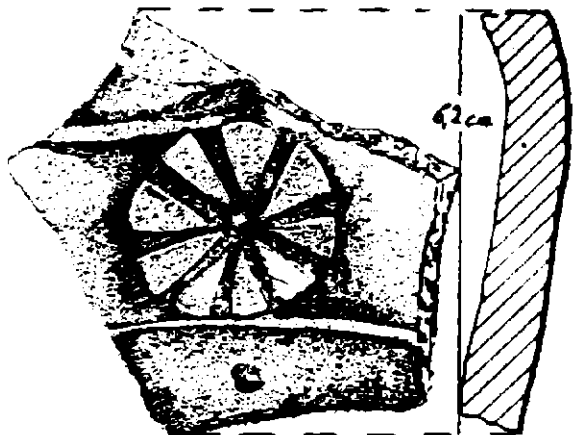
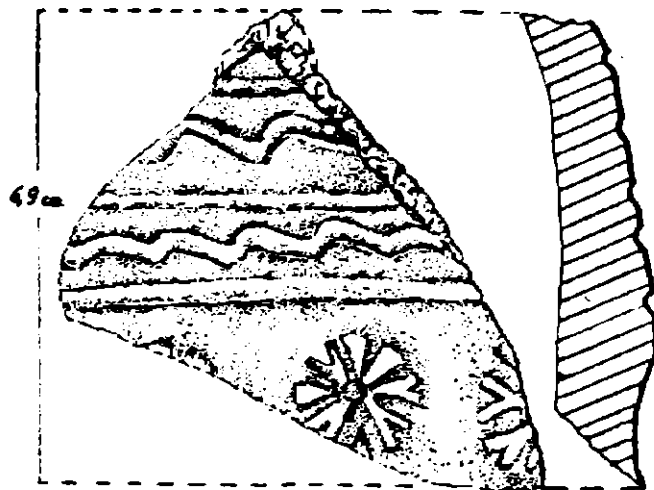

Fig.17 - Fragment de cană mare, lucrată la roată, cenușie - loc.11

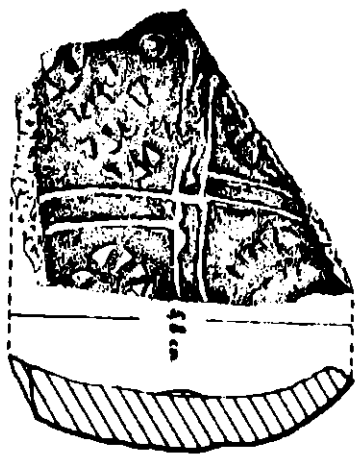

1

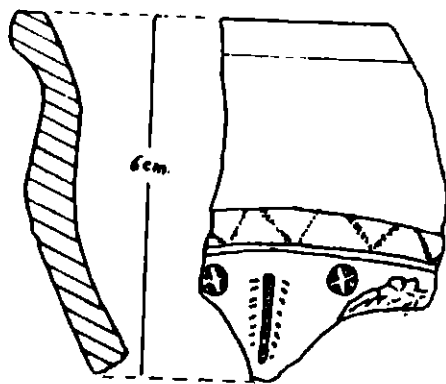

2

**Fig.18 - Fragmente de vase decorate cu rozete, lucrate la roată:
1 - cenușiu, loc.4; 2 - cărămiziu, loc.10**

1

2

Fig.19 - Imitații locale după boluri deliene: 1 - loc.4; 2 - loc.10

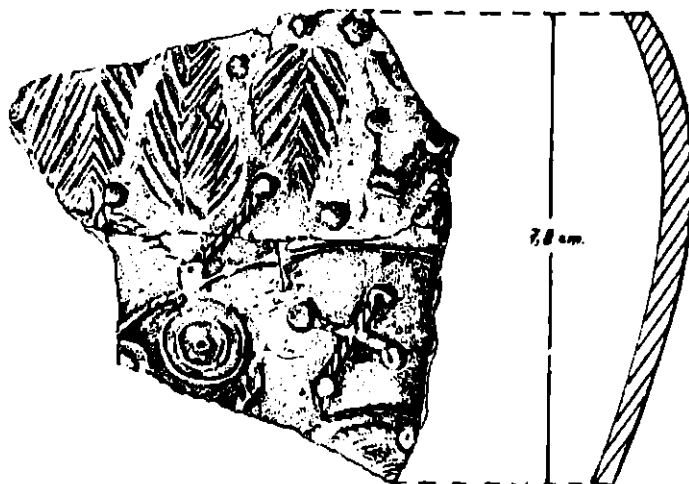

Fig.20 - Imitație locală după bol delian - loc.10

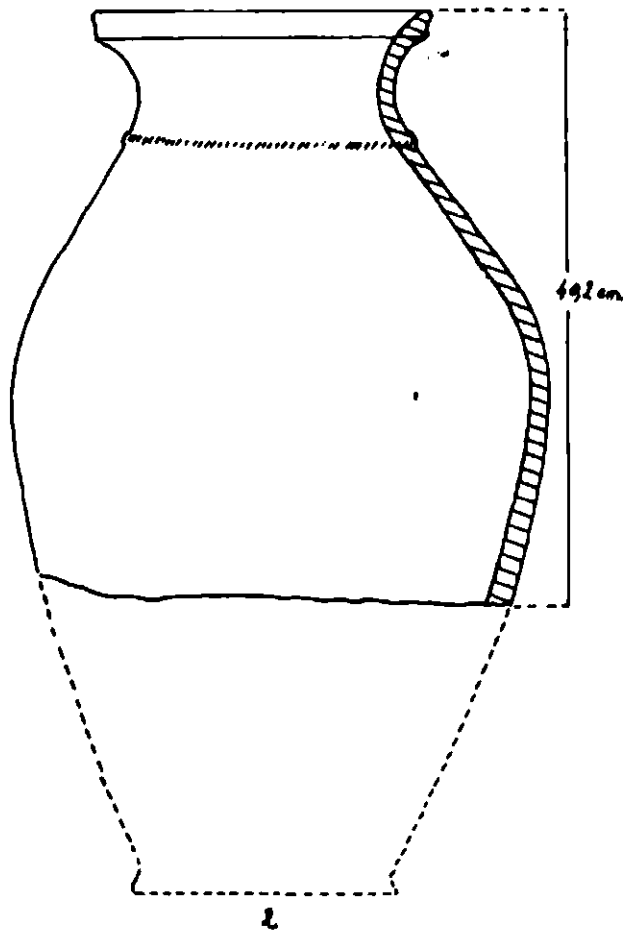
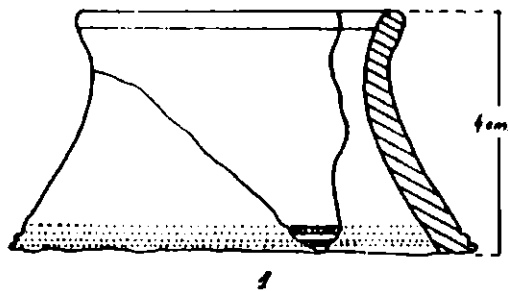

Fig.21 - Fragmente de vase din pastă fină, lucrate la roată, de culoare cărămizie-cenușie deschis (strat)

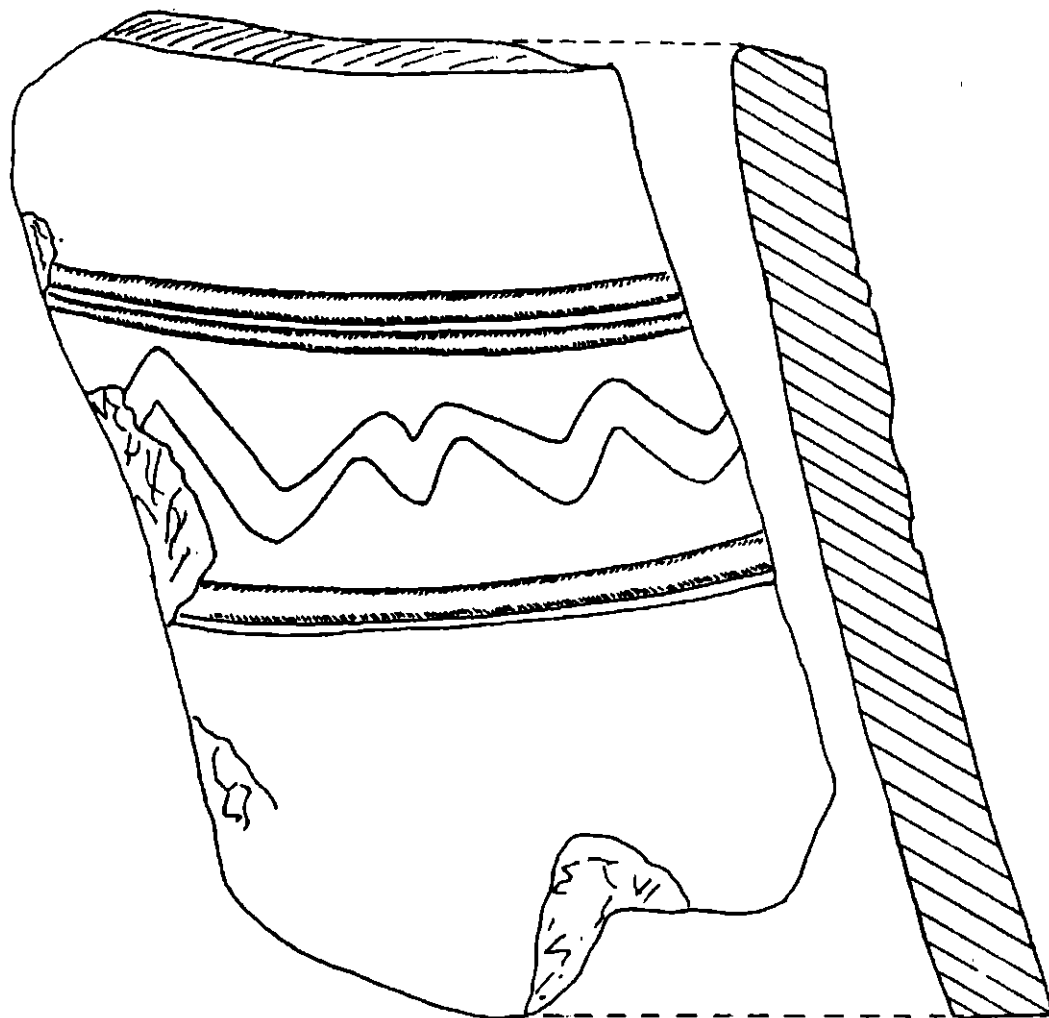

Fig.22 - Fragment de chiup - strat

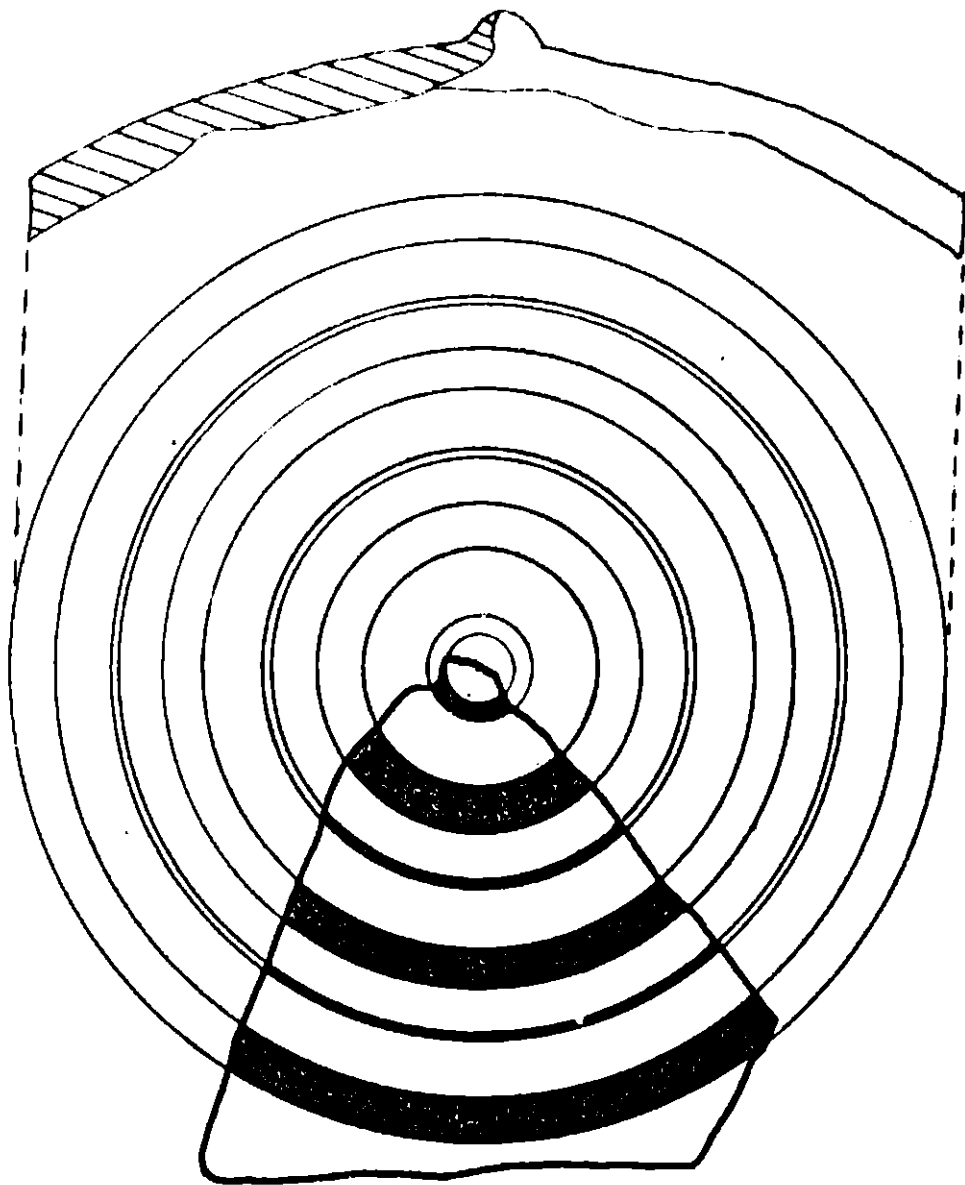

Fig.23 - Fragment ceramic pictat - loc.4

trîndu-i-se doar primele trei litere $\Pi\Upsilon\Theta$, din numele $\Pi\Upsilon\Theta\text{I}\Omega\text{N}$ ce se înfîlnește pe torțile de amfore tasiene¹² din sec.III-II f.e.n.Fundul amforelor este tronconic sau discoidal (fig.24/2,3).

Tot de import sînt cîteva fragmente de vase grecești: un vas mic bitronconic cu toartă și firmis negru, un fund de vas, inelat, decorat cu benzi circulare negre și cărămizii-gălbui, precum și un fragment de culoare roșiatică cu decor spiralic (fig.25).

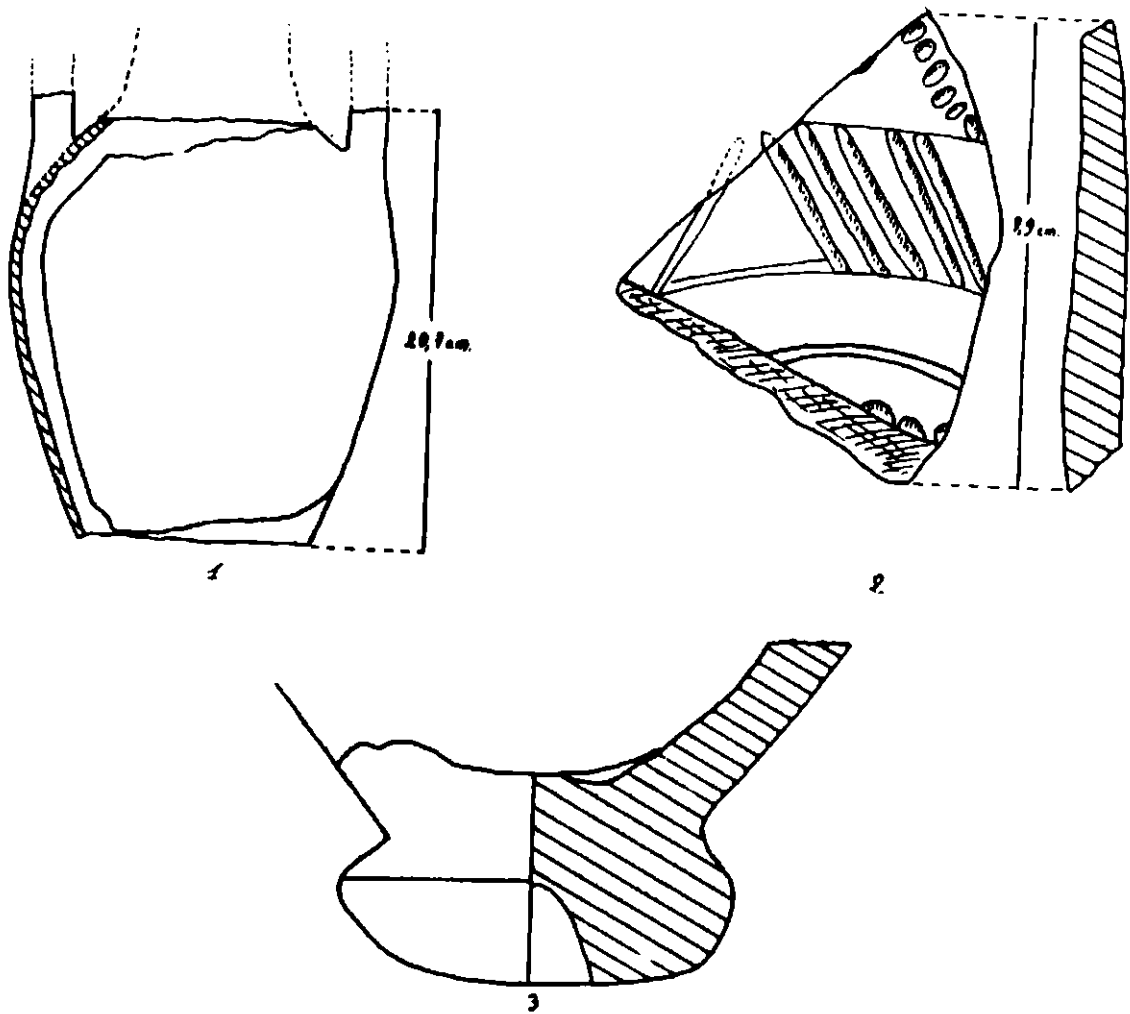

Fig.24 - Fragmente de amfore; 1 - imitație locală (loc.1);
2 - loc.1; 3 - loc.5

Fig.25 - Fragment ceramic, din import, pictat
- strat

Ținând seama de caracteristicile ceramicii și ale celorlalte obiecte de inventar, așezarea geto-dacică de la Vlădiceasca se datează în sec. III-I f.e.n., fiind contemporană în parte cu așezările de la Chir-nogi¹³, Popești¹⁴, Cățelu Nou¹⁵, Radovanu¹⁶ etc. O datare mai precisă a diferitelor complexe se va putea face doar după cercetarea în amănunțime a întregii așezări, cercetare ce se impune cu necesitate avându-se în vedere că ea va fi inundată în urma amenajării unui lac de acumulare.

GEORGE TROHANI

NOTE

- 1 Cf. C.D. CHIRIȚA, C. PAUNESCU, D. TEACI - Solurile României, București, 1967, p.85, pl.4.
- 2 R. VULPE - S.C.I.V., 1-2, 1955, p.245; Materiale, III, 1957, p. 238, fig.18/2; VI, p.313, fig.7.
- 3 R. VULPE - S.C.I.V., III, 1952, p.194, fig.3.
- 4 GH. CANTACUZINO - Studii și referate privind istoria României, I, București, 1954, p.334, fig.5-6.
- 5 Comunicare M. BABEȘ - Sesiunea de comunicări a Institutului de arheologie, București, 1974.
- 6 D. DIMITROV - Sovetskaia arheologia, 1, 1957, p.203, fig.10-13.
- 7 R. VULPE - Materiale, VI, 1959, p.318, fig.12/6.
- 8 R. și EC. VULPE - Dacia, III-IV, 1927-1932, p.293, fig.43/11-16.
- 9 R. VULPE, Materiale, III, 1957, p.235, fig.10; VI, 1959, p. 317, fig.11; VIII, 1962, p.458, fig.1/2.
- 10 Informație Done Șerbănescu, pentru care-i mulțumim.
- 11 V. CAPITANU și V. URSACHI - Carpica, II, 1969, p.196, fig.11.
- 12 A.M. și A. BON - Les timbres amphoriques de Thasos, Etudes Thasiennes, IV, Paris, 1957, passim.
- 13 G. TROHANI și D. ȘERBANESCU - Urme geto-dacice în jud. Ilfov, Muzeul Național, II (sub tipar).
- 14 R. VULPE - op.cit.
- 15 V. LEAHU - Cercetări arheologice în București, I, 1962, p.15-41; II, 1965, p.55-67.
- 16 G. TROHANI și D. ȘERBANESCU - op.cit.

**RAPPORT CONCERNANT LES FOUILLES ARCHÉOLOGIQUES
EFFECTUÉES DANS L'ÉTABLISSEMENT GÉTO-DACE DE
VLADICEASCA PENDANT L'ANNÉE 1973**

- Résumé -

L'auteur présente les résultats des fouilles effectuées en 1973 dans l'établissement géto-dace de Vlădiceasca, jud. Ilfov, où on a découvert 22 habitations et 11 fosses. Les habitations sont de surface et ont généralement une forme rectangulaire. Quelques-unes contiennent des fosses pour les provisions. On trouve aussi la situation suivante - une habitation coupe ou se trouve au-dessus d'une autre, ce qui signifie qu'il y a plusieurs phases d'habitat. Après une description des habitations on passe aux foyers qui peut-être ont eu un rôle dans le culte.

L'inventaire se compose de pièces en métal, os, terre cuite et silex - couteau, clous, poignard, bracelet, anse de chaudron, anneau-sceau, applique, fusaioles etc. La céramique constitue l'inventaire caractéristique étant travaillée à la main et à la tour du potier. Une catégorie à part est représentée par la céramique d'importation.

Tenant compte des données de l'inventaire, l'établissement géto-dace de Vlădiceasca date du III-I s. av. n. è. Une datation plus précise pourra être faite seulement après une recherche attentive de tout l'établissement.

Légende des figures

- Fig. 1 Le plan des fouilles effectuées sur l'île Ghergălăul Mare de Vlădiceasca
- Fig. 2 Le foyer no. 3
- Fig. 3 Objets découverts pendant les fouilles: 1. Éperon en fer (l'hab. 4); 2. Fusaiole en terre cuite (passim); 3. Fragment d'anse, en bronze (l'hab. 4); 4. Clou en fer (l'hab. 1)
- Fig. 4 Objets en fer: 1. Binette (passim); 2. Plaque de ceinture, plaquée en bronze et or (l'hab. 5); 3. Fibule (l'hab. 15); 4. Couteau (l'hab. 22)
- Fig. 5 Céramique travaillée à la main, grossière, rougeâtre ou grise: 1. l'hab. 1; 2. l'hab. 15; 3-4. l'hab. 2
- Fig. 6 Grands vases de provisions, travaillés à la main, d'une pâte grossière, rougeâtre: 1. l'hab. 9; 2. l'hab. 1
- Fig. 7 Vases travaillés à la main, grossiers, rougeâtre-gris: 1. l'hab. 1; 2. l'hab. 9
- Fig. 8 Vases travaillés à la main, grossiers, rougeâtre-gris: 1. l'hab. 1; 2. l'hab. 9

- Fig. 9 Coupe tronconique, travaillée à la main, rougeâtre (passim)
- Fig.10 Cruche à anse, travaillée à la main, grise (passim)
- Fig.11 Vases en pâte fine, travaillés à la main, gris-noir, vernis: 1. passim; 2. l'hab.11
- Fig.12 "Lampes" découvertes pendant les fouilles
- Fig.13 Vases en pâte fine, travaillés à la main, gris-noir, vernis: 1. l'hab.10; 2. passim
- Fig.14 Céramique travaillé à la roue, grise-jarre (pasim)
- Fig.15 Céramique travaillé à la roue, grise-jarre (passim): 1. Passoir (passim); 2. Fond de bol (passim)
- Fig.16 Fragments céramiques de pâte fine, travaillés à la roue (1-2); poids en terre glaise (3-4).
- Fig.17 Fragment d'une grande cruche, travaillée à la tour, grise - l'hab.11
- Fig.18 Fragments de vases décorés aux rosettes, travaillés à la tour: 1. gris, l'hab.4; 2. rougeâtre, l'hab.10
- Fig.19 Imitations locaux de bols déliens: 1. l'hab.4; 2. l'hab.10
- Fig.20 Imitation locale de bol délien - l'hab.10
- Fig.21 Fragments de vases de pâte fine, travaillés à la roue,rougeâtre-gris (passim)
- Fig.22 Fragment de jarre (passim)
- Fig.23 Fragment céramique peint (l'hab.4)
- Fig.24 Fragments d'amphores: 1. imitation locale (l'hab.1); 2. l'hab. 1; 3. l'hab.5
- Fig.25 Fragment céramique, d'importation, peint (passim)

STUDIUL MATERIALULUI FAUNISTIC PROVENIT DIN UNELE LOCUINȚE GETO-DACICE DE LA VLADICEASCA

În așezarea geto-dacică de la Vlădiceasca, jud. Ilfov, din totalul de 22 locuințe descoperite până în prezent, material faunistic a rezultat numai din 5 locuințe și anume din cele cu numărul 6, 7, 9, 10 și 11.

Materialul faunistic este în cantitate mică - 76 fragmente osoase, dintre care au putut fi determinate 54, restul fiind fragmente lipsite de caractere morfologice semnificative care să poată face posibilă determinarea lor.

Materialul prezintă un caracter extrem de fragmentar; în afara unor falange descoperite, de altfel, în majoritatea locuințelor, nu a fost găsită nici o altă piesă întreagă.

Caracterul fragmentar, ca și faptul că a fost descoperit în incinta unor locuințe, dovedește că materialul faunistic studiat reprezintă resturi menajere.

Rezultatele cercetărilor noastre, în ceea ce privește repartiția pe locuințe a materialului și frecvența pe familii a mamiferelor identificate, sînt prezentate în tabelele 1 și 2.

Analizînd tabelul 1, observăm repartiția inegală pe locuințe a materialului faunistic. Astfel cele mai multe resturi de faună (46,26%) au fost descoperite în locuința 11, unde s-au găsit fragmente de oase provenind de la mamifere din toate grupele prezente în așezare.

O situație asemănătoare în ceea ce privește diversitatea speciilor o întîlnim în locuința 9, unde însă resturile de faună sînt în număr mai mic (31,50%).

Locuințele 6 și 7 prezintă o situație total diferită de cea amintită anterior, în ele descoperindu-se cîte un singur fragment osos, aparținînd Suinelor (locuința 6) și Canidelor (locuința 7).

Analizînd tabelul 2, observăm că materialul faunistic descoperit aparține exclusiv mamiferelor, atât domestice, cît și sălbatice.

Se observă predominarea fragmentelor osoase provenind de la mamifere domestice (81,49%) față de cele sălbatice (18,51%).

Dintre mamiferele domestice mai bine reprezentată este familia Bovidae (46,28%) cu subfamilia Bovinae, respectiv specia *Bos taurus* L și subfamilia Ovicaprinae, în interiorul căreia nu s-a putut face o de-

limitare netă a genurilor Ovis și Capra, din cauza absenței unor fragmente osoase cu caractere diferențiale.

Familia Suidae (subfamilia Suinae) reprezintă 14,81% din totalul materialului, iar familia Equidae (Equus caballus) 12,96%.

Dintre carnivore, familia Canidae (7,40%) este reprezentată numai prin specia Canis familiaris.

Este de remarcat faptul că fragmentele osoase provenite de la mamifere sălbatice aparțin exclusiv familiei Cervidae și respectiv speciei Cervus elaphus.

O analiză definitivă a materialului faunistic se va putea face numai după cercetarea în ansamblu a întregii așezări, studindu-se piesele atât din complexe închise, cât și din afara lor.

Tabelul 1

Repartiția pe locuințe a materialului faunistic

GRUPA	Loc.6		Loc.7		Loc.9		Loc.10		Loc.11	
	Nr. frag.	%	Nr. frag.	%	Nr. frag.	%	Nr. frag.	%	Nr. frag.	%
Fam. Canidae	-	-	1	1,85	1	1,85	1	1,85	1	1,85
Fam. Suidae Subfamilia Suinae	1	1,85	-	-	2	3,72	-	-	5	9,25
Fam. Cervidae	-	-	-	-	2	3,72	4	7,40	4	7,40
Fam. Bovidae Subfamilia Bovinae	-	-	-	-	3	5,55	2	3,72	9	16,66
Fam. Bovidae Subfamilia Ovi-caprinae	-	-	-	-	6	11,11	2	3,72	3	5,55
Fam. Ecvidae	-	-	-	-	3	5,55	1	1,85	3	5,55
Total	1	1,85	1	1,85	17	31,50	10	18,54	25	46,26

SONDAJUL ARHEOLOGIC DE LA ARDEU
(COM. BALȘA, JUD. HUNEDOARA)

Valea Geoagiului, bogată în urme de locuire antică, coboară din versantul sudic al Apusenilor spre Mureș. Materialele arheologice, dintre care amintim depozitul de bronzuri de la Balșa, aparținând orizontului Uriu-Domănești (bronz D)¹, tezaurul de monede dacice de tip "Hunedoara" de la Bozeș², unelte, podoabe și ceramică de la Ardeu, provin mai ales din descoperiri întâmplătoare.

Pe valea Geoagiului, la 25 km nord de Mureș, în satul Ardeu, unde s-au găsit multe materiale arheologice de epocă dacică, s-a deschis o carieră de piatră. Lucrările acesteia amenințau să distrugă toate urmele dintr-o zonă bogată, dealul Cetățeaua.

Înălțimea Cetățeaua se situează în partea de sud-vest a satului, izolată de terenul din jur prin văile Bozeșului și Madei și prin pante abrupte, greu accesibile.

Săpăturile de la cariera de piatră au dus la găsirea lamei unui pumnal de bronz cu nervură mediană (fig.1/3), caracteristic bronzului mijlociu, a unor arme, și podoabe de epocă dacică.

În iulie 1973 s-a făcut un sondaj pe culmea dealului, prin care s-a urmărit atât salvarea unei părți din zona cu urme arheologice, unde înainta cariera de piatră, cât și stabilirea succesiunii straturilor de cultură și a dnratei și caracterului locuirii.

Sondajul a constatat din patru secțiuni și patru casete, dintre care trei secțiuni chiar pe coama dealului, iar a patra secțiune și casetele pe panta de est, mai puțin abruptă.

În funcție de conformația terenului secțiunile au avut lungimi variabile, între 6 și 8m, cu lățimea de 1 m.

În secțiunile de pe culme stînca este suprapusă direct de un strat de cultură, de numai 0,10 m grosime, format dintr-un sol de pădure, cu rare fragmente ceramice și acoperit de un strat de pământ vegetal de 0,10 m. Nu au apărut nici gropi și aici urme de construcții sau locuințe.

În secțiunea a treia de pe coamă, imediat după îndepărtarea stratului vegetal, a apărut o platformă amenajată din piatră de râu, pe care s-au găsit și câteva fragmente dintr-un chiup. Platforma a fost prinsă

pe toată lungimea ei (3 m), în secțiune, dar nu a fost desfăcută în întregime, pe lățime.

Pe pantă de est, unde s-au deschis secțiunea a patra și casetele, situația stratigrafică este identică, dar stratul de cultură este ceva mai gros, el fiind aici format din pământ scurs de pe creastă. Nici aici nu s-au găsit urme de amenajări ale pantei sau construcții.

Materialul arheologic recoltat este format din fragmente de unelte de fier, ceramică și chirpici.

Metalul descoperit în sondej este reprezentat de un fragment de seceră și o cheie (fig.1/1,2).

Ceramica provenită de pe dealul "Cetățeaua" se poate împărți, din punctul de vedere al tehnicii de lucru, în două categorii: lucrată cu mâna și cu roata.

Din prima categorie ceramică fac parte fragmentele de vase din pastă galbenă grosieră, având ca degresant nisip cu granule mari, pietricele, cioburi pisate și fragmente din pastă bună.

Ceramica grosieră este prost și neuniform arsă, cu urme de ardere secundară de la utilizare. Culoarea este cenușie sau roșie-cărămizie. Pereții sînt asprii atît în interior cît și în exterior. Din acest fel de pastă sînt fragmentele de cești dacice, oale, vasul borcan, un vas miniatural (fig.4/4), toate fiind forme comune așezărilor dacice din Transilvania.

Ornamentația este bogată, realizată în relief, prin incizie sau lustruire, într-o mare varietate de motive și combinații.

Decorurile în relief sînt formate din butoni de diferite dimensiuni, simpli, cu alveole sau cu cruce (fig.1/5). Acest ultim tip, răspîndit în sec.II f.e.n., nu este întîlnit, după I.H.Crișan³, decît în mod excepțional în sec.I e.n.

Butonii sînt asociați cu brfuri în relief simple sau în ghirlandă (fig.2/3,4), crestate orizontal sau oblic.

Brfurile în relief sînt combinate în unele cazuri cu linii incizate în val sau drepte. Modul de grupare a liniilor incizate este diferit de la vas la vas.

Un alt tip de decor este cel format din linii incizate adînc în val și foarte dese (fig.3/2).

Uneori liniile în val se întretaie formînd un decor în formă de funie (fig.3/5).

Pe unele fragmente sînt plasate sub buză impresiuni alveolare și linii incizate în formă de brăduț (fig.4/1,2,3).

Cele cîteva fragmente ceramice lucrate cu mâna din pastă bună, bine arsă, de culoare cenușiu-închis fac parte din căni înalte cu toarta ușor supraînălțată, asemănătoare cu cele de la Poiana Galați.

Notă aparte în cadrul ceramicii lucrate cu mâna de la Ardeu o formează un fragment din peretele unui vas mijlociu, din pastă de proastă calitate și prost arsă, de culoare cărămizie, pe care s-au aplicat benzi pictate de culoare brun-roșatică.

Până în prezent nu cunoaștem din publicații un al doilea fragment de acest fel.

A doua categorie ceramică este formată din fragmente de la vase lucrate la roată. Ea se divide în două subcategorii: una este, mai puțin numeroasă, din fragmente arse la cărămiziu roșcat, provenind de la vase de dimensiuni mijlocii, din pastă mai puțin omogenă, cuprinzând pietricele, iar alta compusă din fragmente arse cenușiu de diferite nuanțe din pastă bună.

Formele sînt cele întîlnite în așezările dacice din sec. I f.e.n. - I e.n.: oale, străchini, oăni, chiupuri, fructiere.

Ceramica lucrată cu roata este decorată prin incizie, lustruire și pictură. Linii incizate grupate în benzi drepte sau în val, uneori combinându-se între ele, sînt cele mai frecvente motive pentru această categorie ceramică (fig. 5/4, 5).

Cîteva fragmente dintr-un vas cu profil aproape drept și dintr-o fructieră au decor lustruit. Pe primul sînt lustruite benzi verticale care alternează cu linii spiralice lustruite.

Pe buza de fructieră (fig. 5/1) sînt lustruite linii în val care se continuau în interiorul acesteia.

Ceramica lucrată cu roata este pictată cu motive geometrice și este reprezentată de 3 fragmente:

- fragment dintr-o fructieră (fig. 5/2), (buza) din pastă de foarte bună calitate, arsă omogen, de culoare galben-cărămiziu, pictat cu benzi orizontale paralele, de culoare roșu-închis.

- fragment de oală, dintr-o pastă bună, în ruptură prezintă un nucleu cenușiu îmbrăcat într-un strat subțire de culoare roșie, pe care s-a aplicat pictura tot în benzi.

- un al treilea fragment este de la un vas de dimensiuni mari, grosimea peretelui fiind de aproximativ 1,8 cm, din pastă pură, bine arsă, de culoare cenușiu-deschis. În exterior este lustruit și pe benzile lustruite s-a aplicat stratul de vopsea de culoare brună, de lățimi inegale.

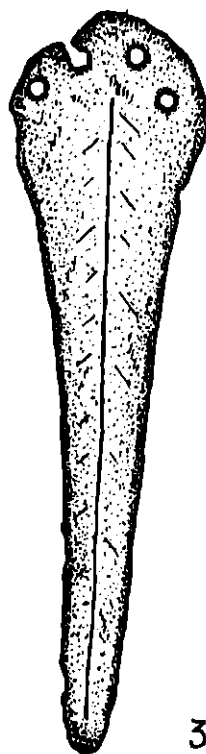
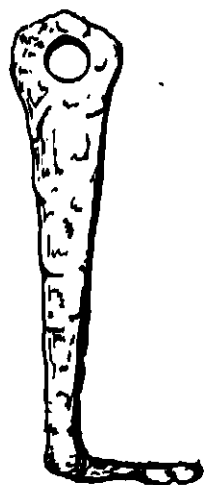
*

În concluzie, în ceramica dacică găsită la Ardeu sînt reprezentate aproape toate tipurile ceramice cunoscute în ceramica clasică din Latîn-ul tîrziu. Afirmația privește atît tehnica de execuție, cît și decorul, dar mai puțin formele, avînd în vedere starea fragmentară a materialului.

În afară de materialele amintite, în săpătură s-au găsit bucăți de zgură și mult chirpic.

Obiectele din metal și ceramica de pe dealul Cetățeaua sînt au analogi în așezările dacice în general și în special în cele de pe Mușreșul mijlociu.

În cadrul ceramicii avem cîteva elemente care ne ajută la datare: butonul cu cruce și vasele cu profil aproape drept, care se pot data cel

**Fig.1 - Piese metalice de la Ardeu: 1 - fragment de seceră;
2 - cheie; 3 - lamă de pumnal cu nervură mediană**

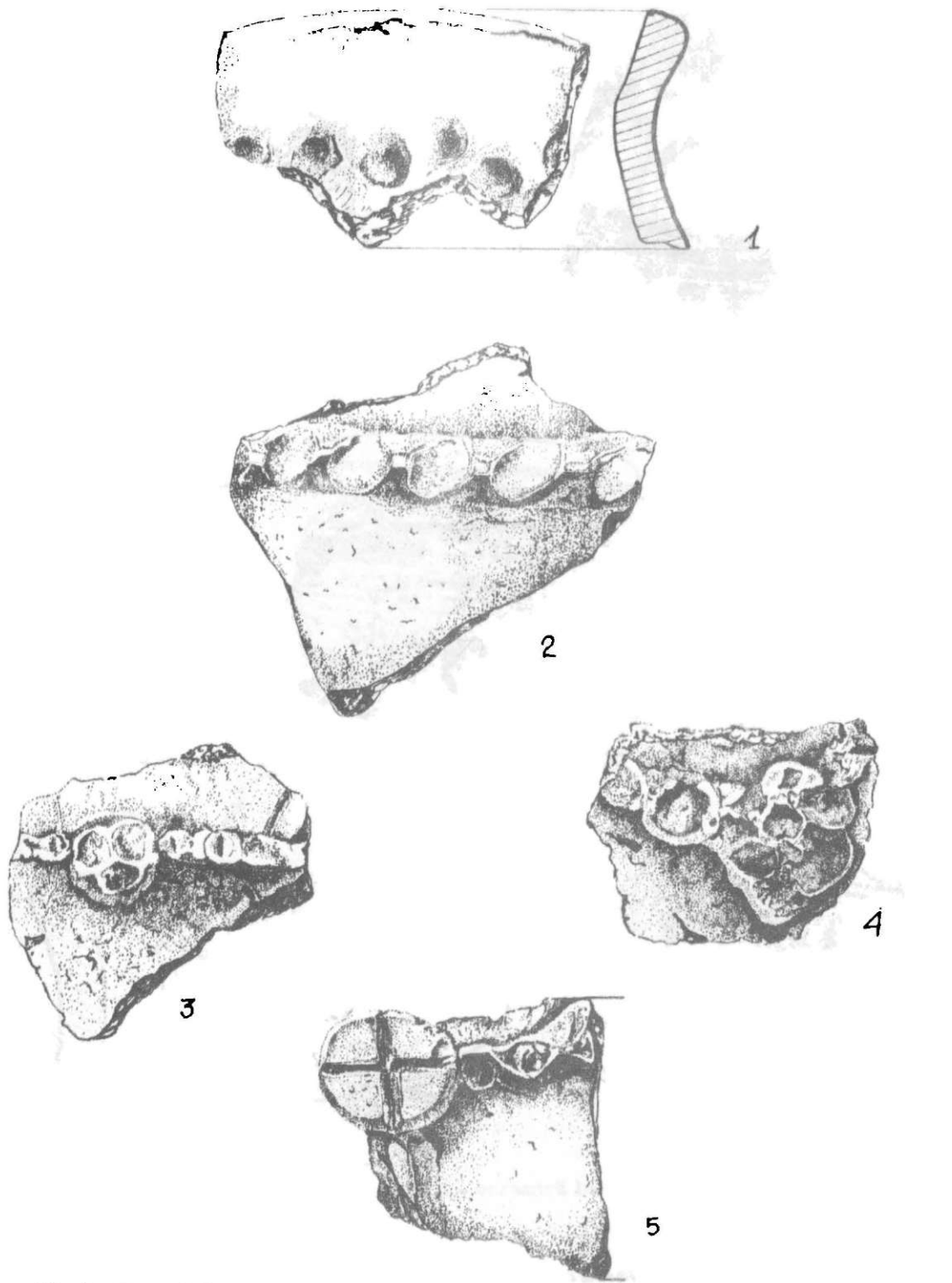
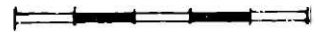
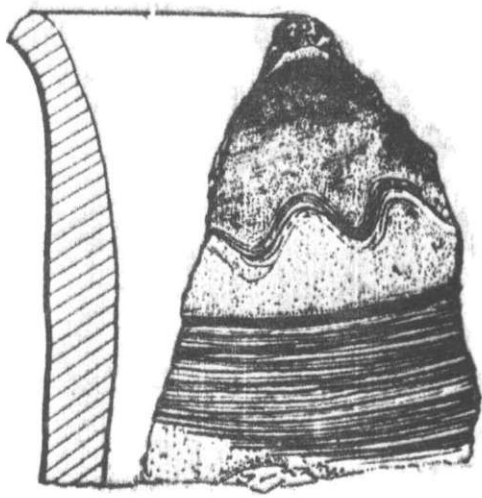
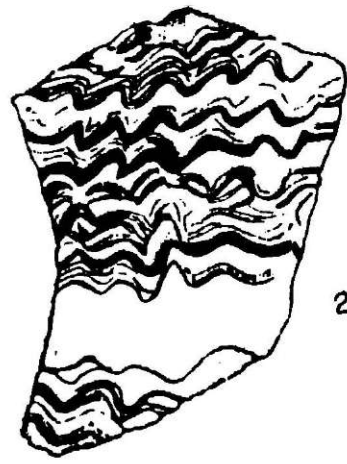

Fig.2 - Ceramică lucrată cu mîna

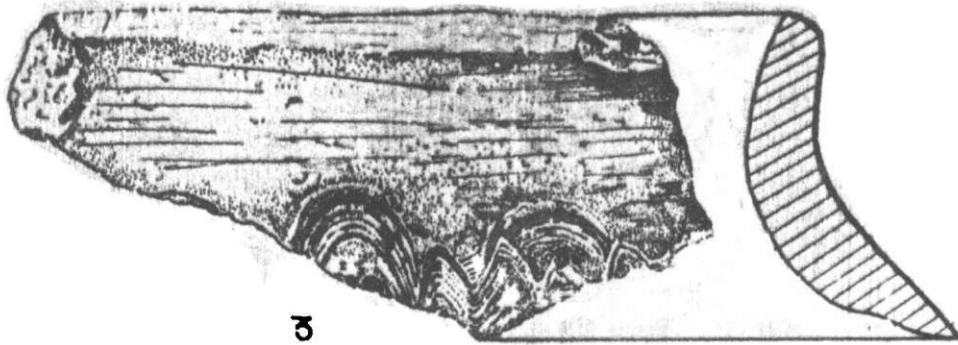

1

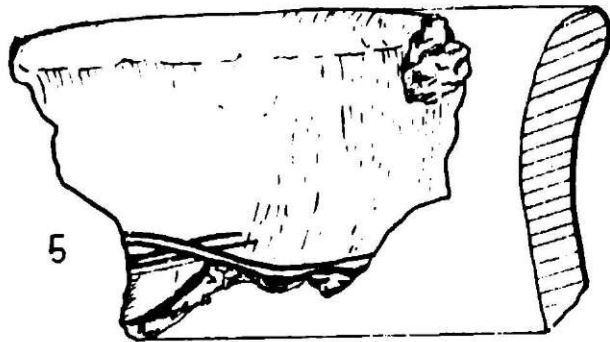
2

3

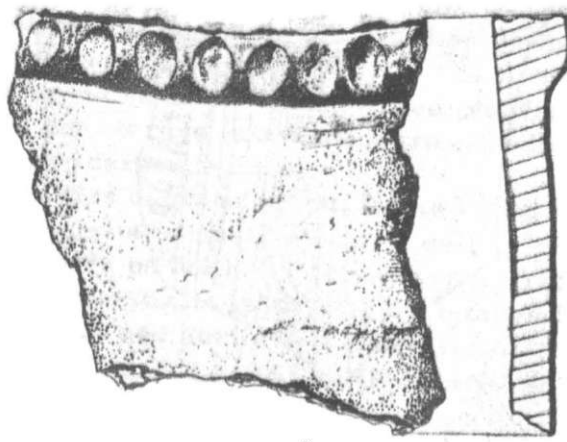
4

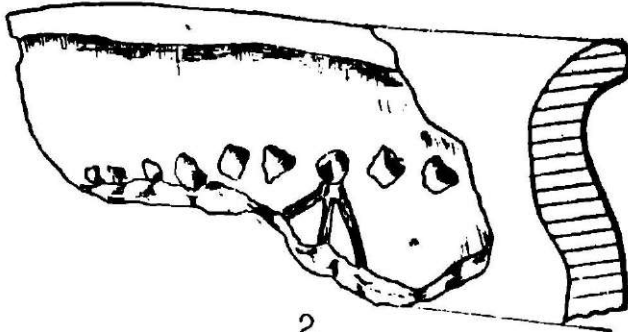
5

Fig.3 - Ceramică lucrată cu mîna

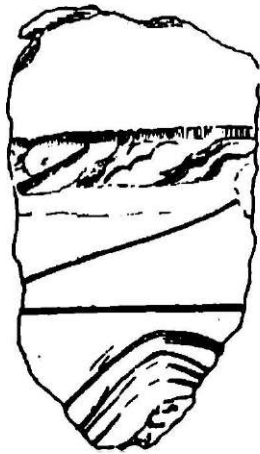

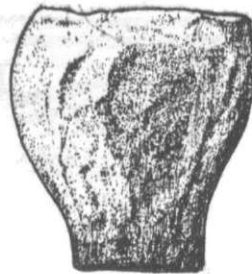
1

2

3

4

Fig.4 - ceramică lucrată cu mna

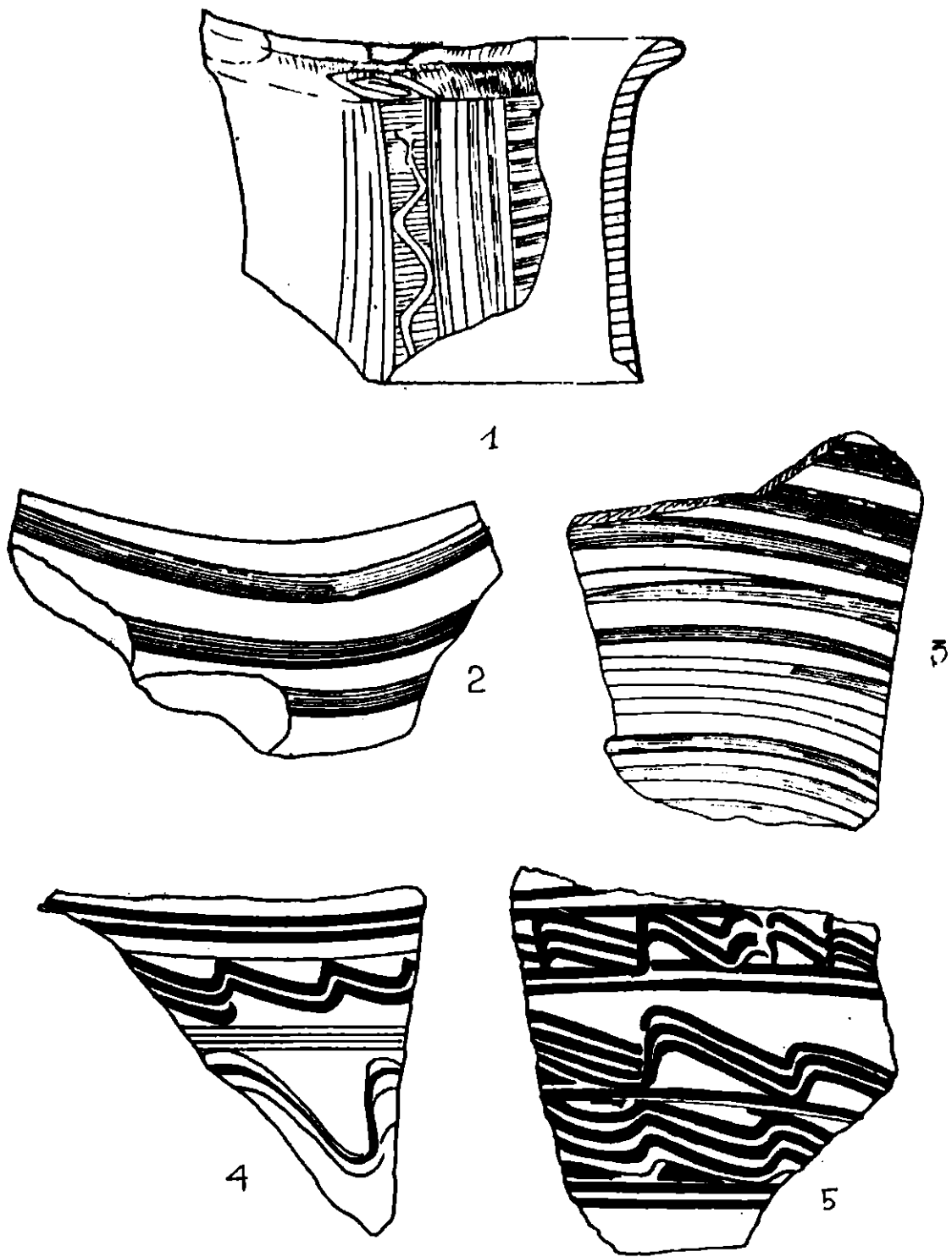

Fig.5 - ceramică lucrată la roată

mai târziu la începutul sec. I f.e.n.; ceramica pictată este întâlnită la sfârșitul sec. I f.e.n. și, mai ales, în sec. I e.n.

Caracterul redus al sondajului de pe dealul Cetățeaua nu ne permite o stabilire precisă a duratei locuirii, încât ne mulțumim să o considerăm, după ceramica și obiectele din metal ca datând de la începutul sec. I f.e.n. și până în sec. I e.n.

Urme de locuire nu se află pe înălțimea sondată. La poalele acestuia, în ruptura unei terase a apărut vatra unei locuințe, poate bordei și multe fragmente ceramice dacice.

Nu se poate preciza deocamdată dacă este vorba de o simplă așezare pe înălțime, sau a avut și unele elemente de fortificație.

Locuirea intensă de pe dealul Cetățeaua este firească dacă ținem seama de faptul că este așezată pe drumul care făcea legătura dintre zona Munților Orăștiei și cea auriferă a Zlatnei.

LARISSA NEMOIANU și ION ANDRIȚOIU

LE SONDAGE ARCHÉOLOGIQUE D'ARDEU

(BALȘA, DÉP. DE HUNEDOARA)

La vallée de Geoagiu, riche en vestiges antiques, descend du versant sud des Carpathes Occidentaux. À 25 km nord de la rivière de Mureș sur cette vallée, dans la zone du village d'Ardeu ont apparus, par hasard des matériaux daces. Cette chose a déterminé qu'en juillet 1973 on effectue un sondage archéologique sur la hauteur de "Cetățeaua" la plus riche en vestiges daces. La coléine se trouve dans la partie du sud-ouest du village, isolée de la zone qui l'entoure.

Les fouilles ont mis au jour du matériel céramique et métallique (un fragment de faucille, une clef). La céramique on peut la partager, selon la technique de travail, en deux catégories: faite à la main ou au tour, et selon la pâte, en céramique grossière et céramique en pâte fine, décorée d'une manière variée (en relief, incisée ou peinte). Une note à part dans le cadre de la céramique faite à la main la constitue un fragment peint.

L'établissement dace d'Ardeu peut être daté au commencement du I^e s. av. n. è. - I^e s. n. è.

Le sondage effectué sur le plateau de la hauteur de Cetățeaua n'a pas pu établir, à cause de son caractère restreint, s'il s'agit d'une forteresse et quel a été son système de fortification. On n'a pas pu non plus s'établir la surface relative de celle-ci.

Compte tenu du fait que l'établissement est placé sur la route qui liait la zone de la Montagne d'Orăștie avec la région aurifère des environs de Zlatna, l'existence ici d'une fortification était complètement justifiée.

Seulement les fouilles futures vont répondre à ces questions.

Légende des figures

- Fig. 1 Les pièces métalliques d'Ardeu; 1) fragment de faucille; 2) clef;
3) fer d'un poignard en bronze avec la nervure médiane
Fig. 2 Céramique fait à la main
Fig. 3 Céramique fait à la main
Fig. 4 Céramique fait à la main
Fig. 5 Céramique fait au tour

NOTE

- 1 MIRCEA RUSU - Depozitul de bronzuri de la Balșa, în: Sargeția, IV, 1966, p.17-32.
- 2 TRAIAN BALAN - Tezaurul de monede dacice de la Bozeș, în: Sargeția IV, 1966, p. 51-63.
- 3 I.H.CRIȘAN - Ceramica daco-getică cu privire specială la Transilvania, Edit. științifică, București, 1969, p.208.

CERCETĂRI ARHEOLOGICE ÎN NECROPOLA TUMULARĂ DE LA ROMULA

În legătură cu existența de peste un secol și jumătate a orașului Romula¹ - așezare romană întemeiată, după cum s-ar părea, sub domnia lui Hadrian și devenită, probabil, municipium odată cu bifurcarea administrativă a Daciei, iar, apoi, colonia pe timpul lui Septimius Severus² - stau nemijlocit câteva necropole³, dintre care două apar astăzi mai întinse și mai bine constituite: una plană, birituală (cu predominarea ritului incinerării) identificată și cercetată la nord de oraș; și o alta, cu însemnări tumulare, situată la sud - întocmai ca prima, în afara zidurilor de incintă ridicate pe timpul domniei lui Filip Arabul.

Spre deosebire de cimitirul plan, care, recent, a putut fi explorat în chip riguros științific⁴, necropola tumulară oferă, din acest punct de vedere, o situație particulară. Încă din a doua jumătate a veacului trecut ea a constituit obiectul a numeroase investigații neștiințifice, practicate de colecționari de antichități - îndeosebi banul Mihail Ghica și scriitorul Cezar Bolliac procedând la deschiderea multor tumuli și la evacuarea inventarului descoperit⁵. Cum se va vedea, faptul din urmă a avut răsunări directe în privința stării de conservare a necropolei și chiar asupra posibilităților de cercetare și de descoperire a diferitelor complexe funerare.

Cimitirul tumular este situat pe platoul din pe malul stîng al râului Teslui, mormintele sale fiind dispersate pe ambele laturi ale drumului care duce din satul Reșca spre Caracal. Astfel așezată, necropola mărginea în antichitate, de o parte și de alta, drumul roman care pleca spre sud din așezarea civilă Romula și se îndrepta spre Sucidava.

În lipsa unor ridicări exacte în plan sau a unor fotografii aeriene, este greu să se cunoască cu precizie întinderea și traseul limitelor necropolei. Se poate doar aprecia că ea va fi ocupat în antichitate o suprafață de aproximativ 75 ha. În aceleași condiții nu se poate stabili cu exactitate nici topografia vastului câmp funerar. S-a observat sigur că, adeseori, tumulii se grupează; dar anume reguli în această privință nu se pot discerne, așa cum nu se poate determina topografic nici o variație de densitate a grupurilor de însemnări în perimetrul cimitirului.

Starea actuală de conservare a necropolei tumulare de la Romula este cu deosebire precară, fiind urmarea unui proces de degradare început încă din antichitate, prin numeroasele jefuiri de morminte (fapte înregistrate), dar accentuat mai ales în ultimul veac - când au avut loc intervențiile amintite ale colecționarilor de antichități și, în deosebi, de când, odată cu reforma agrară din 1864, s-a dezvoltat mai intens satul Reșca. Plantațiile de vii, dar mai cu seamă repetatele arături, efectuate în ultimele două decenii cu mijloace mecanizate moderne au cauzat - și determină și în prezent - aplatizarea aproape completă a movilelor mai scunde (cele mai numeroase) - până într-atât încât abia se mai pot recunoaște - și, nu de puține ori, au produs - și produc încă - chiar atingerea complexelor funerare îngropate sub mantalele tumulilor, ducând nemijlocit la deschiderea lor ocazională și la împrăștierea inventarului funerar descoperit în timpul lor.

Cercetările arheologice practicate în 1969 de către Colectivul de organizare a Muzeului Național de istorie a României - din inițiativa și sub conducerea prof.dr.doc. Dumitru Tudor - marchează primele explorări științifice întreprinse în necropola tumulară romulensă.

În campania din 1969 au fost cercetați trei tumuli, selectarea acestora fiind impusă de distrugerea parțială a doi dintre ei, prin arături adânci care au cauzat dezvelirea fortuită a mormintelor. Grupul acestor trei complexe funerare se situa pe partea dreaptă a drumului ce duce din Reșca spre Caracal, la o depărtare de aproximativ 1200 m de monumentul eroilor din satul menționat. În acest loc, tumulii se aflau la circa 70 m distanță de drumul actual (și, probabil, în antichitate, la aceeași depărtare aproximativă de drumul roman - în ipoteza, admisă, că, în genere, ambele trasee coincid)⁶.

Tumulul I. Forma și înălțimea acestuia nu au putut fi întrutotul precizate, întrucât, în momentul începerii campaniei de săpături, mantaua era complet împrăștiată, iar pe două porțiuni de teren - dislocate chiar nivelele superioare ale solului antic pe care fusese amenajată movila.

Pentru explorarea a ceea ce mai rămăsese din complexul funerar s-a practicat o săpătură în suprafață, divizată în patru sectoare, separate prin două profile diametrice perpendiculare, acestea fiind astfel plasate încât axele lor să se situeze în zone cu baza mantalei cât mai mult păstrată și cu solul antic nedislocat. În funcție de lungimile celor două diametre (4,380 m x 4,250 m) și de porțiunea de manta rămasă intactă, tumulul pare să fi avut inițial centrul cvasicircular (fig. 1). Elemente de infrastructură nu au fost determinate⁷, fiind sigur că nu au fost folosite. Mantaua a fost simplă, amenajată direct pe solul antic, din pământ galben lutos.

În centrul movilei a fost descoperit un sarcofag de piatră - de tip cu arcă simplă, cu capac - parțial îngropat în solul antic, într-o fosă cu forma neregulară, lungă de 2,84 m, lată de 1,33 m și adâncă de

0,55 m. Fossa și sarcofagul erau orientate, prin axele lor lungi, NNE-SSV.

Anterior dezgropării fortuite și distrugerii actuale a tumulului (dar fără a putea preciza - dacă în antichitate sau în veacul trecut) mormântul a fost jefuit prin spargerea (ruperea) în două a capacului și prin practicarea unei deschideri pe mijlocul laturii estice a arcei.

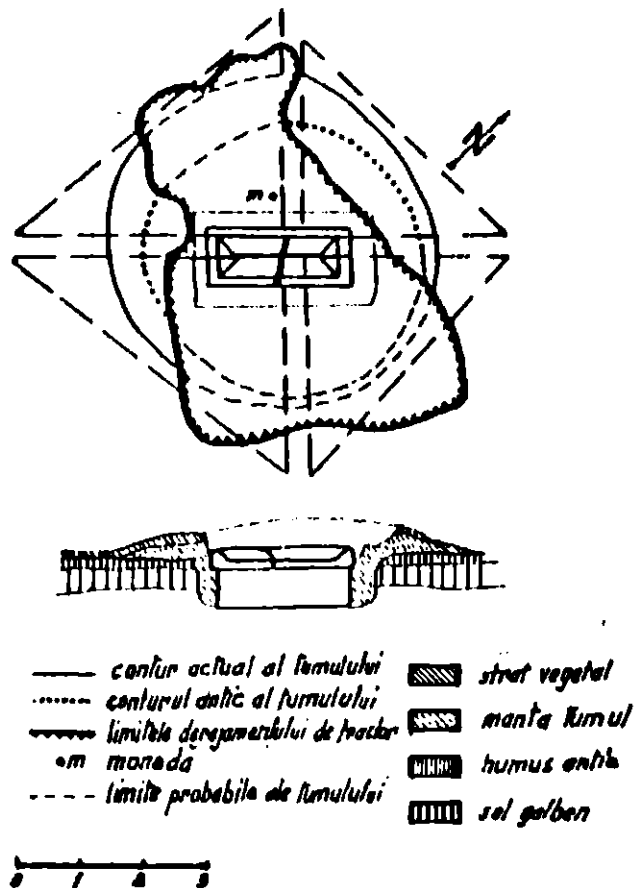

Fig. 1. Planul și profilul NNE-SSV ale tumulului I

Oasele descoperite (mandibula, părți din cutia toracică și din centura scapulară, din centura pelviană, un femur, două tibiai, oase din scheletele mfinilor și picioarelor) aparținând evident, prin dimensiuni și structură, unui adult, fără nici o urmă de arsură și întregi, atestă practicarea ritului înhumării. Starea de conservare - resturile osteologice erau puternic deranjate din poziția normală (fig.2) nu îngăduie nici o precizare asupra poziției scheletului în sarcofag. Toț astfel, datorită jefuirii tumulului, nu se poate ști nici dacă în sarcofag, alături

de înhumat, a fost eventual depus un inventar funerar, ca ofrandă a înhumării. Cum se va vedea însă, în această privință unele indicii par să fi fost surprinse.

Sarcofagul (fig. 3) a fost lucrat din piatră calcaroasă; cioplit, n-a fost șlefuit și nici ornamentat. Arca - cutie paralelipipedică cu pereții groși de maximum 0,130 m - avea în exterior lungimea de 2,260 m, lățimea de 0,775 m și înălțimea de 0,760 m. Locus-ul era orizontal, cu o mică porțiune înălțată oblic la capătul nord-nord-estic, pentru susținerea mai ridicată a capului celui înhumat. Pe conturul deschiderii cutiei, marginile interioare erau înălțate, formându-se astfel, pentru prinderea mai fixă a capacului, o ramă dreptunghiulară, ale cărei laturi erau înalte de 0,009 m și late de 0,012 m. Capacul sarcofagului (operculum) avea forma acoperișului de templu, cu frontoane triunghiulare și cu acrotere la colțuri (fiecare în forma optimei de sferă). Pe mijlocul crestei capacului se afla orificiul pentru libații - o deschidere circulară, fără bordură, cu diametrul de 0,030 m, adâncită concav și având la bază, în centru, un orificiu de asemenea circular, cu diametrul de 0,018 m (care, probabil, se continua în interiorul sarcofagului, cu un tub de plumb). Pentru a fi așezat etanș pe arcă, laturile capacului formau de asemenea o ramă dreptunghiulară, masivă (fiecare din laturi având lățimea de 0,018 m). Marginile interioare ale laturii erau șanțuite (fațetate în unghi drept) încât se crea astfel un lăcaș în care intra - "perfect" - rama cutiei. Lungimea capacului era de 2,260 m, lățimea de 0,775 m, iar înălțimea frontoanelor și acroterelor măsura 0,330 m. Pe ambele laturi înguste ale arcei și capacului se aflau câte două orificii necesare introducerii capetelor îndoite ale cramponelor de fier.

În exteriorul sarcofagului, la baza acestuia și alăturate lui, s-au găsit - depuse pe fundul fossei, ca ofrandă a înmormântării - următoarele:

Pe latura estică: Ulcior, spart. Profil complet, fără toartă. Gura evazată, cu margine verticală lată, șanțuită în interior, cu trei nervuri orizontale paralele în exterior, cu buză ușor teșită oblic către interior. Gât scund, cilindric, evazat spre gură, cu trei nervuri orizontale paralele, în trepte. Pansă elipsoidală ușor aplatizată, cu două caneluri orizontale apropiate, slab reliefate către baza jumătății superioare. Fund inelar.

Argilă cărămizie-brună, roșiatică în miez, fin poroasă, omogenă, compactă, cu rare și minuscule particule de mica. Angobă cafenie închisă, strâns aderentă, parțial pe jumătatea inferioară.

Înălțime: 0,198 m; diam. gurii: 0,080 m; diam.max. pansă: 0,160 m; diam. fund: 0,079 m (fig. 4).

- Unguentarium de tip Candelstick, spart, profil complet. Corp conic cu fund ușor adâncit în centru; gât cilindric înalt, plasat asimetric, delimitat prin ușoară contracție; gura trasă ușor oblic în exterior, cu buză inelară îngroșată asimetric.

Sticlă relativ groasă, slab verzuiie, translucidă pe alocuri, irizată violaceu la bază.

Înălțime: 0,098 m; diam.gurii: 0,049 m; diam.maxim: 0,065 m (fig. 5).

-Frunză cu formă rombică, întreagă (dimens.: 0,037 x 0,022 m) și șapte fragmente - unul mai mare (lung.maxim.: 0,035 m), două cu mărimi medii și patru minuscule - din foale foarte subțire de aur. Două fragmente cu nervuri "au repousée" (pl. II/1).

Pe latura vestică:-Ulcior cu toartă, profil complet. Gură inelară, aplatizată, cu buză teșită arcuit oblic; gît relativ înalt, tronconic; pansă bitronconică cu pereții ușor arcuiți, cu etaj superior mai dezvoltat; fund tronconic, scund, inelar. Toartă verticală cu secțiune oval-rectangulară, prinsă pe gît, la mijloc și pe etajul superior al pansei.

Fig. 2 - Tumulul I
Resturile scheletului din sarcofag

Argilă cărămizie, poroasă, omogenă, compactă, cu rare și minuscule particule de calcar. Angobă roșiatică strîns aderentă, parțial păstrată. Bandă cafenie închisă, orizontală, lată pe diametrul maxim al etajului inferior, neuniform conservată.

Înălțime: 0,146 m; diam. gurii: 0,051 m; diam.maxim.pansă: 0,131 m; diam.fund: 0,060 m (pl. I/4).

-Fructieră cu picior, profil complet. Gură evazată, ușor șanțuită în interior: cu buză dreaptă, scundă, mărunț alveolată, cu prag în exterior, la bază, alveolat asemenea. Corp tronconic, cu bază profilată în afară; cu trei nervuri orizontale, paralele, distanțate, slab reliefate, în exterior. Piciorul tronconic, cu pedestal, gol în interior.

Argilă roz-cărămizie, ușor nisipoasă, poroasă, omogenă, compactă. Angobă cărămizie-roșiatică, subțire, strîns aderentă, bine conservată în exterior.

Înălțime: 0,123 m; diam.gurii: 0,171 m; diam. bază picior: 0,077 m (pl.I/2).

-Cană cu toartă, profil complet. Margine lată oblic înălțată, cu buza rotunjită, șanțuită în interior la bază. Corp ovoidal (partea superioară mai înaltă) cu șase caneluri orizontale, paralele, slab reliefate, apropiate, grupate pe treimea medie, în exterior. Fund discoidal plat, cu ușoară bombare centrală, în exterior. Toarta de secțiune planconvexă, cu capetele lățite și subțiate, prinsă sub margine și pe mijlocul pansei.

Argilă roz-cărămizie, ușor nisipoasă, slab pulverulentă, omogenă, compactă.

Înălțimea: 0,099 m; diam.gurii: 0,088 m; diam.maxim.pansă: 0,102 m; diam.fund: 0,049 m (pl. I/1).

-Ulcior cu toartă, spart, reconstituit, profil complet. Gură inelară, lată, aplatizată, cu buză rotunjită. Gît cilindric, ușor evazat în extremități. Pansă ovală puternic aplatizată, sprijinită pe fund inelar. Toartă de secțiune rectangulară prinsă pe gît, la mijloc și pe zona superioară a pansei, bine arcuită pe doimea superioară.

Argilă cărămizie, omogenă, compactă, dură, cu rare particule minuscule de calcar. Angobă roșiatică, strîns aderentă, subțire, în exterior, neuniform conservată.

Înălțime: 0,127 m; diam.gurii: 0,058 m; diam.maxim pansă: 0,127 m; diam.fund: 0,058 m (pl. I/3).

Conține în interior doi bulgări minusculi de sulf.

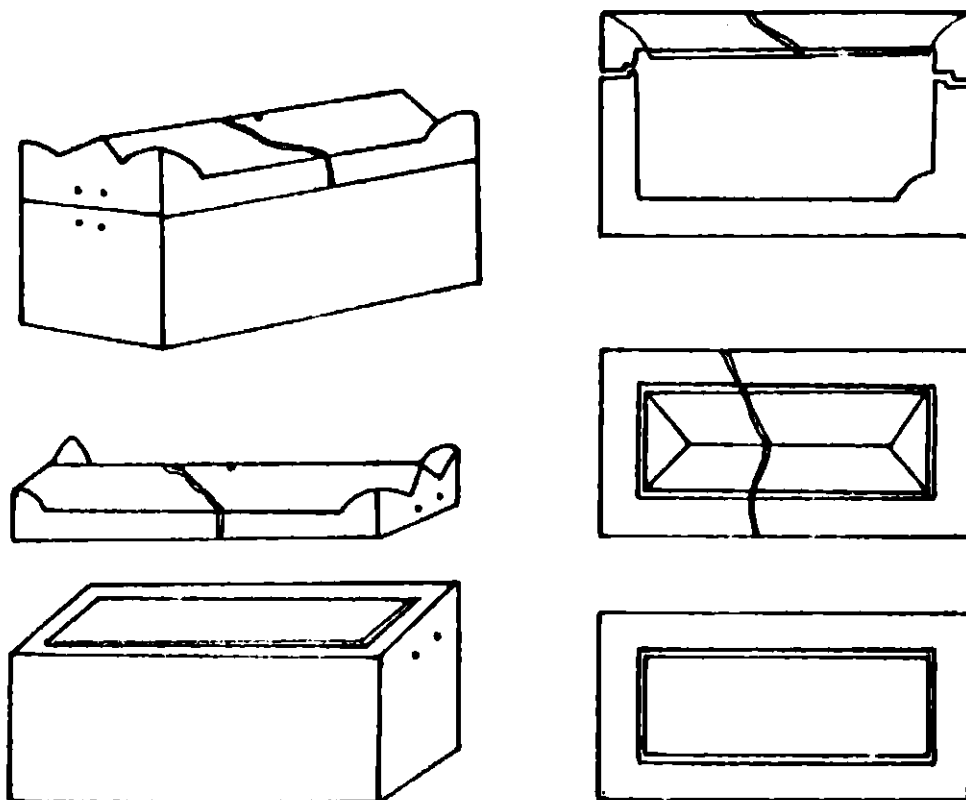

Fig.3 - Schiță a sarcofagului descoperit în tumulul I

În perimetrul mobilei, pe solul antic (pe suprafața funerară) într-o arsură rituală (zonă cvasicirculară cu diam.maxim: 0,028 m, de sol colorat cenușiu-negru, cu pete slab-cărămizii) aflată la o depărtare de 0,047 m de mijlocul laturii vestice a fossei în care era deus sarcofagul, a fost descoperită o monedă imperială romană de argint. (pl. II/3);

- Septimius Severus.

Av. L. SEPT. <SEV PERT> AVG. IMP VIII. Capul laureat al împăratului, cu barbă, spre dreapta.

Rv. LIBERO PATRI. Liber nud, din față, cu cap spre dreapta, punându-și cu mâna dreaptă pe cap cunună. În mâna stângă ține tyrsus vertical. La picioare, în stînga, panteră șezînd, cu capul spre dreapta.

Denar, Roma, 197.

BMC, 222; RIC, 99.

Greutate: 2,84 g; diam.: 0,018 m⁹.

Pe fundul fossei sarcofagului, apropiate de peretele sudic s-au descoperit:

- Crampon. Bară de fier, cu secțiune rectangulară, cu capete subțiate, îngustate și întoarse - întși în unghi drept, apoi în formă de arc strîns semioval.

Lungime: 0,260 m;
lățime: 0,020 m; grosime: 0,007 m (pl. II/15).

- Șase cuie de încălțăminte, din fier, cu cap (floare) emisferic, puternic oxidate, îndoite.

În pămîntul dislocat și răvășit al mantaiei tumulului 1 s-au mai descoperit:

- Trei obiecte de os, fragmentare. Unul (ac de păr?), poate piesă de ofrandă a înhumării, depusă în sarcofag (?), lucrat prin șlefuire și incizare. Un capăt, rupt, de secțiune rectangulară, decorat cu două linii incizate neregulat paralele, relativ depărtate.

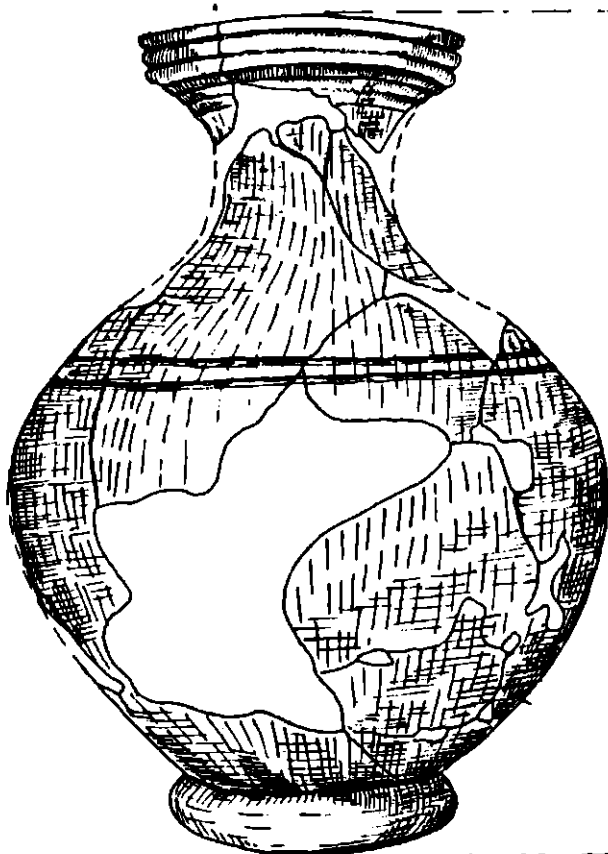

Fig.4 - Ulcior fragmentar din tumulul I

Celălalt capăt, de asemenea rupt, în formă de bulb. Corpul acului (?), de secțiune rotundă, subțiat spre capătul-bulb, decorat aici cu două linii circulare incise, paralele, apropiate; către celălalt capăt treptat contracție. Lungime: 0,137 m; diam.maxim: 0,007 m (pl. II/5). Al doilea obiect, asemeni prelucrat, de secțiune circulară, subțiat treptat de

la un capăt spre celălalt; pe zona diametrului maxim trei linii circulare incise, paralele, apropiate. Lungime: 0,097 m; diam.maxim:0,012 m (pl. II/6a). Al treilea obiect, tăiat, cioplit, fațetat, neșlefuit, formă atipică. Lungime: 0,043 m; lăț. maxim.: 0,008 m (pl. II/6b).

Tumulul II. Starea sa de conservare a fost identică cu cea a tumulului descris anterior, astfel încât, nici în cazul acesta, înălțimea și forma mantalei nu au putut fi precizate. Pentru explorare s-a recurs

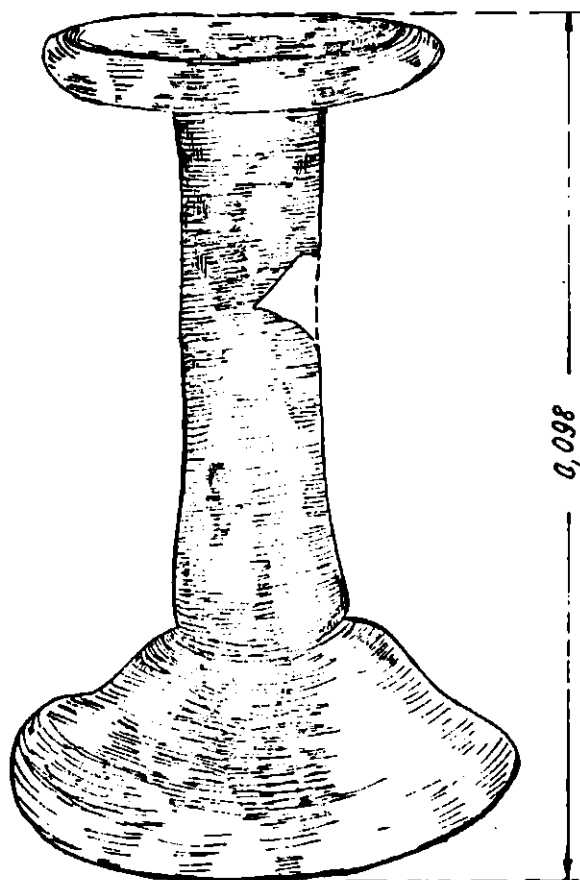

Fig.5 - Unguentarium de sticlă descoperit în tumulul I

de asemenea la o săpătură în suprafață, divizată prin două profile diametral perpendiculare, în patru sectoare de forma sferurilor de romb. Și aici, pe baza celor două profile, cu lungimile de 6,12 m x 6,19 m, se pare că movila funerară a avut forma cvasicirculară cu diametre de 5,86 x 5,95 m. Nici în acest caz nu au existat elemente de infrastructură, mantaua simplă fiind alcătuită tot din pământ galben-lutos, depus pe solul antic. Mormântul a fost descoperit - și în acest tumul - în centrul său; cavou de cărămizi legate cu pământ, parțial îngropat într-o fossă rectangulară lungă de 2,180 m, lată de 1,620 m și adâncă de 0,550 m. Atât fossa, cât și sarcofagul erau orientate, prin axele lungi - și ele - pe direcția nord-sud.

Cavoul avea arca de forma unei cutii paralelipipedice, cu laturile construite

din cîte opt rînduri de cărămizi (cele întregi, cu laturile de 0,450 x 0,290 x 0,050 m). Aprecierea ține seamă de situația constatată pe latura estică, mai bine conservată. Pe laturile lungi ale cavoului cărămizile erau așezate cu lungimile paralele la axul nord-sud, iar pe laturile înguste, cu lungimile paralele la axul vest-est. Astfel, grosimea pereților arcei era corespunzătoare lățimei cărămizilor. Sistemul de clădire al pereților a utilizat, pe laturile lungi ale cavoului, alternarea unor rînduri (1,3,5,7) de cîte patru cărămizi așezate în șir, cu rînduri (2,4,6,8) care alăturau cîte trei cărămizi avînd la capetele șirului cîte o jumătate de cărămidă. Pereții înguști aveau fiecare din cele

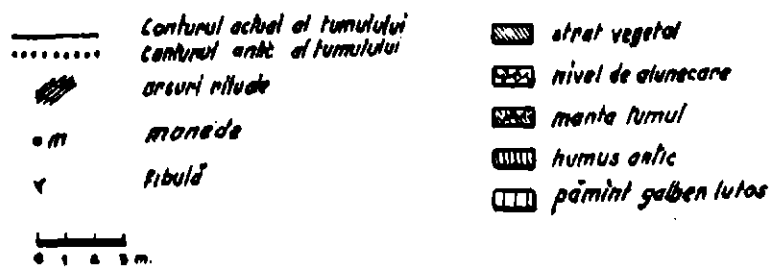
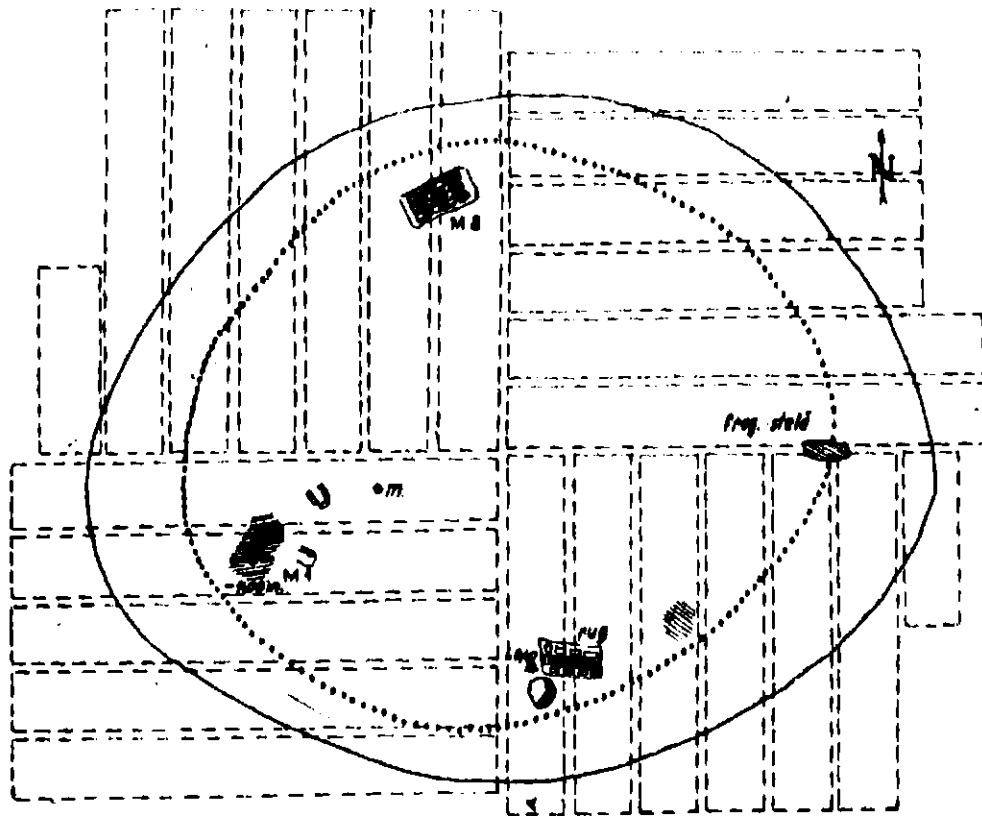

Fig.6 - Plan și profil E-V al tumulului III

opt rânduri alcătuit din cîte o cărămidă flancată de cîte două jumătăți. Locus-ul - orizontal pe întreaga suprafață - era amenajat prin dispunerea alăturată a cinci cărămizi (cu laturi de 0,450 x 0,290 x 0,050 m) așezate cu lungimile paralele la pereții înguști ai arcei. Capacul pare să fi fost construit în trepte, din cărămizi așezate pe patru nivele - primele trei din cîte două șiruri (întîi, pe jumătate sprijinit pe cîte unul din pereții lungi ai cavoului, următoarele - jumătate așezate pe rîndul de dedesupt), al patrulea nivel - închizînd capacul - fiind alcătuit dintr-un singur șir. Puternic deranjat pe latura vestică și în zona capacului, atît prin jefuire, cît și prin arătura adîncă (lama plugului lovindu-l direct) dimensiunile cavoului, măsurate și consemnate sînt, desigur, aproximative. Lungimea și lățimea, în exterior, erau de 1,810 m și, respectiv, 1,060 m. Adîncimea arcei în interior, măsurată pe latura estică, era de 0,740 m.

Ținînd seama că nici înăuntru sarcofagului, nici în preajma sa și nici în pămîntul răvășit al mantalei nu a fost descoperit vreun rest osteologic, oricît de fragmentar sau mărunț, este îngăduită supoziția că tumulul II a conținut un cenotaf.

În exteriorul cavoului, în apropierea peretelui sudic au fost descoperite (nu însă în poziție inițială, ci deranjate de plug) următoarele recipiente, depuse ca ofrandă a înmormîntării:

- Vas-borcan (oală) spart, profil complet. Gura dreaptă, buza profilată triunghiular în exterior, umăr tronconic, pansă arcuită convex în afară, cu pereții contractați la bază, fund plat. Două caneluri orizontale, reliefate, paralele, apropiate, pe umăr.

Argilă cărămizie-șocolatie, slab nisipoasă, poroasă, dură, omogenă.

Înălțime: 0,143 m; diam.gurii: 0,111 m; diam.max.pansă: 0,127 m; diam.fund: 0,063 m (pl. 1/6).

- Vas mic, spart, profil complet. Gură dreaptă, profil bitronconic, cu etaj superior dezvoltat, fund plat.

Argilă cărămizie, fină, slab pulverulentă, omogenă, compactă.

Înălțime: 0,051 m; diam.maxim: 0,062 m; diam.fund: 0,033 m.

În perimetrul mobilei, pe solul antic (suprafața funerară), la o depărtare de 0,460 m de peretele vestic al cavoului, arsură rituală, fără inventar (pată de sol colorat cărămiziu, cu bandă circumferențială cărbunoasă-neagră, cu diam.maxim 0,310 m).

Tumulul III. Deși forma împreună cu tumulii precedenți un grup oarecum unitar, acesta s-a deosebit atît prin suprafața și înălțimea sa, evident mai mari, dar - așa cum a rezultat pe parcursul cercetărilor - și prin amenajările și resturile funerare mai numeroase, alcătuiînd un ansamblu funerar mai complex.

Ținînd seama de dimensiuni, pentru explorare s-a procedat la deschiderea unui sistem de secțiuni paralele, cu profile intermediare, care prin îndepărtare să creeze suprafețe - secțiunile fiind grupate în patru sectoare, rezultate din crușarea a două profile diametrale perpendiculare (fig.6).

Deși întinderea și volumul mantalei au fost - cum s-a menționat - relativ mari, nici la acest al treilea tumul nu s-au utilizat elemente de infrastructură¹⁰. Studiarea tuturor profilurilor (fig.6) a dovedit însă aici că mantaua, depusă direct pe solul antic, a fost alcătuită din straturi alternante (pământ galben-lutos și humus)¹¹. În antichitate, tumulul a avut o înălțime de minimum 1,150 m și o suprafață ovală cu diametrele de 18,00 x 15,50 m.

Un mormânt central nu a fost descoperit, complexul funerar fiind jefuit într-un chip deosebit de al tumulilor I și II. În centrul mormântului a fost surprinsă (pe profilele secțiunilor apărând foarte bine marcată) o mare groapă, în al cărui pământ de umplutură au atras atenția numeroase resturi de cărămizi sparte. Se poate, de aceea, presupune existența probabilă a unui cavou de cărămizi, distrus după ce a fost deschis, eventual de colecționari de antichități (ținând seama că groapa avea limite de pornire imediat sub depunerea de humus recent).

Fazei de ridicare a mormântului îi aparține un mormânt de incinerare cu ardere pe loc, surprins la o depărtare de aproximativ 6 m spre sud-vest de centrul suprafeței funerare:

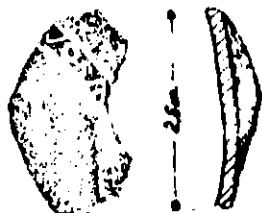

Fig.7 - Fragment de terra sigillata cu marcă de olar

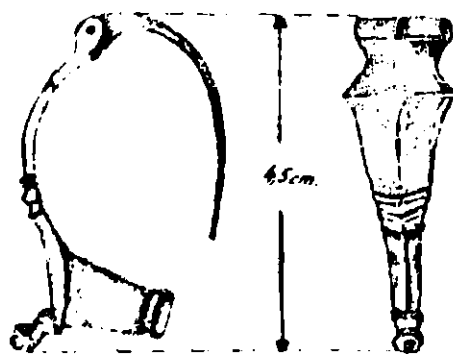

Fig.8 - Fibulă de bronz descoperită în vecinătatea tumulului III

Groapă de formă dreptunghiulară, orientată est-nord-est - vest-sud-vest, adâncă de 0,290 m, cu pereții laterali evazați oblic spre nivelul antic, de la care a fost săpată. Pereții înguști placați cu cărămizi: pe est-nord-est, una singură, pe vest-sud-vest, cu două, așezate pe lungime, sparte. Fund drept, neted.

În jurul gropii pe toate laturile și pe o distanță de maximum 0,400 m, nivelul de călcare era puternic ars, colorat roșu-cărămiziu și vitrificat. Conturul zonei arse lasă să se întrevadă că rugul instalat a avut, probabil, forma dreptunghiulară.

În groapă - care a servit pentru obținerea tirajului, în timpul arderii pe rug, precum și ca lăcaș al mormântului - se afla, la bază, un strat dens și gros de 0,090 m, de cenușă în amestec cu numeroase frag-

mente de cărbune de lemn și cu resturi osteologice puternic arse și fragmentate, precum și cu piroane și cuie de fier (utilizate la fixarea materialului lemnos care alcătuit rugul și targa funerară), cu fragmente de pieptene de os, ars și cu obiecte și vase de lut, depuse ca ofrandă.

S-au descoperit:

- Șase piroane de fier, întregi, unele variabil îndoite și opt fragmente, din bară cu secțiunea rectangulară, subțiată treptat pe lungime, dinspre capăt spre vârf; capete conice aplatizate, cu diametre variabile; arse, oxidate, corodate.

Lungimi: între 0,140 - 0,112 m; diam.capete: între 0,038-0,022 m (pl. II/16-19).

- Treisprezece cuie de fier, unele îndoite, din sfermă cu secțiune rectangulară, subțiate pe lungime, fără capete marcate, arse, oxidate.

Lungimi: circa 0,030 m; gros.maxim.: 0,003 m.

- Trei fragmente dintr-un pieptene de os, cu două rânduri de dinți, cu corp îngust purtând nervură mediană orizontală, dublă. Carbonizate, friabile.

Lungimi: 0,025 m (1); 0,018 m (2); 0,027 m (3); (pl. II/8,9,11).

Ca ofrandă a înmormântării, depuse după cremație:

- Ac de păr, din bronz, din sfermă cu secțiunea rotundă, subțiată treptat spre cap și vârf. Capul lățit și subțiat, în formă de disc minuscul, tras oblic.

Vârful rupt; patină malignă, verde-desehis, cu pete bleu-verzui spre cap și verde-închis către vârf.

Lungime: 0,121 m; grosime maxim.: 0,003 m (pl. II/7).

- Ac de os, fragmentar, slab fațetat, subțiat treptat pe lungime, secțiune cvasirotundă, cap conic.

Lipsă aproximativ treimea cu vârful: două "encoches" pe jumătatea superioară; patină cafenie-deschis.

Lungimea: 0,042 m; grosime maxim.: 0,005 m (pl. II/14).

- Zar de os, neregulat paralelipipedic, întreg; laturi lustruite, numere indicate prin cercuri mici incise cu punet central.

O muchie așchiată, patină cafenie-deschis.

Mărimea maximă a unei laturi: 0,008 m (pl. II/12).

- Mărgea cu corp sferoidal aplatizat, întreagă; în exterior, inciziile verticale și vertical-oblice, neregulat paralele, neregulat distanțate, formând lobi; orificiu central, circular, larg deschis.

- Gresie (?) fină, compactă, dură, slab pulverulentă, vernil.

Înălțime: 0,011 m; diam.maxim.: 0,013 m (pl. II/13).

- Mărgea bitrunchipiramidală tetragonală străpunsă de orificiu circular.

Sticlă subțire, verzuie, translucidă.

Înălțime: 0,009 m; grosime maxim.: 0,004 m (pl. II/10).

- Trei fragmente, cu ferme atipice, de mărgea.

Sticlă groasă, alb-verzuie, slab irizată violaceu.

Lungimi: 0,018 m (1); 0,013 m (2); 0,012 m (3).

- Fructieră cu picior, spartă ritual, reconstituită, profil complet. Gura dreaptă, cu dublă buză, formând prin contracții ritmice, egale, alveole adânci alungite, orizontale. Corpul - două trunchiuri de con etajate: etajul superior, cu pereți deschiși arcuit, cu buza profilată; etajul inferior, mai scund, mai oblic spre bază. Picior cilindric, plin, cu bază discoidală.

Argilă cărămizie-roșiatică, fină, omogenă, compactă, cu particule minuscule, rare, de mica. Angobă gris-închis, subțire, strâns aderentă, neuniform păstrată.

Înălțime: 0,088 m; diam.gurii: 0,141 m; diam.fund: 0,058 m (pl. III/2).

- Căniță cu toartă, spartă asemenea, reconstituită, profil complet. Margine lată, oblic înălțată, buză rotunjită. Corp sferoidal. Nervură circulară pe linia de unire a marginii cu corpul. Fund discoidal. Toartă de secțiune planconvexă, verticală, prinsă pe margine și la baza jumătății superioare a pansei.

Argilă cărămizie-cafenie, omogenă, compactă, dură, slab nisipoasă, cu particule minuscule de mica. Parțial, angobă cafenie-închisă, strâns aderentă.

Înălțime: 0,087 m; diam.gurii: 0,068 m; diam.pansă: 0,093 m; diam.fund: 0,036 m (pl. III/1).

Fazei de ridicare a mobilei i-au aparținut, de asemenea, trei arsuri rituale, cu elemente de inventar și o amenajare de cărămizi - toate plasate în perimetrul tumulului, pe suprafața funerară și stând, desigur, în legătură cu rugul-mormânt de incinerare.

Prima arsură rituală, identificată spre sud-sud-est de rug, la o depărtare de 1,040 m - zonă evasicirculară cu diametrul maxim de 1,200 m, de sol colorat cărămiziu, cu bandă circumferențială lată, inegală, cenușie-neagră - conținea:

- Pachet de fragmente ceramice mărunț sparte, incomplete, provenind din cel puțin trei recipiente de dimensiuni reduse (cu margini drepte sau evazate, cu umeri rotunjiți sau drepți, purtând în exterior una, două sau trei caneluri orizontale; cu funduri inelare prevăzute cu umbo).

- Două fragmente terra sigillata, dintre care unul (fund de cupă?) păstra segment de șampilă: ...VOBN... (prin reconstituire, nefindolentic: SVOBNILIVS), (fig.7).

A doua arsură rituală, asemănătoare ca formă și structură cu prima, dar cu un diam. maxim de 1,900 m, identificată la 8,600 m depărtare spre est-sud-est de centrul tumulului, către periferia suprafeței funerare, a conținut următorul inventar:

- Farfurie, spartă ritual, reconstituită, profil complet. Margine formată din două laturi: una trasă oblic în jos din corpul emisferic aplatizat; cealaltă - trasă din prima, vertical în sus, cu buza rotunjită. Fund inelar. În exterior latura verticală a marginii poartă două cercuri incizate, orizontale, paralele, distanțate, unul sub buză, al doilea la

bază, inegal reliefate. În interior, cerc incizat circumscrie fundul.

Argilă cărămizie, fină, omogenă, compactă, dură, cu rare particule de mica. Slabe urme de angobă roșiatică, strâns aderentă, în interior. Angobă cafenie-închisă, neuniform păstrată, în exterior.

Înălțime: 0,049 m; diam.gurii: 0,178 m; diam.fund: 0,058 m (pl. III/3).

- Opaț, întreg. Infundibulum de formă ovală, cu pereții rotunjiți, disc ușor concav, cu orificiu circular central, relativ larg deschis; rostrum de formă ogivală, cu deschidere circulară; ansa lenticulară, oblică.

Argilă roșiatică, fină, compactă, omogenă, pulverulentă.

Lungime: 0,076 m; lățime: 0,048 m; înălțime rezervor: 0,020 m (pl. III/5).

- Opaț, spart, reconstituit, complet. Infundibulum rotund, cu pereții arcuiți, cu fund plat; disc plat, circumscriș de bordură, cu orificiu circular ușor deplasat din centru; rostrum ogival, ușor alungit, ușor înălțat, cu orificiu circular; ansa lenticulară verticală.

Argilă roșiatică, fină, compactă, omogenă, slab pulverulentă.

Lungime: 0,072 m; lățime: 0,054 m; înălțime rezervor: 0,022 m; înălțime la ansa: 0,041 m (pl. III/4).

A treia arsură rituală a fost constatată de asemenea pe solul antic (suprafața funerară) la o depărtare de 3,60 m spre est-sud-est de mormântul rug: zonă ovală, cu diametrul maxim de 0,042 m, de sol ușor cenușos, slab înegrită pe margini, în perimetrul căreia a fost descoperită o monedă imperială romană, de bronz (pl. II/2):

- Hadrian

Av. L. AELIVS CAESAR. Bustul împăratului, cu barbă, în profil spre dreapta.

Rv. TR POT COS II. În câmp, de o parte și alta S/C. Fortuna-Spes, drapată, în picioare, spre stînga. Cu mîna dreaptă ține o floare, cu stînga cornul abundenței. Jos, dreapta - cîrma.

Roma, 137 e.n.

BMC, 1927; RIC, 1065

Greutate: 10,76 gr; diam.: 0,025 m.

În fine, fazei de ridicare a tumulului îi aparține și o amenajare de trei cărămizi, surprinsă la 2 m depărtare spre est-sud-est de mormântul-rug. Cărămizile, cu laturile de 0,450 x 0,050 m, așezate pe cant, adîncite în solul antic cu circa doi centimetri, constituiau o închidere parțială, cu trei laturi, în interiorul căreia nu a fost descoperit însă nici un inventar.

Tumulul III a constituit lăcaș și pentru o înmormîntare secundară - un mormînt de inhumaje depus în cavou de cărămizi, orientat nord-est-sud-vest și plasat la o depărtare de 11 m spre nord-vest de centrul complexului funerar.

Mormântul a fost de asemenea jefuit, prin săparea unei gropi cu plecare de la suprafața antică a mantalei și prin practicarea unei deschideri pe mijlocul capacului. Tipul și forma cavoului, sistemul de amenajare al arcei și capacului (opt rânduri de cărămizi la pereții cutiei paralelipipedice; patru nivele de cărămidă pentru capacul în trepte) tehnica de legare a cărămizilor au fost identice celor constatate la cavoul din tumulul II. Diferit a fost numai numărul cărămizilor așezate pentru a alcătui locus-ul - opt la acest mormânt secundar din tumulul III.

Dimensiunile maxime ale cavoului (datorită intervenției jefuitoarelor și presiunii mantalei, acesta a suportat deformări și deranjamente în-deosebi pe laturile lungi) au fost: 2,620 m lungimea și 1,220 m lățimea. Adâncimea arcei în interior a măsurat 0,690 m.

Resturile osteologice au fost descoperite - toate - în interiorul arcei, dar, și în acest caz, puternic deranjate din poziția normală. Prin dimensiuni și structură aparțin, de asemeni, unui adult.

Singura piesă de inventar - ofrandă a înhumării - a fost o monedă imperială romană, descoperită în gura inhumatului (fața interioară a maxilei colorându-se, de-a lungul timpului, verde-închis):

- AE, As, sec. II e.n.

Greutate: 7,92 gr; diam.: 0,026 m.

Stare de conservare precară.

În exteriorul cavoului, alăturat peretelui nord-estic, a fost descoperit un singur recipient de lut ars, depus ca ofrandă a înmormântării:

- Uciore cu toartă, spart, reconstituit, complet.

Gura inelară, cu șanțuire în interior, cu buza teșită orizontal și profilare în exterior, cu prag circular la bază; gît scund evazat tronconic; pansă ovoidală cu pereți contractați spre gît, purtînd pe doimea superioară nervură circulară slab reliefată; fund inelar; toartă cu margini ridicate prinsă pe gît și pe doimea superioară.

Argilă cărămizie, slab nisipoasă, omogenă, compactă, dură. Angobă cafenie închisă strîns aderentă, neuniform păstrată.

Înălțime: 0,155 m; diam. gurit: 0,062 m; diam. pansă: 0,135 m; diam. fund: 0,065 m (pl. I/5).

În perioada de utilizare a tumulului III au mai fost amenajate - prin deschideri parțiale în manta - un rug pentru libații și o arsură rituală.

Rugul a fost identificat la o depărtare de 7 m spre sud-est de centrul mobilei funerare. Amenajarea sa s-a făcut prin deschiderea unei gropi cu formă rectangulară, orientată est-vest, lungă de 2,400 m și lată de 1,340 m, adîncită - față de suprafața antică a tumulului - pînă la - 0,340 m, la care limită groapa a fost îngustată, amenajîndu-se în interior, pe toate patru laturile, o treaptă cu lățimea de circa 0,320 m. În continuare, groapa a fost adîncită pînă la 0,72 m față de suprafața tumulului în antichitate. Pe treapta interioară au fost depuse cîte trei rânduri de cărămizi, consolidîndu-se astfel pereții superiori ai rugului. Pe fundul gropii se afla un strat gros, dar lipsit de densitate, de cenușă

În amestec cu oase de animale, rare, carbonizate (unele, sigur, de pasăre). Datorită arderilor repetate în groapă, pereții acestora au fost înegriți.

Pe latura nordică a bordurii de cărămizi s-au găsit sparte ritual două vase:

- Fructieră cu picior, reconstituită, profil complet. Marginea scundă, verticală, cu buza mărunț alveolată, circumscrisă în exterior, la bază, de prag alveolat asemenea. Corp evazat tronconic, fațetat orizontal, cu două șanțuiri circulare, reliefate, paralele, apropiate, la bază; cu fund aplatizat, circumscris de șanțuire adâncă. Picior tronconic, gol în interior, cu bază profilată dimcoidă.

Argilă cărămizie-deschis, fină, omogenă, compactă, dură, cu slabe particule de mica și calcar.

Înălțime: 0,143 m; diam.gurii: 0,199 m; diam.fund: 0,090 m (pl. III/6).

- Ucioc cu toartă, reconstituit, profil complet. Margine dreaptă inelară, cu șanțuire circulară în interior, circumscrisă în exterior de trei nervuri paralele, egal distanțate. Gît relativ înalt, evazat tronconic. Pansă ovoidală, cu două cercuri incizate, reliefate, paralele, apropiate, pe dolmea superioară. Fund inelar. Toarta cu marginile ridicate, cu creastă deplasată de pe linia mediană, prinsă pe gît și pe dolmea superioară a pansei.

Argilă cărămizie-deschis, slab nisipoasă, dură, omogenă, compactă, cu particule rare de mica și calcar.

Înălțime: 0,224 m; diam.gurii: 0,074 m; diam.pansei: 0,154 m; diam.fund: 0,071 m (pl. III/7).

Pentru amenajarea arsnii rituale s-a practicat în manta, în vecinătatea sudică a rugului cu bordură de cărămizi, o fossă de formă cvasicirculară, adâncită pînă la 0,520 m față de nivelul antic. Pe fundul gropii și cu deosebire în zona semicirculară estică - un strat de cenușă, subțire, lipsit de consistență, fără inventar.

În fine, trebuie menționată descoperirea în s.II, în sectorul semi-circular estic al mantalei, a unei părți - jumătatea inferioară - din stela funerară: piatră calcaroasă, masivă, prismatică, cu lungimea 1,260 m; lățimea maximă (la bază) 0,810 m și grosimea 0,300 m, cioplită și neșlefuită, cu excepția capătului superior, unde se păstra un mic segment de ornament floral. Stela fusese amplasată pe un "soclu" amenajat într-o fossă adâncită în solul antic al suprafeței funerare, prin umplere cu pietriș și calcar sfărșmat, bine tasate.

Împreună cu amenajările și materialele arheologice prezentate, făcînd nemijlocit parte din ansamblul funerar al tumulului III, s-au mai descoperit:

Pe suprafața antică a tumulului, sub strat de humus actual (vegetal), în zona de vîrf (centru) - o monedă romană imperială, de bronz (pl. II/4).

- Faustina II

A v. FAVSTINA AVGVSTA AVG PII F. Bustul împărătesei în profil spre dreapta.

Rv. <I> V <NO>. În cîmp, de o parte și alta; S/C. Iuno șezînd ține cu dreapta pateră, cu stînga sceptru, oblic. Lîngă tron, dreapta, jos, jăun.

Roma, 161 e.n.

R.I.C., av. 1383, rv. 1399

Greutate: 10,40 gr; diam.: 0,025 m.

În imediata vecinătate sudică a tumulului (în s.III) pe solul antic - o fibulă de bronz "cu balama", cu arc curbat lin, compus dintr-un segment trapezoidal cu laturi înguste arcuite în interior, continuat de segment triunghiular alungit, cu creastă mediană întreruptă de trei "praguri" perpendiculare, reliefate, paralele, strîns alăturate. Picior terminat cu trei butoni etajați: neregulat discoidal, conic, hemisferic. Portagrafa relativ înaltă.

Patină malignă, verde-deschis; vârful acului rupt.

Lungime: 0,045 m (fig.8).

*

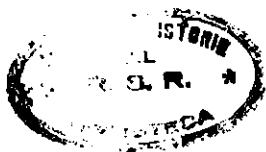
Încadrarea cronologică a celor trei tumuli cercetați în 1969, în necropola romulensă poate fi obținută prin luarea în considerare a numeroaselor elemente de inventar descoperite. Evident, avem în vedere o încadrare de o oarecare aproximație, ținînd seamă că pentru monedele de care dispunem se cere lăsat un cadru de timp corespunzător circulației și utilizării lor în sfera schimbului; ținînd seamă, de asemenea, că ceramica, dar și alte obiecte romane din Dacia nu au fost - pînă acum, cel puțin - într-atît de atent și minuțios cercetate, încît, pentru ele, să se poată obține datări strîns raportate la subdiviziunile secolelor II și III ale e.n., unde atare antichități sînt - îndeobște - grosso modo încadrate.

Pentru tumulul I, un prim argument fi constituie denarul de la Septimius Severus, indicînd prin urmare, ca reper cronologic, ultimii ani ai sec. al II-lea e.n., eventual primii ani ai veacului următor. Alte elemente de inventar se grupează, de asemenea în sec. II e.n., în parte și în prima jumătate a sec. III. Unguentariul de sticlă, de pildă, aparține unui tip (cu corp conic aplatizat și gît cilindric înalt) care, deși apărut - se pare - la sfîrșitul sec. I e.n. și durînd pînă în sec. al III-lea, se datează, cu deosebire - dovedindu-se de altfel și mai frecvent - în sec. II. Un exemplar asemănător acestuia de la Romula a fost descoperit la Constanța, într-un mormînt, în asociere cu monedă de la Antoninus Pius¹². Altul, de același tip, a fost găsit în necropola tumulară a Histriei, într-un mormînt datat de asemenea în sec. II e.n.¹³. Fructiera cu picior, cu buza și pragul exterior al marginii mărunț alveolate, își găsește și ea analogii în ceramica romană din Dacia, datată în a doua jumătate a sec. II - prima jumătate a sec. III e.n.¹⁴. În fine, unul din

ulcioarele descoperite pe marginea sarcofagului, în exteriorul său, este foarte asemănător unui recipient de același tip, din tumulul III, care, după cum se va vedea, poate fi încadrat cu mai multă siguranță, la mijlocul sau la începutul celei de a doua jumătăți a sec. II e.n.

Penuria inventarului face mai dificilă și mai puțin certă datarea tumulului al II-lea. Tipul de olla descoperit aici pare să aparțină sec. II e.n., după cum ar proba-o unele analogii¹⁵. Pentru această datare - evident, largă - se mai poate utiliza însă și un alt argument: cavoul de cărămizi întrutotul asemănător, ca tip, sistem și tehnică de construcție, cavoului din tumulul III, și unde moneda descoperită în gura scheletului datează din secolul menționat.

Mai bogat în inventar, tumulul III oferă și argumente oarecum mai bine întemeiate necesare încadrării sale în timp. Moneda de la Hadrian fixează ca terminus post quem pentru ridicarea complexului funerar, sfârșitul deceniului al patrulea al secolului II e.n., iar moneda de la Faustina II, descoperită pe suprafața antică a mantalei, întărește această datare, probând că la începutul deceniului al VII-lea al secolului a-mintit tumulul era oricum "închis". De altă parte, fragmentul de terra sigillata cu marca Suobnilius, aparținând fazei de ridicare a movilei funerare, poate și el indica momentul acesta - eventual în perioada de mijloc a sec. II, știut fiind că olarul menționat a activat pe timpul lui Antoninus Pius și al urmașilor săi¹⁶. Celelalte elemente de inventar, descoperite în mormântul-rug de incineratie - ceramică, obiecte de podobă - corespund pe deplin încadrării cronologice admise de noi, dar, e drept, nu o și susțin riguros, cunoscută fiind datarea largă admisă încă pentru piese ceramice cum sînt fructierele cu picior, ulcioarele, cănițele cu toartă. O fructieră cu picior întru totul asemănătoare celeia din mormântul-rug a fost descoperită în necropola romană de la Alba Iulia, dar nu nemijlocit într-un complex funerar, ci "în spațiul dintre morminte", unul dintre acestea fiind însă datat cu un as de la Marcu Aureliu, emis între anii 139-141 e.n.¹⁷. Admițînd, îndeosebi pe baza monedei descoperite pe suprafața funerară, ca moment de ridicare a tumulului III, sfârșitul deceniului al IV-lea - eventual începutul deceniului al V-lea al sec. II e.n., mai dificil este să se precizeze limita pînă la care a fost utilizat acest complex funerar. Moneda de bronz asociată mormîntului secundar, de inhumatie, datorită stării sale de conservare, indică doar, vag, sec. II. De altă parte, cele două vase descoperite pe bordura de cărămizi a rugului mai nou, fși găsesc analogii - îndeosebi fructiera cu picior - în vase romane din Dacia datate în a doua jumătate a secolului II - prima jumătate a sec. III e.n.¹⁸. Oricum, ținînd seama de existența unui mormînt secundar și de amenajările funerare ulterioare ridicării tumulului, precum și de utilizarea - probată¹⁹ - a necropolei romulense cu înmormîntări tumulare și în cursul veacului al treilea, este posibil să se admită o utilizare a tumulului III pînă spre sfârșitul veacului al doilea și chiar prima jumătate a secolului următor.

Alăturat considerațiilor privitoare la încadrarea cronologică, se mai poate aprecia ca fiind sigur faptul că fiecare din cei trei tumuli cercetați la Romula, în 1969, au fost ridicați pentru a adăposti cîte un singur mormînt. În tumulul III, mormîntul secundar datînd dintr-o vreme corespunzătoare - în mare - celei inițiale, este posibilă ipoteza că acest complex funerar a constituit un mormînt de familie. Existența într-unul și același tumul atît a ritului incinerării, cît și al celui al in-humației este explicată de faptul - îndeobște cunoscut - că în perioada ocupației romane în Dacia se face - și aici - trecerea de la un rit la celălalt, treptat înmulțindu-se și în necropolele romane din Oltenia, în mormîntările, de inhumație.

VALERIU LEAHU

NOTE

- 1 Ruinele, cîte se mai păstrează, sînt îngropate în perimetrul satului Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt, Cf. DUMITRU TUDOR - Romula, București, Edit. Meridiane, 1968, p.5.
- 2 Idem, Oltenia romană, ed.III-a, 1968, p.185, 196; idem, Orașe, tîrguri și sate în Dacia romană, 1968. p.350.
- 3 Un grup de înmormîntări tumulare se poate observa și spre nord de satul Reșca.
- 4 Cf. MIRCEA BABEȘ - Zu den Bestattungsarten im nördlichen Flachgräberfeld von Romula. Ein Beitrag zur Grabtypologie des römischen Daziens, în: Dacia, XIV, 1970, p.167 și urm.
- 5 În legătură cu acestea, cf. DUMITRU TUDOR - Romula, p.9-10.
6. Ibidem, p.41.
- 7 În alcătuirea unui tumul se definesc ca elemente de infrastructură: șanțul periferic, platforma funerară, centura de pietre; cf. P. ALEXANDRESCU, în: Histria, II, 1966, p.236-237.
- 8 Bulgări mici de sulf, puși ritual s-au descoperit și în morminte romane din Dobrogea; vezi M.BUCOVALA - Descoperiri noi în zona subterană a Tomisului, în: Pontica,3, 1970, p.200.
- 9 Determinarea monedelor a fost făcută de Maria Chițescu (Institutul de arheologie București) și Constanța Știrbu (Muzeul de Istorie al R.S.România).
- 10 Spre sfîrșitul campaniei de săpături din 1969, în timpul lucrărilor agricole de toamnă, arătura adîncă a unui tractor a deranjat manta unui tumul, scoțînd la iveală o cantitate apreciabilă de pietriș de rîu, cu bulgări relativ mari. Timpul nu a îngăduit cercetarea exhaustivă a acestui complex funerar, ci doar constatarea existenței unei centuri de pietre circumscriind suprafața funerară.

- 11 Un studiu atent asupra tipului de tumuli cu manta din straturi alter-nante a întreprins Petre Alexandrescu (op.cit., p.244-247). Cer-cetătorul constată răspândirea acestui tip, în epoca romană, între mijlocul sec. I și mijlocul sec.II e.n., pe litoralul vestic al Mării Negre și în zonele aferente, cît și în Tracia. Apariția sa este ex-plicată prin preluarea unei tradiții locale tracice pe care s-au gre-fat influențele unei tehnici de construcții tumulare mai evolute, ve-nite probabil din Asia Mică. Tumulul III de la Romula extinde spre vest, în vastul teritoriu stăpînit de romani, aria de răspîndire a mo-vilelor funerare cu manta din straturi alternante.
- 12 M.BUCOVALA - Vase antice de sticlă la Tomis, 1968, p.102.
- 13 P.ALEXANDRESCU, op.cit., p.212-213.
- 14 Cf. RADU POPA - Săpături într-o villa rustica de lângă Hațeg, în: Acta Musei Napocensis, IX, 1972, p.445, fig.15, c (răsturnată, fiind greșit publicată drept capac).
- 15 O.FLOÇA - Villa rustica și necropola daco-romană de la Cinciș, în: Acta Musei Napocensis, II, p.170; MIRCEA BABEȘ - op.cit., fig. 9/a, 13/e.
- 16 DUMITRU TUDOR - Oltenia romană, p.82. Fragmentul de terra si-gillata din tumulul III este al doilea cu marca Svobnilivs descoperit la Romula.
- 17 D.PROTASE - Șantierul arheologic Alba Iulia, în: Materiale și cer-cetări arheologice, VI, 1959, p.400, 402 și fig.5/4.
- 18 Vezi nota 14.
- 19 Cercetările în necropola tumulară de la Romula au fost reluate în 1972 de Liviu Petculescu (Muzeul de Istorie al R.S.România).

RECHERCHES ARCHÉOLOGIQUES DANS LA NÉCROPOLE TUMULAIRE DE ROMULA

- Résumé -

En 1969 a commencé l'exploration scientifique de la nécropole tu-mulaire romaine située au sud des ruines de la ville de Romula (le village Reșca, com. Dobrosloveni, dép. Olt). Ont été fouillés trois tu-mulus, leur sélection étant imposée comme suite de la destruction par-tielle de deux d'entre eux, causé par le sillonnage profond qui provoqua la découverte fortuite des tombes.

Le tumulus I a eu - à ce qu'il paraît -, au commencement, un con-tour quasicirculaire (les diamètres 4,38 x 4,25 m). Le remblai a été simple, amenagé directement sur le sol antique, de terre jaune argi-leuse. Au centre de la surface funéraire a été découvert un sarcophage en pierre - du type arche simple avec couvercle (fig.3), enterré parti-ellement dans une fosse rectangulaire. La sépulture - un inhumé - était

profanée. A l'extérieur du sarcophage, au fond de la fosse on a découvert, déposé comme offrande un unguentarium en verre, trois cruches, une fruitière et une petite tasse en terre cuite, des feuilles "de lauriers" travaillés d'une feuille mince en or (fig.4-6) et un denar en argent de l'an 197. Le tumulus date de la fin du IIe siècle, éventuellement du commencement du siècle suivant.

Le tumulus II a eu le contour et le type du remblai semblable au précédent. Au centre de la surface funéraire a été découvert un caveau en briques avec l'arche en forme de boîte parallépipédique. Sépulture-cénotaphe. Tenant compte d'un vase de type olla (fig.10), du type et de la mode de construction du caveau, on peut le considérer comme datant du IIe siècle.

Le tumulus III, de dimensions plus grandes (l'hauteur minime, pendant l'antiquité, de 1,15 m, occupant une surface ovale aux diamètres de 18,00 x 15,60 m) a eu le remblai formé de couches alternées.

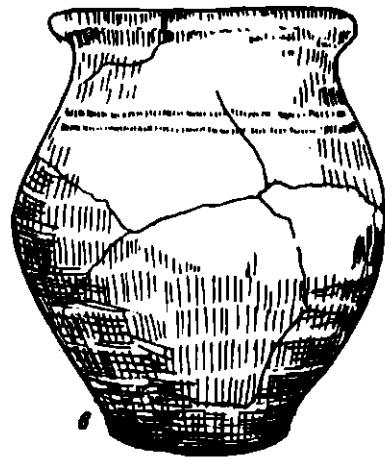
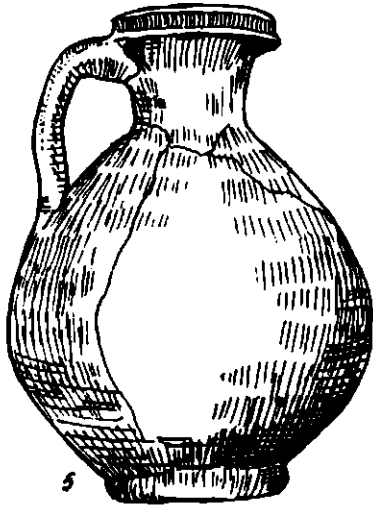
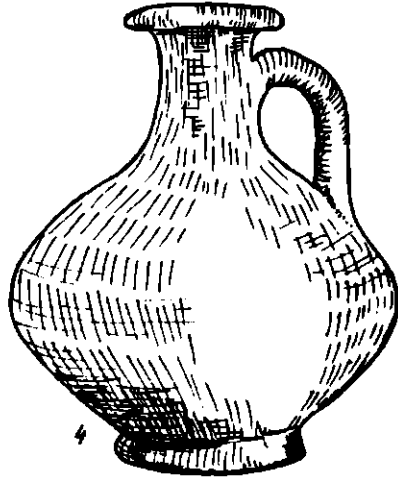
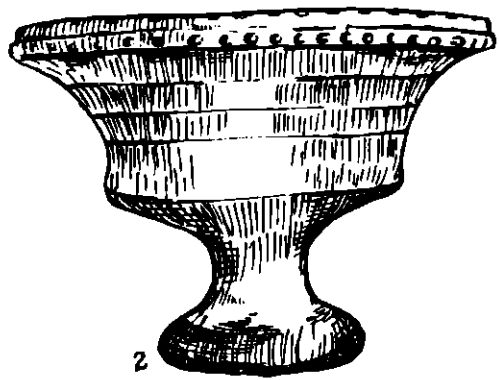
Il a constitué un ensemble funéraire plus complexe. Une sépulture centrale n'a pas été découverte, le tumulus étant profané par une large et profonde ouverture au milieu. A l'époque de la construction du tumulus appartient une sépulture d'incinération sur place, dans une fosse rectangulaire. Comme inventaire: gros clous et clous en fer, fragments d'un peigne en os, carbonisés, et comme offrande: aiguilles en bronze et os, perles, un dé, une fruitière et une petite tasse en terre cuite (fig. 8,9,12). Ultérieurement, dans le tumulus a été déposé et un inhumé dans un caveau en brique, et à l'aide d'une autre ouverture dans le remblai on a aménagé un bûcher pour les libations. Une monnaie en bronze d'Hadrien fixé comme terminus post quem pour la construction du tumulus III la fin de la quatrième décennie du IIe s. À base de l'inventaire on peut admettre une utilisation de ce complexe funéraire jusque vers la fin du IXe s., peut être même dans la première moitié du siècle suivant.

Légende des figures

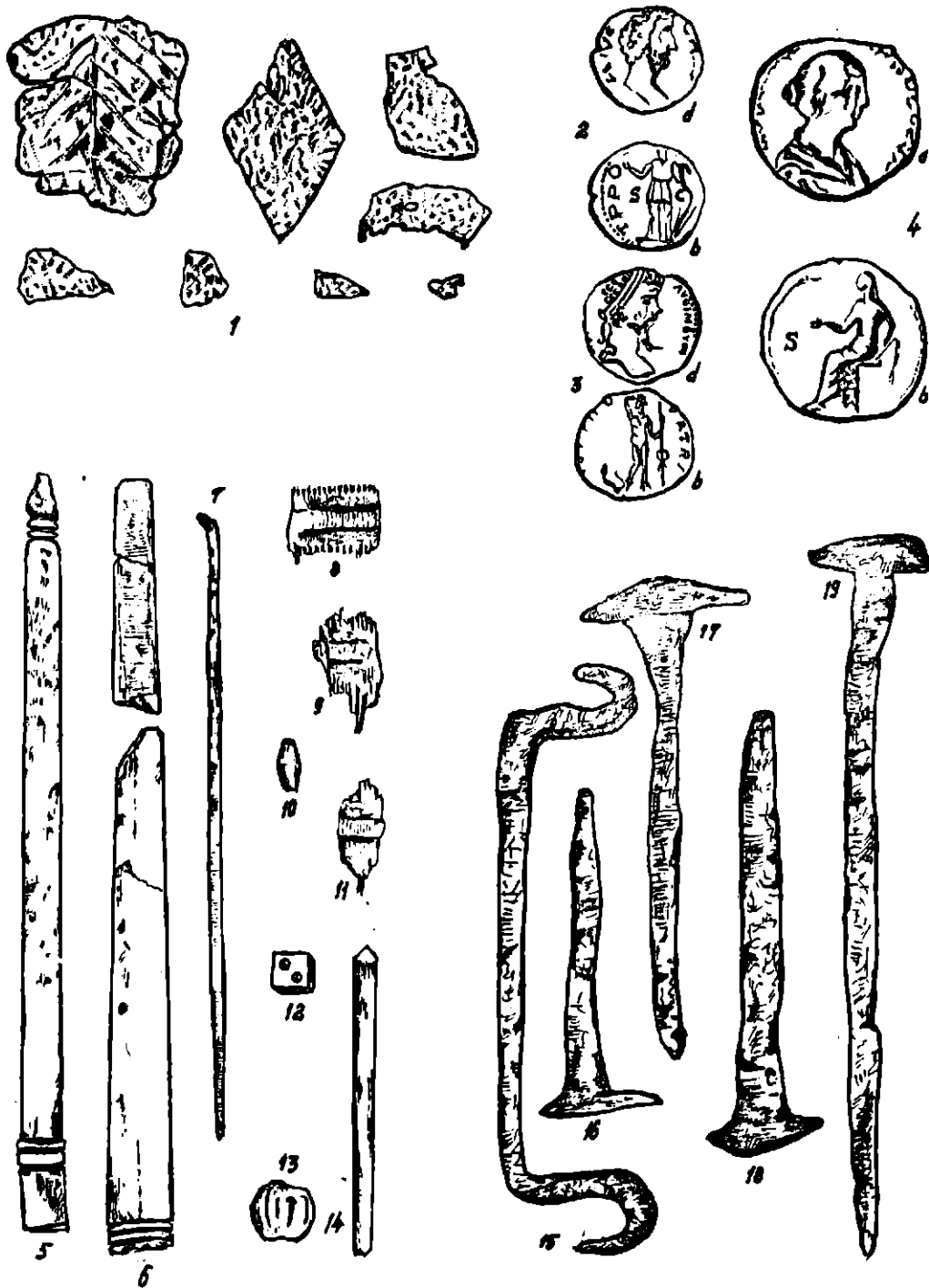
- Fig.1 - Le plan et le profil NNE-SSO du tumulus I
- Fig.2 - Le tumulus I. Les restes du squelette trouvé dans le sarcophage
- Fig.3 - Esquisse du sarcophage du tumulus I
- Fig.4 - Cruche découverte dans le tumulus I
- Fig.5 - Unguentarium découvert dans le tumulus I
- Fig.6 - Plan et profil ouest-est du tumulus III
- Fig.7 - Fragment de terra sigillata à marque de potier:
(S)VOBN(ILIUS)
- Fig.8 - Fibule en bronze découverte auprès du tumulus III

Planche I - Céramique découverte à Romula, dans le tumulus I (1-4), II (6) et III (5)

- Planche II - Romula: feuille et fragments travaillés en feuilles d'or, découvertes dans le tumulus I (1); monnaies en argent et en bronze découvertes dans les tumulus I (3) et III (2,4); objets en os (5,6,8-12,14), en bronze (7) et en verre (10,14) découverts dans le tumulus III; crampon découvert dans le tumulus I (15) et gros clous en fer du tumulus III (16-19)**
- Planche III - Céramique découverte à Romula dans le tumulus III**

Plasa I - Ceramică descoperită la Romula în tumulul I
(1-4), II(6) și III(5)

Plansa II - Monede și obiecte descoperite în tumulii I și III de la Romula

Plansa III - Ceramică descoperită la Romula, în tumulul III

THERMELE ROMANE DE LA MICIA
RAPORT ASUPRA SĂPĂTURILOR DIN ANII 1971-1974

Devierea cursului râului Mureș, datorită ridicării unor construcții industriale, a determinat ridicarea unui dig ce a acoperit un grup de cuptoare¹. Perspectiva continuării acestuia spre vest a impus continuarea cercetărilor în această zonă - ducând la descoperirea, în anul 1967, a termelor. Clădirea, identificată astfel și din punct de vedere arheologic, era cunoscută de mai multă vreme din două inscripții: una atestă refacerea băilor de către cohors II Flavia Comuagenorum, în primul an al domniei lui Septimius Severus²; cealaltă amintește o nouă refacere în timpul împăratului Severus Alexander³.

În anii 1967-1969, colectivul Muzeului arheologic din Deva, în colaborare cu Institutul de istorie și arheologie din Cluj, au dezvelit o parte însemnată din latura de est a termelor; rezultatele sînt încă inedite⁴. Din 1971, s-au continuat cercetările de către Muzeul de Istorie al R.S. României, ale căror rezultate se prezintă în acest raport⁵.

S-au săpat în acești ani cinci secțiuni (s.1 - s.5)⁶ (vezi planul general și profilele secțiunilor).

Prima secțiune (s.1) a fost dezvoltată sub forma unei suprafețe ce cuprinde un complex de mai multe camere din partea de vest a clădirii⁷.

Camera A are dimensi.: L = 5,65, l = 5,70 m. La comunicația cu camera B se află 2 mici încăperi de dimensi.: 1,55 x 1,50 m și 1,50 x 1,30 m. Comunicația cu camera B are lățimea de 1,40 m.

Pe latura de vest, la 0,55 m depărtare de latura de nord, se află o intrare cu lățimea de 1,56 m.

Sub stratul vegetal, în nivelul superior, s-a descoperit o mare cantitate de oase și fragmente ceramice; ele s-au aflat, în adîncime, pînă la nivelul pragului intrării de pe latura de vest.

Dedesubt s-a aflat un strat de nisip cu mortar (prăbușitură), pe o grosime de 0,25 m. Urmează un strat de pămînt cu eioburi; sînt 5 nivele, despărțite prin dîre de pămînt ars.

Camera era destinată probabil celui ce îngrijea de întreținerea focului și depozitării lemnului. În comunicația cu camera B se afla cuptorul; la gura acestuia s-a găsit o mare cantitate de cenușă. Cuptorul a fost construit din pietre mari, legate cu lut; are deschiderea de

0,60 m. Pereții acestuia se sprijină de cei ai celor două mici încăperi pătrate alăturate, a căror destinație este necunoscută.

Acest cuptor alimenta cu aer cald hypocaustul camerelor aflate în continuare.

Camera B este de formă pătrată (6,80 x 6,80 m), cu o absidă pe latura de vest.

Baza hypocaustului se află pe solul crud nisipos. Această podea este groasă de circa 25 cm: un strat din piatră de rfu (aprox. 10-15 cm) și un strat de cocciopesto (10-11 cm). Din cauza temperaturii ridicate, solul este înroșit dedesubt până la o adâncime de circa 25 cm; culoarea scade treptat în intensitate⁶.

Pe latura de vest, camera este prevăzută cu o absidă.

Fără absidă, hypocaustul are formă pătrată, cu 12 rânduri de pilae (încă un rând în intrîndul dintre pătrat și absidă). În absidă sînt 6 rânduri pe lung, 4 pe lat și 1 rând circular pe marginea acesteia.

Din interior s-a scos un număr mare de cărămizi, cu ștampilele cohortei II Flavia Commagenorum și legiunii XIII Gemina.

Între pilele de lîngă și în fața praefurnium-ului de pe latura de nord, pe podea, s-a aflat cenușă. Pămîntul de pe toată întinderea podelei era afumat.

Pe pilele din colțurile de nord-est și sud-est s-au aflat, in situ, porțiuni de cocciopesto suspendate, nederanjate; de asemenea în absidă, în colțul de sud. Aceste bucăți de cocciopesto se află aproape de nivelul actual al solului, aici era deci nivelul de călcare al camerelor.

Plafonul de cocciopesto se afla suspendat pe pilae. Pe podeaua perfect orizontală din cocciopesto se așeza o cărămidă de dimensiunile 27 x 27 x 6 cm; apoi alte două de 20 x 20 x 6 cm; apoi patru cărămizi rotunde cu diametrul = 18 cm, f = 8,5 cm; apoi două cărămizi pătrate de 20 x 20 x 6 cm; deasupra o cărămidă mare de 58 x 58 x 6 cm. Distanța între diametrele a două pilae este de 60 cm; diferența de 2 cm (1 cm de fiecare parte) servea pentru legătura de mortar. Deasupra s-a pus apoi un strat subțire de mortar roșiatic amestecat cu cărămidă pisată.

În dreptul praefurnium-ului, pilele au formă dreptunghiulară.

Pînă la podeaua pe care se află pilele, zidul are următoarele cote: zidul pătratului 1,50 m; la absidă, în punctul cel mai depărtat al arcului - 1,10 m. Pe latura de nord, cotele zidului sînt ceva mai scăzute. În absidă, deasupra plafonului de cocciopesto, zidul se păstrează pe o înălțime de 40 cm.

Pe latura de est, aproape de unirea cu camera C, se află un prag dintr-un bloc de augit-andezit (64 x 40 x 20 cm); peste el, un rând de piatră legată cu mortar (adăugire ulterioară).

Spre colțul de sud-vest al camerei B, lîngă absidă, s-a aflat, in situ, o tegula mammata, prinsă cu două crampoane de fier în zid. Aerul cald care venea de la praefurnium trecea printre pile, apoi urca în spațiul dintre zid și tegula, încălzind pereții.

Hypocaustul camerei B comunica cu cel al camerei C prin trei intrări. Comunicația dinspre est este cea mai bine păstrată: baza este lată de 45 cm; peretele continuă vertical 50 cm; sus este o boltă din cărămidă - până la punctul cel mai înalt al arcadei, înălțimea fiind de 75 cm.

Comunicația de vest are bolta de cărămidă căzută; se mai păstrează parțial pe partea dinspre camera C. Cea din mijloc era total prăbușită. Desigur că la nivelul plafonului suspendat pe pile se afla pragul de la intrarea spre camera C.

Camera C are dimensiunile: 6,80 x 6 m.

Pe perețele comun cu cel al camerei D se află două intrări de comunicație pentru aerul cald; cea dinspre vest a fost ulterior barată. Sistemul de construcție este identic cu cel dintre camerele B-C.

Pilele sînt dispuse pe 11 rînduri pe lat, 12 pe lung. Sistemul de construcție este același cu cel de la camera B; totuși, peste pilele rotunde și cele pătrate de sus (2+1), s-a pus cîte o cărămidă de dimensiuni 40 x 40 x 6 cm, apoi alta de 60 x 60 x 5 cm. Distanța între 2 pile este de 60 cm. Deasupra s-a turnat un strat de cocciopesto de 20-25 cm.

În timpul săpăturilor, plafonul se păstra perfect în colțul de nord-est al camerei, pe o lungime de 4,10 m de-a lungul laturii de est și 3 m de-a lungul laturii de nord.

Aproximativ la mijlocul laturii de vest, la circa 60 cm sub nivelul (păstrat al) zidului, se află o deschidere din blocuri de piatră roșie de dimensiuni: cele de pe laturi 60 x 28 cm, cel de sus 80 x 28 cm. Presupunem că este o gură de evacuare a aerului cald și fumului venit dinspre camera B.

Pereții au o înălțime (măsurată de la podea) între 1,50-1,80 m. Pe latura de est, spre capătul ei sudic, la nivelul ultimului rînd de pietre din zid, se observă o nesuprapunere între zidul de sus și fundație.

Încăperea hypocaustului camerei C era tencuită cu un strat subțire de mortar (păstrat în special la bază, înegrit de fum).

Pe latura de sud, la înălțimea de 80 cm de la baza hypocaustului, se află pragul intrării spre camera D (bloc de piatră, 1,40 x 0,20 m). Această intrare a fost ulterior, în două rînduri, îngustată.

Camera D are dimensiuni: 6,80 x 6 m; pe latura de vest, prezintă o ieșire dreptunghiulară de 2,90 x 2 m. Plafonul de cocciopesto, gros de 35 cm, se păstrează aici în întregime. Pereții acestui ieșind au două rînduri de tencuială de var, apoi încă unul, mai gros, din mortar cu cărămidă pisată.

Camera are două intrări pe laturile de est și sud; ulterior aceasta din urmă a fost îngustată.

Pilele hypocaustului formează 12 rînduri pe lung și 10 pe lat. Sistemul de construcție este cel descris la camerele anterioare. Plafonul de cocciopesto s-a păstrat aproape în întregime, dar prăbușit peste pile.

Pe latura de sud, în jumătatea dinspre vest, s-au găsit câteva tegulae mammatae încă în situ. Fețele lor erau tencuite și frumos fățuite. Înălțimea zidului, începând de la baza hypocaustului, este de circa 1,75 m.

Camera E are dimensiuni: 6,80 x 6,40 m.

Podeaua camerei se află la nivelul pragului ce face legătura cu camera D. Deasupra acesteia, zidul se mai păstrează pe o înălțime de 0,30-0,40 m.

Pe latura de vest a acestei camere s-a construit o absidă, având diam. = 5,25 m și raza (interior) 3,35 m. Zidul este realizat din piatră, de grosimea obișnuită (circa 70 cm) (spre nord este rupt pe o porțiune); este căptușit cu un strat de cărămidă, tencuit cu ciment vulcanic.

Ulterior a intervenit o refacere: podeaua absidei s-a ridicat cu 20 cm, iar pereții s-au tencuit din nou.

O ultimă refacere a dus iarăși la strîntarea absidei: diam. = 3,35 m, raza = 2,35 m. S-a construit un semicerc de piatră (sus cu strat de cărămidă); între acesta și zidul inițial al absidei s-a făcut un embleton de piatră de rfu. Podeaua s-a ridicat cu încă 20 cm: peste podeaua anterioară s-a așezat un strat de bolovani, apoi s-a tencuit.

Probabil că absida a servit ca bazin de apă rece, deoarece nu este prevăzută cu hypocaust.

În anul 1972, cercetările în acest sector au continuat prin săparea în capătul de sud a unei suprafețe de 20 x 7,30 m.

Cu această ocazie s-a constatat că încăperea E prezintă spre sud o altă absidă, cu diametrul de 4,65 m; grosimea zidului absidei este de 0,60 m. Absida era prevăzută cu pile de hypocaust; podeaua, păstrată în bună parte, era prăbușită.

Absida are două guri: una spre vest având un mic praefurnium; alta spre est, probabil pentru aerisire.

Acest hypocaust a fost se pare abandonat ulterior; aproape de baza absidei s-a găsit o podea parțial păstrată, de cărămizi, așezate pe un strat de lut galben. În gura de est a absidei a apărut o ulcică și un opaiț cu ștampila OCTAVI.

Cu ocazia abandonării hypocaustului s-a construit probabil și camera dreptunghiulară aflată la est de absidă, a cărei latură de vest face corp comun cu absida.

Această cameră are următoarele dimensiuni: 6,20 m zidul de sud, 6 m zidul de est; lățimea 4,50 m. Până la punctul de maximă curbura a absidei, zidul are 9 m.

La nivelul zidului păstrat al absidei, lipit de aceasta, s-a descoperit un pavaj lat de 1,10-1,30 m; este vorba de pavajul camerei.

Sub nivelul acestei podele, în direcție aproximativă est-vest, un zid traversează oblic camera, intrând probabil sub camera E (la locul de contact cu acesta, a fost probabil demantelat). La sud și vest de absidă s-au găsit alte două ziduri orientate nord-sud, secționate de zidul

de sud al camerei și absidei (Aceste ziduri sînt tăiate și de canalul care merge aproximativ paralel cu peretele sudic al secțiunii).

Canalul despre care este vorba mai sus merge paralel cu latura de est a camerei dreptunghiulare, apoi cotește spre vest. Canalul are în zona de est lățimea de 34 cm (latura de vest) - 17 cm (latura de est). El se sprijină pe zidul dinspre est al camerei, lat de 60 cm. Din capătul de sud al acestui zid se vede ieșind, pe dedesubt, un altul - paralel cu celelalte două ziduri suprapuse și orientate nord-sud.

Faptul că acestea sînt suprapuse de absidă, camera dreptunghiulară și canal, arată că sub nivelul acestora a existat anterior o altă construcție, care s-a demolat. Pentru aceasta pledează și faptul că podeaua acestei camere, păstrată în parte lângă absidă, suprapune zidul oblic orientat est-vest.

În partea de sus a camerei au apărut două cărămizi ștampilate ale legiunii XIII Gemina cu numele lui Elius Iulius și Memmius Fronto.

În cameră s-au descoperit patru monede de bronz: Diva Faustina (1), Faustina II (2), alta ilizibilă. Pe zidul canalului, în zona din cameră (-0,50 m), s-a găsit o monedă de la Commodus; la vest de absidă, sub nivelul gurii de alimentare, o monedă de la Antoninus Pius. O altă monedă de la Antoninus Pius a apărut la sud de absidă, pe zidul canalului.

Tot în această cameră, în nivelul de jos (contemporan cu zidul demolat), s-au mai găsit două cînițe și un fragment de pahar de sticlă.

În porțiunea săpată la vest de absidă a apărut un cuțitaș de fier și o ulcică bitronconică dacică (-0,80 m); în același loc - o fibulă de bronz și fragmente dintr-o ceașcă dacică.

Între materialele apărute în această zonă amintim și un fragment de tipar (partea posterioară) pentru turnat figurine de lut reprezentînd pe Venus.

Secțiunea a doua s-a săpat în anii 1971, 1973. Lungimea 82 m; orientată nord-sud.

În capătul sudic al secțiunii a apărut un bazin de piatră; dimensi. 6,2 x 4,9 m. Construcția sa prezintă trei faze:

În prima fază a fost un mare bazin, construit din piatră (lat = 60 cm) tencuit, căptușit cu cărămidă și din nou tencuit pentru a fi impermeabil - astfel că lățimea a ajuns pînă la 90 cm (pe latura de vest). Adîncimea bazinului era, măsurată de la nivelul actual al zidului, de 1,90 m. Pe latura de vest se află o intrare, lată de 3,30 m.

În faza următoare, podeaua s-a ridicat cu 60 cm; pe fundul bazinului s-a așezat un strat de dărîmături (bucăți mari de cociopesto, lungi pînă la 20-25 cm), gros de aproape 40 cm, apoi o nouă podea de mortar. În această fază, intrarea de pe latura de vest a fost barată cu un zid de piatră, gros de 80 cm.

În faza a treia a bazinului; s-a așezat peste podea un strat de pietriș gros de peste 30 cm. Intrîndurile de pe laturile de nord și sud au fost barate. În nivelul de deasupra pietrișului s-a descoperit un bust

acefal din marmură al zeului Liber⁹; de asemenea, trei fragmente din omoplatul unei statui de slatura unui om.

În prima sa fază, bazinul comunica spre nord cu un canal de piatră orientat nord-sud, apoi cotind spre vest și intrând sub peretele respectiv al secțiunii; el reapare în s.5.

Baza canalului este pavată, până aproape de intrarea în peretele secțiunii, cu 22 de cărămizi purtând ștampilele legiunii XIII Gemina.

La 4,6 m spre nord de bazin, un zid (lat de 55 cm) traversează secțiunea pe deasupra canalului (același zid traversează și s.3, imediat la nord de hypocaustul de aici).

În sectorul dintre bazin și acest zid, canalul are lățimea de 38 cm. Peretele vestic al canalului are înălțimea de 1,20 m (față de pavajul de cărămizi), cel estic de 0,58. Când s-a renunțat la bazin și canalul a fost abandonat, s-a construit zidul perpendicular, iar pe suprafața dintre bazin și zid s-a așezat un strat de nisip și un pavaj de cărămizi (Din punct de vedere al cotelor, acest pavaj corespunde cu cel din s.3 care acoperă hypocaustul din această zonă).

Pe fundul acestui canal s-au descoperit o monedă de bronz de la Domițian, un denar de la Hadrian și un inel-cheie.

La nord de zidul perpendicular, pereții canalului scad în înălțime, atingând cel mult 30-40 cm.

Canalul a fost săpat în pământul viu, sub nivelul de atunci al solului; față de actualul nivel, baza sa se află la 1,88-1,90 m. Stratul de dărâmături începe însă abia de la 1,30 m, adică de la nivelul inițial al zidului de est al canalului.

La 9,25 m spre nord de zidul perpendicular au fost descoperite alte încăperi, care se întind și în secțiunea următoare (s.3). Vor fi prezentate împreună, după descrierea acesteia din urmă.

Secțiune a treia are lungimea de 50 m, lățimea 2 m; orientată nord-sud, paralelă cu celelalte; s-a săpat în anii 1971-1973.

Complexul constructiv din jumătatea de nord identificat și prin săpăturile din s.2 va fi descris aparte.

În partea de sud a fost cercetat un alt grup de încăperi. Parte din acestea au apărut și în cercetările din anii 1967-1969; pentru a face legătura cu ele, s-a executat spre est o casetă.

Zidul perpendicular pe canalul din s.2 continuă în s.3 și casetă: spre nord lasă o încăpere, spre sud este legat de absida altei încăperi (cea cercetată în decursul săpăturilor din 1967-1969).

Camera este aproximativ patrată: 4,70 x 4,60 m; lățimea zidului este de 46 cm. Zidul de sud are două faze (o diferență de grosime de 14 cm).

În interior, făcând corp comun cu latura de nord, se află un canal construit din piatră; în el s-a găsit o monedă de bronz de la Marcus Aurelius (a.166-167). Pe latura de vest a apărut alt canal, orientat nord-sud, în care s-a găsit un vas aproape întreg de sticlă. Prin acest canal se evacua apa din bazinul cu absidă dinspre est. Cele două

canale converg în colțul de nord-vest, de unde apa se scurgea în afară.

Deasupra nivelului canalelor, pe o mică porțiune spre estul camerei, s-a păstrat un pavaj de cărămizi așezate pe un strat de nisip. Pavajul este contemporan cu ultima fază a zidului de sud.

Într-o această cameră și absidă, spre sud, s-a descoperit un pavaj de mortar, făcând corp comun cu zidul perpendicular pe s.2-s.3-casetă. Pe acest pavaj a apărut un fragment sculptural, reprezentând o mână ținând un vas. Ar putea aparține bustului lui Liber descoperit în bazinul din s.2.

Sub un strat de dărmături, la 30 cm sub această podea, au apărut zidurile unei încăperi cu hypocaust (1,98 x 1,20 m).

O bună parte este suprapus de canalul de scurgere ce vine din absidă. Pereții canalului au grosimea de 21 cm, înălțimea de 50 cm; deschiderea (lățimea pe unde se scurgea apa) 10 cm; adâncimea canalului 32 cm. Suprafața acestuia era acoperită cu lespezi, aflate la același nivel cu pavajul - ceea ce arată o contemporaneitate între camera dinspre nord și absidă. În schimb, faptul că acest canal întretaie hypocaustul arată că este ulterior acestuia.

Între pilele hypocaustului s-au găsit 3 fragmente de cărămizi ștamplate cu numele legiunii XIII Gemina. Tot aici au apărut și câteva fragmente de vase de sticlă.

Absida amintită aparținea unei încăperi ce se formează spre est. Deschiderea (diametrul) acesteia (pe interior) era la început de 4,80 m; ulterior s-a redus la 3,30 m. S-a zidit din piatră (lat. = 60 cm; se adaugă tencuiala de 8-9 cm).

Cu ocazia refacerii, intrarea s-a îngustat cu 75 cm la capete, cu 15 cm în punctul de maximă curbură.

Pentru a fi impermeabili, pereții acestui bazin au fost tencuiți cu un ciment fin.

Intrarea în acesta se făcea prin două trepte.

În anul 1973, s-a dezvelit, în suprafață, complexul constructiv descoperit încă din 1971 în jumătatea de nord a s.2-s.3 (camerile a, b, c) având o instalație specială de hypocaust.

Instalația de hypocaust se află în dreptul camerei din mijloc, la vest de aceasta.

Praefurnium-ul este construit din piatră; lungimea = 1,27 m, grosimea pereților 0,70 m. Gura acestuia este lată (la bază) de 0,95 m; sus (bolta este prăbușită) de 0,73 m. În interiorul acestuia s-au găsit vase întregi și numeroase fragmente ceramice, obiecte și deșeuri de bronz, sticlă.

Căldura din acest praefurnium intră într-un mic hypocaust (2,20 x 1,70 m); pilele acestuia se sprijineau pe o bază de mortar.

Camera dinspre sud este pavată și tencuită cu mortar fin. Podeaua era spartă însă pe o porțiune în formă de cruce; e-a constatat că dedesubt se aflau două șanțuri cu pereții de piatră. Fossa orientată nord-

sud comunica printr-un orificiu cu camera cu hypocaust. Aerul cald trecea deci prin aceste fosse, încălzind apa din bazinul de deasupra.

Un sistem identic de încălzire s-a întâlnit și la camera dinspre nord. Zidurile de est, vest și nord ale acesteia erau complet demantelate, probabil de către căutătorii de piatră; s-au putut urmări după urmele subsecției, făcută din piatră de rfu așezată într-ua mic șanț pe solul crud. În interiorul acestei camere s-au descoperit două monede de bronz, de la Hadrian și Lucius Verus.

La nord de aceste camere, un pavaj de mortar, aflat în același nivel cu baza hypocaustului, se întinde pe o lățime de 2 m spre nord.

Secțiunea a patra s-a săpat în 1971; orientată est-vest; între bazinul din s.2 și absida din caseta din partea de sud a s.3.

Cu această ocazie s-a identificat praefurnium-ul care încălzea hypocaustul abandonat din sudul s.3.

Secțiunea a cincea (1972). Orientarea nord-sud; lungimea = 82 m; lăt. = 2 m.

Șanțul a căzut aproximativ pe latura de est a unor camere ce se deschid spre vest.

Paralel cu zidul, ieșind dintr-una din încăperi, un canal pornește spre sud.

S-a surprins spre mijlocul secțiunii canalul de scurgere ce s-a descris în s.2. În el s-a găsit un capac de vas cenușiu și alte fragmente ceramice.

Alte camere s-au secționat în partea de nord a secțiunii. În cea pavată cu mortar, s-a descoperit un fragment de terra sigillata.

În 1974 secțiunea a fost prelungită spre sud cu încă 15 m. Au apărut alte ziduri ale unor încăperi în curs de dezvelire.

*
* *

În decursul săpăturilor a apărut o însemnată cantitate de material arheologic, în parte publicat sau în curs de publicare.

Tiglele stampilate reprezintă principala recoltă arheologică din therme. Ele se ridică la peste 500 de exemplare. Cele mai multe aparțin legiunii XIII Gemina (30 de tipuri). Alte patru tipuri aparțin cohortei II Flavia Commagenorum; un tip (reprezentat deocamdată numai prin două ștampile) - ala I Hispanorum Campagonum. Ele au format obiectul unui studiu complet¹⁰, recent apărut.

Opaițele descoperite sînt în număr de 17. Două dintre ele poartă ștampilele OCTAVI și CRESCERE; restul sînt anepigrafe. Un studiu detaliat asupra acestora este în curs de apariție¹¹.

Ceramica reprezintă de asemenea o cantitate însemnată de material descoperit în cursul săpăturilor.

Ceramica romană de uz comun prezintă o mare diversitate de forme, care a făcut obiectul unui studiu, de asemenea în curs de apariție¹².

În cursul săpăturilor s-au descoperit și câteva fragmente de vase de lux și terra sigillata.

De asemenea, au apărut o serie de vase și fragmente ceramice dacice: un vas bitronconic, două cești dacice, alte fragmente ceramice lucrate cu mână. Un studiu detaliat asupra acestora este în pregătire¹³.

În cursul săpăturilor au mai apărut câteva obiecte mărunte de bronz (fibule, cataramă, aplice etc.), os (zaruri, ace de os), fragmente de sticlă.

Monedele prezintă o valoare deosebită pentru istoricul termelor; le publicăm în continuare cu toate datele¹⁴:

1. sestertius. Domițian. 22,42 g; 33 mm; conservare slabă. Descoperit în canalul pavat cu cărămizi din s.2.

2. ↓, denar. Traian. 2,92 g; 18 mm; legenda ștearsă. Descoperit în stratul superficial.

3. ↓, denar. Hadrian. 2,52 g; 17 mm. RIC, 286(a); a.134-138. Descoperit în canalul pavat cu cărămizi din s.2.

4. ↓, as. Hadrian. 8,60 g; 27 mm. RIC, 975 (b); a.134-138.

5. ↓, AE. Hadrian. 11,78 g; 26 mm. RIC, 825(a); a.134-138. Descoperit în complexul din jumătatea de nord a s.2-s.3, -0,20 m, cu var pe el.

6. ↓, sestertius. Antoninus Pius. 24,67 g; 31 mm. RIC, 765; a. 145-161. Descoperit în suprafața săpată în capătul de sud al aripii de vest a termelor.

7. ↓, sestertius. Antoninus Pius. 28,43 g; 30 mm. RIC, 765; a. 145-161.

8. ↓, sestertius. Antoninus Pius. 23,17 g; 32,50 mm. RIC, 767; a.145-161. Descoperit în s.2 în prelungirea spre nord de complexul cu hypocaust.

9. ↓, dupondius. Antoninus Pius, 13,50 g; 21 mm. RIC, 919; a. 153-154. Descoperit pe zidul canalului din suprafața sud.

10. ↓, as. Antoninus Pius. 11,80 g; 28 mm. RIC, 563 (a); a.139.

11. ↓ AE. Antoninus Pius. 9,47 g; 25 mm. Cf. RIC, 951 (dar dupondius).

12. ↓, sestertius. Diva Faustina. 29,91 g; 31 mm. RIC, 1151; a. 141. Descoperit în suprafața sud.

13. ↓, AE. Diva Faustina. 9,63 g; 26 mm. RIC, 1161; a.141.

14. ↓, AE. Marcus Aurelius. 17,12 g; 29 mm; conservare slabă. Descoperit în caseta executată din s.3 spre est, în canalul de pe latura de nord a camerei.

15. ↓, as. Faustina II. 13,86 g; 27 mm. RIC, 1684 (dar Venus spre dreapta); a. 145-146. Descoperită în suprafața sud.

16. ↓, AE. Faustina II. 7,75 g; 26 mm; conservare slabă. Descoperită în camera dreptunghiulară din suprafața sud.

17. ↓, sestertius. Lucius Verus. 22,71 g; 19 mm. RIC, 1308; a. 161-162. Descoperită în complexul din partea de nord a s.2-s.3.

18. | , dupondius. Commodus. 12,65 g; 28 mm. RIC, 1614; a.179. Descoperit în camera dreptunghiulară din suprafața sud.

19. | , dupondius. Commodus. 10,81 g; 25 mm. Conservare slabă. Descoperit în s.2 (prelungire 1972), deasupra pavajului de la nord de cele trei camere.

20. | , AE. Commodus. 7,09 g; 24 mm; conservare slabă.

21-22 . Bronzuri, complet uzate.

Concluzii

Cum arătam la începutul acestui raport, inscripția din anul 193 atestă o refacere a termelor - ceea ce poate fi considerat drept terminus ante quem pentru datarea primei faze a edificiului.

Din punct de vedere arheologic, faza I a fost identificată prin câteva segmente de construcție în s.1 și s.3, amintite cu ocazia descrierii generale.

Monedele descoperite în terme se repartizează astfel: Domițian = 1; Traian = 1; Hadrian = 3; domnia lui Antoninus Pius - 9; domnia lui Commodus - 2 (una din a.179); nedeterminate - 2.

Moneda de la Domițian este foarte uzată, datorită unei îndelungate circulații; de altfel, a fost găsită împreună cu denarul de la Hadrian în canalul care aparține fazei II. De asemenea, nu prezintă importanță moneda de la Traian și cea de la Hadrian, aflate în stratul superficial.

În schimb, asul de la Hadrian, descoperit cu var pe el, poate fi utilizat ca terminus post quem.⁽¹⁾

Cele mai multe monede (9) sînt din timpul lui Antoninus Pius; ele pot fi invocate în favoarea datării primei faze a termelor în timpul domniei acestuia.

Refacerile datează din timpul lui Septimiu Sever și Severus Alexander, după cum o atestă cele două inscripții cunoscute de multă vreme. Se pare că ultima refacere atestată epigrafic, cel puțin după cum rezultă din cercetările din anii 1971-1974, nu a afectat planul general al termelor. Unele refaceri de mică amploare se constată și după aceea.

Cele două inscripții arată că împărații Septimius Severus și Severus Alexander au refăcut băile cohortei II Flavia Commagenorum - ceea ce, de fapt, desemnează această unitate drept autoare a lucrărilor. Numele ei apare imprimat pe un număr însemnat de cărămizi (patru tipuri de ștampile)¹⁵. Unitatea este atestată la Micia încă din timpul domniei lui Hadrian¹⁶; ea și-a păstrat probabil neschimbat locul de garnizoană pînă la sfîrșitul dominației romane în Dacia¹⁷.

Cele mai numeroase și variate ștampile aparțin însă legiunii XIII Gemina. Așa cum s-a arătat mai de curînd, ele au fost aduse la Micia de la Apulum; este vorba deci numai de concursul atelierelor de cărămidărie ale legiunii XIII Gemina la reconstrucție termelor și nu de prezența unor detașamente ale acesteia la Micia¹⁸.

La reconstrucția băilor a participat probabil și ala I Hispanorum Campagorum¹⁹; dar condițiile stratigrafice în care au apărut cele două ștampile ale acestora sînt necunoscute (săpături anterioare anului 1971). A staționat la Micia probabil începînd cu Antoninus Pius, pînă la sfîrșitul dominației romane în Dacia²⁰.

Amploarea acestei construcții (care va putea fi mai bine cunoscută după publicarea săpăturilor din 1967-1969) este o dovadă a vieții înfloritoare a așezării de tip quasi-urban (pagus) de la Micia²¹.

Thermele de la Micia au căzut treptat în ruine după părăsire. Ele nu prezintă urme de distrugere violentă, ca urmare a unor atacuri din afară.

LUCIA MARINESCU
LIVIU MĂRGHITAN
CONSTANTIN C. PETOLESCU

NOTE

- 1 Pentru acestea, vezi OCTAVIAN FLOCA, ȘTEFAN FERENCZI, LIVIU MĂRGHITAN - Micia. Grupul de cuptoare romane pentru ars ceramică, Deva, 1970.
- 2 CIL, III, 1374.
- 3 C. DAICOVICIU - Micia I. Cercetări asupra castrului, în: ACMIT, III, 1930-1931, Suppl. epigr. 1.
- 4 Vezi: OCTAVIAN FLOCA, ȘTEFAN FERENCZI, LIVIU MĂRGHITAN, op.cit., p.8 și urm.; DORIN POPESCU - Les fouilles archéologiques dans la République Socialiste de Roumanie en 1967, în: Dacia, N.S. XIII, 1968, p.430, nr.68.
- 5 Vezi SEBASTIAN MORINTZ - Les fouilles archéologiques dans la République Socialiste de Roumanie en 1972, în: Dacia, N.S., XVII, 1973, p.381-382; L. PETCULESCU, în: Muzeul Național, I, 1974, p.293.
- 6 Conducerea lucrărilor a avut-o Lucia Marinescu, șef de secție la Muzeul de Istorie al R.S. România. Din colectiv au făcut parte Liviu Mărghitana, muzeograf principal, Constantin C. Petolescu și L. Petculescu, muzeografi. Cercetările au însumat în 1971-1974 un număr de 140 de zile.
- 7 Planul și profilele executate de ing. topo. I. Iviniș (Deva).
- 8 Sistemul de realizare a podelei s-a cunoscut astfel: în colțul de nord-vest al camerei, pe o suprafață apreciabilă, pilele lipseau. Aici, o groapă dintr-o săpătură fortuită a distrus podeaua, adîncindu-se în trepte pînă la circa 1 m; era plină de moloz, pietre, bucăți de cărămidă. Așa cum s-a constatat aici, zidul de fundație depășea adîncimea de 1 m.
- 9 Publicat de C. POP - Reprezentări din Dacia dedicate lui Liber Pater și acoliților săi, în: Apulum, X, 1972, p.173-175, nr.1, fig.1.
- 10 CONSTANTIN C. PETOLESCU și LIVIU MĂRGHITAN - Tigle și cărămizi ștampilate din thermele de la Micia, în: Muzeul Național, I, 1974, p.247-258.

- 11 M.GHEORGHITĂ - Opaște romane de la Micia, în: Sargetia, XI, 1975 (sub tipar).
- 12 Comunicarea prezentată de LIVIU MĂRGIHITAN la Sesiunea Muzeului de Istorie al R.S. România din decembrie 1974; în curs de apariție în: Muzeul Național, IV,
- 13 Studiul se va face de către L.MĂRGIHITAN.
- 14 Determinarea monedelor s-a făcut de către Carmen Maria Petolescu, muzeograf la Cabinetul numismatic al Muzeului de Istorie al R.S. România.
- 15 CONSTANTIN C.PETOLESCU, LIVIU MĂRGIHITAN în: Muzeul Național, I, 1974, p.255-256; C.C.PETOLESCU - Note epigrafice (III), în: SCIV, 26, 1975, 3 (sub tipar).
- 16 CIL, III, 1371.
- 17 Bibliografia completă: I.I.RUSSU, în: Acta Musei Napocensis, VI, 1969, p.172; adaugă: L.MĂRGIHITAN, în: SCIV, 25, 1974, 1, p. 143-148; C.C.PETOLESCU, L.MĂRGIHITAN, în: Muzeul Național, I, 1974, p.253-254; C.C.PETOLESCU, în: SCIV, 26, 1975, 3 (sub tipar).
- 18 C.C.PETOLESCU, în: Sargetia, IX, 1972, p.47-48, nota 28; C.C. PETOLESCU, L.MĂRGIHITAN, în: Muzeul Național, I, 1974, p.254; C.C.PETOLESCU - L'organisation de la frontière romaine dans la vallée du Mureș (Dacia Superior); comunicare prezentată la alX-lea Congres internațional de studii asupra frontierelor romane, Xanten-Nijmegen, 13-19 septembrie 1974 (în curs de apariție în actele congresului). Analize chimice făcute de Cloșca L.Băluță (Alba Iulia) confirmă concluziile noastre (comunicare la Sesiunea Muzeului de arheologie Constanța, 27-29 octombrie 1974).
- 19 C.C.PETOLESCU, LIVIU MĂRGIHITAN, în Muzeul Național, I, 1974, p.255.
- 20 Bibliografia completă: I.I.RUSSU, în SCIV, 21, 1970, 1, p.162-163; idem, SCIV, 23, 1972, 1, p.67.
- 21 Vezi LIVIU MĂRGIHITAN - Micia a fost un "pagus" în tot timpul stăpînirii romane?, în: SCIV, 21, 1970, p.579-594.

**LES THERMES ROMAINES DE MICIA. RAPPORT SUR LES
FOUILLES EFFECTUÉES ENTRE
1971-1974
- Résumé -**

Les auteurs présentent les résultats des fouilles effectuées par le Musée d'Histoire de la R.S. de Roumanie dans le secteur ouest des bains de Micia (aujourd'hui Vețel, dép. de Hunedoara).

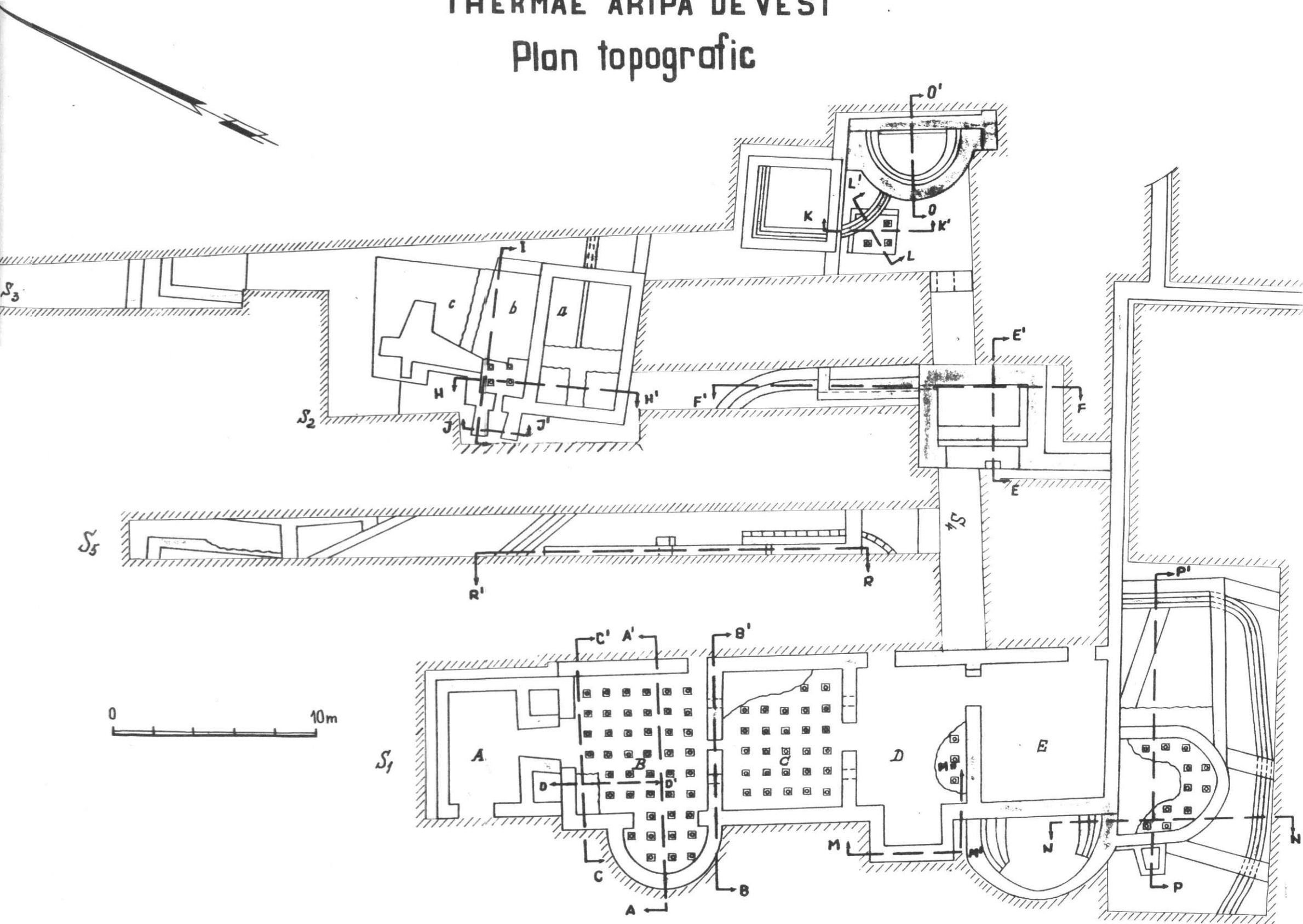
Les thermes ont été construites pendant le règne de l'empereur Hadrien ou d'Antonin le Pieux. Ultérieurement, elles ont été restaurées par les empereurs Septime Sévère et Sévère Alexandre (voir supra, no-

tes 2-3). Aux travaux ont pris part la cohors II Flavia Commagenorum et ala I Hispanorum Campagonum (stationnées à Micia); de même, il faut souligner l'apport de la légion XIIIe Gemina, dont les briques ont été apportées d'Apulum.

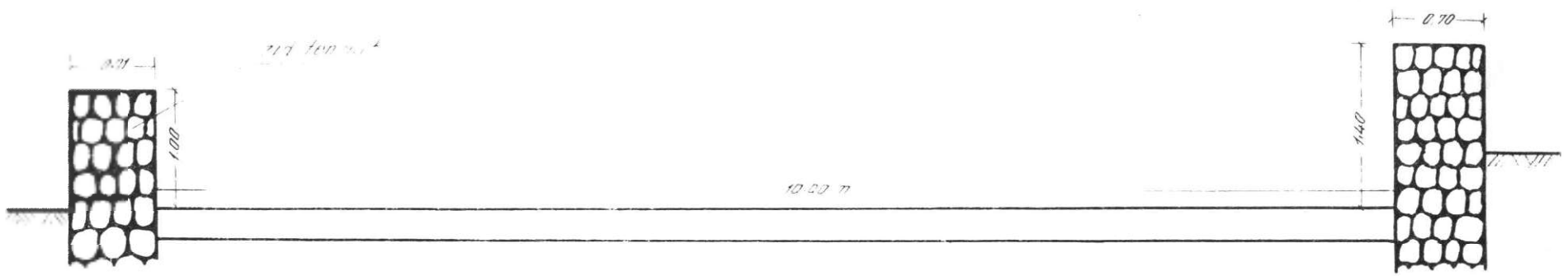
MICIA

THERMAE ARIPA DE VEST

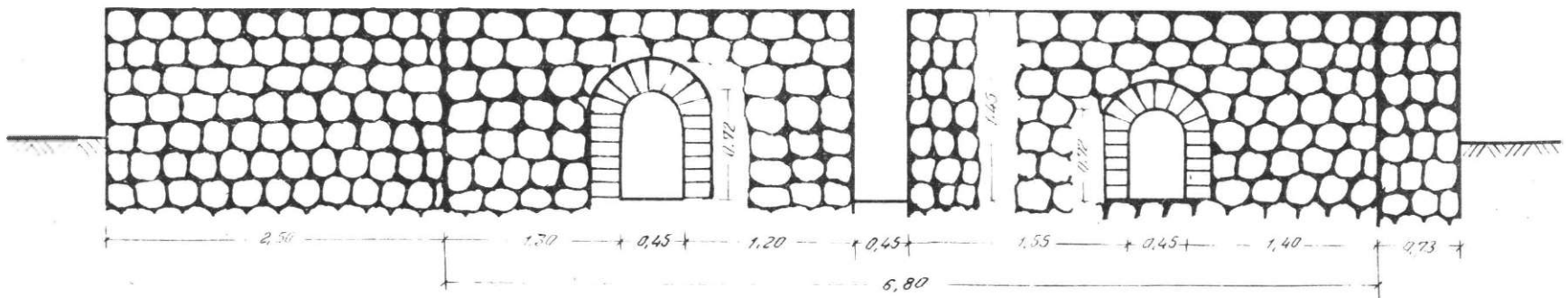
Plan topografic

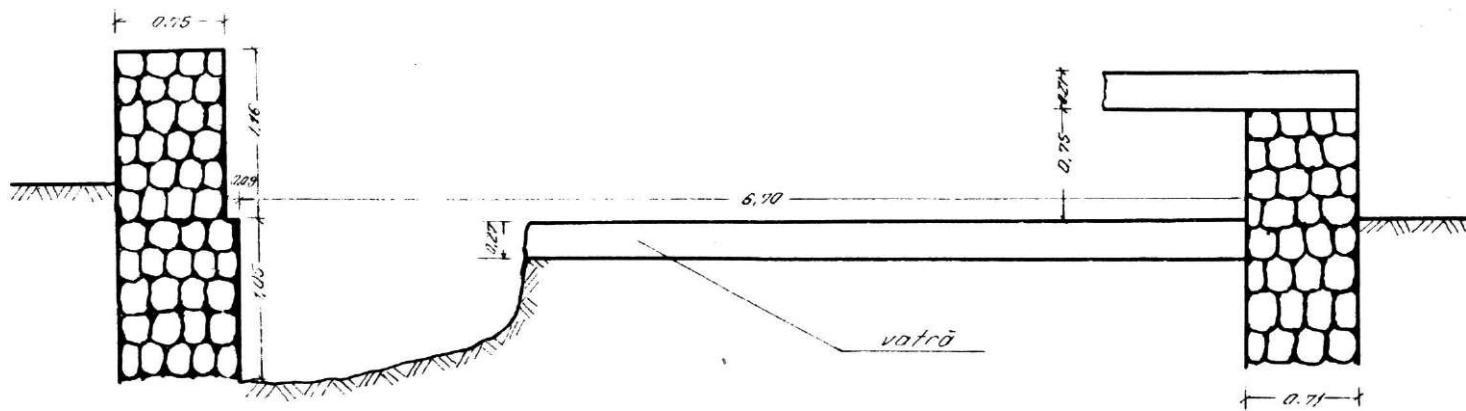
SECȚIUNEA A-A'

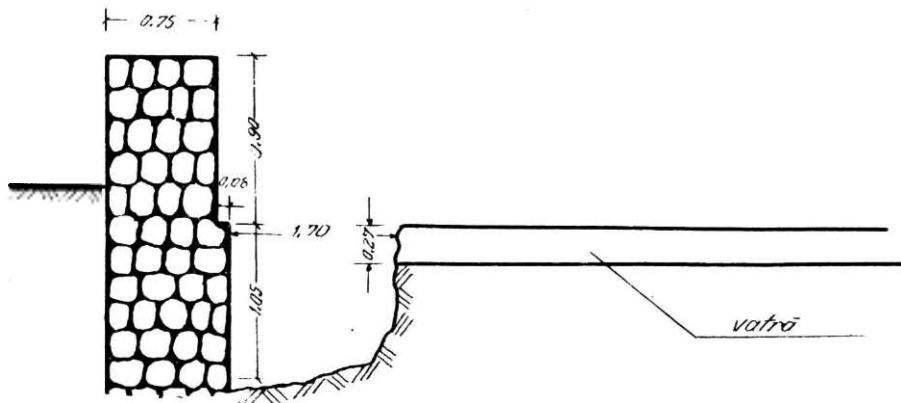
SECȚIUNEA B-B'

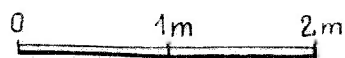
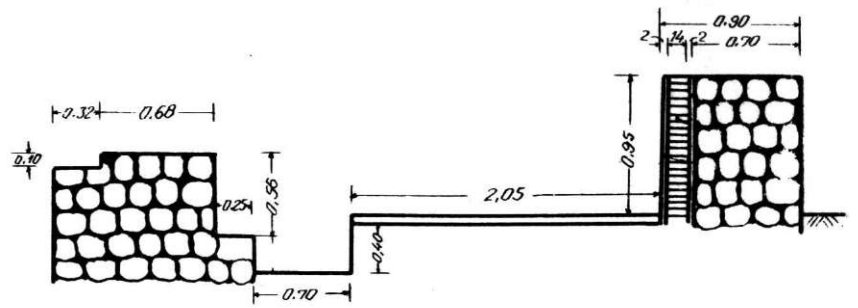
SECȚIUNEA C-C'

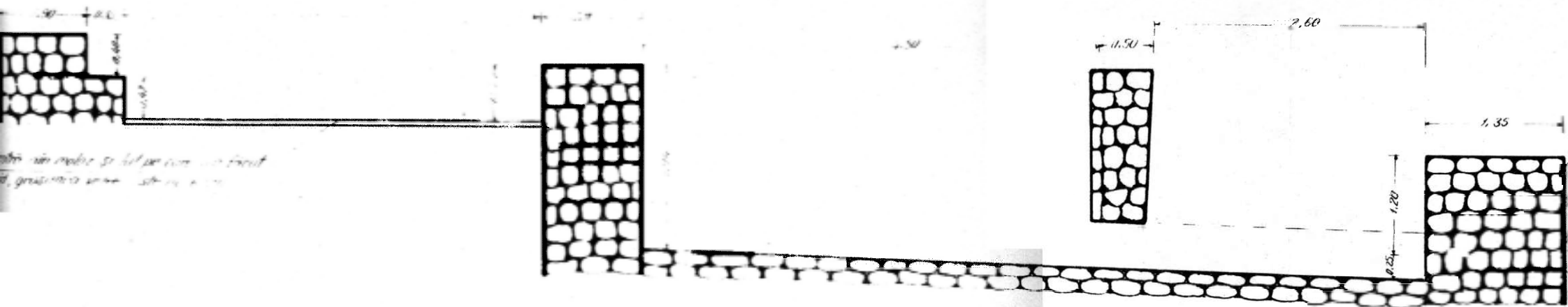
SECȚIUNEA D-D'

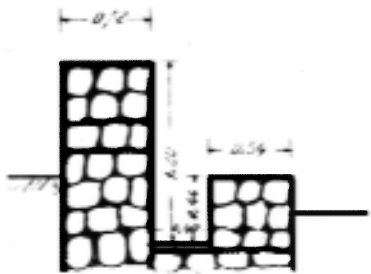
SECȚIUNEA E-E'

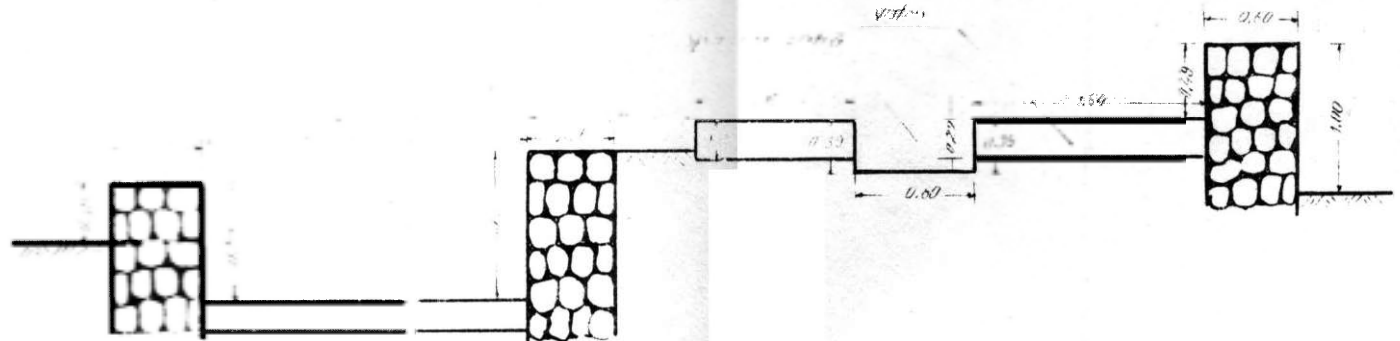
SECȚIUNEA F-F'

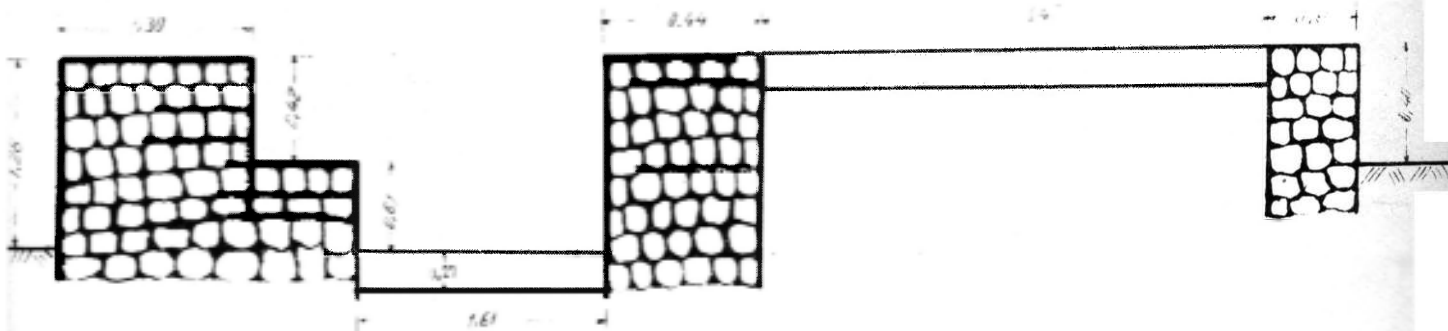
SECȚIUNEA G-G'

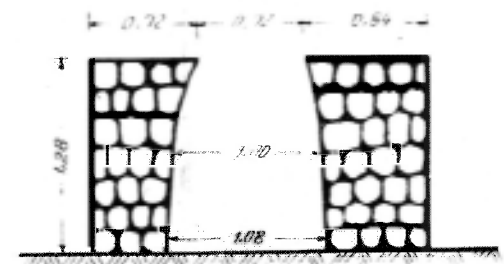
SECȚIUNEA H-H'

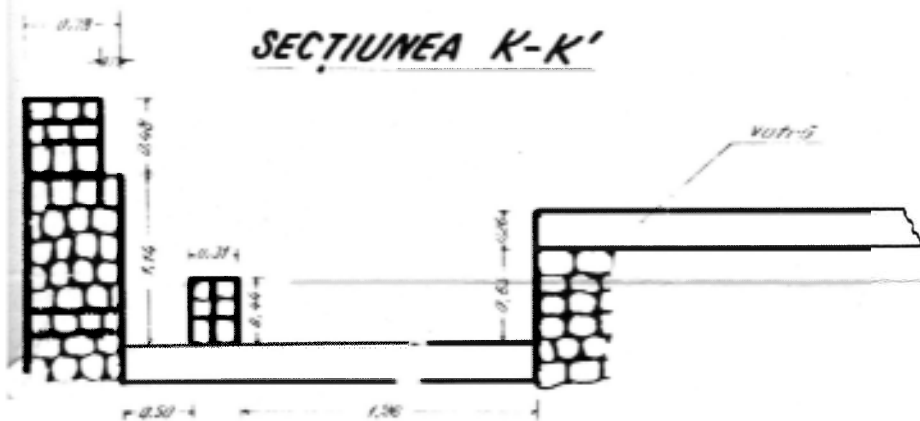
SECȚIUNEA I-I

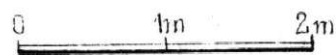
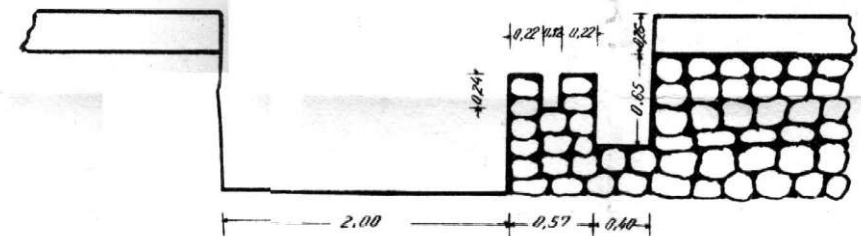
SECȚIUNEA J-J'

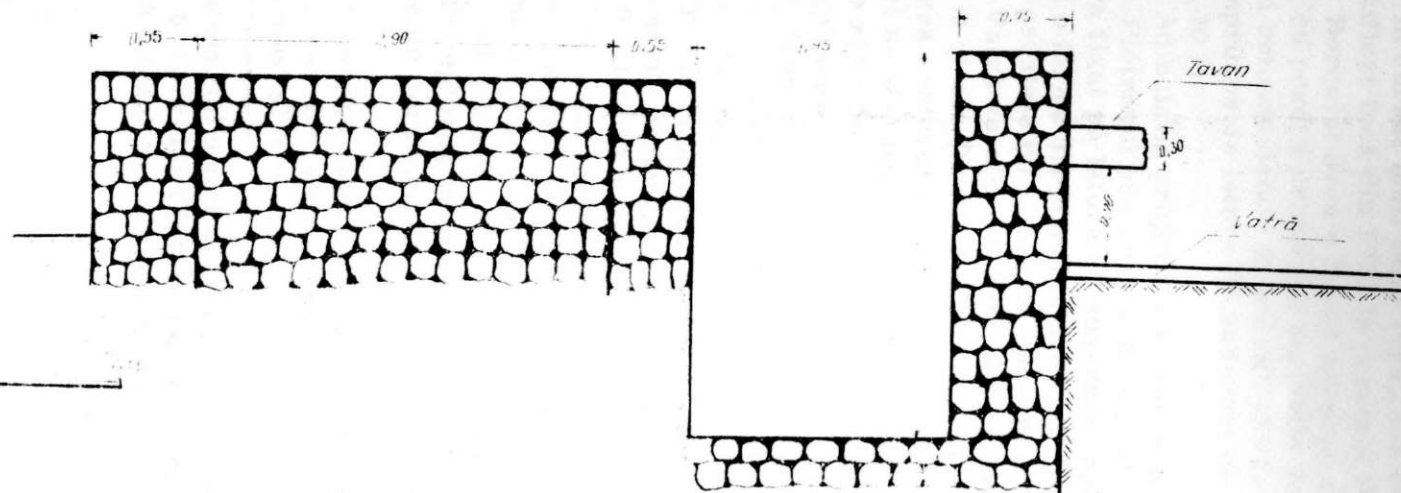
SECȚIUNEA K-K'

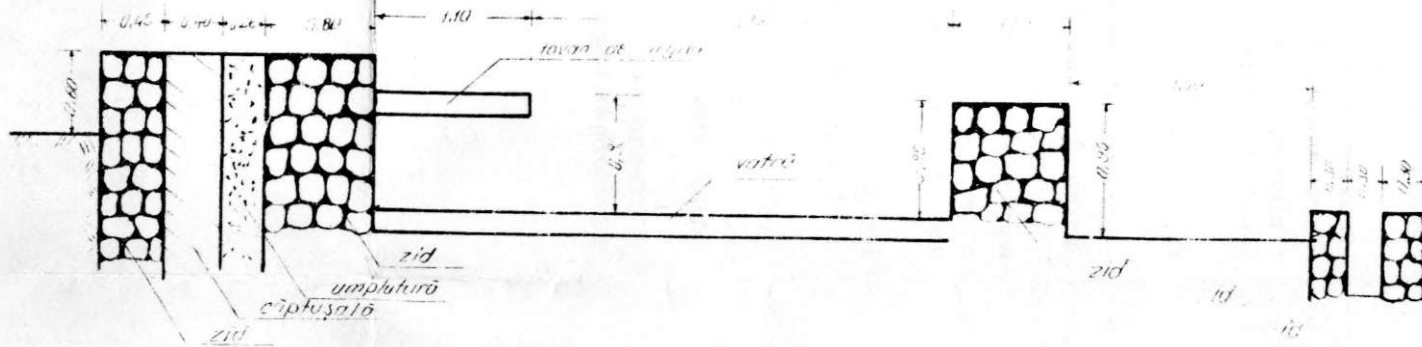
SECȚIUNEA L-L'

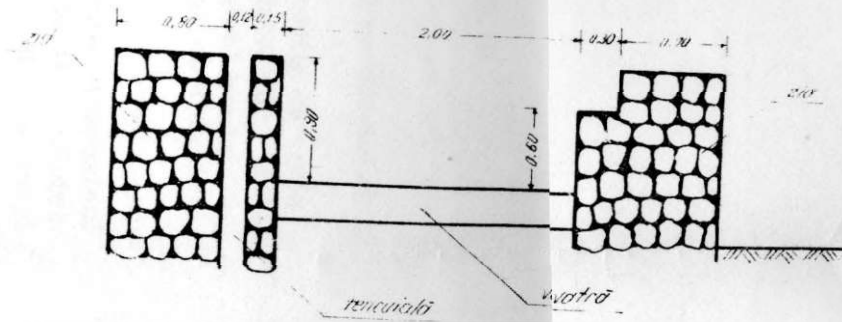
SECȚIUNEA M-M'-M''

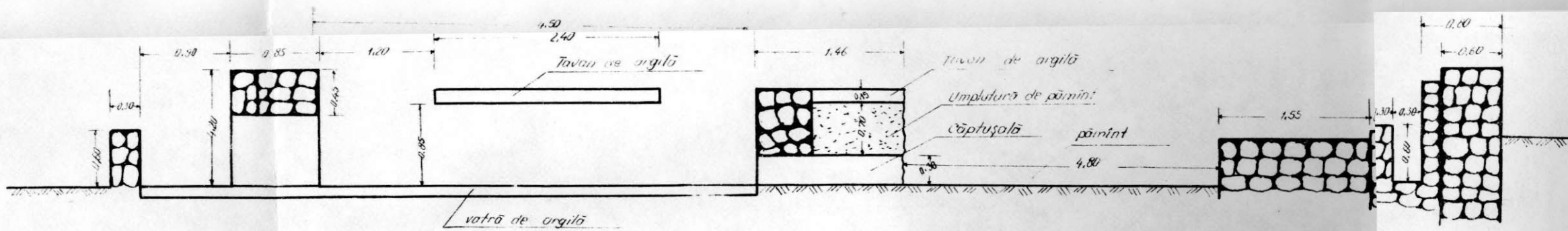
SECȚIUNEA N-N'

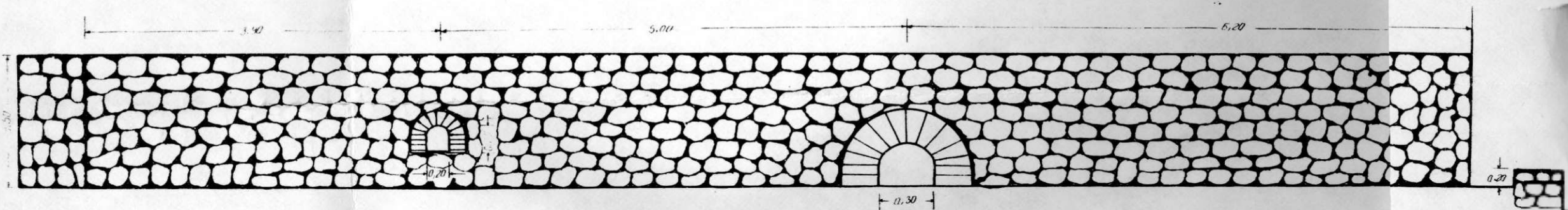
SECȚIUNEA O-O'

SECȚIUNEA P-P'

SECȚIUNEA R-R'

ȘANTIERUL ARHEOLOGIC TÎRȘORU VECHI
RAPORT DE SĂPĂTURĂ*

În cursul lunii iulie 1974, s-a continuat cercetarea bordeiului nr.2, identificat încă din 1973 în casetele IV și V E

Bordeiul avea o formă aproape trapezoidală, cu laturile de circa 5 m, cu pereții drepecți, iar colțurile de nord și de est tăiate de două gropi rotunde datate în sec.XV-XVI. Aproximativ în centrul bordeiului, mai aproape de latura de sud-vest se afla o groapă de par cu diametrul de 0,30 m.

Adâncimea gropii bordeiului era de 0,70-0,90 m.

Pietrarul era construit din bolovani de rfu de diferite dimensiuni și era fixat pe latura de sud-vest, aproape de colțul sudic al locuinței. Avea o formă dreptunghiulară, cu colțurile rotunjite, iar laturile lungi erau paralele cu latura de sud-est a bordeiului.

Vatra se afla adâncită față de nivelul de călcare cu aproximativ 0,25 m și era înconjurată de o gardină din lut, înaltă de 0,10 m, care depășea conturul vetrei, înconjurând și cenușarul din fața ei. Deasupra vetrei se afla probabil o tavă din lut ars, groasă de 0,04 m și cu marginile ridicate vertical, după cum arată fragmentele mari descoperite între pietrele prăbușite. Pereții, construiți din pietre lipite cu pământ se continuau deasupra acestei tăvi în formă de boltă.

Între pietrele prăbușite s-au descoperit fragmente ceramice și oase carbonizate, de animale.

Tot în cuprinsul locuinței au fost dezvelite și scheletele unor indivizi omorși violent, ce zăceau pe un strat de umplutură cu o grosime între 0,10-0,30 m.

Scheletul notat cu nr.1, se afla lângă latura de nord-vest aproape paralel cu aceasta, culcat pe partea dreaptă, cu fața îndreptată spre est, mâna stângă era îndoită din cot, iar mâna dreaptă era întinsă cu palma sub femure. Picioarele erau strâns ghemuite (fig.1).

În regiunea lombară și în jurul membrelor inferioare s-au găsit fragmente ceramice de la mai multe vase din care nu s-au întregit decât două.

Scheletul notat cu nr.2 se afla paralel cu latura de nord-est. Craniul nu s-a mai păstrat întrucât a fost tăiat de groapa de sec.XV din colțul de nord al locuinței. Și acesta se afla într-o poziție chircită, astfel

* Aducem mulțumiri și pe această cale tov. Gh.Diaconu, responsabilul șantierului Tîrșor pentru sprijinul acordat în timpul săpăturilor și la întocmirea acestui material.

Încît membrele inferioare se aflau foarte apropiate de torace, iar oasele de la laba piciorului se aflau imediat sub oasele bazinului (fig.2).

Fragmentele ceramice aflate în apropierea lui erau mai puține.

După demontarea scheletului nr.1 și înlăturarea stratului de umplură și a fragmentelor ceramice, au apărut oasele unui alt schelet uman care se adîncea cu aproximativ 0,05 m de nivelul podelei.

Este vorba de scheletul unei femei, notat cu nr.3, ce a fost tăiat din talie, așa încît alături de oasele bazinului și ale membrilor inferioare, aproape paralel cu latura de nord-vest a bordeiului, se găseau craniul și o parte din coloana vertebrală. Craniul a fost aruncat cu fața în jos și avea o despicătură largă în frunte pe linia nasului.

De-a curmezișul membrilor inferioare se mai afla un alt schelet, parțial păstrat și notat cu nr.4 ce aparținuse unui copil mic de 1-2 ani.

În jurul acestor ultime două schelete, singurele materiale găsite, au fost două fragmente ceramice decorate cu striuri în val, cîteva fragmente mărunte de chirpic și pigmenți de cărbuni.

În lipsă de alt inventar singurul criteriu de datare al bordeiului îl constituie analiza ceramicii de aici.

Marea majoritate a fragmentelor, provin de la tipul de vase fără torți, din pastă de culoare brun-roșcată, arsă oxidant și uneori prezentînd urme de ardere secundară. Pasta conține nisip fin, mai rar cu grăunțele mare sau chiar cu pietricele, pleavă și cioburi pisate. Forma vaselor era aceea de oală cu fundul drept, pereții oblici și umerii arcuiți imediat sub linia gîtului. Buzela erau rotunjite, îngroșate sau teșite, uneori cu o șanțuire mediană (fig.3,4,8).

Decorul cel mai des întîlnit este format din striuri mai late sau mai înguste incizate, care acopereau aproape toată suprafața vasului, pornind de sub linia gîtului pînă aproape de fundul vasului, sau erau grupate în benzi.

În unele cazuri striurile orizontale erau întretăiate de grupuri de striuri trasate oblic sau vertical pe umerii sau corpul vasului. O altă combinație de decor o constituiau benzile de striuri orizontale alternate de benzi de linii în val.

Deosebite ca profil sînt cîteva fragmente de pereți de vase tot fără torți, cu fundul drept dar cu corpul mai bombat, cu gîtul foarte scurt și buza foarte mult trasă în afară, cu marginea dreaptă. Suprafața buzei era decorată cu șiruri de împunsături. Corpul vaselor era decorat cu benzi de linii în val, cu unghiurile oblice, ascuțite (fig.9).

Pasta acestora este de culoare cărămiziu deschis sau gălbui cenușie, cu urme de ardere secundară, cu mult nisip fin, pleavă și mai rar pietricele sau cioburi pisate nu prea mărunte.

Ceramica fină cenușie sau negru-cenușiu este reprezentată de cîteva fragmente foarte mici, decorate cu linii lustruite, verticale, oblice sau în rețea. Tot din pastă fină, arsă cenușiu deschis sînt și cele două fragmente de la un ucior cu gîtul lung și gura trilobată și de la un vas decorat cu pastile aplicate, care se aseamănă cu ceramica descoperită la Histria-Capul Viilor¹ (fig.10).

O categorie ceramică aparține o reprezintă căldările de lut cu torți interioare descoperite în B₂ E. Majoritatea fragmentelor se aflau lângă și sub M₁ și proveneau de la două căldări: una întregită*, nedecorată și a doua cu decor de striuri în val.

Amândouă erau lucrate dintr-o pastă aspră, de culoare roșcat-cărămizie și brun-roșcată, cu nisip mult și pietricelă în amestec. Vasul avea o formă tronconică, cu fundul drept, pereții oblici, marginea teșită cu ajutorul unei spatule din lemn. În exterior marginea era decorată cu un brâu alcătuit din patru striuri largi, orizontale, foarte puțin accentuate (fig. 5).

În interior, ceva mai jos de marginea vasului erau două torți orizontale, semicirculare, dispuse diametral.

Celălalt tip de căldare de lut este tot cu fundul drept, cu pereții mai puțin evazați și cu marginea rotunjită. În exterior, pe toată suprafața, până aproape de linia fundului este decorat cu linii în val foarte dese încât vârful lor se întretaie (fig. 6).

Cu excepția căldărilor de lut, ceramica din B₂ E poate fi datată în cursul sec. X-XI, avându-se în vedere atât analogiile cu materialul recoltat în campaniile anterioare la Tîrgșor², cât și cu materialul din alte stațiuni arheologice datate în această vreme.

Datarea tipurilor de căldări descoperite la Tîrgșor este mai dificilă întrucât ele se deosebesc de cele cunoscute până acum în țara noastră³. Datarea lor în cursul sec. XI va fi confirmată de cercetări viitoare.

Cu privire la problema prezenței căldărilor de lut în așezările feudal-timpurii, P. Diaconu⁴ arată că acest tip de vas a fost adus din afară, de o populație migratoare, și anume de pecenegi.

Deși se știe că pecenegii au locuit și în estul Munteniei, asemenea materiale nu au mai fost identificate până în prezent, exceptând un fragment foarte mic descoperit la Dridu.

În stadiul actual al cercetării în cazul nostru s-ar putea să fie vorba de un raid peceneg care să explice atât prezența scheletelor aruncate în groapa bordeiului nu mult timp după dezafectarea lui, cât și prezența căldărilor de lut, ipoteză ce trebuie urmărită în cercetările viitoare.

ANCA PAUNESCU

* Dimensiunile sînt: l = 0,20 m; diam. gurii = 0,35 m, diam. fundului = 0,19 m.

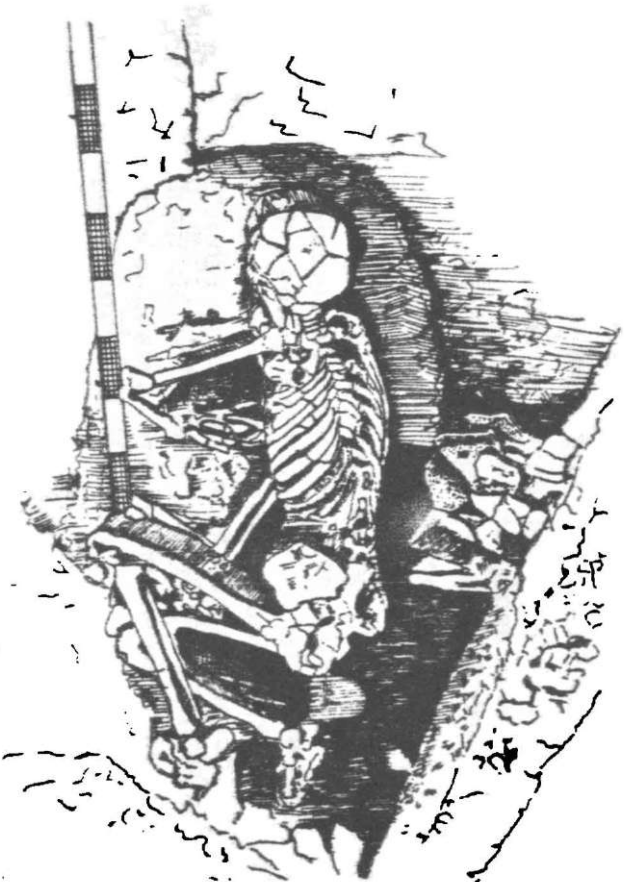

Fig. 1 - Scheletul nr. 1.

Fig. 2. Scheletul nr. 2

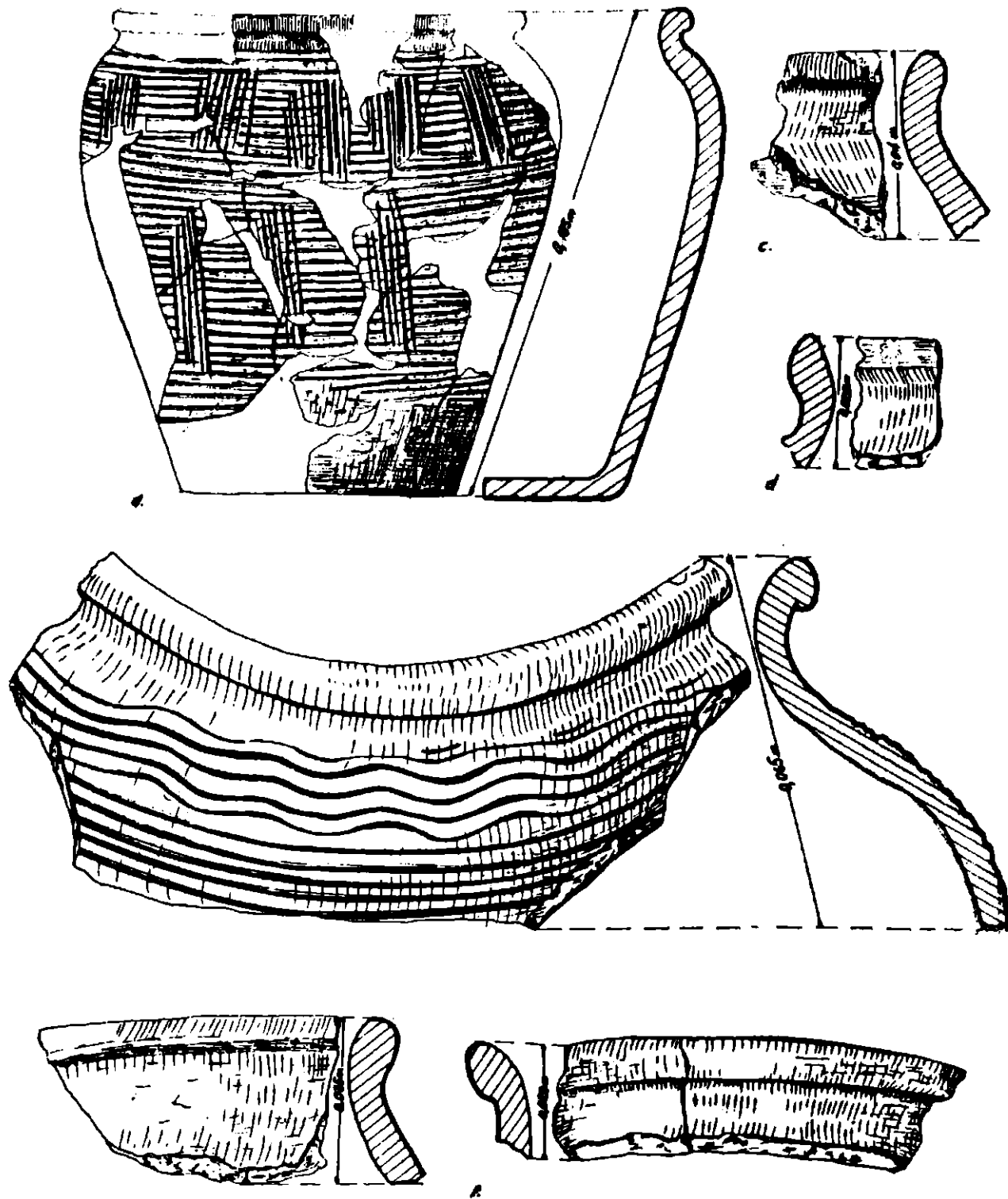

Fig. 3.-a. Vas bancan descoperit lângă M. 1.; b, c, d, e, f, Fragmente ceramice descoperite în B. 2.

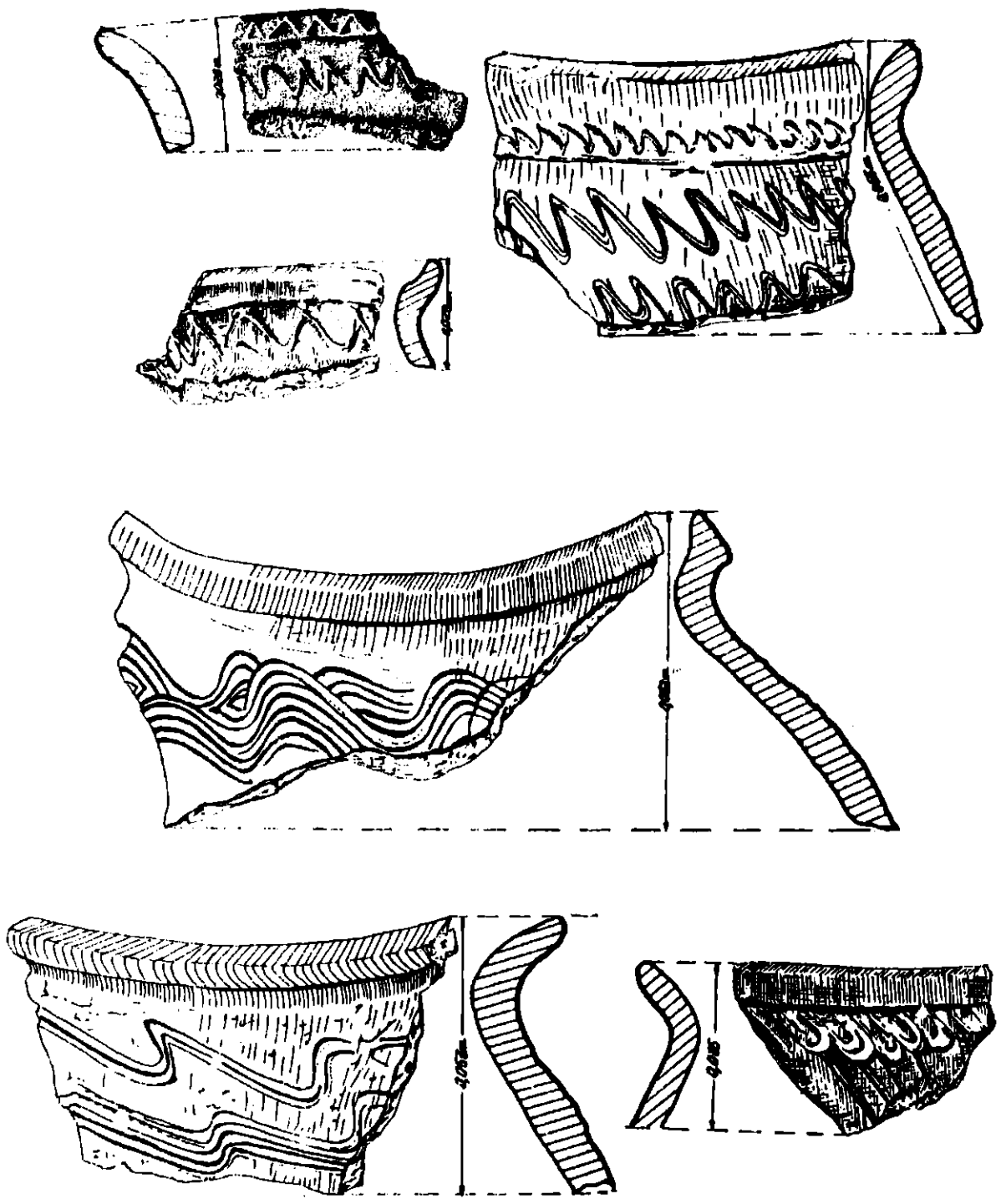

Fig. 4 - Fragmente ceramica descoperite în B 2.

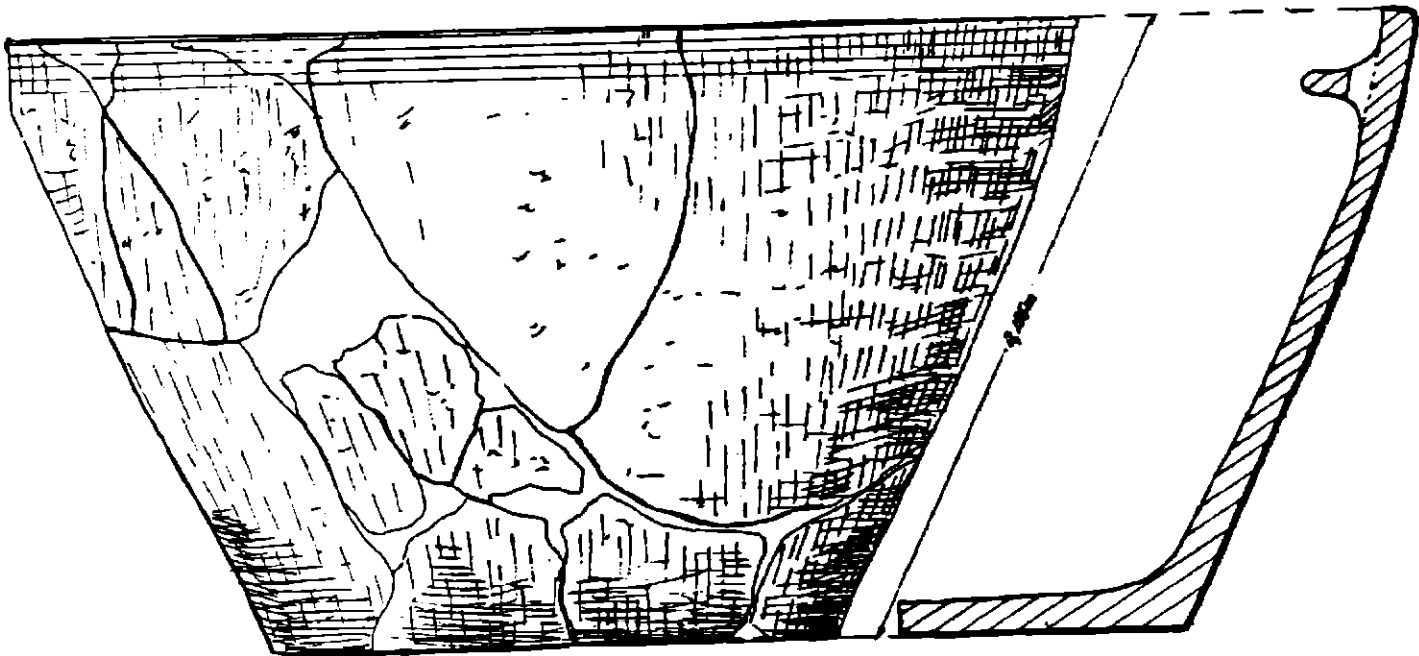

Fig. 5 - Căldare cu forți interioare decopertă lîngă M. 1.

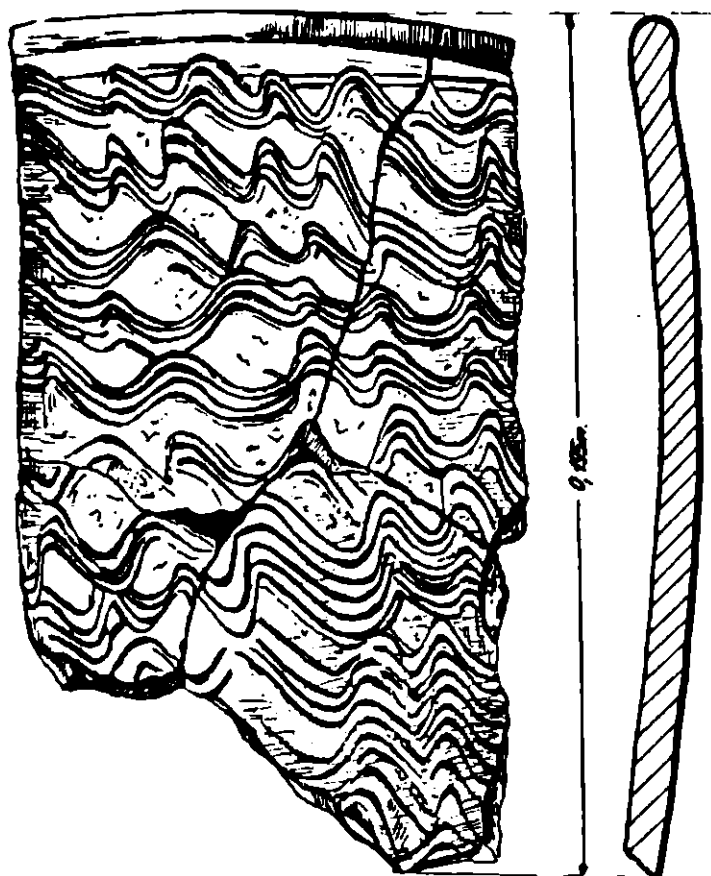

Fig. 6 - Fragment de caldare cu torti interioare, decorată cu striuri în valuri

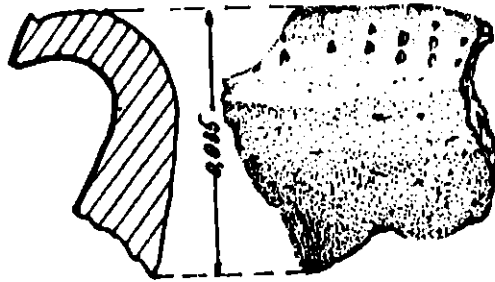

Fig. 7- Fragmente de buze de vase decorate pe suprafața interioară.

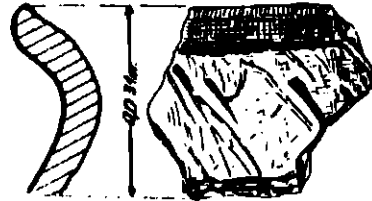
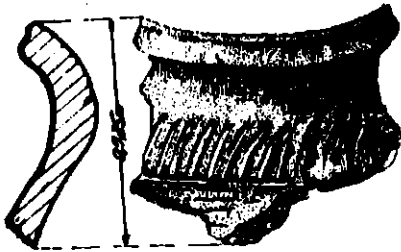
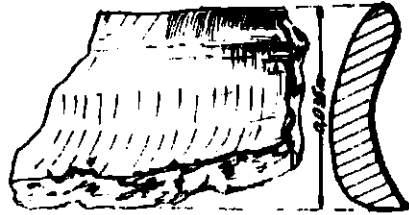
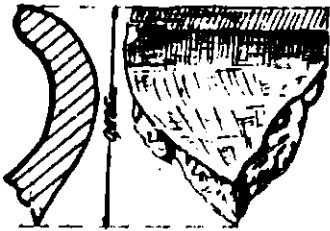
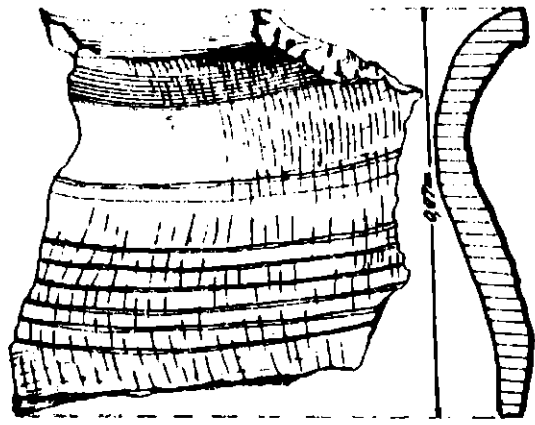
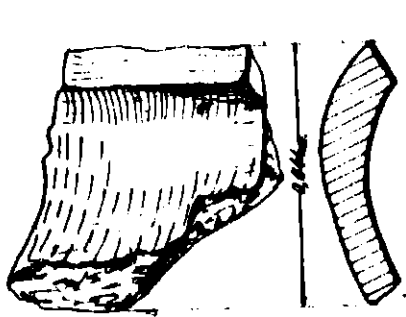

Fig. 8 - Fragmente ceramice decopenite în B 2.

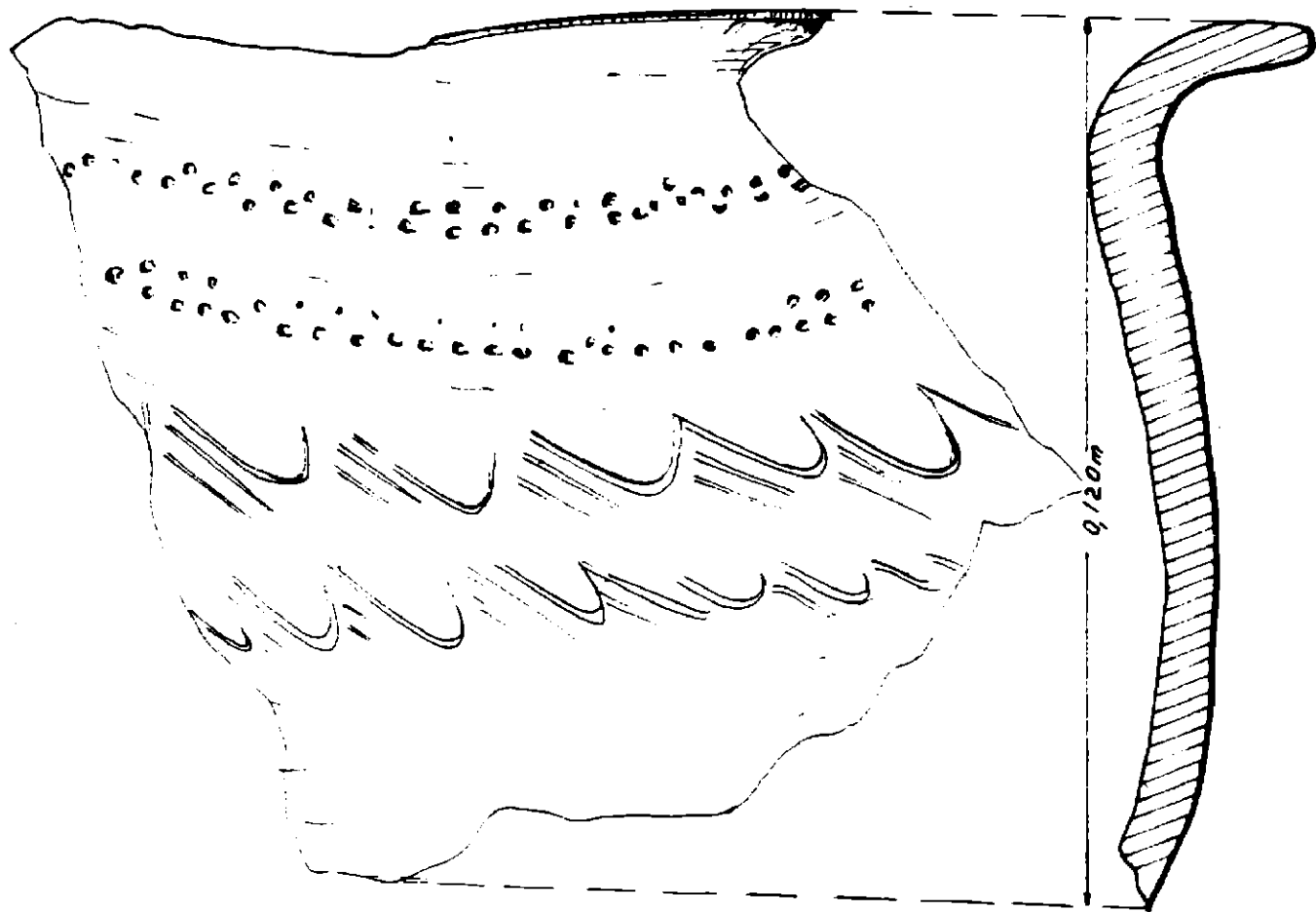

Fig. 9 - Fragment de vas găsit pe vatra pietrarului

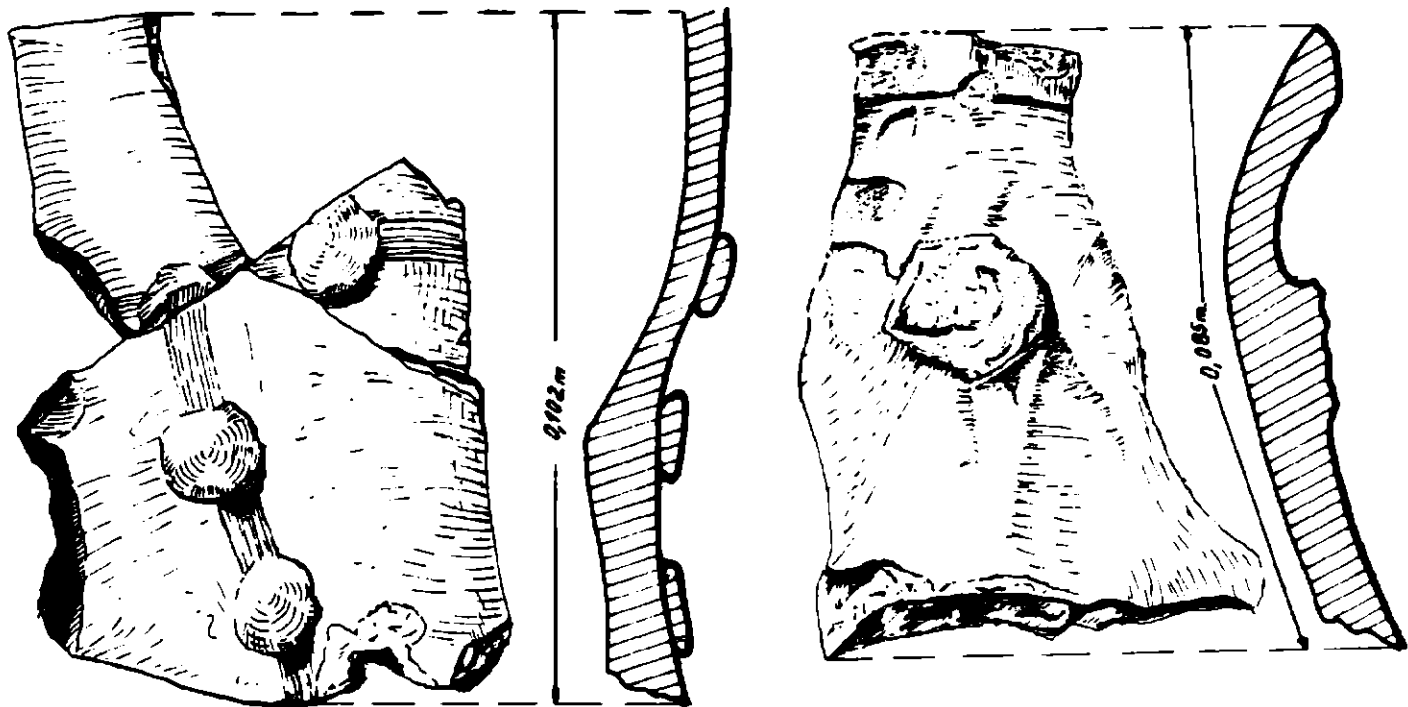

Fig. 10 - Fragmente ceramice din pastă fină, cenusie.

- 1 VLAD ZIRRA - Dacia, NS, VII, 1963, p.389, fig.25.
- 2 D. POPESCU, N. CONSTANTINESCU, GH. DIACONU, V.I. TEODOR - Şantierul arheologic Tîrşor, în: Materiale..., VII, p. 642, fig.10; GH. DIACONU, N. CONSTANTINESCU - Şantierul arheologic Tîrşor, în: Materiale..., VIII, p.542-543, fig.8 și 9.
- 3 GH. ȘTEFAN, I. BARNEA, M. COMȘA, E. COMȘA - Dinogetia I, p. 147 și urm.; GR. FLORESCU, R. FLORESCU, P. DIACONU - Căpîdava, p.210, pl.XXVIII și p.211, fig.113; D. TEODOR - Le hant féodalisme sur le territoire de la Moldavie à la lumière des données archéologiques, în: Dacia, N.S. IX, 1965, p.330-331; M. PETRESCU-DIMBOVIȚA, EM. ZAHARIA - Şantierul arheologic de la Dăneşti, în: Materiale..., VIII, p.57, fig.12; EUG. ZAHARIA - Săpăturile de la Dridu, Bucureşti, 1967, p.81 și p.180, pl.XV, fig.7.
- 4 P. DIACONU - Cu privire la problema căldărilor de lut în epoca feudală timpurie, în: S.C.I.V., VII, 3-4, 1956, p.421-429.

LE CHANTIER ARCHÉOLOGIQUE DE TÎRȘORU-VECHI

- Résumé -

Pendant le mois de Juillet, 1974 on a continué la recherche de la hutte demi-enfouie, nr.2 identifié en 1973 dans les cassettes IV et V E.

La hutte avait une forme rectangulaire, avec les parois droites et les coins du N et E ont été sectionnés par deux fosses du XVe-XVIe siècles.

Au centre de la hutte on a trouvé un trou correspondant à un gros pieu intérieur, qui soutenait le toit.

Sur la côte de S.O. on a trouvé le foyer bâti en pierre, rectangulaire, au coins arrondis.

Les tessons céramiques appartiennent aux types des vases sans anse, au rebord proéminent, aux flancs droites ou arrondis, faits en terre glaise, de couleur brun-rougeâtre, mêlée de sable et de mêmes fragments pierreux, décorés avec des bandes des lignes horizontales, verticales ou ondulées.

D'autres tessons appartiennent au même type de vase mais travaillé d'une pâte gris-noir, et aussi deux fragments en pâte fine, gris qui appartiennent à une cruche avec l'embouchure trilobée.

On a découvert aussi 4 squelettes d'individus tués et jetés dans la fosse de la hutte, peu de temps après sa désaffectation.

A base de la céramique l'habitation date du Xe-XIe siècles.

Une catégorie à part est représenté par les deux types de chaudrons en argile, découverts accoté de M₁, tout à fait différent par forme et décor de ceux trouvés jusqu'à présent dans d'autres stations archéologiques et attribué aux petchenèques.

Légende des figures

- Fig. 1 - Le squelette nr.1
- Fig. 2 - Le squelette nr.2
- Fig. 3 - a, Vase découvert près de M₁; b,c,d,e,f, fragments céramiques trouvés dans la hutte nr.2
- Fig. 4 - Fragments céramiques trouvés dans la hutte nr.2
- Fig. 5 - Chaudron en argile découvert près de M₁
- Fig. 6 - Tesson du chaudron en argile
- Fig. 7 - Fragments des bords de vases avec décor sur la surface intérieure
- Fig. 8 - Fragments céramique découverts dans la hutte nr.2
- Fig. 9 - Fragment de vase trouvé parmi les pierres du foyer
- Fig. 10 - Fragments céramiques en pâte fine gris

CERCETĂRI ARHEOLOGICE LA CURTEA DOMNEASCĂ DIN SUCEAVA*

Reluate după o întrerupere de aproape un deceniu și jumătate¹, cu sprijinul material al organelor locale de partid și de stat, cercetările arheologice de la Curtea Domnească din Suceava din vara anului 1974 și-au propus², ca pe durata câtorva campanii, să se efectueze studierea amănunțită și dezvelirea integrală a complexului în vederea consolidării lui ca monument în aer liber în actualul peisaj arhitectonic sucevean, care îmbină în chip atât de armonios monumentele pline de glorie ale trecutului cu construcțiile pe deplin semnificative ale prezentului. Prin demolarea uneia din construcțiile contemporane nouă, care suprapunea parțial vechile ruine, cercetarea anului 1974 a putut cuprinde o suprafață mult mai mare de teren, fapt care a prilejuit surprinderea unor situații cu totul noi, dar nu imposibil de bănuite.

Noile cercetări au pornit de la premisa că este greu de crezut ca cel dintâi constructor în piatră din întreaga istorie a Moldovei medievale, care a fost Petru Mușat, să fi ridicat din temelii două cetăți de piatră la Suceava (Cetatea Scheia și Cetatea de Scaun) fără să fi avut, în prealabil, în orașul abia devenit capitală a statului, o casă în care să fi locuit și de unde să fi supravegheat direct zidirea cetăților menționate. Cercetările anterioare, mult reduse ca amploare, nu putuseră să demonstreze cu argumenta solide de ardin stratigrafic și cronologic de când anume datează zidul palatului domnesc din piatră cunoscut în Suceava de mai multă vreme și suprapus de construcții târzii. Uneori s-a socotit că zidul acesta a fost ridicat odată cu Cetatea Sucevei³, alteleori s-a considerat că el aparține epocii lui Ștefan cel Mare⁴, pentru ca ceva mai recent să se aprecieze ca dovedită existența Curții Domnești din timpul lui Petru Mușat și a planimetrului acesteia în formă pătrată cu latura de 40 m⁵. Asemenea interpretări diferite se datorau în principal faptului că cercetările anterioare dovediseră ferm că zidul încă la suprafață al palatului domnesc suprapune și tale unele complexe

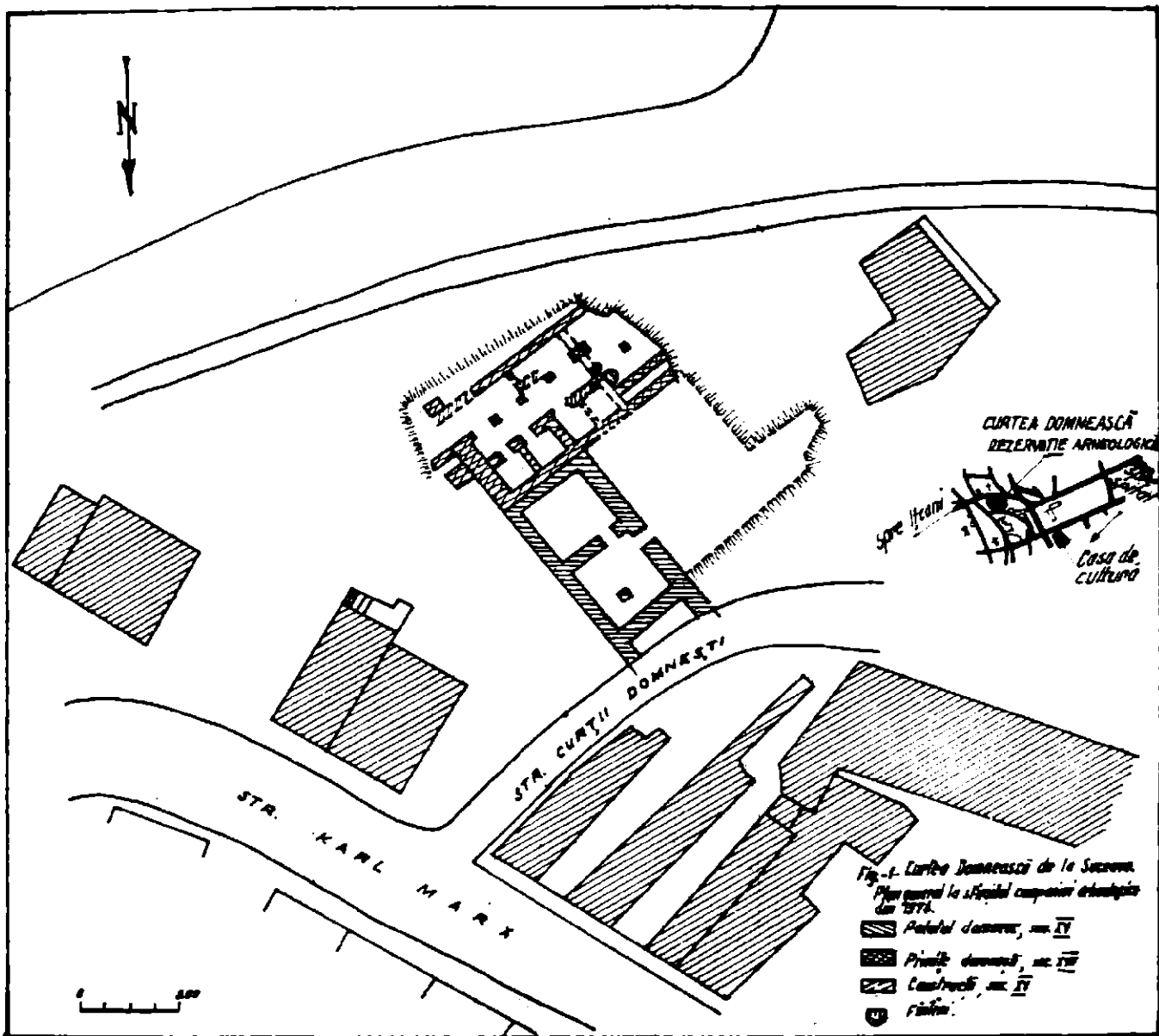
* Text revizuit și completat al materialului prezentat la Sesiunea de rapoarte a Institutului de arheologie din București din 25-26 februarie 1975.

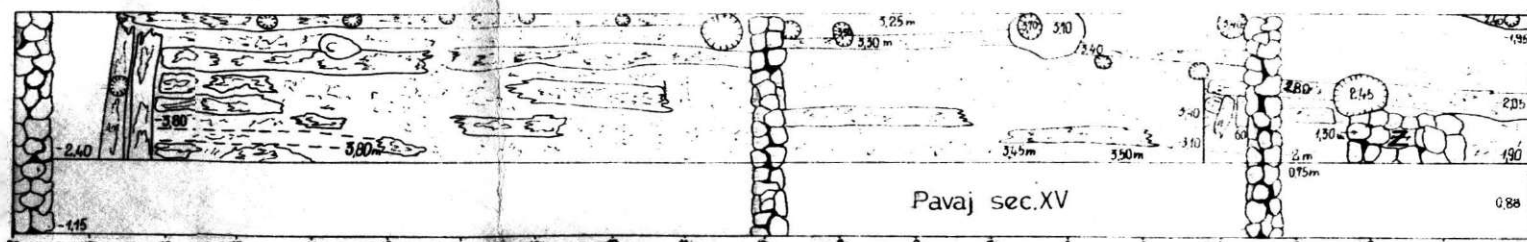
din lemn din sec. XIV-XV⁶, dar și amploarei cu totul reduse a cercetărilor respective, care n-au putut cuprinde o suprafață mai mare și o judecată de ansamblu.

Prin demolarea și înălțurarea resturilor uneia din construcțiile contemporane care suprapunea în bună parte palatul domnesc din piatră au fost identificate parțial zidurile acestuia. S-a constatat cu acest prilej că este vorba de o construcție rectangulară, cu lungimea până acum dezvelită de 19,50 m și cu lățimea de 11 m, construcție alcătuită din două încăperi despărțite de un perete cu ușă (fig. 1, 2). Precizăm că edificiul acesta din piatră se continuă spre vest pe sub actuala stradă a Curții Domnești și că până acum a fost identificată numai partea de răsărit a lui. Este o construcție masivă din piatră, cu fundația adâncită până la 1,50 m, cu elevația zidăriei pe alocuri păstrată pe înălțimea de 1 - 1,50 m, cu zidul gros de 1,60 m, cu intrarea pe latura de sud prevăzută cu prag de piatră și laturile în șpalet străjuite de montanți din piatră, cu o ușă similară practică în peretele despărțitor al celor două încăperi până acum cunoscute și cu două ferestre, cu șpalet dublu și ancadrame profilate, în peretele de nord (fig. 2, 6/1, 7/1). Întreaga masă de zidărie a fost "armată" cu tiranți din lemn orizontali înecați în mortar, ale căror lăcașe sînt pe alocuri bine păstrate. Spunem pe alocuri, fiindcă o parte a zidului de sud și parțial zidul de est al palatului au fost demantelați până la fundație de către căutătorii de piatră începînd cu finele veacului al XVII-lea, în săpătură fiind surprinse numai șanțurile de fundație (fig. 2).

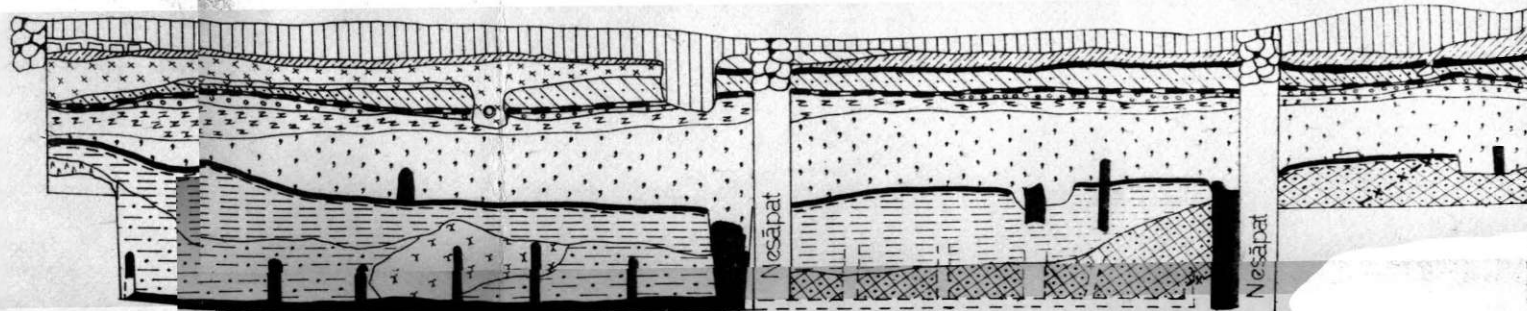
O secțiune de 30 x 3 m trasată și săpată aproximativ pe direcția nord-sud, perpendicular pe zidurile lungi ale palatului de piatră și cu latura estică pe mijlocul intrării, a dus la identificarea și cercetarea parțială a unei impunătoare construcții din lemn, anterioară palatului de piatră și suprapusă de zidurile acestuia. Este vorba, în fond, de o casă din lemn cu latura lungă de 18,50 m, prevăzută la partea inferioară cu pivniță, tot din lemn, lungă de 14,25 m și cu intrarea în pantă (gîrlici) de 3,25 m pornită din interiorul (din podeaua) locuinței de suprafață în discuție (fig. 2/a, b). Chiar dacă această impunătoare construcție din lemn, cu pivniță, n-a putut fi dezvelită și cercetată în întregime (lățimea ei rămînd încă necunoscută), dimensiunile neobișnuit de mari ale ei, locul pe care a fost amenajată, precum și unele elemente de construcție, inventar și durata în timp, ne-au determinat s-o considerăm, fără rezerve, drept cea mai veche casă domnească de la Suceava, complex amenajat în timpul domniei lui Petru Mușat. Datarea casei domnești din lemn de la Suceava pe parcursul acestei domnii s-a făcut atît pe baza materialului ceramic aflat în interiorul ei, la parter și în pivniță (fig. 3/1-5; 4/1-4), cît mai cu seamă pe baza mai multor monede de la Petru Mușat, găsite pe podeaua locuinței și mai cu seamă pe aceea a pivniței⁷.

Excepțional de bine păstrată, resturile carbonizate ale construcției incendiate în ansamblu oferă date extrem de prețioase cu privire la

a. Planul casei domnești din lemn sec. XIV-XV

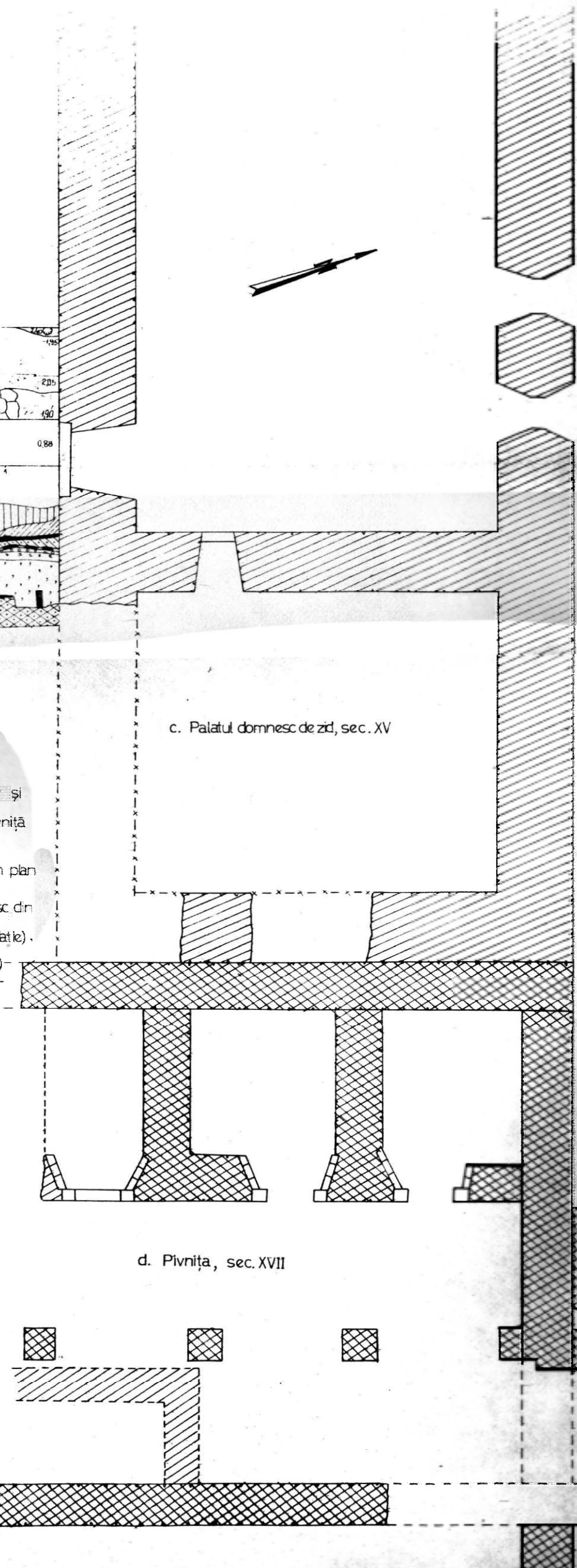
b. Profilul peretelui de vest al secțiunii pe axul a-b de la curtea domnească (casa voievodală din lemn, sec. XIV-XV)

LEGENDA

moloș și dărâmturi	fundație de zădărire modernă	urmele transate în profil ale stâlpilor și birnelor din lemn
cenușiu nisipos	galben cu cărbune	traseul translat al toboganului în pivniță
lentilă de pământ brun roșcat	chirpic ars și urme de dărâmturi din lemn	urmele în profil ale sobei prăbusite
lentilă de pământ cafeniu	podeaua locuinței din lemn, sec. XIV-XV	resturi carbonizate ale stâlpilor verticali în plan
cenușiu cu arsură	urme de arsură din lemn și chirpic	platformă de zid
pavaj sec. XV	chirpic și arsură	zidurile păstrate ale palatului domnesc din piatră, sec. XV
pat de pietriș pentru fixarea pavajului	galben cenușiu	zidurile demantelate (șanturi de fundație) ale palatului domnesc, sec. XV
pământ negru	pământ viu	construcții din piatră (pivnițe sec. XVII)
conductă canalizare austriacă sec. XVII	resturi carbonizate ale stâlpilor verticali în profil	zidurile demantelate (șanturi de fundație) ale pivnițelor, sec. XVII
lentilă de cenușiu galben	resturi carbonizate ale birnelor talpă	

0 05 1 15

Fig. 2 - Plan de detaliu al Curții domnești din Suceava

d. Pivnița, sec. XVII

tehnica de construcție a clădirilor din lemn de la sfârșitul sec. al XIV-lea și mai cu seamă la modul de realizare a planșeurilor din lemn peste o pivniță de mari dimensiuni. S-a constatat, astfel, că pereții din lemn ai pivniței au fost realizați din bърne orizontale din lemn, groase de 0,30-0,40 m, sprijinite la interior de stâlpi verticali fixați în lăcașe special scobite în bърnele-talpă. La rîndul său, planșeul pivniței⁸ era făcut din bърne orizontale fixate în capul stîlpilor verticali ai pereților, peste care erau așezate scînduri, gen dușumea. Frecvența stîlpilor verticali este constant de 1,30-1,50 m depărtare unul de altul, iar grosimea, încă păstrată a lor, este în jur de 0,30 m (fig.2/a,b). După realizarea în acest mod a carcasei din lemn a pereților pivniței, fața interioară a lor a fost completată cu împletituri de nuiele lipite cu lut, fața interioară a pereților fiind apoi bine fățuită. În interiorul pivniței a fost găsită o mare cantitate de bucăți mari de lipitură fățuită și cu impresiuni de împletituri în pastă. Intrarea pivniței a fost realizată în aceeași manieră, dar cu plan înclinat ce pornea din podeaua locuinței pe latura de nord a acesteia (fig.2/a,b). În fine, pereții de la suprafață ai complexului, în întregime distruși de incendiu, au fost făcuți cu ajutorul stîlpilor verticali îngropați în pămînt la mică distanță în exteriorul pivniței, gropile și chiar resturile încă păstrate ale stîlpilor (fig.2/a, b) probînd din plin această manieră de lucru a constructorilor mușatini.

În interiorul casei domnești din lemn a funcționat o sobă din cărămidă și cahle mate care, prin incendierea complexului, s-a prăbușit de la parter în interiorul pivniței. Deși nu s-a putut dezvolta complexul în întregime, s-a recoltat o mare cantitate de cărămizi pătrate și dreptunghiulare, precum și cahle întregi sau fragmentare, mate și arse la roșu. Soba a fost făcută din cahle-oală, cahle-placă și din cahle obișnuite tronconice. Din cadrul acestora se distinge o mare varietate de forme și tipuri în care predomină cele cu corpul tronconic înalt de 16-17 cm, cu gura pătrată cu latura de 20 cm și cu baza circulară depășind diametrul de 12 cm; cahle-oală cu corpul în formă de bulb cu diametrul maxim de 20 cm, înălțimea de 17 cm și cu diametrul gurii de 15 cm (fig. 5/1-2); plăci de sobă subțiri de 3-4 cm, cu decor interior cu caneluri adîncite în pastă (fig.5/6), cu cercuri concentrice cu brîu alveolar sau cu creștături oblice (fig.5/5), cu fața festonată cu figuri geometrice (fig.5/3), sau cu decur geometric și cruce festonată (fig.5/4).

Prezența unei sobe din cahle în interiorul casei din lemn de la Suceava îi conferă acesteia, o dată în plus, caracterul unui complex domnesc. Soba cu cahle din case domnești din lemn de la Suceava este cea mai veche cunoscută pînă acum în Moldova și se situează cronologic probabil la cumpăna veacurilor XIV-XV, respectiv între soba din locuința, de asemenea voievodală, de la Cuhea din Maramureș din sec. al XIV-lea⁹ și cea din locuința, sigur de factură domnească, de pe platoul din fața Cetății de Scaun, din a doua jumătate a sec. al XV-lea¹⁰. Constatarea aceasta angurează nu numai încă o latură a legăturilor permanente și directe între Maramureș și Moldova, ci și rafinamentul vîrfu-

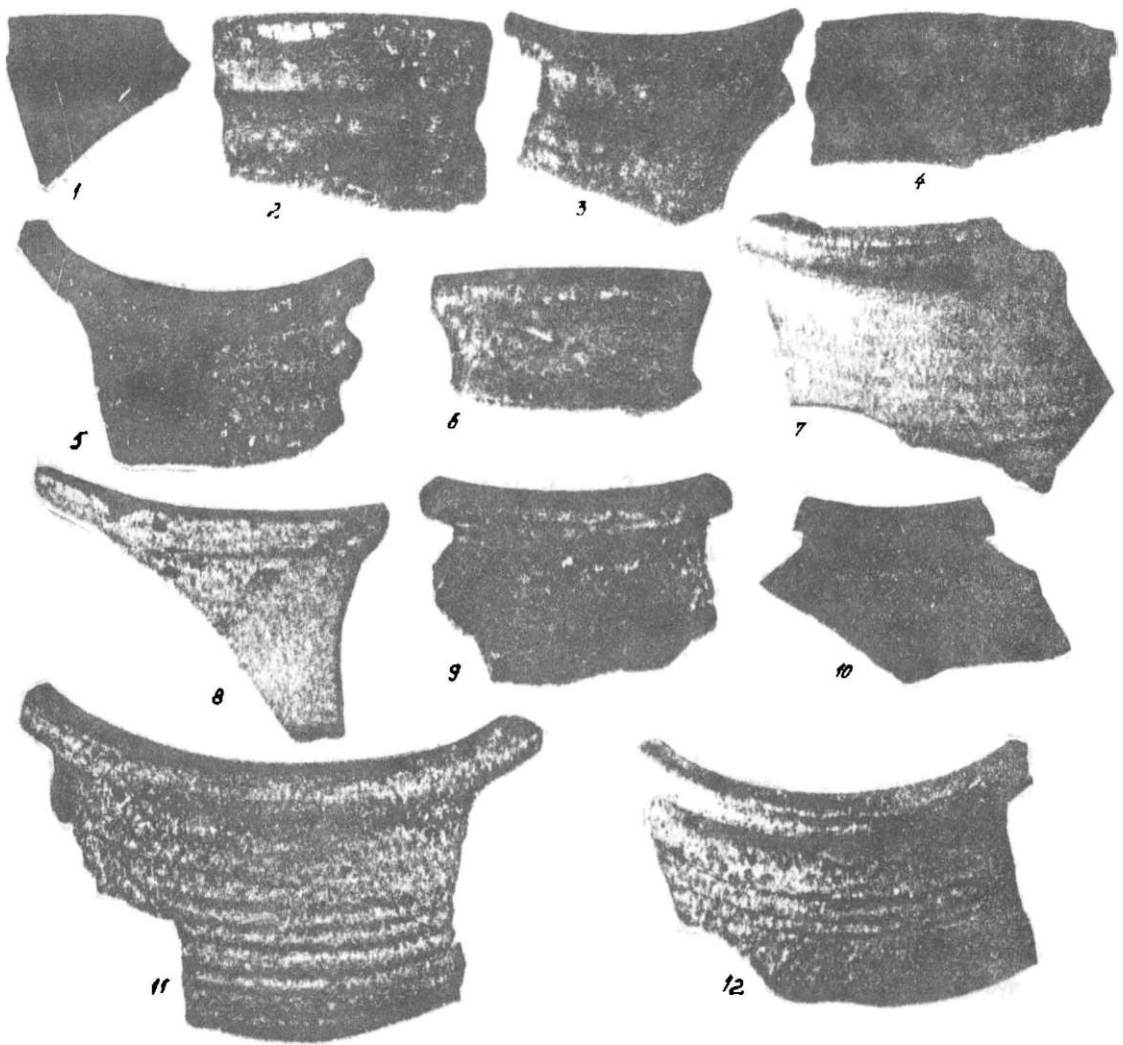

Fig.3 - Fragmente ceramice de la sfârșitul sec. al XIV-lea (1-5) și din sec. al XV-lea (6-12), din interiorul casei domnești de la Suceava

rilor societății feudale de la noi care foloseau cele mai moderne mijloace de încălzit ale vremii, cum erau sobele din cahle-oală mate, apărute și folosite în occident la sfârșitul sec. al XIII-lea și generalizate în secolele următoare ca element caracteristic locuințelor vîrfurilor feudale¹¹.

În lumina celor mai sus expuse, etapa de construcție a celei dintîi case domnești din lemn de la Suceava trebuie plasată în cuprinsul domniei lui Petru Mușat, poate înainte de anii 1387-1388 cînd se admite că au fost construite cele dintîi cetăți de piatră ale Moldovei medievale, fapt ce constituie încă o dovadă a apartenenței Moldovei și Maramureșului, la începuturile lor, la o zonă de puternică cultură a lemnului, timp în care "atît locuințele clasei feudale, cît și bisericile din Moldova și Maramureș, au fost construite din lemn"¹².

Dacă realizarea palatului domnesc, din lemn, de la Suceava este datată în mod cert la sfârșitul sec. al XIV-lea, funcționarea lui pînă în a doua jumătate a sec. al XV-lea este la fel de bine dovedită de materialul ceramic aflat în interiorul ei (fig.3/6-12; 4/5-10) și în primul rînd de monede. În interiorul casei domnești, pe podea și sub aceasta, în pivniță, pe lîngă monede de la Petru Mușat au fost descoperite toate emisiunile monetare ale lui Alexandru cel Bun, precum și emisiuni din anii următori domniei lui Alexandru, cel mai tîrziu exemplar monetar aflat în interiorul complexului domnesc din lemn fiind un dublu gros emis în anii 1447-1449 de Petru al II-lea, exemplar găsit chiar la baza pivniței lîngă una din bîrnels-talpă. La toate acestea se mai adaugă încă un element important ce pare să le însușeze pe cele anterior expuse.

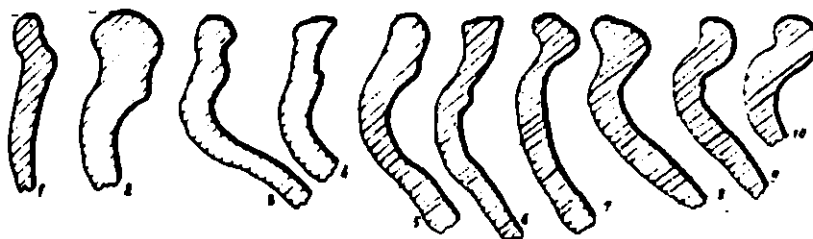

Fig.4 - Profile ceramice de la sfârșitul sec.XIV (1-4) și din sec.XV (5-10) din interiorul casei și pivniței domnești, din lemn

Este vorba de constatarea stratigrafică a faptului că după ce prima casă din lemn de la Suceava a fost distrusă prin incendiu violent, resturile ei au fost nivelate cu multă atenție, de la această nivelare fiind apoi săpate șanțurile de fundație ale viitorului palat domnesc din piatră. După zidirea noului palat voievodal, în fața acestuia, pe latura de sud, a fost amenajat un pavaj din piatră de gresie așezat pe un strat de pietriș întins peste resturile incendiate și nivelate ale vechiului palat din lemn. Pavajul reprezintă în fond, în profilul săpăturii, nivelul de construcție al palatului de piatră (fig.2/b). Dacă sub acest pavaj, în interiorul vechiului palat din lemn, cea mai veche monedă este, după cum am văzut, un dublu gros de la Petru al II-lea, în schimb, în interiorul

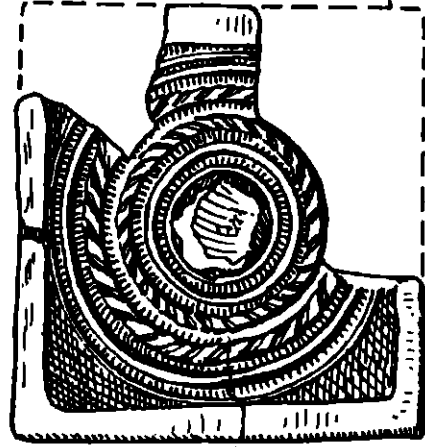
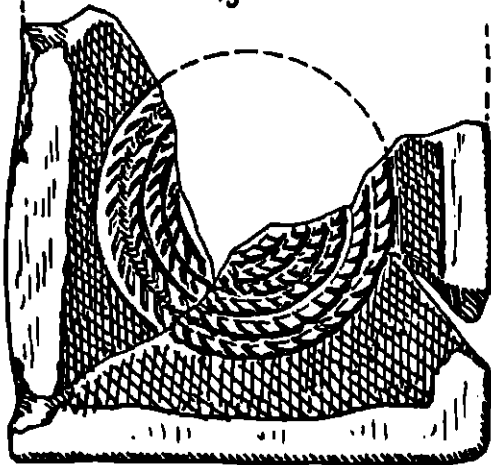
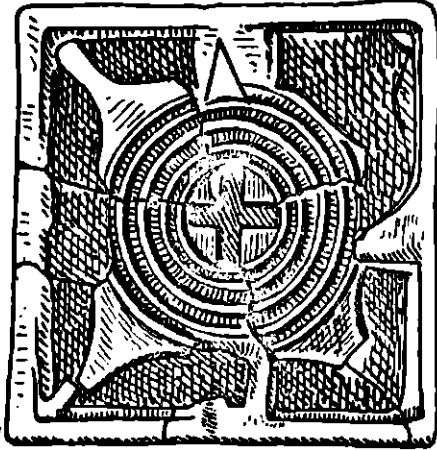
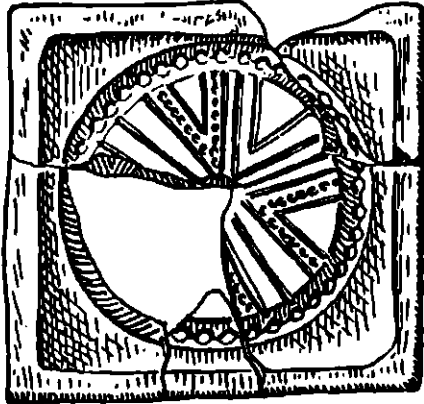
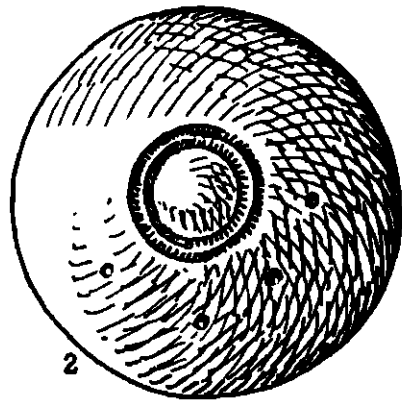
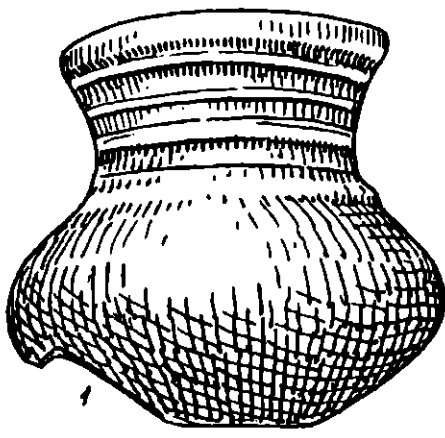

Fig.5 - Cahle-oală și cahle-placă din componența sobei din casa domnească din lemn

1

2

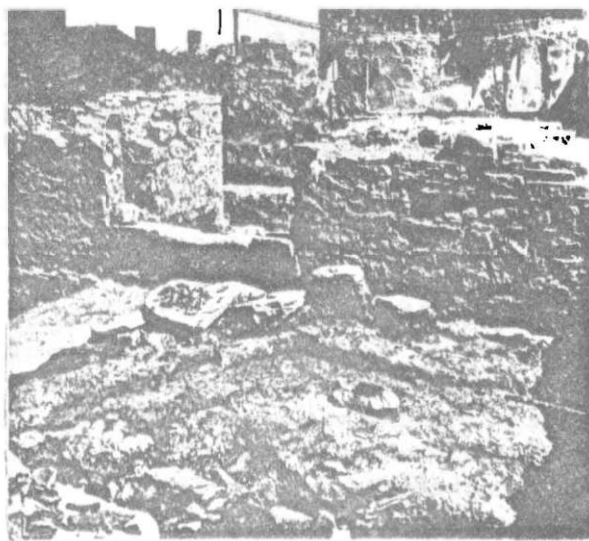
Fig.6 - Resturile Curții Domnești, din piatră, de la Suceava.1 - intrarea în palatul domnesc din sec.XV; 2 - privire de ansamblu asupra resturilor pivniței din sec.XVII până acum dezvelite

noului palat de piatră, în nivelul de construcție a acestuia, care este situat imediat deasupra nivelului de incendiu a vechii construcții din lemn, a fost găsită o monedă din ultima parte a domniei lui Ștefan cel Mare; gros emis în anii 1480-1504. Toate aceste constatări ne obligă să considerăm că prima casă domnească, din lemn, de la Suceava a funcționat aproape un secol, distrugerea ei prin incendiu violent petrecându-se în ultima parte a domniei lui Ștefan cel Mare, probabil în urma atacului otoman din 1485 care s-a soldat și cu incendierea orașului Suceava¹³, sau, eventual, în urma asediului polon din septembrie-octombrie 1497 când a fost distrusă și casa domnească cu sobă de pe platoul din fața Cetății de Scaun¹⁴, situație în care Ștefan cel Mare a fost pus să clădească în ultima parte a domniei, pe locul vechiului palat din lemn, noul palat de piatră de care a fost vorba mai înainte.

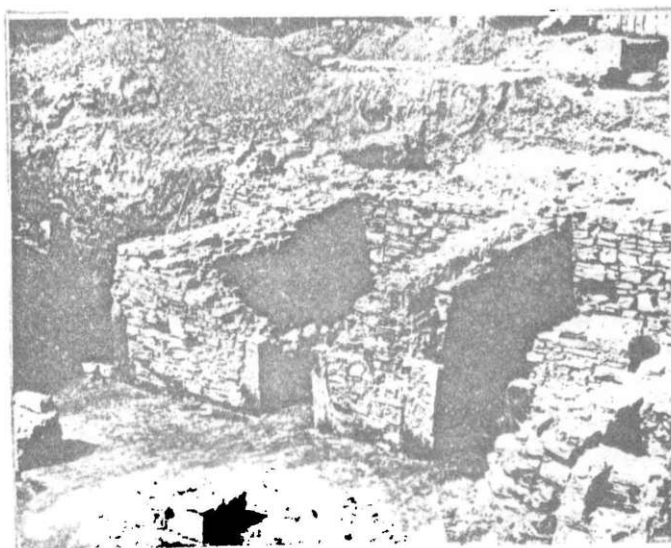
Palatul domnesc zidit de Ștefan cel Mare la Suceava, din care cunoaștem până acum numai două camere din partea de est a sa, a funcționat fără nici o întrerupere sesizabilă, cel puțin deocamdată, până la finele veacului al XVII-lea care și marchează încetarea existenței Curții Domnești de la Suceava și începutul demantării zidurilor.

Înainte însă de aceasta, atât izvoarele scrise, cât și cercetările arheologice atestă în timpul lui Vasile Lupu ultimele intervenții ale autorității domnești în amenajarea Curții Domnești de la Suceava. Documentele scrise consemnează în 1638 corespondența dintre conducătorul Curții Domnești sucevene, Hance vornicul, și Andrieș, judele Bistriței, care atestă folosirea unor meșteri bistrițeni la unele lucrări de la Curtea Domnească¹⁵. La 11 mai 1643, Vasile Lupu cerea aceluiași jude bistrițean meșteri care să lucreze "la uși și la ferestre și la bolte"¹⁶; la 23 mai 1651, Vasile Lupu cerea din nou cuie și lanțuri de șindrilă "pentru ridicarea zidurilor" din Suceava¹⁷. La rândul lor, cercetările arheologice au descoperit, pe latura de est a palatului lui Ștefan cel Mare, și adosată lui, zidăria unei pivnițe foarte mari, cu lungimea până acum cercetată de 24 m și lățimea de 12 m, formată din două nave dispuse pe lungimea pivniței și separate de piloni de arce dispuși la 2,80 m depărtare unul de altul, cu intrarea în tobogan spre nord și cu nișe laterale pe latura de vest, acestea din urmă cu intrări boltite din cărămidă și cu ancadramente de piatră la uși (fig. 6/2 și 7/2). În săpături au fost surprinse resturile prăbușite ale boltilor de cărămidă ale pivniței ce se sprijineau pe pilonii centrali și pe pereții nișelor laterale la vest, respectiv pe zidul exterior al pivniței la est. Structura lor, ca și a pilonilor de susținere sau arcele de la intrările în nișele laterale, lasă să se bănuiască faptul că deasupra pivniței de mari dimensiuni, a cărei dezvelire și cercetare nu sînt nici pe departe încheiate, a funcționat și un parter, așa așa cum lasă să se înțeleagă, de altminteri, și documentul deja citat de la Vasile Lupu care menționează uși și "ferestre".

Oricum ar fi, dimensiunile destul de mari până acum cunoscute ale pivniței făcute de Vasile Lupu la Curtea Domnească din Suceava atestă

1

2

**Fig.7 - Resturile Curții Domnești, din piatră, de la Suceava.
1 - pavajul din fața palatului domnesc din sec.XV;
2 - detaliu din interiorul pivniței din sec.XVII**

Interesul pe care acest voievod îl arăta încă palatului domnesc de aici, după cum intensa corespondență cu bistrițenii sugerează mai multe etape în realizarea pivniței, etape sesizate și arheologic prin faptul că majoritatea zidurilor, deși trainice, nu se țin ele ci sînt adosate unul față de altul, ceea ce demonstrează constructorii diferiți și mai multe etape de lucru.

Nu știm cu certitudine cînd anume, după domnia lui Vasile Lupu, dar tot în cursul sec. al XVII-lea, Curtea Domnească de la Suceava și-a încetat definitiv existența. Ceea ce știm sigur este faptul că nivelul general de distrugere a Curții Domnești este peste tot datat în cursul veacului al XVII-lea, tot de atunci fiind sesizate și cele dintîi demantelări de ziduri. S-ar putea ca abandonarea complexului să se fi făcut în 1675 odată cu distrugerea Cetății de Scaun în timpul domniei lui Dumitrașcu Cantacuzino. Oricum, la sfîrșitul sec. al XVII-lea Curtea Domnească era abandonată și începea să fie distrusă. În anul 1700 solul polon la Poartă Rafael Leszezynski, aflat în trecere prin Suceava, găsea "un palat domnesc de zid, pustiu, căci mai înainte în vechime, aici locuiau domnii Moldovei"¹⁸, iar în 1714-1716, cînd scria a sa monumentală Descrierea Moldovei, voievodul cărturar Dimitrie Cantemir afirma cu nostalgie: "Suceava, odinioară scaunul întregii Moldove, unde se afla Curtea Domnească și scaunul mitropoliților, acum este aproape pe de-a-ntregul pustie... toate însă s-au năruit după strămutarea Curții Domnești"¹⁹. Ceva mai tîrziu, în anii 1764-1767, un document menționează existența unor case orășenești pe locul fostei Curți Domnești²⁰, iar pentru anul 1800 avem documentată folosirea chiar a zidului palatului domnesc (cel nordic, cu ferestre)²¹, drept sprijin pentru înălțarea casei de orășean ce a fost demolată la începutul cercetărilor arheologice din 1974.

Importanța deosebită a descoperirilor de pînă acum, mărimea, complexitatea și semnificația complexului în ansamblu, unele elemente de zidărie care au apărut de pe acum la baza pivniței din sec. al XVII-lea și care par a indica unele complexe din sec. al XV-lea suprapuse de pivnița amenajată în timpul lui Vasile Lupu, sînt numai unele din elementele majore care impun cu necesitate continuarea pînă la capăt a cercetărilor la Curtea Domnească din Suceava.

*

Cu prilejul cercetărilor arheologice de la Curtea Domnească, la marginea de sud a platoului, a fost descoperit, izolat, un depozit de obiecte de podoabă datînd de la sfîrșitul epocii bronzului. Depozitul a fost găsit în cuprinsul secțiunii II, în caroul 12, la adîncimea de 1,24 m, în solul viu galben roșcat din cauza oxidului de fier abundent, nivel viu suprapus direct de pămîntului negru cu elemente de cultură materială din sec. al XIV-lea. În contextul și la adîncimea precizate, pe un teren acum în pantă, a fost descoperit un vas de lut, in situ, de formă bi-

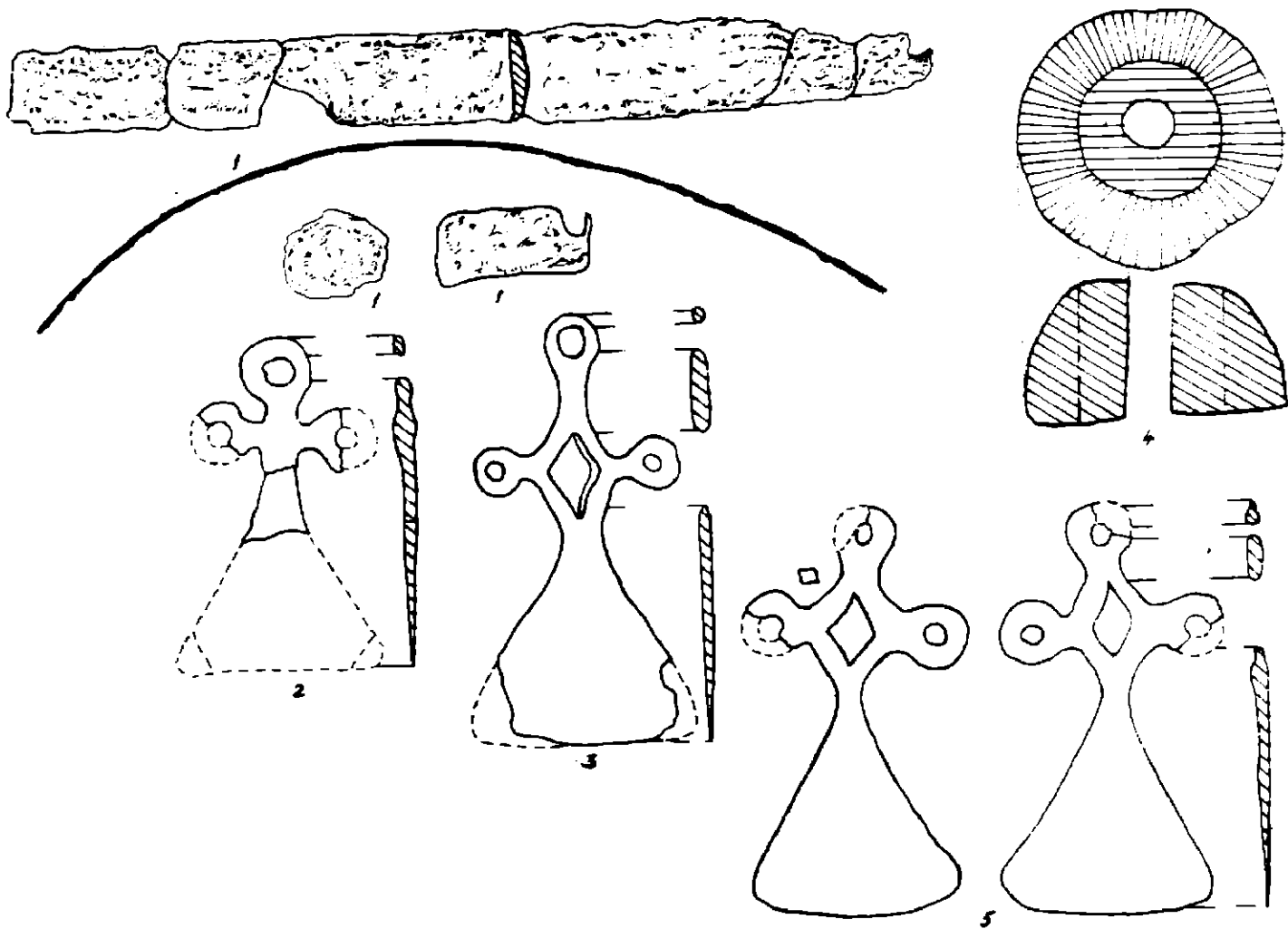

Fig. 8 - Obiecte din cuprinsul depozitului, din epoca bronzului, de la Suceava

tronconică cu partea superioară ușor arcuită spre gură, pereții oblici, corpul bombat și cu baza circulară, dreaptă. Dimensiunile vasului, lucrat cu mîna din pastă grosieră cu miezul negru și fața exterioară cenușie deschis, sînt destul de mari: 30 cm înălțime, 30 cm diametrul gurii și 13,5 cm diametrul bazei. În interiorul lui au fost găsite piesele componente ale depozitului și anume: 28 mărgelile de chihlimbar și 2 din os, de mărimi și forme diferite; două brățări din metal alb în forma literei "C", cu capetele deschise și ușor subțiate; un clopoțel din sîrmă de bronz; trei aplice de bronz cu baza triunghiulară și corpul rombe cu capetele cruciforme inelate; două verigi circulare din bronz; fragmente dintr-o panglică dreptunghiulară din bronz (diademă ?) și cîteva fragmente de sîrmă de bronz.

Analiza de ansamblu a tuturor pieselor care compun depozitul de la Suceava sugerează, fără greutate, încadrarea lui în categoria de descoperiri similare aparținînd culturii Noua de la sfîrșitul epocii bronzului. Unele piese, în special aplicele cruciforme asemănătoare cu cele de la Ulmi-Litani²² și Băleni²³ de la vest de Prut, sau cu cele de dincolo de Prut de la Solonța²⁴ și Ingul²⁵, încadrează și mai bine descrierea de la Suceava în categoria depozitelor aparținînd orizontului cultural Noua-Sabatinovka.

LUCIAN CHIȚESCU

NOTE

- 1 Pentru cercetările anterioare de la Curtea Domnească din Suceava, a se vedea SCIV, IV, 1-2, 1954, p.291-296 și SCIV, VI, 3-4, 1955, p.768-777; cf. și AL. ANDRONIC - Cercetări arheologice privind unele curți domnești și cetăți medievale din România, în Studii și articole de istorie, XIII, București, 1969, p.72.
- 2 Cercetările din 1974 de la Curtea Domnească au fost conduse de Lucian Chițescu în perioada 23 aprilie-22 iulie și de M.D. Matei în intervalul 22 iulie-15 septembrie. Din colectiv au făcut parte Al. Nemoianu (Muzeul de Istorie al R.S. România), El. Busuioc (Institutul de arheologie), T. Constantiniuc și P. Batariuc (Muzeul județean Suceava).
- 3 SCIV, IV, 1-2, 1954, p.296.
- 4 SCIV, VI, 3-4, 1955, p.769.
- 5 AL. ANDRONIC, loc.cit., p.72.
- 6 SCIV, VI, 3-4, 1955, p.722.
- 7 Una dintre menedele de la Petru Mușat a fost găsită pe lăcașul uneiia din bîrnele-talpă ai pereților pivniței, iar o alta pe podeaua pivniței, în fața pragului toboganului intrării.
- 8 Înălțimea, dovedită de săpături, a pivniței este de 1,50-1,70 m (fig. 2/b). Nici măcar din punctul de vedere al înălțimii acestei pivnițe nu

- putem împărtăși, nicicum, sugestia colegului Petre Diaconu (făcută la 26 februarie 1975 cu ocazia prezentării materialului de față la Sesiunea de rapoarte a Institutului de arheologie), după care subso-
lul din lemn al casei de la Suceava ar trebui socotit mai degrabă
grajd (1), decât pivniță a unei case voievodale. Și aceasta cel puțin
din două motive: a) nu cunoaștem, personal, obiceiul de a se adă-
posti caii în beciuri în general; b) nu cunoaștem cabaline care să
încapă într-o pivniță înaltă de cel mult 1,70 m și care să iatre, pe
toboganul și mai scund, din casă în pivniță. Acest lucru ar fi, even-
tual, posibil pentru ovine și caprine dar, tot într-o pivniță obiș-
nuită și nicidecum în cazul unei case domnești.
- 9 În legătură cu care vezi RADU POPA - O sobă cu cahle-oală din
sec. al XIV-lea la Cuhea Maramureș, în SCIV, 24, 4, 1973, p.671-
679. Cf. și DINU V.ROSETTI - Vestigiile feudale de la Suelănești
(jud. Argeș), în B.M I., XLI, 2, p.29 și 36, fig.8-10, unde sînt
menționate alte cahle-oală de la o sobă dintr-o reședință socotită tot
voievodală și datată în sec.XIV-XV.
 - 10 RADU POPA - O casă domnească din secolul al XV-lea lângă Ceta-
tea Sucevei, în SCIV, 20, 1, 1969, p.55-63.
 - 11 Vezi în acest sens RADU POPA, în SCIV, 24, 4, 1973, p.676 și
678. Cf. și PAUL FRÉDERIQ - Essai sur le rôle politique et social
des ducs de Bourgogne dans les Pays-Bas, Gand, 1875, p.136, unde
se precizează: "cancelarul lui Filip cel Bun, Nicolas Rolin, își îm-
podobește palatul cu cahle mate și smălțuite așa cum obișnuiesc mai
marii vremii".
 - 12 Istoria României, II, București, 1962, p.207.
 - 13 Letopisețul anonim al Moldovei, în Cronicile slavo-române din sec.
XV-XV, ed. P.P.Panaiteescu, București, 1959, p.19.
 - 14 RADU POPA, în SCIV, 20, 1, 1969, p.63-64.
 - 15 N.IORGA - Documente românești din arhivele Bistriței, partea I, p.
67-68.
 - 16 Ibidem, p.74-75.
 - 17 HURMUZAKI - Documente..., XV, 2, p.1197.
 - 18 P.P.PANAITESCU - Călători poloni în țările române, București,
1930, p.97.
 - 19 DIMITRIE CANTEMIR - Descrierea Moldovei, București, 1967, p.
88.
 - 20 Pr.NICOLAE PENTELESCU - Un document inedit: Scrisoarea epi-
tropicilor Bisericii Sf.Dimitru din Suceava, Constantin Gîndul și
Hagi Ivanciu, către voievodul Moldovei Grigore Alexandru Ghica,
în Mitropolia Moldovei și Sucevei, an XLIV, nr.9-10, sept-oct.
1968, p.570-573.
 - 21 În umplutura unuia din ferestrele palatului domnesc, umplutură fă-
cută cu prilejul înălțării casei de orășean a fost găsit un kreutzer
austriac de la Francisc II, 1800.

- 22 MARILENA FLORESCU - Depozitul de obiecte de bronz de la Ulmi-Liteni (r. Hârlău, reg. Iași), în Arheologia Moldovei, I, p.115, fig. 3/1,4 și 4/9-10.
- 23 ION T.DRAGOMIR - Un nou depozit de obiecte de bronz descoperit la Băleni în sudul Moldovei, în Danubius, I, 1967, p.89. și urm. fig.7.
- 24 A.J.TERENOJKIN - Osnovf hronologhii predskifskovo perioda, în S.A., I, 1965, p.63 și urm., fig.1/12.
- 25 E.A.SÎMONOVICI - Ingulskii klad, în S.A., I, 1966, p.127 și urm., fig.2/1-2.

RECHERCHES ARCHÉOLOGIQUES À LA COUR PRINCIÈRE DE SUCEAVA

- Résumé -

Les recherches archéologiques du complexe voievodal La Cour Princière de Suceava de l'été 1974 ont eu comme résultat l'identification et la recherche partiel de différents complexes.

La plus ancienne construction c'est un imposant palais en bois, long de 18,50 m, ayant à la partie inférieure une cave, toujours en bois, de 14,25 m (fig.2/a, b). Cette maison princière en bois, prévu avec un poêle en carreaux (fig.5), a été construite à la fin du XIVe siècle et a duré jusqu'à la seconde moitié du XVe siècle quand elle a été détruite par un incendie.

Au-dessus des ruines de la maison en bois, à la fin du XVe siècle Étienne le Grand a construit un palais en pierre du quelle on a exploré jusqu'à présent deux chambres (fig.1; 2/c; 6/1).

Au XVIIe siècle, pendant le regne de Vasile Lupu, sur la côte de l'est du palais du XVe siècle, on a aménagé une cave de grandes dimensions (fig.6/2; 7/2) étudié partiellement. La Cour Princière de Suceava a achevé son existence à la fin du XVIIe siècle.

Légende des figures

- Fig. 1 - La Cour Princière de Suceava. Le plan général du complexe à la fin de la campagne archéologique de 1974
- Fig. 2 - Plan de détail de la Cour Princière de Suceava. a. Le plan de la maison princière en bois, XIVe-XVe siècle; b. Le profil du mur de l'ouest de la section I, sur l'axe a-b (la maison princière en bois); c. Le palais princier en pierre, XVe siècle
- Fig. 3 - Fragments céramiques de la fin du XIVe siècle (1-5) et du XVe siècle (6-16) de l'intérieur de la maison et de la cave princière, en bois, de Suceava

- Fig. 4 - Profils céramiques de la fin du XIVe siècle (1-4) et du XVe siècle (5-10) de l'intérieur de la maison et de la cave princière en bois.**
- Fig. 5 - Carreaux - pot et carreaux-plaque du poêle de la maison princière en bois**
- Fig. 6 - Les restes de la Cour Princière, en pierre, de Suceava. 1. L'entrée dans le palais princier du XVe siècle; 2. Vue d'ensemble des restes de la cave du XVIIe siècle découverts jusqu'à présent**
- Fig. 7 - Les restes de la Cour Princière, en pierre, de Suceava. 1. Le pavage de devant le palais princier du XVe siècle; 2. Detail de l'intérieur de la cave du XVIIe siècle.**
- Fig. 8 - Objets du dépôt de l'époque du bronze découvert à Suceava**

CETĂŢENI ARGEŞ. ISTORICUL CERCETĂRILOR
ARHEOLOGICE (I)

Între comunele Cotenesti și Cetățenii din Vale, jud. Argeș, în stînga rîului Dîmbovița, pe un colț de munte, se află urmele unui loc întărit și o mică biserică săpată în stîncă, cunoscute sub denumirea de Cetățuia și schitul lui "Negru Vodă". Cetățuia domină valea rîului de-a lungul căruia trece vechiul drum al Brașovului prin Rucăr-Tîrgoviște-Tîrgșor-Brăila, sau de-a lungul Dîmboviței prin București spre Giurgiu.

Cetățuia și așezarea cuprind culmea denumită "Pleașa Popii", ca și terasa ce se întinde la poalele acesteia de-a lungul Dîmboviței; spre miazănoapte culmea e mărginită de Valea lui Coman; spre miazăzi de Valea Chiliei. Ambele văi sînt brăzdate de cîte un pîrîu ce se varsă în Dîmbovița. Ele constituie uriașe fortificații naturale în jurul cetățuiei de pe culme.

Terasa îngustă, de la poalele cetățuiei, fși găsește replica pe malul drept al rîului. Ambele terase au fost locuite în epoca a doua a fierului, iar cea de pe malul stîng mai intens, mai cu seamă în timpul evului mediu.

Această așezare, despre care ni s-au păstrat știri datorită unor cercetători¹, cît și relatărilor unor călători², este menționată uneori, în literatură noastră de specialitate, în mod eronat sub denumirea de "Cetatea de la Stoienesti", dînd adeseori prilej de confuzii³. La Stoienesti, localitate situată la vreo 8 km mai la nord se află o cetățuie de pămînt folosită, după cunoștințele noastre actuale, în vremea lui Mihai Viteazul. Ca atare, așezarea din epoca a doua a fierului și de la începutul feudalismului, și cea din preajma cetățuiei, zisă a lui Negru Vodă, confundată prin denumirea "Cetatea de la Stoienesti" trebuie identificate cu stațiunea situată între Cotenesti și Cetățeni, pe care o vom denumi "Cetățenii din Vale".

Am întreprins aici cercetări și săpături arheologice în anii 1940, 1941 și 1942, din însărcinarea fostei Comisiuni a Monumentelor Istorice.

Săpăturile au fost reluate în anul 1958, sub egida Institutului de arheologie al Academiei R.S. România, în colaborare cu Muzeul din Pitești, săpături continuate în anii 1960-1962, 1964-1965, 1967-1969, 1970-1972, parțial în colaborări și cu fondurile muzeelor din Pitești și Cîmpulung-Muscel, ca și, mai cu seamă, datorită sumelor alocate șantierului de către Arhiepiscopia Bucureștilor.

Din anul 1969 săpăturile au fost continuate și cu fondurile și în colaborare cu Muzeul de Istorie al R.S. România.

Roadele cercetărilor din anul 1958 le-am rezumat într-un raport preliminar; altele, din anii următori, în câteva publicații și comunicări⁴, prin relatări făcute în ziare și reviste pentru popularizarea cercetărilor⁵; de asemenea am pus la dispoziția altor cercetători o parte din materialele descoperite pentru ilustrare și comentare în publicații de specialitate⁶.

Studiul de față, conceput în urma săpăturilor arheologice se străduiește a elucida câteva probleme din domeniul istoriei noastre, infirmînd totodată o serie de aserțiuni ale unor cercetători; el va constitui, în câteva numere succesive, ce vor fi încredințate publicării, o monografie istorică și arheologică a unor locuri predestinate prin așezarea lor să joace un rol de seamă în trecutul nostru mai puțin cunoscut, me-leaguri străjuite, cum vom arăta, de Cetatea Dîmbovița. Nu sîntem cei dintîi ce o situăm în acest punct; venim doar cu date arheologice conexîndu-le celor istorice în sprijinul acestei postulări. Și alți cercetători au căutat a localiza aici așezarea și vama dependente de această cetățuie; le vom rezuma presupunerile arătînd totodată că situarea fortificației în alte locuri nu poate corespunde realității⁷.

În timpul săpăturilor de la Cetățeni au apărut unele studii valoroase, în sprijinul aceleiași localizări a cetății Dîmbovița lângă Cetățeni⁸; altele, deși tratează același subiect sînt astfel concepute încît nu pot fi citate ca lucrări științifice deși conțin și unele date juste, însușite de la alții și redade ca produse proprii.

Pentru a nu proceda în același fel, vom menționa părerile unor înaintași dînd glas scrierii lor; de fapt, luorarea de față este merită a figura ca un istoric al cercetărilor, urmînd ca subiectul propriu-zis să fie tratat în numere viitoare ale acestei publicații.

Începem cu Dimitrie Butculescu⁹, care a întreprins la Cetățeni săpături și cercetări arheologice în anii 1876 și 1881; redăm din însemnările sale, reproducînd o parte din materialele descoperite de acest cercetător, redîndu-le prin desene făcute de dînsul ca și prin fotografiile după obiectele aflătoare astăzi în depozitul fostului Muzeu național de anticități (Colecția Butculescu). Manuscrisul Butculescu este scris în românește și în limba franceză. Redăm textul român în măsură ce s-a păstrat; lipsurile le completăm din versiunea franceză.

Butculescu, întovărășit de Leon de Rosny¹⁰ și de Lesouff¹¹ a tocmît în Cîmpulung cai de călărie și o trăsură cu care au pornit în ziua de 23 septembrie 1881 spre Cetățuia lui "Negru Vodă"¹²

"... am trecut puntea pe malul stîng al rîului, de unde contem-
plăm pe îndelete lanțul Carpaților care mărginesc malul drept al Dîm-
boviței. Mai întîi, la nord-vest de Vadul-lin se află Colțul Pițigaia, în
vîrfurile cărui este Masa lui Negru Vodă (colosal dolmen monopod), Valea
Vulcan săpată de torentul Vulcan care se varsă în Dîmbovița, . Colțul
Foișoarele precedat de Valea Sasului situată la sud-est de Vadul-lin și
care desparte acest colț de Colțul Călimăneș; Valea Doamna alcătuită
din versantul acesteia și versantul Colțului Doamna. Acest colț se află
în dreapta cetății lui Negru Vodă unde se așezase Dl. Seulescu¹ .

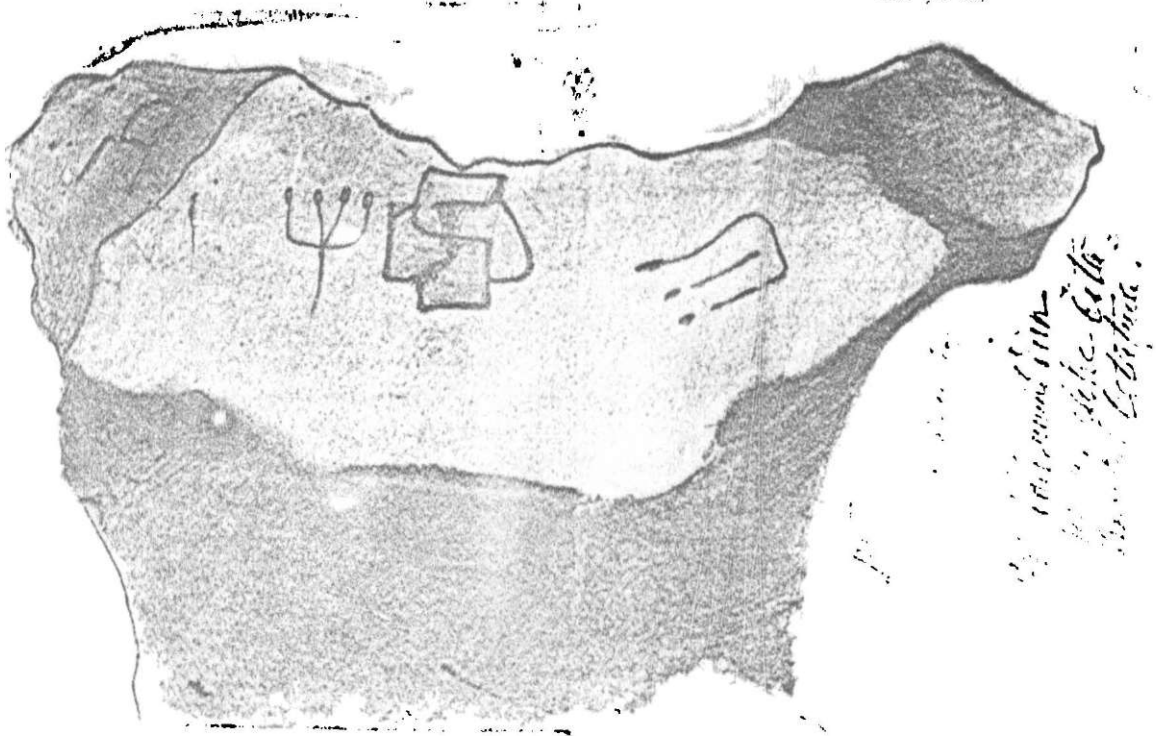

Fig.1 - Cetățeni, jud. Argeș. Semne grafice pe marmor de stîncă

Tradiția locală ne spune că denumirea provine de la locuința pe care
Domnița și-a olădit-o pe acest colț. Am continuat drumul de pe malul
stîng al rîului și nu departe de Vadul-lin am pătruns într-o livadă de
pruni. Între aceasta și Colțul Foișoarele se poate încă bine distinge
Cetatea; cetatea, al cărui amplasament alcătuieste un cot spre Dîmbo-
vița, predomină poziția în zare în amonte ca și în avalul rîului. Astăzi
nu mai rămas din aceste fortificații decît ondulații avînd forma geo-
metrică a unui trapez, reprezentînd desigur vechile șanțuri, căci a-
ceste ondulații sînt imediat urmate de o zonă mamelonată care le mă-
rginește. Această zonă reprezintă probabil, zidurile în ruină ale acestei

citadele. Chiar în marginea rfului se mai găsesc rămășițele unei construcții de piatră, poate ale glacisului citadelei¹⁴ . . ."

"Am atras apoi atenția acestor domni asupra altui colț mai înalt situat la sud de Pleașa-Popii, nu departe de Isis; el reprezintă un dolmen manoped al epocilor megalitice. Un bloc colosal vîrît de-a latul pe acest colț. Celții care la începutul migrării lor în Europa au ocupat te-

Fig. 2 - Conturul unei siluete umane săpat în stîncă

ritoriul cuprins « de la gurile Dunării pînă în jurul Munților Carpați » (citează pe Ch.F. de Ujfalvy de Mező-Kövesd - Tableau Ethnographique de la Bible", Paris, 1873, pag.21) "au lăsat probabil aceste urme ale trecerii lor. El poartă denumirea de Masa Domnească, asemenea celui care predomină Colțul Pițigaia menționat mai sus. Dolmenul nu este departe de Cetățuia Negru Vodă; trecutul și prezentul se ating și se armonizează într-un perfect acord"¹⁵.

"De aici marșăm să vizităm un men-sao (breton: men: piatră, - sao: în picioare) pe care-l descoperisem în octombrie 1876 .. Acest men-sao are o înălțime de doi metri și suprafața lui o lățime de 3,75 m. Pe fața despre nord a acestui interesant men-sao se văd încrustate caractere grafice runice" (fig.1). Semnul din mijloc reprezintă crucea și marca simbolică a lui "Mjoellni", ciocanul zdrobitor al zeului Thor, marca, care după Dl. Auguste Demin se află pe monumentele antice și antecreștinești ale Scandinaviei (Encyclopedie des Beaux arts plastiques, Paris, 1873, pag.89). De aici urcăm spre nord drumul vechi, părăsit azi, ca să trecem încrucișetura celor două blocuri eratice de mai sus pentru a le arăta pe pereții blocului din dreapta us om ținînd în mîna lui dreaptă un instrument grosolan săpat" (fig.2)... "nu pot afirma în ce epocă se poate atribui această reminiscență artistică, tot ce mai pot adăuga aici e că deasupra lui se observă niște caractere cirilice nedescifrabile, cu o cruce a cărei brațe sînt formate din trei triumphiuri cu bazele lor din afară și unghiurile adunate la un loc (croix patté, în formă de labă). Această cruce figurează pe mai multe blocuri eratice presărate în lungul acestui drum.

"De la încrucișetura acestor două blocuri pînă la Valea Chilia spre sud, a existat o stațiune romană, care trebuia să facă parte din preajma Cetățuiei - ce vă menționai mai sus. Urmele, amforele, urciurile, paterile, mărgelile de sticlă, olăria în genere precum și inscripția greacă șampilată pe mînușa unei amfore, ce aceia găsită pe malul drept al Dîmboviței ne pot da bănuiala că aici ar fi existat o stațiune din epoca imperiului bizantin"¹⁶.

"O explorațiune condusă cu dibăcie în acest spațiu lagăr ne-ar desvăli multe secrete ale trecutului și ar dovedi desigur că romanii n-au ocupat numai Dacia superioară pînă la Olt¹⁷. Cele șapte zile de săpături parțiale pe care le-am executat în 1876 în acest loc nu au dus la descoperirea unei rămășițe de zid fix de cărămidă sau piatră pentru a putea afirma existența unei construcții. În foarte numeroasă cantitate de fragmente ceramice nu am găsit nici a bucătică de cărămidă. În ce privește amforele, paterile, urciurile, au trebuit să fie într-o cantitate foarte mare judecînd după cioburile lor disimulate prin crăpăturile și pe panta acestei coline. Mai mulți munteni bătrîni m-au asigurat că după ploii abundente pămîntul se afundă în aceste crăpături și dezvăluie amfore și felurite vase. "Iată, zise unul dintre ei, n-au trecut nici doi ani și un oraș a găsit o amforă plină cu bani de argint la picioarele col-

țului ce-l vedeți acolo" arătând cu degetul spre men-sao-ul cu caractere runice"18.

"Deși Dnii. de Rosny și Lesouff n-au putut vizita cetățuia lui Negru Vodă totuș, eu care am exploatat-o de atâtea ori e bine să relatez aici câteva descoperiri a mele; pentru a ajunge la această citadelă se află o potecă în zig-zag pe Pleașa Popai în vârful căreia se află cetățuia. Mai întâi se observă bisericuța săpată în piatră și cu intrarea despre apus, iar pe perețele despre răsărit al blocului - în care se află săpată bisericuța se observă un călăreț săpat în piatră, care pare a fi timpanul bisericuței și astfel s-ar da a crede că acest călăreț ar fi Sf. Gheorghe patronul ei.

"Îmi dau aceste păreri sub toată rezerva. În tindă deasupra porții se vede inscripțiunea: "Acest schit a fost reparat în timpul Domniei Înălțimei sale Prințul Alexandru Ion I, fiind mitrop IPSS. Părintele Neofit, cu ajutorul și cheltulala preoților Ioan fiul lui Popa Eni, Ioan fiul lui Popa Neagul, Bucur Onpoci Nicolae, fiul lui Bucur, Ioan fiul lui Sene, Ioan fiul lui Popa Ionake, Gheorghe Diaconescu, anul 1859, Iunie 1; biserica este dedicată Adormirii Maicii Domnului pe fragmentul unei cruci care slujește acum de prag la ușa dintre tindă și amvon se află inscripția următoare cu caractere cirilice: "Spre pomenire această sf. Cruce ridicatusau de robul lui D-șau Mihail Bărbătescu Biv-vel Spătaru și de soția lui Maria în zilele lui ... (restul e spart). Pe partea stîngă e scris "АМВ ЖРАБ (7132 sau 1624); desigur că poate fi Alexandru al V-lea, lui Rado al X-lea, după cum se conduce a crede leatul acestei cruci care este 1624. Un al doilea fragment de cruce ridicat pentru pomenirea lui Frățilă și a Neacșei de sub domnia lui Ștefan Voievod cu leatul 7200 iar restul spart.

La care domn din Muntenia se referă această inscripțiune? Căci dupe istoria noastră nu cunoaștem să fi domnit în întreg secolul al 17-lea vreun Domn ca numire de Ștefan, poate că ea se referă la vre unu din Domnii din Moldavia¹⁹ cu o asemenea numire precum la cei următori:

Ștefan XI Tomșa (1610-1615)

Ștefan Ioan XI pantru a deua oară (1623)²⁰

Ștefan George I (1654-58)

Ștefan Petriceicu I (1672-74)

Ștefan Petriceicu I (a doua domnie 1684-85)

"Pe panta din fața bisericii am practicat o săpătură de amator și materialul descoperit este atât de abundent că în timp de o oră eram posesor a două kilograme de cule de diferite dimensiuni (vezi planșa) și de mai multe vîrfuri de săgeți (vezi planșa). Cîteva fragmente de plăci de fier dintr-o euirasă și mai multe fragmente ea cuțit, cruce de fier (vezi planșa) un lanț fragmente ceramice care sînt cu totul de altă factură ca cele din stațiunea romană de la poalele pantei acestui munte dovadă evidentă unei epoci romane (sic! vezi nota 16. D.V.R.).

"Am încredințat această explorare unui grup de muncitori sub conducerea lui Petre Aninoșanu, bărbat obișnuit cu explorările, și m-am

suit pe blocul care alcătuiește corpul bisericii. Pe platformă și în centrul acestui bloc, exact deasupra transeptului, este clopotnița construită din scânduri. Nu are nimic particular și nu corespunde cu interiorul. La început această biserică, a cărei construcție e atribuită lui Negru Vodă din veacul XIII, cuprindea în interior două altare, unul catolic pentru Doamna Ana, soția acestui voievod, cu fresce - redând sfinți ai acestei religii și celălalt ortodox cu sfinții corespunzători acestui rit. Sub același acoperămint doi preoți aparținând unor rituri diferite, citeau evanghelia unul în latină, altul în limba națională (C.D. Aricescu, Istoria Câmpulungului, București, 1855, p.98).

"Muntele Pleașa Popi a fost afectat de Negru Vodă acestei biserici.

"În vârf se află castelul a cărui ruine ne mai arată modul de construcție și distribuția interiorului²¹. Ne aflăm aici la înălțimea de 242 m de la nivelul Dîmboviței, față de București la 540 m și față de Rîul Tîrgului 382 m. Planul citadelei este hexagonal cu două compartimente, zidurile sînt de o factură neregulată²² construite cu bolovani, cu piatră de stîncă calcaroasă extrasă din partea locului și solid cimentată cu var făcut din piatră locală.

"La ieșirea din aceste ruine, treci printr-un pîlc de copaci care ocupă 30 m de lungime spre răsărit, după care apoi se înfățișează un bloc de piatră cu nisip care se zice a fi fost tronul lui Negru Vodă.

"Întru adevăr se vede chiar azi două găuri săpate în acest bloc unde se zice că ar fi fost înțepenite picioarele tronului acestui Domn, iar (mai de vale de aceasta se văd trei rînduri a câte doi pași, întipăriți în piatră, urmați de alți doi pași mai mici, succedați de alți doi pași. Treptat adoptă o formă și mai mică, toți cu vârful ascuțit (fig.3).

"Cele dintîi tiparuri de picioare se zice a fi a lui Negru Vodă, cele de al doilea ale soției sale Ana, iar cele de al treilea ale fiului său Dan. În spatele acestui bloc se înalță un vîrf de stîncă cu doi metri mai înalt decît blocul tronului și la o distanță de acesta la un metru, legat cu el prin creasta altui colț²³. Se zice că folosea de observator lui Negru Vodă. Pentru a ajunge aici trebuie să străbați creasta menționată cu ajutorul a cinci sau șase firide adînci de 6 centimetri practicate în stîncă; platforma observatorului de abia cuprinde patru persoane. Aici ferește-te de amețeală, prăpastia este vizibilă din toate laturile: mai întîi la nord Valea lui Coman, la est și la sud Valea Chilei denumită astfel pentru că pe laturile acestui munte se află chilia unui pustnic care a dispărut înainte de 1860, - acesta cu ajutorul unei funii și a unui scriptet pătrundea sau ieșea din celula sa". "E atît de periculos astăzi a folosi acest sistem de locomoție ca oricît de curioș ai fi nu vă vine pofta de a face o astfel de vizită"²⁴.

"Totuși, înboldit de o pasiune oarbă, de a nu lăsa nimic necercetat în cercetarea mea, crezînd mai cu seamă că voi putea descoperi unele inscripții sau alt obiect care ar putea îngădui o datare, m-am aventurat pe o pantă îngustă pe versantul sudic al acestui munte, în partea de jos

a rezervorului de apă al citadelei și cu ajutorul a două bune călăuze și a unui stejar care voia să contribuie a-mi satisface curiozitatea, - în-
tindea crăcile sale pînă în fața acestei celule în care mi-am cufundat
privirile printr-o deschizătură slujind drept fereastră și de coș. Nu am
putut distinge decît cîteva spoeli grosolane pe pereții interiori ai celu-
lei, reprezentînd sfinți. Acum stejarul a dispărut și cei mai viteji și
întreprinzători munteni nu îndrăznesc să se aventureze în această ex-
cursie"25.

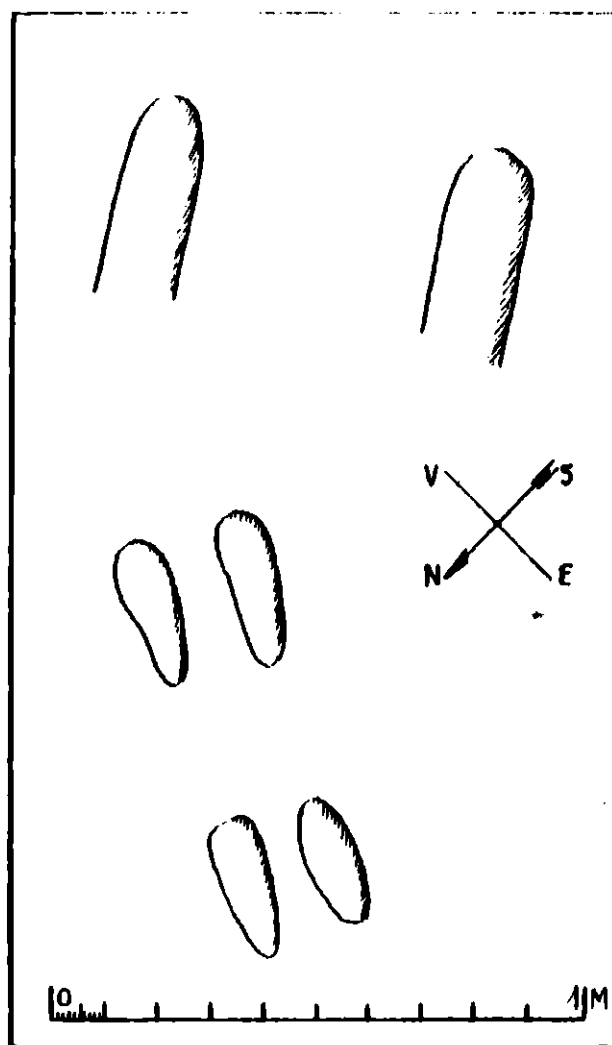

Fig. 3 - Schiță a amprentelor palmare în stîncă,
la "Tronul lui Negru Vodă"

"Cum am spus din acest observator, vederea străbate la răsărit și
la sud Valea Chillei, care sîrșește în Valea Dîmboviței la apus, aproape
în fața Văii Doamna. La sud de citadelă și aproape la nivelul bisericii,
pe platforma unui colț, mai există încă vechiul rezervor de apă, săpat

cu tîrnăcopul, cunoscut sub denumirea de Baia lui Negru Vodă. Este, cum v-am mai spus, o cisternă încăpătoare, lungă de 10 metri, cu o lărgime de 3,96 m și o adîncime de variind între 0,90 m și 0,40 m la extremități"(fig.4).

"Prin zidul citadelei, la nord, se poate ajunge printr-o ieșire practică, pe o cărare pînă în spatele blocului, care a folosit la alcătuirea bisericii, unde pe peretele înspre răsărit este un om gravat călare" (fig.5). "Este oare Sf.Gheorghe sub patronajul căruia a fost pusă biserica? Căci acest călăreț cum se poate vedea, este plasat sub o cornișă vrînd astfel a indica hramul bisericii cu atît mai mult că era plasat

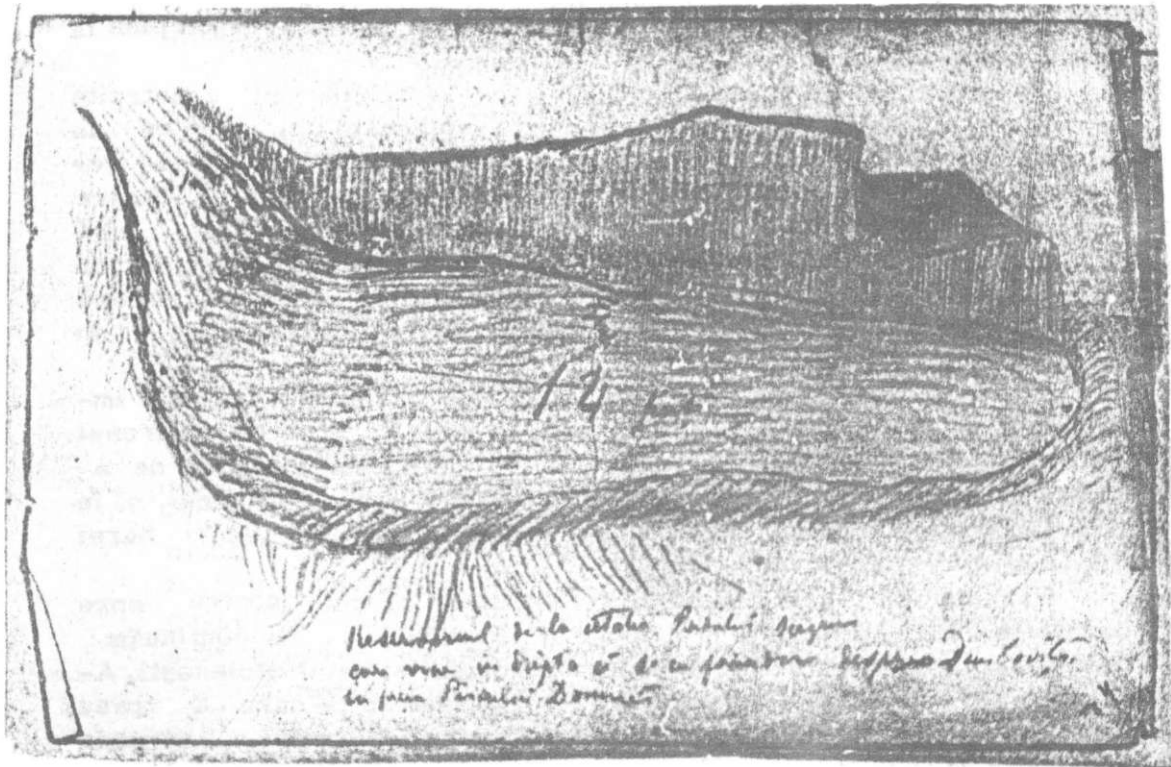

Fig. 4 - "Rezervorul de apă" desenat de C. Butculescu

la răsărit și e bine știut că la noi răsăritul este punctul cardinal către care e orientat altarul".

"În orice caz nu îndrăznesc să fac o afirmație înainte de a întreprinde o săpătură sistematică din care s-ar putea obține multe date interesante atît pentru localitate în special, ca și pentru istoria noastră în general. Nu e mai puțin adevărat că acest cavaler pare pașnic: calul merge la pas pe cînd el, bine așezat în șea, lasă să-i fluture în urmă mantia ținînd brațul său drept proptit de șold, iar brațul stîng întins. Calul însuși e foarte îngrijit; coama sa e redată prin cinci suvițe și patru ciucuri atîrnă pe șoldul calului din hamul care trece de la șea la coadă"26.

"Urmînd poteca către nordul aceleiași stînci, dăm de o galerie foarte joasă, ajurată cu zăbrele săpate în stîncă care conduc într-o încăpere săpată în piatră. Se crede că aici a fost o carceră".

"După cum reiese din descrierea pe care am făcut-o, culmea Pleașa Popii este alcătuită din patru vîrfuri cel nordic cuprinde biserica și carcera, cel sudic rezervele de apă și celelalte două la est, unul tronul lui Negru Vodă, altul observatorul. În fața bisericii a trebuit să fie pus un zid; și acum se găsesc ruinele acestuia mergînd de la nord la sud pînă la gura rezerverului și paralel cu stîncă bisericii".

"Citadela ocupa una din pozițiile cele mai favorabile din punct de vedere strategic predominînd toate văile înconjurătoare; se avea o vedere deosebită asupra Dîmboviței de la Vadul-lin în sus și în jos pînă la Lăicăi la o distanță de aproximativ 7-8 kilometri".

"Nu pot crede că această cetățuie a fost la originea ei construită de români, cred mai bine că ea făcea parte integrantă din oștatea de vale despre care am vorbit; dar că se poate ca Negru Vodă s-o fi reparat și s-o fi întrebuițat la ocaziune pentru apărarea țării în contra tătarilor. Aici probabil la 1367 din Valea Chilie și Dîmboviței pînă spre Vadul-lin armata secuilor, a lui Ludovic I regele Ungariei, de sub comanda voevodului Micloș fu cu desăvîrșire bătută de armata română comandată de Boerul Dragomir castelanul Cetății de la Dîmbovița în timpul Domniei lui Vlad I".

"De la 1857, Dl de Rosny era al doilea personaj francez important care vizita și studia acest loc. Cel dintîi francez Baronul Talleyrand, care în studiul ce-l făcu la 1857 în aceste localități ne asigură la tratatul din Paris protecțiunea celor 7 puteri Europene, și în 1881 Dl. de Rosny pentru a pleda prin scrierile sale înaintea barei Etnografiei drepturile de Națiune.

Părăsind cu regret aceste locuri, apucăm drumul nostru spre nord prin Vadul-lin spre a ne înapoia la Cîmpulung ... Ne continuăm calea prin fața primăriei de la Bădeni-pămînteni și satul Stoienești. Acest loc îmi reamintește o pagină din istoria noastră pe care nu vreau s-o trec sub tăcere: "Armata lui Ludovic I regele Ungariei sub comanda voevodului Micloș a găsit, lîngă rîul Ialomîța, șanțuri și întăriri de țaruși; bătu și puse pe fugă marea armată a boierului Dragomir castelanul cetății Dîmbovița (căpetenia de oști a lui Vlad I sau Vladislav, principe român) dar Micloș înaintînd fără băgare de seamă, a pătruns în mijlocul pădurilor între stînci în munți, a fost surprins pe neașteptate, înconjunat și bătut cu desăvîrșire. Întreaga armată a secuilor căzînd atunci în mînile învingătorilor a fost în parte prinsă și legată, cealaltă parte fără viață zăcînd în păduri și mlaștini și foarte puțini fugari au ajuns cu greu în țara lor. Veevodul Micloș și-a pierdut viața și cu mari greutate a putut fi dus leșul său în Transilvania. Cele mai de seamă ajutoare ale căpeteniei oștilor au rămas morți pe cîmpul bătăliei."

"După bătălia de la Călugăreni (23 august 1595) unde Mihai Viteazul cu 16.000 de oameni a pus pe fugă armata marelui vizir Sinan Pașa de douăsprezece ori mai numeroasă. Succesul însă nu era definitiv. După ce s-a sfătuit în timpul nopții, Mihai a hotărât să se retragă spre Munții Ardealului și s-a instalat în cetatea lui Negru Vodă de pe Dîmbovița. Nu a stat mult și s-a retras la Stoienești unde a făcut tabără așteptînd ajutorul lui Sigismund Bathory aliatul său care a fost obligat să întreprindă o săptămîină la Rucăr din cauza drumului rău ... După ce s-au adunat trupele au plecat către Tîrgoviște, ocupat de turci, pe care îi asediază și înfrînseră din nou armata invincibilului Sinan Pașa".

"Către seară am sosit la Bădeni-Ungureni ..."

Să revenim la Cetățuia noastră. Cum am văzut din descrierea lui Butculescu nu numai în stînga ci și în partea dreaptă a rîului sînt pereți stîncoși de munte și colți de stînci. Sub colțul Doamna în locul zis "la stăvilare" se afla un zid, care avea o grosime de aproape 6 metri, construit din pietre neregulate prinse cu mortar și pe alocuri cărămizi groase; a fost distrus cu prilejul construirii șoselei la sfîrșitul veacului trecut; zidul era menit a bara valea, întinzîndu-se și pe malul stîng, pînă în dreptul colțului Chilia. Printr-o deschidere trecea vechiul drum, a cărui urme se mai văd și astăzi pe malul drept.

În privința descrierii acestor locuri, găsim sugestivă și corectă relatarea lui Virgil Drăghiceanu și el cercetător al acestui complex: "... ca poziție strategică nicăieri, pe toată întinderea văii Dîmboviței, nu se prezintă o altă mai favorabilă. Dacă treci din valea ei largă așa cum se prezintă în regiunea deluroasă a județului Dîmbovița, numai la 4 km departe de hotarul județului, valea începe să se strîmteze din ce în ce, de abia făcîndu-și loc prin gîtul strîmt și stîncile goale lipsite de orice vegetație, ce se ridică pe toată fața munților, ca niște turnuri fantastice de cetăți și castele părăsite. Prăvăliri de mase enorme, stîncoase, în chiar apa Dîmboviței, transformă pe o întindere de cîteva sute de metri, această vale într-o adevărată cîmpie a lui Deucalion. Drumul, astăzi destul de bun, era, nu mai departe de anul 1890, așa de greu, încît nu putea fi străbătut decît călare, după ce se trece de patru ori prin vadul Dîmboviței, foarte periculos prin repeziciunea apelor. Căruțele de abia fși făceau loc printre stîncile căzute; în drumul vechi am aflat fgașurile roatelor lor prin piatră și sgîfrietura osiilor pe pereții strîmtorilor prin care treceau".

"Pe această poziție, așa de bine organizată natural, unde colții ce se ridică sînt peveze naturale în contra oricărui atac, nu era nevoie de o ridicare de cetate ca cele din țările occidentale. Ca toate cetățile Românilor și această cetate era o cetate naturală. Din înălțimile de 200-300 m, la care se urcă colții, numai cîteva sute de oameni pot opri armate întregi, prin prăvăliri de pietre, a căror putere de distrugere crește pe măsură ce se rostogolesc din ondulație în ondulație a terenului" (Astfel de pietre, printre cari unele feșetate de mîna omului, pentru a facilita salturile, au fost găsite sub cetățuia cu prilejul cercetă-

rilor și săpăturilor din 1958. Nota mea D.V.R.). "Numai sus, sus de tot, la spatele colțului bisericii pe o poeniță înconjurată din toate părțile de prăpăstii drepte ca peretele, s-a format, prin ziduri de piatră, azi năruite, un patruleter neregulat, cari desemnau o incintă în jurul câtorva cămăruțe și a bisericii-paraclis scobită în stîncă. Zidurile acestui patruleter (lungi de 70 m) spre Valea Dîmboviții erau duble ... ca și colții cellalți și peșterile de aici, au servit desigur omului trăitor în caverne, atras spre închinare, în aceste locuri, de măreția spectacolului ... "Trecînd în timpurile istorice, aceste locuri sînt legate de primele noastre încercări de a se organiza ca stat independen-

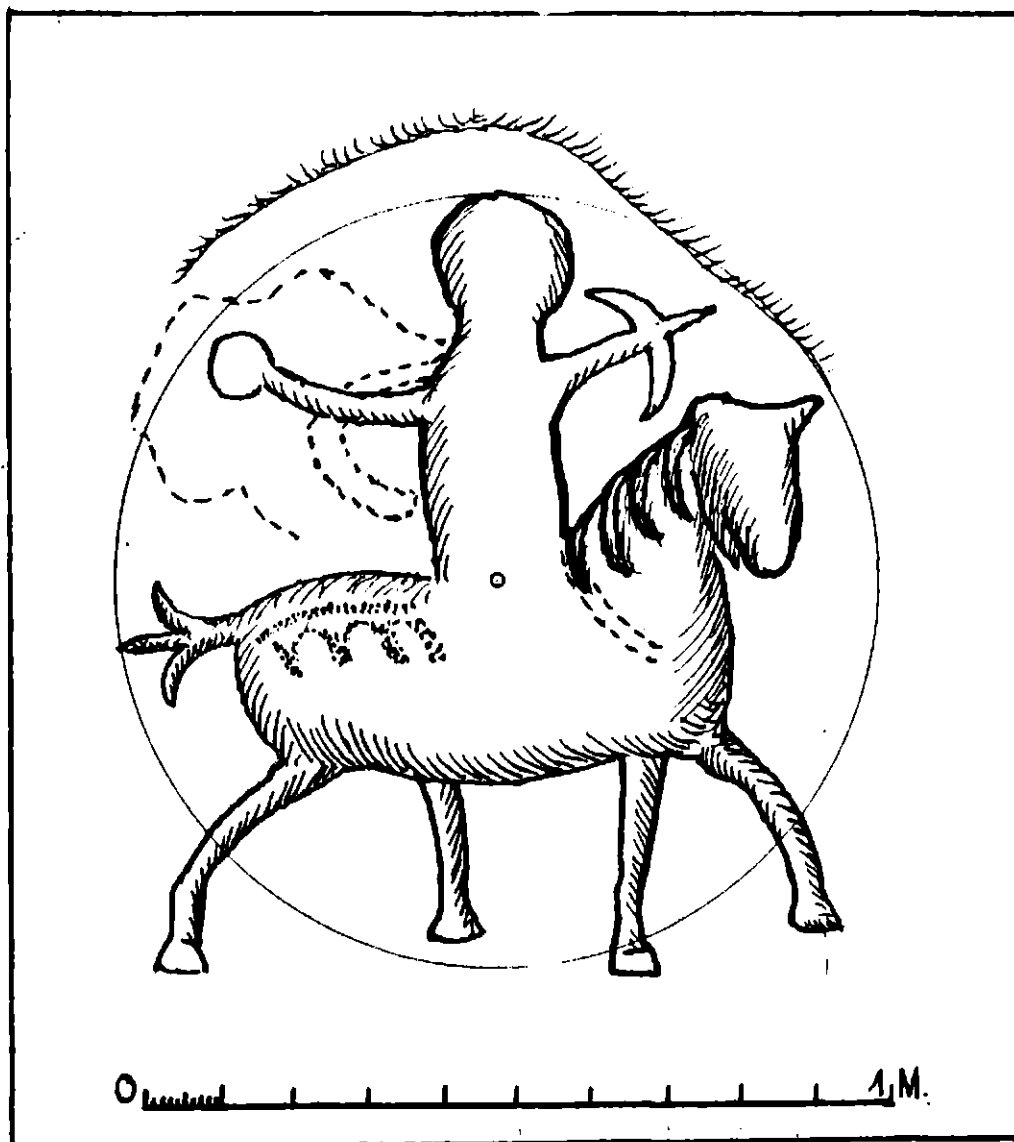

Fig.5 - "Cavalerul" gravat în stîncă. Desen arh.Horia Teodoru
(Linii punctate - după un desen de C. Butculescu)

dent; ele ne amintesc de poziții identice organizate pentru apărare de Basarab Voevod - domnitorul de la Argeș - și sînt legate de amintirea lui Nicolae Alexandru Basarab, fiul acestui Basarab, care locuia mai mult la Cîmpulung, unde fu înmormîntat (în 1364), care e zugrăvit ca ctitor la Mînăstirea Cîmpulung și în schitul de piatră din această cetate.

Studierea mai deaproape a acestei biserici ne va da, deci, foarte importante lămuriri pentru cel mai vechi trecut al nostru²⁷.

Înainte de Drăghiceanu și Butculescu aceste locuri au atras atențiunea arheologilor încă din secolul trecut. Alexandru Odobescu ne spune că "pe înălțimea Pleașa-Popii, în stînga Dîmboviții, pe locul numit "Cetatea lui Negru Vodă", unde este acum un schit, sînt urmele unei cetăți, patrulateră din bolovani de piatră neciopliți, din epoca feudală, probabil înainte de întemeierea Principatelor"²⁸.

Maiorul D. Pappazoglu redă schitul și cetățuia de la Pleașa-Popii într-un desen de Danielis, reprodus litografic (fig.6).

C.D. Aricescu, descrie schitul și cetățuia, punîndu-și întrebarea dacă aceasta "... să nu fie oare, ca Jidava, ridicată pe ruinele unei citadele romane sau dace? Nu e de mirare: poziția locului, favorabilă pentru apărare, și monedele de fier (sic) ce încă se găsesc de călători pe aceste nisipuri, ne fac a nu ne îndoii despre aceasta²⁹ (monedă asemănătoare celei pe care o redăm la fig.7).

În a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, Fr.Jos. Sulzer descrie că la o depărtare de "... două ore lateral de Cîmpulung, pe drumul către Bran, Dîmbovița esugrumată de stînci abrupte, înalt, chiar cînd apele au debitul lor obicinuit, nu o poți trece fără ați periclita viața. Pe una din aceste stînci se mai pot vedea rămășițele unei vechi cetăți în care s-a amenajat o mică biserică și locuințe pentru câțiva călugări. Astăzi încă acest loc mai poartă numele de Cetatea Neagră sau Cetatea Negru-lui Vodă; denumirea pare a confirma tradiția, prin care Radu Vodă a ales această cetate drept loc de refugiu împotriva atacurilor dușmanilor săi, în fața cărora a rezistat aici timp îndelungat"³⁰.

Această descriere a lui Sulzer a fost greșit interpretată de unii cercetători, care cred că Sulzer a făcut o confuzie punînd cetatea lui Negru Vodă lîngă Dragoslavele și că de fapt el s-ar referi la cetățuia³¹ de la Rucăr (Oratia). Printre aceștia se numără W.Hurwath, G.E.Muller și I.Clinciu³², confuzia pornind de la W.Horwath.

Descrierea corectă a lui Sulzer și că acesta se referă desigur la cetățuia dintre Cotenești și Cetățeni, reiese în mod clar din continuarea descrierii³³: "... că strămoșul periculoasă a apelor din Dîmbovița de la Cetatea Neagră, poate fi ocolită, am constatat din propria mea experiență, fiind condus, în timpul apelor mari, peste creasta unui munte, pe care era un drum foarte larg, de unde vederea cuprindea întregul Muncel. Acest drum pornește de la Dragoslavele, în partea stîngă a Dîmboviții spre a se pierde în sus, spre a reapare după două ceasuri și jumătate iarăși la rîu, în drumul obicinuit, la Cîrciuma Domnească, o locanță brîncovenească".

Că Sulzer se referă în acest pasaj la apele periculoase ale Dfmboviții de sub cetățuia lui Negru Vodă reiese destul de clar, cu atât mai mult că el arată apoi și situația existentă la Cetățuia de la Rucăr (Oratia)³⁴.

Fig.6 - "Schitul și cetățuia lui Negru Vodă" de la Cetățeni. Desen de Danielis

Am identificat drumul menționat de Sulzer, care ocolește strâmtoarea văii periculoase a Dfmboviții în timpul apelor mari. Acest drum se întâlnește cu vechiul drum al țării în punctul denumit și astăzi "la poștă", corespundând cu drumul ce mărginește Argeșelul. Acesta, la rîndul său leagă Cîmpulung, prin Mațau, și drumul Rucărului, prin Valea Mare, de drumul ce străbate valea paralelă cu Dfmbovița, trecînd prin Suslănești, o altă așezare veche³⁵, lângă Boteni, în parte contemporană celei de la Cetățeni, spre Pitești, prin Clucereasa și de aici în drumul de-a lungul Rîului Doamnei, prin Piscani spre Domnești. Între Suslănești și Boteni, se poate ajunge, prin punctul "la poștă" menționat mai sus, la Văleni și Lăicăi, unde am identificat locul pe care se ridică pînă la mijlocul secolului trecut "Cîrciuma Domnească" sau "Cîrciuma de Piatră" menționată de Sulzer. Aceasta se află cam la jumătatea drumului Cîmpulung-Tîrgoviște, în capătul drumului ce duce de la Vălenii de Dfmbovița la Lăicăi, la răscrucea șoselei ce mîină la Tîrgoviște, în dreptul Gospodăriei Agricole de Stat Lăicăi, unde mai este o

cruce de piatră din sec. XVIII. Denumirea locului s-a păstrat la localnici și e menționată și documentar³⁶.

Cela de mai sus, cred, sînt suficiente pentru localizarea descrierii lui Sulzer la Cetățeni și identificarea celui de al doilea drum prin care se poate ocoli acest punct strategic.

În privința acestui drum, el pare a fi avut și o ramificație deasupra Colțului Doamnei. C.D. Aricescu³⁷ relatează: "Tradiția mai zice că din acest vîrf se făceau două drumuri pe culmea munților: din ele, unul mergea drept în albia Dîmboviții, și altul drept în muntele Sf. Ilie; cînd s-ar curății aceste două drumuri, am putea merge pe ele ca pe o șosea".

Dintre cercetătorii mai vechi, Dimitrie Butculescu, a fost primul care și-a dat seama de importanța acestei așezări consemnînd date prețioase în însemnările sale inedite, făcînd schițe și desene exacte după unele monumente, învederînd și necesitatea a se întreprinde aici săpături arheologice: "Mă gîndesc că toate aceste tezaure arheologice ar putea dăvălui bogate descoperiri pentru istoria mai veche a așezării noastre dacă s-ar începe aici săpături sistematice cu un om priceput, nu numai devotat ci și întreprinzător, curajos și energic. Căci nu-și pune oricine viața în joc cercetînd acești colți prăpăstioși"³⁸.

O mare parte din materialul arheologic cules de Butculescu a intrat în patrimoniul Muzeului Național de Antichități din București,

Un pasionat colecționar, dar ale cărui "cercetări" au produs din nefericire stricăciuni, Tache Bejan din Rucăr, a scormonit pe conii propriu, ani de-a rîndul, pînă în preajma lui 1940, poalele cetății și terasa stîngă a Dîmboviții, adunînd un bogat material arheologic, în cea mai mare parte din epoca mai nouă a fierului, din așezarea daco-getică. Acest material a intrat, în parte, în colecțiile muzeelor din Cîmpulung-Muscel și Pitești.

Citadela de la Cetățeni și așezarea, unde postulăm a fi fost Cetatea și Vama Dîmbovița, fac parte din grupul fortificațiilor ridicate pe vîrfuri și colți de munte, ca o consecință a situației topografice a ținutului și a procesului de dezvoltare care s-a desfășurat în cuprinsul său.

Cum vom vedea, în studiile ce urmează, aici, pentru toate trebuințele, nu numai pentru strictul necesar, s-a avut grijă și de adaosuri artistice, pentru plăcerea ochilor dar și aceasta numai într-o anumită măsură, parcă pentru a nu împieta asupra ambianței naturale, pentru a nu o distruge printr-un surplus de intervenție umană; melea-guri ce au cuprins, cam vom demaștra, un centru politic, militar și economic înainte de înjghebarea noastră statală și foarte probabil o reședință domnească.

*
* *

Presupunerea că pe aceste locuri ar putea să se găsească urme de locuire mai veche, anterioară geto-dacilor, au fost adevărate. În anul 1896 Ministerul Cultelor semnalează Muzeului Național de Antichi-

tăți, că pe o colină lângă Cetățeni, cu ocazia unor săpături, s-a găsit o sabie și niște oseminte³⁹.

Iată ce relatează învățătorul I.N. Panaitescu în această privință în urma altor descoperiri mai noi⁴⁰: "... tot în acest punct "la cruce" pe partea de răsărit a acestui drum, cu ocazia unor săpături făcute în 1898 (sic!) s-a găsit un mormânt zidit cu multă dibăcie, din lespezi de piatră, tăiate și alcătuite ca pereții unui coșciug. În el s-au găsit rămășițele pămîntesti - oase - ale unui cavaler din timpuri medievale (sic!) foarte voinic. Mai alături de el s-a găsit și calul îngropat."

"În cavoul luptătorului s-a găsit și o sabie de un metal strălucitor, intactă; martorii oculari spun că a fost de aur, sabie care a fost ridicată imediat atunci de fostul "subprefect" Emil Mehtupciu și dată de acesta prefectului de atunci C.N., fără a-i se mai da de urmă. Ne întrebăm dacă va fi fost de aur valoarea intrinsecă a metalului, va fi fost mai de preț, decât valoarea lui ca vechi document istoric?"

"Acum de cîteva zile, cu ocazia unor săpături, în acelaș punct mai spre răsărit numai, s-au găsit încă alte 3 morminte la o distanță de circa 50 m. de cel din 1898, însă la fel construite ..."

Iată cum sînt mormintele: șase pietre săpate cu dalta în formă dreptunghiulară, formează baza, laturile și acoperișul cavoului. Înăuntru s-au găsit oase lungi ... și erani voluminoase a căror grosime e de 1 cm; s-au găsit și vase de pămînt cu formă minunată de cadelniță, sau candelă artistic lucrată ... toate acestea ... le-am ridicat spre păstrare în micul muzeu al școlii".

"Felul cum sînt așezate mormintele, dovedesc faptul că luptătorii n-au fost creștini ortodocși, căci direcția mormintelor este de la Mz. spre Mn".

"Acum vreo trei ani, tot în acest loc, s-a găsit un schelet - probabil al unui animal; s-au găsit 16 măsele lungi de aproape 1 dm., care nu credem că ar fi de la un animal din era noastră. Una din măsele o avem la școală... Pe lungimea acestui drum, atît spre Mz. cît și spre Mn. se găsesc modificări ale cutelor terenului sub forma unor întări-turi artificiale - redute - nsemănătoare cu ceea ce se vede la jurul mormintelor, unde credem că se va mai găsi multe documente de preț..."

Dumitru I. Băjan ne spune, în privința aceleiași descoperiri: "... în vara aceasta ... vrînd a se săpa într-un maidan, nișta săteni au dat de urmele unor morminte ... noi le-am putut vedea la fața locului și ne-am dat pe deplin seama de adevăr".

"Mormîntul se află la o adîncime de aproape o jumătate de metru, fiind construit din lespezi sistoase în formă de dreptunghi, din cari în momentul călătoriei noastre se păstra numai în laturile R, Mz, A, fixate vertical în pămînt, lipsind lespezea Mn, apoi lespezea acoperitoare, cum și lespezile de la podișul intern al coșciugului unde erau depuse osemintele defunctului așezat nu la fund, ca de obicei, ci în jumătatea planului de intersecțiune a laturilor, pe cari pietre, săpătorul a găsit de cuviință a le suprima de la locul lor. Dl. Bugheanu a scos fotografii de situațiunea mormîntului".

"La vre-o doi metri spre apus și în aceeași profunzime, lucrătorii au dat de alt mormânt care, ca și cel de la început, era format din lespezi, nu întregi, ci frânturi, ce s-au ridicat îndată, privindu-ne astfel existența, deși era gol și fără reliquii, lăsând a se vedea în secțiunea maidanului, stratificarea unor pietre vinete, dispuse orizontal deasupra mormântului. Dar, după arăturile lucrătorului Hoinaru, care în 1924, vrînd a-și pune fundamentul de casă, în unghiul derăsărit, mai era un mormânt, însă la Mz. de precedentul și la o distanță apropiată, ce se deosebia prin dimensiunile sale de construcțiune, căci măsurînd lespezea, ce astăzi servă drept postament la intrarea dîndos, în crosnie, ea are o lungime de peste 2 metri și o înălțime de un metru, pe cînd la mormîntul păstrat diferența e raportată la 1,80 lungime, 0,55 lățime, 0,65 înălțime. Însă opinia cea mai răspîndită e că, în 1897 pe timpul construcțiunii comunale a localului scolastic, vrînd a se extrage cărămidă, lucrătorii au dat de un alt mormânt similar, în care s-a găsit o sabie cu mîner intactă și oseminte de cal. După ordine sabia s-a ridicat de prefectul județului, depunîndu-se, unii pretind că însuși Regele Carol I a dorit-o și i s-a dat...."

"Sabia nefiind de aur, era probabil de bronz și dacă s-ar admite această ipoteză, vom ști și vîrsta la care trebuie să le raportăm, a mormintelor descoperite ... credem că și mormintelor de la Cetățeni li se pot atribui o atare vechime ... Mai întîi înclinațiunea nord-sud a mormîntului I era, după spusele lui Hoinaru, identică cu direcțiunea observată în celelalte morminte anterioare, un indiciu sigur despre prioritatea lor ante-creștină; prin prezența însă a osemintelor de cal, ce s-ar fi găsit în mormintele 3 și 4 - din care un dinte am văzut la Hoinaru - nu se poate invoca argumentul pentru a lor origine tătarică cum și eu crezusem pînă aci, pentru că indicațiunea dată ni s-a părut problematică. Nu e de presupus că tot corpul atît de voluminos al unui cal să intre în spațiul puțin încăpător al coșciugului și cu destinațiune diferită, ci numai că după înhumarea decedatului, mai alături de dînsul, a urmat și a calului său. Mărturia veridică ne-o dă însă craniul ce s-a găsit în mormîntul prim și care era așezat la capul de Mz, al coșciugului, putîndu-se vedea în localul școlii, unde s-a depus împreună cu vasul candelă de mormînt. Vasul e cenușiu avînd forma de cîșcă, mai larg la gură, mai strîns la fund, iar pe pereți o încinge un hrfu de ornamente, cari s-ar putea distinge dacă s-ar curăți de materiile suprapuse. De altfel vasul se află în stare bună de conservățiune, în afară de o porțiune mai mică din buza superioară, desemnată printr-o rupere semnificativă și ușoară crăpătură a pereților ... Are sus pe circumferință două toarte lătărețe găurite. Originea dacică a vasului fiind ineontestabilă (sic!) ..."

"Apropierea și distanțele în cari se găsesc mormintele între ele, cum și pozițiunea dominantă de răspîndiție (din colțul circuit al drumului de vîrf cu cel scoborîtor în vale), ne dă impresiunea unui loc de îngropare comun, deci a unui cimitir dac"⁴² (sic!)

Cercetările ulterioare au stabilit că ne aflăm în fața unui cimitir din epoca de bronz aparținând culturii mormintelor în ciste; cultură subcarpatică prezentă și în țara Bîrsei. Așa zisa "cădelniță" sau "candelă" este un vas de lut cu ornamente incizate, încrustate cu o materie albă (fig.8); din același mormînt, descoperit în luna iunie 1930, face parte o brățară de bronz (fig.9) și calota craniană a unui îns asupra căruia s-a încercat o trepanație.

În urma descoperirilor susmenționate, Muzeul Național de Antichități a întreprins săpături arheologice la Cetățenii din Deal, prin Ion Andrieșescu⁴³ în anul 1931.

Prezența unor monumente preistorice a fost constatată și de noi; ele au atras și în trecut atenția, cum reiese dintr-un raport al învățătorului I. Duculescu, ca răspuns la chestionarul arheologic, la 3 noiembrie 1873: "... la est de comuna Cetățenii din Deal, pe proprietatea unui locuitor din Cătunul Mesteacăn - se află cinci movile de o înălțime ca de 1 1/2 stînjani, fiecare sînt de formă rotundă și la vîrf cam ascuțite ... baza lor... are o lărgime de 2 1/2 stînjani fiecare. Situația lor este astfel că toate cuprind între ele un spațiu de pămînt de forma unui cerc al cărui diametru este de o lungime ca de 10 stînjani ..."⁴⁴.

O parte din obiectele descoperite în mormintele menționate mai sus, se află în Muzeul din Cîmpulung-Argeș și au făcut subiectul unui articol în volumul "Din Istoria Medicinii Românești și Universale", București, 1962, sub îngrijirea lui Bologa V.L. intitulat: Încercări de trepanație la un craniu din epoca bronzului, p.9-12, semnat M.Constantinescu, V. Andreescu și Fl.Mîrțu. Vom reda aici cîteva spicuiuri din lucrarea susmenționată: "... s-a găsit prin sondaje arheologice (sic!) într-un mormînt din epoca bronzului calota unui craniu de bărbat cu început de trepanație. Mormîntul aflat la o adîncime de 60 cm face parte dintr-un mic cîmp funerar cu morminte plane (sic!), cu rit de înhumăție construite tip cofraj, din lespezi și stoe dreptunghiulare orientate în direcția sud-nord și avînd oarecare asemănare cu «zidurile de piatră» de la înmormîntările din epoca bronzului în regiunea Niprului în U.R.S.S. ... În mormînt s-au găsit 5 piese: o calotă craniană fragmentară cu un început de trepanație, un fragment de maxilar, un dinte canin, o ceașcă funerară (vas adiacent) din lut și o brățară de bronz (fig.1). Aceste piese descoperite în anul 1952 (sic!) se găsesc astăzi la secția de istorie a orînduirii comunei primitive a Muzeului raional Cîmpulung Muscel regiunea Pitești, cu nr.9-10-11-12-273".

"Piesa ceramică, de dimensiuni reduse, are diametrul superior de 99 mm, diametrul fundului de 32 mm și circumferința părții mediane de 310 mm. Înălțimea este de 65 mm. Are 4 urechiușe verticale găurite și este tipică epocii bronzului din spațiul carpatic, (sic!) ca pastă și formă abătîndu-se însă de la acel horror vacui specific epocii. Are incizate cîteva simple motive rectilinii, frînte și triunghiuri. La descoperire conținea grăunțe de cereale, (sic!) mîncare pentru cel mort, pentru "viața de dincolo".

"Brățara cu diametrul interior de 65 mm, este din bronz - realizată printr-o tehnică de turnare, în nici un caz à cire perdue, dar poate în tipar bivalv fără o ciocănire subsecventă - și prezintă un facies frumos, cu patina nobilă, uniformă. Greutatea este de 35 de gr. ... Ca datare mormântul cu întreg conținutul se include în epoca bronzului din patria noastră și se poate încadra potrivit periodizării lui N. Aberg și P. Reinecke, în perioada I-a a primului și A-B a celui alt, respectiv în cursul anilor 1600-1500 î.e.n. ... Este al doilea caz descris la noi, de cranii trepanate din epoca bronzului și al unusprezecilea (sic!) din timpul comunei primitive ..."

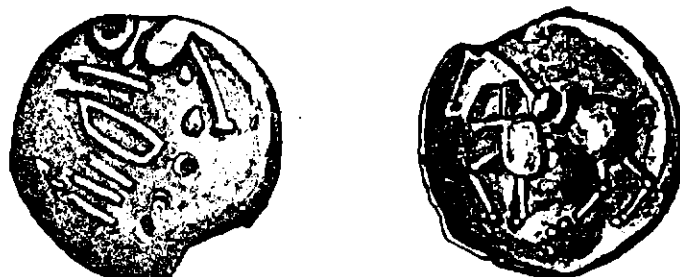

Fig. 7 - Monedă geto-dacă descoperită la Cetățeni

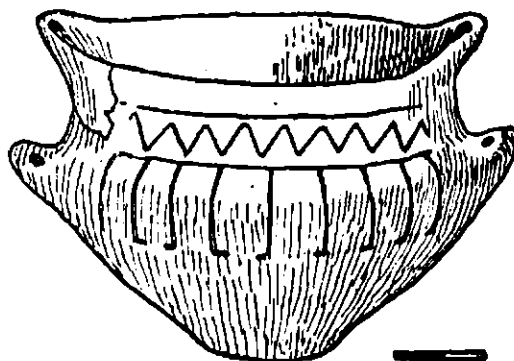

Fig. 8 - Vas din mormintele în ciste. Desen de I. Andrieșescu

Asupra inventarului acestui mormânt vom reveni cu prilejul tratării materialelor arheologice descoperite la Cetățeni din Deal prin săpăturile noastre arheologice. Deocamdată vom reaminti relatările învătătorului I. N. Panaitescu ca și ale lui Dumitru I. Băjan (vezi mai sus) ce ne vorbesc despre descoperiri întâmplătoare și nici decum de "sondaje arheologice", din anul 1930 nu din "anul 1952" și care nu fac nici o mențiune că vasul "la descoperire conținea grăunțe de cereale" în acest caz nu l-ar fi considerat drept "cădelniță" sau "candelă de mormânt".

Pentru o mai bună lămurire vom încheia cu unele spicuri din jurnalul de săpături a lui Ion Andrieșescu: "1 oct. 1931. Cîmpulung Muscel".

"Într-unul din mormintele descoperite în satul Cetățenii din Deal - în locul numit "la Cruce" în grădina locuitorului Hoinaru cu ocazia unor săpături în luna iunie 1930, s-a găsit și un vas cu 2 torți de străpungere și 2 proeminente pe margină, deasupra lor, cu găuri de străpungere (vezi schița, fig. 8).

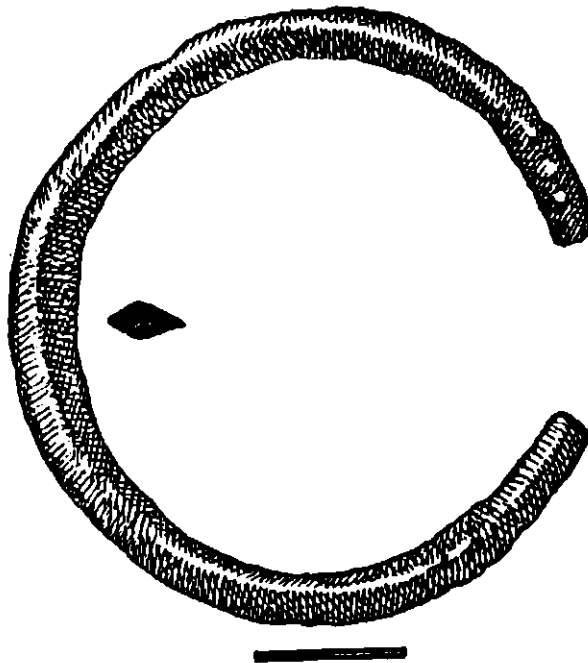

Fig. 9 - Brățară de bronz de la Cetățeni

"mormintele, arată învățătorul Nicu Iosif Popescu erau lespezi mari așezate în direcția nord-sud".

"Am fost la Prefectură împreună cu d. Băcanu și d. Bugheanu profesor din localitate. Tot aici mi s-a adus de la prof. Sapcaliu colierul de bronz, aici schițat, cu o frumoasă patină verde" (fig.10).

"Pe platforma dealului s-au găsit 4 morminte la locul zis "la Cruce" lângă școală și 5 morminte, 15 minute spre nord, la locul numit "Cornul Metului" inf. d-lui I. Nicolăescu Bugheanu prof. Cîmpulung..."

"Într-o așezare minunată 822 m înălțime, stăpînind splendid Valea Dîmboviței, se află o incintă cu val bine recognoscibil și șanț idem - de un front recognoscibil de cca 40 m. Pe locul lui Ion St. Grigoriu - valul și șanțul au dispărut în direcția sud din cauza cultivării. De aici pînă la mormintele din curtea lui Iosif Hoinaru e cca 300 m, sud-est ca direcție luată de acolo".

"E aici al doilea loc mai înalt de la Cetățenii din Deal putîndu-se vedea Valea Dîmboviței spre sud - pînă la Tîrgoviște, din jud. Dîmbo-

vița. La orizont spre nord se văd două movile "La Gemelli" - "Cornul Malului" unde s-au găsit alte 5 morminte (și colierul de bronz) e în direcția Nord de incinta "Castru" de la Cetățeni din deal".

"Lângă punctul "La Cruce" s-a găsit în 1897/8 un mormânt săpat (Grigoroiu) - în care s-a găsit o sabie mare cu o gardă mare, pe care a luat-o subprefectul Mehtupciu; - Mormântul ar fi fost la fel cu cele găsite în curtea săteanului Hoinaru (?). Foarte curios!"

"La Cornul Malului am găsit mormintele violate și distruse. Au fost dispuse pe malul abrupt ceva mai departe" (schifn, fig.11).

No.3 adâncime 0,50. În 4 s-a găsit colierul de la I.Sapcațiu și un inel de bronz. S-au găsit toate neacoperite. Tot acest mal trebuie cercetat prin șanțuri pentru căutarea de morminte. Piatra este exact același material ca "la Cruce". Orientarea Capul la sud cu o deviație spre vest de 35,36°. A săpat I.Gh.Cornețiu din Cetățeni din Deal".

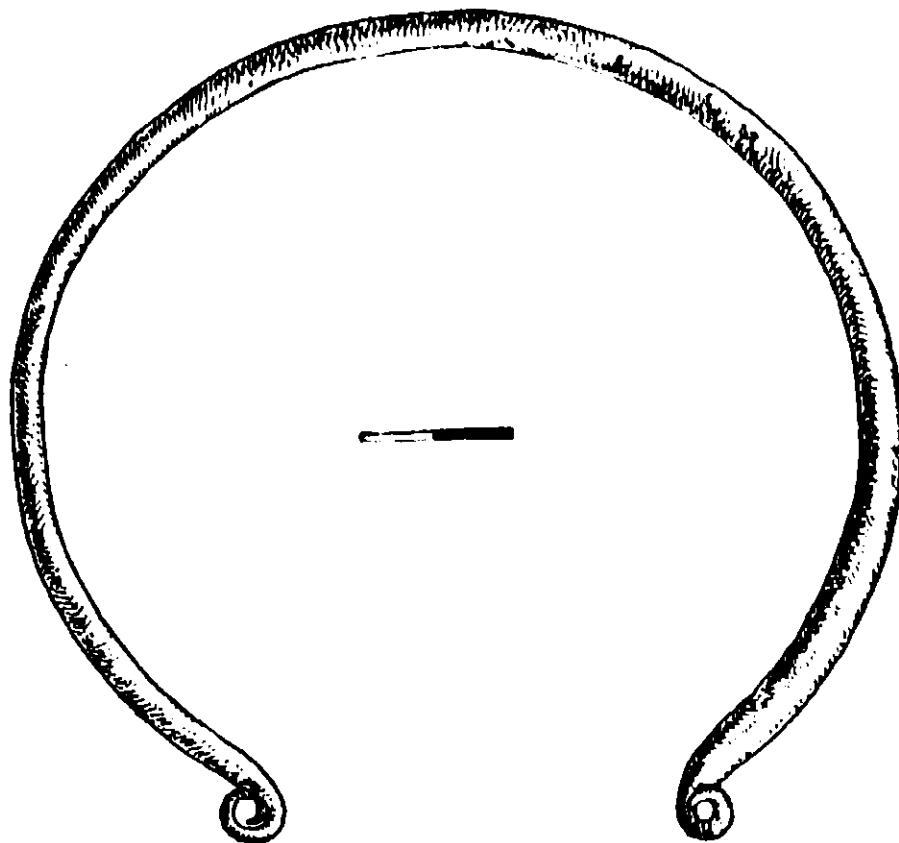

Fig. 10 - Colier de bronz din mormintele în ciste de piatră

"La Cruce" piatra e grezie ologacenă. Au fost patru morminte, din care cele trei dinspre est mai mici. De fapt e o movilă în care au fost îngropate toate. Pe această movilă e casa lui Iosif Hoinaru. Pentru di-

mensiuni am săpat morminte în interior - adâncimea e de 1 m. Dedesubt nu e piatră, ci pământul galben al locului. Rămășițele mortului s-au găsit la o adâncime de 0,55 în acest mormânt. Piatra de la cap, deci, spre sud nu se încheie perfect, ci e potrivită numai ... "Lespedele sînt neprelucrate, ci numai alese, de aceea nu au grosime și nici adâncime egală" (vezi schița, fig.12).

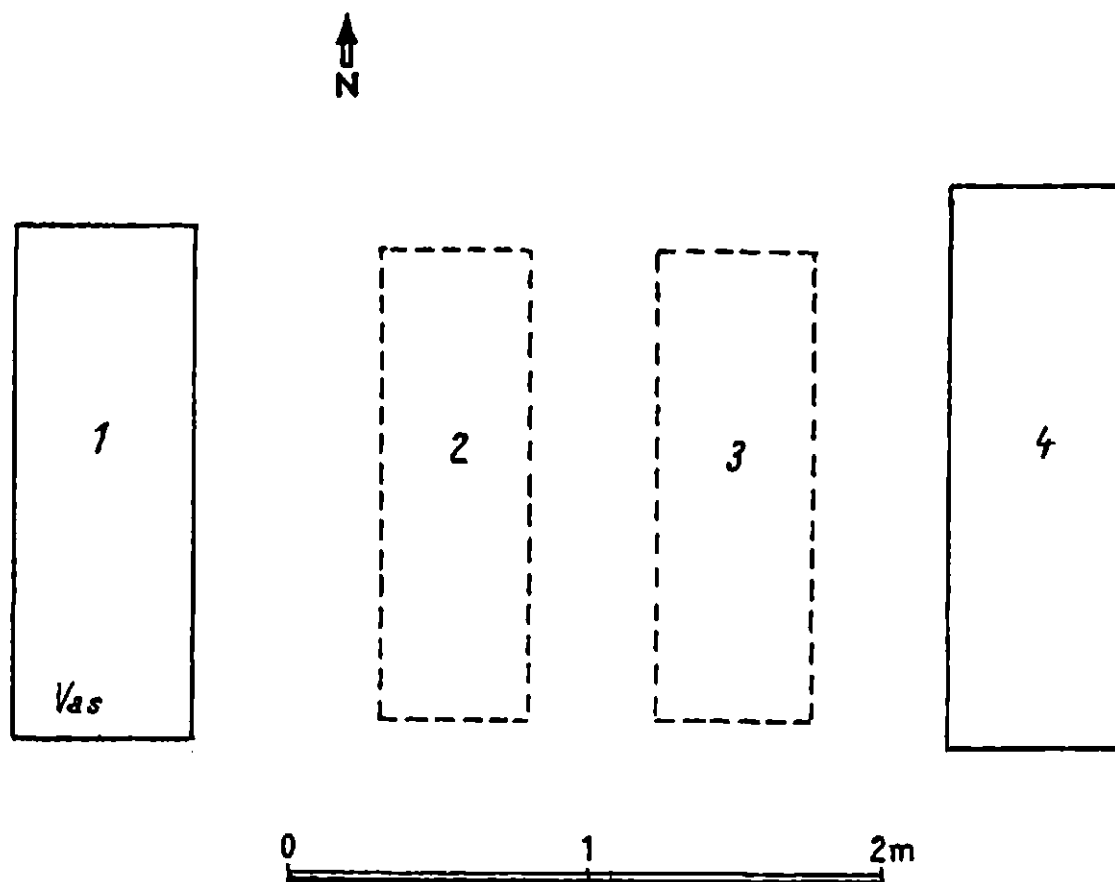

Fig.11 - Planul mormintelor de la Cornul Malului
(plan de I.Andrieșescu, 1930)

În sfârșit, revenind la Cetățuia din Valea Dâmboviței, menționăm că Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice înaintează Muzeului Național de antichități la 27.XI.1885 "un fragment de buzdugan de fier, găsit lângă Cetățuia, lui Radu Negru, pe matca Dâmboviței"⁴⁵. Aici prin anul 1901, cartograful Pamfil Polonic, trimis de Gr.Tocilescu, a făcut o schiță de plan cuprinzând, pe lângă altele, ruinele unei biserici la apus de cetatea Dâmboviței⁴⁶.

Și istoricul I.C.Filitti localizează la Cetățeni Cetatea de pe Dâmbovița: "... voevodatul de la Argeș trebuie să se fi întins mai întâi asupra Cîmpulungului, pentru că acolo, de la 1300, nu mai întlnim stăpî-

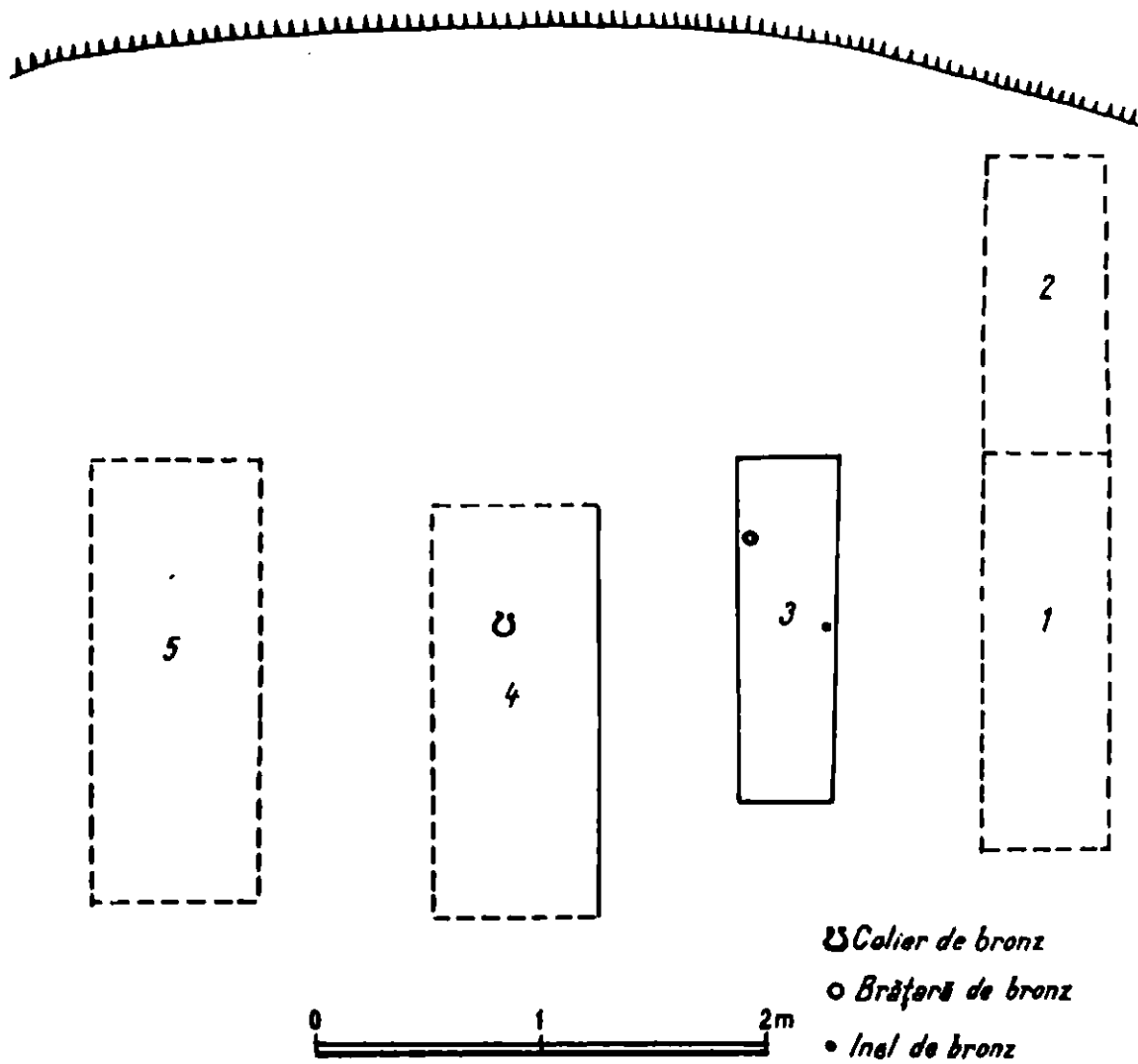

Fig. 12 - Planul mormintelor din punctul "La Cruce"
 (de I. Andrieșescu, 1930)

nire ungurească. Ocuparea se va fi făcut deci spre sffrșitul domniei lui Andrei III, probabil încă de voevodul Tihomir și este poate de pus în legătură cu fortificarea Făgărașului de Unguri la 1300. Odată cu Cîmpulungul trebuie să fi fost luate în stăpînire de voevodatul de la Argeș și cele două cetăți de apărare - atribuite de popor lui Negru Vodă - ale fostei posesiuni ungurești și anume: Cetatea de pe Dîmbovița din satul Cetățenii din Vale, lângă Stoenesti (Muscel) la 25 km sud-est de Cîmpulung și cealaltă cetate tot pe Dîmbovița, de la Rucăr, la nord-est de acelaș oraș. Această din urmă se poate să fi fost ridicată de însăși voevodul român, pentru a împiedeca incursiuni ungurești dinspre pasul Bran, pe cînd cetatea de la sud-est trebuie să fi existat încă din vremea ungarilor, ca apărare împotriva tătarilor⁴⁷... I.C. Filitti localizează aici și lupta unde dușmanul a fost înfrînt căzînd sub loviturile pîrcălabului Dragomir - castelanul cetății Dîmbovița⁴⁸.

În legătură cu relatările lui I.C. Filitti menționăm că cetățuia de la Cetățeni a fost ridicată împotriva unui dușman ce ar fi survenit de la miazăzi - mai tîrziu folosită împotriva invadatorilor de la miazănoapte; ea își găsește o perfectă asemănare la Breaza (Făgăraș), spre deosebire aceasta are sistemul de apărare îndreptat spre miazănoapte. Ne referim la așa-numita cetățuia a lui Negru Vodă, dînd curs traducerii din limba germană a celor menționate de Walter Horwath, Die Radu Negru - Burg bei Breasa, în Korrespondenzblatt des Vereins für siebenbürgische Landeskunde, nr. 4-6, 1924: "Nu departe de Făgăraș, între revărsările la două pîraie montane, din Valea Posortai și Valea Brescioara, se ridică o creastă de munte, abruptă și îngustă cu un mic platou. Pe această creastă se află rămășițele unei cetăți exclu-zînd pe trei laturi orice posibilitate de escaladare prin asalt; spre sud încercările de apropiere sînt tăiate prin două șanțuri ce o despart de pereții abrupti ai Carpaților meridionali ...; cuprinsul este de 80 m lățimea maximă. Zidul de incintă are o grosime medie de 1,70 m și este alcătuit din bolovani și lespezi ... Cetatea pare a fi edificată împotriva Ardealului, căci zădărnicește trecerea peste munți, mai bine zis o apără, într-un sfîrșit imediat în fața Cetății a un drum vechi, ce mînă la Cîmpulung, pe care poți să mergi călare peste vîrfurile Ludîșor : acest drum este distinct pe harta militară ..."

"Pe o veche hîrtă din muzeul Țării Bîrsei din Brașov am găsit pentru acest ținut o denumire: Kertzeburg. O fi acest nume identic cu cetatea Radu Negru? Tradiția țăranilor din Breaza povestește că Radu Negru a trecut peste munți de la Cîmpulung spre Ardeal și a ocupat țara. Atunci și-a clădit cetatea pentru a stăpîni țara (anume trecerea). Dar cînd a terminat-o, s-a retras cu oastea sa iarăși peste munți și n-a mai revenit.

Prezența acestei cetăți, situată ca un cap de pod în ținutul Făgărașului, e mult grăitoare; ea dă temei postulării unui voievodat cuprin-zînd și Cîmpulungul, Cetățenii, Argeșul, extins, poate, pînă la Dunăre și ar justifica feuda Făgărașului concesionată de regii Ungariei domnilor români.

DINU V. ROSETTI

- 1 Manuscrisul Butculescu, la Muzeul de Istorie al oraşului Bucureşti; Butculescu o menţionează drept "cetăţuia lui Negru Vodă"; AL. ODOBESCU, Acad. R. S. România, Ms. 228, 1641: "Cetatea de la Bădeni-Pămînteni, urmele unei cetăţi patrulate din bolovani ... epoca feudală posibil înainte de întemeierea Principatelor"; C. BOLIAC, Curier românesc, 1845, nr. 89; C. D. ARICESCU - Istoria Cîmpulungului, 1855, TH. MARGOT - O Viatorie în cele şapte-spre-zece districte ale României, Bucureşti, 1859, p. 21; N. IORGA, BCMI XXX, 92, 1937, p. 84; GR. TOCILESCU, Acad. R. S. România, Ms. 5141. 70.
- 2 Bongars, pe la 1585; Baldassar Walter, la 1597; E. CISHULL - Travels în Turkey and Back to England, London, 1747, p. 83-84 (călătorie în anul 1700); FR. JOS. SULZER, Geschichte des Transalpinischen Daciens, vol. I, 1781, p. 332; BAUER - Memoires sur la Vallachie, 1778, p. 173. Vezi şi NICOLAE STOICESCU - Bibliografia localităţilor şi monumentelor feudale din România, I, vol. II, p. 447.
- 3 Denumire greşita datorită, în parte, relatărilor lui Tache Bejan din Rucăr a cărui colecţie, alcătuită din obiecte găsite pe terasele de sub Cetăţuia lui Negru Vodă, se află astăzi în muzeele din Cîmpulung şi Piteşti, purtând etichete cu menţiunea: "Cetatea de la Stoenesti". De la aceasta a luat şi Vasile Pîrvan denumirea pe care o dă în lucrările sale aşezării daco-getice. E regretabil că mai sînt cercetători în zilele noastre care o folosesc în publicaţiile lor producînd, cum vom vedea mai jos, confuzii.
- 4 DINU V. ROSETTI - Şantierul arheologic Cetăţeni, în: Materiale şi cercetări arheologice, VIII, 1962, p. 73-88; D. V. ROSETTI - Un depozit de unelte ..., SCIV, 2, XI, 1960, p. 391-403, acelaşi, "Cetatea Dîmboviţei" în revista Magazin nr. 426 din 4. XII. 1965; acelaşi, Magazin istoric, III, nr. 11(32), 1969, p. 90-94; acelaşi, Raport asupra cercetărilor arheologice întreprinse la complexul de monumente feudale de la Cetăţeni-Argeş în anul 1965, în: Monumente Istoric, Studii şi restaurări, II, p. 94-98; vezi şi dările de seamă, sumare, anuale asupra săpăturilor arheologice din R. S. R. în: SCIV şi în Dacia; în comunicări, în cadrul Secţiunii feudale la Institutul de arheologie ca şi la Institutul de istoria artei al Academiei R. S. România, Secţia de artă veche românească în ianuarie 1968.
- 5 "Neuer Weg", nr. 3641, 12 ianuarie 1961, p. 4. Zeugen aus der Bronzezeit ...; "Elore", 9 nov. 1962, p. 4, Három egymást civilizáció emlékei; Sfînteia tineretului, nr. 6347, 11 oct. 1969, p. 7; Enigmele de la Cetăţeni, ibidem, II, nr. 6353, 18 oct. 1969, p. 6-7, ibidem, III, nr. 6359, 25 oct. 1969, p. 4.
- 6 RADU VULPE - Aşezări getice din Muntenia, Monumentele patriei noastre, 1966, fig. 32-38.

- 7 Bunăoară cum a încercat AL. VASILESCU - Cetatea Dîmbovița, Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice (B.C.M.I.), XXXVIII, fasc.123-126, 1945, p.25-53 (situarea ei pe șoseaua Tîrgoviște-Cîmpulung la Gemenea-Voinești, la așa-zisele ruine, s-a dovedit necorespunzătoare datorită săpăturilor ce am întreprins aici în colaborare cu Muzeul Tîrgoviște în anul 1965; Ruinele sub aspectul "unui patruleter cu laturile externe a câte 33,20 m fiecare" s-au dovedit a fi o fortificație de pământ, cu val și palisadă, cu elemente databile în sec. VII-X și nici vorbă a fi construită" din pământ, bolovani de piatră de rfu și orasan (ciment de cărămidă pisată cu var)" cum susține autorul citat la p.26.
- 8 PAVEL CHIHAIA - Cetatea și schitul lui "Negru Vodă" de la Cetățeni-Muscel, în: Glasul Bisericii, XXVII, nr.1-2, 1969, p.111-130; lucrare sincopată pe alocuri cum vom arăta în decursul studiului nostru.
- 9 Arheolog-amator; săpături: Cetățeni 1876-1881. Jidava 1876; Cîmpulung 1876; Turnu-Severin, Calomfirești, Piscul-Crăsani, Nămăiești 1881 și altele.
- 10 Etnograf francez (1837-1914). Membru corespondent al Academiei Române (1877); a scris, pe lângă altele, Les populations danubiennes, 1882-85.
- 11 Președinte al etnografilor francezi.
- 12 Lipsind paginile respective ale textului românesc traducem din versiunea franceză.
- 13 Subprefect al ocului Nucșoara, recunoscut de excursioniști drept conducător al caravanei.
- 14 Butculescu face o confuzie: așa zisele ondulații nu au nici o legătură cu sistemul de fortificație, iar resturile construcției de piatră sînt rămășițele unor monumente feudale de cult pe care le-am dezvoltat în acest loc.
- 15 În realitate blocul megalitic este un produs al capriciilor naturii, nu e datorat omului. Aceeași părere greșită o are și Pavel Chihaiia, op.cit., p.112: "Drăghiceanu mai remarcă enorma piatră cățărată pe vârful Colțului Bisericii care amintește de acele pierres branlantes, din timpurile druidice. În realitate așa cum se poate vedea și din fotografia reprodusă de V.Drăghiceanu, la estul bisericii se înalță trei colți verticali, dintre care unul prezintă în vîrf un bloc pus într-adevăr de mîna omului. "Aceași aserțiune o face P.Chihaiia și la p.118: "stîlpi ... unul din ei poartă o imensă lespede orizontală așezată desigur de o mîna omenească".
- 16 Vestigiile la care se referă Butculescu nu sînt romane sau bizantine ci gëto-dace; inscripțiunea greacă este de fapt o mînușă de amfëră pentru untdelemn sau vin provenind din import, probabil din Rodos. În privința planșelor, acestea nu mai sînt, astăzi, în colecțiile muzeului de istorie București.
- 17 Traducere din textul francez.

- 18 Relatăm din manuscrisul românesc.
- 19 P.CHIHAIA - op.cit., p.118: "Două fragmente de cruci de piatră una înălțată în 1592 în timpul domniei voievodului Stefan Surdul (predecesorul lui Mihai Viteazul) pentru pomenirea lui Frățilă și Neacșei în vremea lui Alexandru Coconul, din 1624 (se referă la Manuscrisul Butculescu).
- 20 Lipsind o pagină, traducem din textul francez.
- 21 Sînt zidurile unor construcții daco-gete, refolosite în epoca feudală D.V.R.
- 22 Reluăm textul românesc.
- 23 Traducere din textul francez.
- 24 Reluăm textul românesc.
- 25 Traducere din textul francez.
- 26 Reluăm textul românesc.
- 27 B.C.M.I., 18-19, 1912, p.89 și urm. Remarcă și zidul ce bara valea Dîmboviței, dăruit în 1890; cu ocazia facerii șoselei s-au găsit "coifuri, zale, spade ..."
- 28 Academia R.S.România, Ms.228, 1641.
- 29 C.D.ARICESCU - op.cit., p.98, nota 3: "Damicella Anika Racoviță posedă un bănișor de fier (sic! nota mea D.V.R. în realitate de argint inferior) "aflat pe clina dealului, cînd cu călătoria din 3 iunie 1851".
- 30 FR.JOS.SULZER - op.cit., p.332.
- 31 G.E.MULLER, Burg. "Negru Vodă" în Törzburger Pass, Korrespondenzblatt des Vereins für siebenbürgische Landeskunde, XLVI, oktober-november 1923, nr.10-11, p.49.
- 32 I.CLINCIU, Rucărburg, Bul.Muz. Militar Național, III, 1939-1940, nr.5-6, p.98.
- 33 FR.JOS.SULZER, op.cit., p.334.
- 34 Ibidem "și Piatra Craiului putea fi ocolită ... și că poate fi ocolită chiar trecătoarea Bran reiese din faptul că ... Întrunul din războaiele trecute turcii au trecut peste prăpastia stîncoasă de la Zernești, lăsînd trecătoarea și castelul la o parte și-au căzut pe neașteptate peste imperiali luîndu-l prizonier pe general spre mare pagubă".
- 35 DINU V.ROSETTI "Bul.Mon.Istorice", nr.2, 1972, p.27-38.
- 36 C.V.OBEDEANU - Tudor Vladimirescu, Arhivele Olteniei, nr.45-46, VIII, sep.-dec. 1929, p.433 "... a doua zi dimineața, pe sub Muscele, porniră cu toții spre Tîrgoviște. Conocînd la prînz la Cîrciuma de piatră, și de abia la miezul-noptii am ajuns la Tîrgoviște". E menționat și de vistiernicul Dumitrache Aricescu (C.D. Aricescu). Acte justificative la istoria revoluției române de la 1821, Craiova 1874. Am mai găsit mențiunea într-un act, comunicat de Flaminiu Mîrșu, directorul Muzeului Cîmpulung: "Se orînduiește acest Gheorghe căprar de dorobanți al ocîrmuirii să meargă la moșia Cîrciuma de piatră, de unde lînd pe cîțiva clăcași de acolo, cei ce au jăluit împotriva arendașilor acei moșii să-i aducă la ocîrmuire

spre a se înfățișa cu arendașii care se află veniți aici. Ocîrmuitor Manolache Faca. 1836 luna februarie 19, Cîmpulung, nr.735^u.

- 37 Op.cit., p.98.
- 38 Manuscrisul Butculescu, loc. cit.
- 39 Arhiva M.N.A., Dosar 1896, adresa nr.8138 din 5.10.1896.
- 40 Morminte vechi de la Cetățeni-din-Deal, Muscelul Nostru II, 5, 1930, p.19-21.
- 41 Sabia va fi fost de bronz; în tezaurul de la Perșinari (Dîmbovița) s-a găsit o sabie de aur.
- 42 Mormîntul antic din Cetățeni, Muscelul Nostru, II, 9, 1930, p.6-9.
- 43 Ziarul "Universul" din 26.X.1931, care relatează primele descoperiri.
- 44 Academia R.S.România Răspuns la chestionar, Ms.Rom. 228/1873, p.157.
- 45 Arhiva M.N.A. Dos. 1885, p.306.
- 46 Academia R. S. României. Manuscrise rom. Arhiva P. Polonic, vol.I Varia, pl.143/18.
- 47 L.C. FILITTI, Despre Negru Vodă, Acad. Rom. Mem. Sect. Ist., seria III, tom. IV, 1925, p.10-11.
- 48 Ibidem, p.25.

L'HISTORIQUE DES RECHERCHES ARCHÉOLOGIQUES DE CETĂȚENI, DÉP. ARGÈS

L'étude contient l'historique des recherches archéologiques de la station de Cetățeni. Dans la conception de l'auteur, il constitue un premier chapitre, introductif, d'une grande monographie, qui devra apparaître, concernant les découvertes archéologiques de la station mentionnée.

Dans le premier chapitre sont relatées les recherches effectuées par C. Butculescu, archéologue amateur et collectionneur d'antiquités à la fin du siècle passé. En même temps sont présentées les recherches de Ion Andrișescu de quelques monuments archéologiques de la zone.

L'étude s'occupe aussi des vestiges archéologiques de la Commune primitive, de l'époque geto-dace et féodale qui se trouvent dans le périmètre de la commune de Cetățeni.

Légende des figures

Fig. 1 - Cetățeni, dép Argès. Signes graphiques sur un témoin de rocher

Fig. 2 - Le contour d'une silhouette humaine fouillée dans un rocher

- Fig. 3 -** Esquisse des empreinte de la paume dans le rocher, sur "Le trone de Negru Vodă"
- Fig. 4 -** "Le réservoir d'eau" dessiné par C. Butculescu
- Fig. 5 -** "Le chevalier" gravé dans le rocher. Dessin arch. Horia Teodoru (les lignes pointées-après un dessin de C. Butculescu)
- Fig. 6 -** "Le couvent et la forteresse de Negru Vodă" de Cetățeni. Dessin de Danielis
- Fig. 7 -** Monnaie geto-dace découverte à Cetățeni
- Fig. 8 -** Vase des tombes à cistes. Dessin après I. Andrieșescu
- Fig. 9 -** Bracelet en bronze de Cetățeni
- Fig.10 -** Colier en bronze des tombes à cistes en pierre

S U M A R

	<u>Pag.</u>
FLORIAN GEORGESCU - Introducere	3
RAPOARTE DE SĂPĂTURI	
DOINA GALBENU - Așezările neolitice de la Șimnic	9
AUGUSTIN ULANICI - Săpăturile de la Brăneț, jud.Olt	45
AUGUSTIN ULANICI și GEORGE TROHANI - Săpăturile de la Greci, com.Grădiștea. jud.Ilfov	77
VALERIU LEAHU - Sondajul arheologic de la Izvoarele	101
VLAD PROTOPOPESCU - Raport asupra săpăturilor arheo- logice de la Cornești, com. Adămuș, jud.Mureș, din anul 1972	117
GEORGE TROHANI - Săpăturile arheologice efectuate la Chirnogi, jud. Ilfov, în anii 1971-1972	127
GEORGE TROHANI - Raport asupra săpăturilor arheologice efectuate în așezarea geto-dacică de la Vlădiceasca, jud. Ilfov, în anul 1973	151
EDITH IONESCU - Studiul materialului faunistic provenit din unele locuințe geto-dacice de la Vlădiceasca ...	177
LARISSA NEMOIANU și ION ANDRIȚOIU - Sondajul arheo- logic de la Ardeu, Com.Balșa, jud.Hunedoara	181
VALERIU LEAHU - Cercetări arheologice în necropola tumulară de la Romula (1969)	191
LUCIA MARINESCU, LIVIU MĂRGHITAN, CONSTANTIN C. PETOLESCU - Termele romane de la Micia. Ra- port asupra săpăturilor din anii 1971-1974	217
ANCA PĂUNESCU - Șantierul arheologic Tîrgșoru Vechi. Raport de săpătură	231
LUCIAN CHIȚESCU - Cercetări arheologice la Curtea Domnească din Suceava	245

STUDII

DINU V.ROSETTI - Cetățeni-Argeș. Istoricul cercetărilor arheologice.....	261
---	-----

SOMMAIRE

	<u>Pag.</u>
FLORIAN GEORGESCU - Introduction	3
RAPPORTS DES FOUILLES	
DOINA GALBENU - L'établissement néolithique de Șimnic	9
AUGUSTIN ULANICI - Les fouilles de Branet, dép.Olt	45
AUGUSTIN ULANICI et GEORGE TROHANI - Les fouilles de Greci, commune Grădiștea, dép.Ilfov	77
VALERIU LEAHU - Le sondage archéologiques de Izvoarele	101
VLAD PROTOPOPESCU - Rapport sur les fouilles archéolo- giques de Cornești, commune Adămuș, dép.Mureș, 1972	117
GEORGE TROHANI - Les fouilles archéologiques effectuées à Chirnogi, dép.Ilfov, durant les années 1971-1972	127
GEORGE TROHANI - Rapport concernant les fouilles archéolo- giques effectuées dans l'établissement géto-dace de Vlădiceasca pendant l'année 1973	151
EDITH IONESCU - L'étude du matériel faunique provenant de quelques habitations géto-daces de Vlădiceasca	177
LARISSA NEMOIĂNU et ION ANDRIȚOIU - Le sondage archéo- logique d'Ardeu, commune Balșa, dép.de Hunedoara ...	181
VALERIU LEAHU - Recherches archéologiques dans la nécropole tumulaire de Romula	191
LUCIA MARINESCU, LIVIU MĂRGHITAN, CONSTANTIN C. PETOLESCU - Les thermes romaines de Micia, Rapport sur les fouilles effectuées entre 1971-1974	217
ANCA PĂUNESCU - Le chantier archéologique de Tîrșoru- Vechi	231
LUCIAN CHIȚESCU - Recherches archéologiques à la Cour Princière de Suceava	245

ÉTUDES

DINU V. ROSETTI - Cetățeni, dép.d'Argeș. L'historique des recherches archéologiques	261
--	-----

293

Lucrare executată sub comanda numărul
2097/5.III.1975 în Atelierul de repro-
grafie al Muzeului de istorie al Republi-
cii Socialiste România, București, Calea
Victoriei nr.12

16 Lei